

Зоран Максимовић

ОБНОВА
СРПСКОГ
НАРОДНОГ
ПОЗОРИШТА
ПОСЛЕ ПРВОГ
СВЕТСКОГ РАТА
1918–1921

Из историје нашег позоришта

Марко Малетин: *Сушон војвођанске позоришне традиције*

Павле Јефтић: *Дневник представља новосадских позоришта 1919–1941.*

Марина Татић-Лозјанин: *Сећање на сцену кућу – Прикази из часописа „Позориште“ Српског народног позоришта у Новом Саду, 1969-1977. године*

Ивана Илић Киш: *Живој, књижевно и позоришно дело Анастасија Николића (1803–1882)*

Сенка Петровић: *Реконструкција настанка представе „Ујкин сан“ Ф. М. Достоевског у режији Ејона Савина и продукцији Српског народног позоришта из Новог Сада*

Зоран Максимовић: *Обнова Српског народног позоришта после Првог светског рата 1918–1921*

У складу са својим мисијом најстарије професионалне театарске институције на овим просторима, Српско народно позориште је покренуло едицију Из историје нашег позоришта, а са намером да буде забележено и од заборава сачувано што више важних момената из повести Српског народног позоришта, али и из историје овдашњег театарског живота. Само записани и сачувани подаци уистину постају део свести позоришних делатника – не само театарлога и критичара него и театарских уметника, свести која потврђује самосвест, баш као што је и темељ за будуће стваралаштво.

ОБНОВА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА
ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1918–1921)

Зоран Максимовић

Зоран Максимовић

ОБНОВА
СРПСКОГ НАРОДНОГ
ПОЗОРИШТА
ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА
(1918–1921)

Српско народно позориште, Нови Сад

2021

РЕЦЕНЗЕНТИ:

проф. др Божидар Ковачек
проф. др Петар Марјановић
проф. др Живко Поповић

ПРЕДГОВОР

Вредно театролошко сведочанство о изнимно важном тренутку из историје Српског народног позоришта

С обзиром на то да тренутак ренесансе СНП-а у условима сасвим измењених прилика није до сада добио адекватну обраду јер није било истраживача који би се са пуном научном ангажованошћу бавили овим кратким, али изнимно значајним тренутком ове српске културне институције. Коренит је тај историјски тренутак, јер је преломан у смислу нових околности које изискују промену оријентације. Рекло би се чак промене егзистенцијалне улоге СНП-а у српској култури, будући да су неке од до тада капиталних идејних компонената постале секундарне, а оно што је у условима националне резистенције, отпора однорођавању, било ипак у другом плану, а то је уметничка сфера, постаје сада првенствени задатак. То ће рећи да је ново историјско време налагало да се СНП трансформише из првенствено национално-друштвеног субјекта у субјекат првенствено уметнички, дакако без губљења своје националне оријентације у даљем развоју српске културе. Унутар инструментарија деловања ваљало је да дође до извесног померања приоритета.

Зоран Максимовић је веома добро уочио све наведене историјске нужности, и држећи се њиховог императива обавио историографски истраживачки посао веома значајан.

Његова предност у овом послу је што је по фундаменталној образовној припадности на факултетским студијама био студент историјске науке и што је дипломирао на Одсеку за историју. Ту предност, од самог тренутка завршетка студија, искористио је да продре што компетентније у мало истраживану област српске позоришне историје, тако да је успоставио склад своје истраживачке личности у синтези зналаца историје и њене методологије и посвећеника, а кроз то врсног познаваоца процеса нарастања позоришне уметности код Срба. Том споју додао је темељитост свога искуства, што је све готово унапред предодредило успех у раду на овом одговорном научном задатку. Треба рећи да Зоран Максимовић ово очекивање није изневерио.

Резултат је рад који и квантитетом надраста уобичајене обиме, а квалитетом се веома уздиже над праксом.

Максимовић се са много разлога определио за двочлану композицију рада додајући ауторском тексту документациони део. Тиме је и овај текст учинио веома аргументованим у смислу високе научне веродостојности и учинио доступном важну историјску грађу из различитих и разнородних извора (архивских, музејских, библиографских, журналистичких итд).

Текст који претходи ужој супстанци теме, Максимовић је најавио са две синтетичке целине. Први је *Увод* којим износи теоретске погледе и наговештава методологију која ће бити примењена. Друга целина је сасвим сажет историјски увод у прошлост институције о којој је реч насловљен са *Историја СНП од оснивања до Првој светској рати*. Овај енциклопедични преглед чини се на први поглед сувишним у раду ове врсте јер стручњацима говори ноторна факта. Међутим, добро дође и стручњаку јер га ослобађа повремено потребног претраживања личне меморије, а поготову мање обавештеним читаоцима.

Централни део рада обухвата заправо истраживање кључног периода обнове СНП 1918. и његових трију првих сезона у ослобођеној држави. Аутор га је компоновао као два међусобно кохерентна дела: *Обнова рада СНП (1918–1921)* и *Особености и домаћи рад СНП (1918–1921)*. Ти делови имају своја поглавља диктирана истраживаном материјом и проистеклим резултатима. Ова поглавља (потпоглавља) се нижу следећим редоследом: *Позоришни животи у Србији; Пријеме на обнови СНП; Делаћности СНП по сезонама* је заправо заједнички наднаслов за три поглавља: *Прва сезона (1918–1919)*, *Друга сезона (1919–1920)* и *Трећа сезона (1920–1921)*. Аутор је ове три релативно заокружене целине радио истом методологијом откривања и уобличавања историјске материје претежно фактографске природе да би комплетирао до сада сасвим мањкава научно-позитивистичка знања без којих није могућ ни један озбиљан корак у даљој обради теме.

Други део централног корупуса има поднаслов *Особености и домаћи рад СНП (1918–1921)*, а обухвата такође неколико мањих целина.

Друштво за Српско народно позориште акцентира структуру, релевантне облике одлучивања о организационим, али и репертоарско-уметничким питањима. Ту се такође сврстава и већина кадровских решења у смислу друштвеног одлучивања, колективног и управљачког.

Насловом *Фактори – публика, критика, штампа* обрађивана материја је јасно дефинисана као рецепциона компонента рада обновљеног позоришта.

Репертоарска политика је целина која сумира три сезоне, процењује значај онога што је Позориште у њима пружило и као друштвена и као уметничка институција.

Посебан значај има целина насловљена са *Уметнички домаћи* јер пружа образложење за рад позоришта у артистичком смислу, а тиме и алиби за овај период рада СНП-а у оквиру општег позоришног развитка код Срба.

Своја истраживања, која су уродила резултатима трајне вредности и у смислу фактографије, откривања историјских података, и у смислу стварања јасне представе у важном сегменту позоришног развитка, аутор је резимирао *Закључком*. Овај део тезе је језгро које ће готово неокрњено моћи ући у историјске прегледе трајања Српског народног позоришта као најстарије стабилне позоришне институције српског народа.

Аутор је методолошки веома добро увидео да основној супстанци рада ваља приложити и све што ће јој дати научну веродостојност, а проистекло је такође из истраживачког процеса. У оквиру *Театрографије* дао је интегрални попис чланова управе Друштва за Српско народно позориште, чланова Српског народног позоришта, његовог репертоара по сезонама, попис чланова Управног одбора, те реконструкцију репертоара по сезонама.

Библиографија обухвата како изводе из штампе о СНП-у тога времена тако и све коришћене изворе и литературу чиме је комплетирана научна апаратура овог научно-истраживачког рада.

Раду је приложено стотинак страница интегралне документације. Ту су преписи најважнијих текстова у вези са овим периодом рада СНП-а (Аница Савић Ребац, Тихомир Остојић, Милан А. Јовановић). Такође и преписи званичних докумената Позоришта укључујући и извештаје Министарству просвете. Следе копије педесетак плаката за представе у ове три сезоне рада СНП-а што је необично богата документација репертоарског корпуса, какву, колико знам, нема ниједан други период рада СНП-а. Приложене су и све расположиве музејске фотографије, посебно уметничких личности које су тада припадале Позоришту.

проф. др Божидар Ковачек
(Извод из Реферата, 2006)

УВОД

Порекло уметности и потреба за њом је у људском нагону да се естетски изразе или уобличе мисли и осећања, и у трагању за смислом људског постојања у циљу одгонетања тајне унутарњег и спољашњег живота и у потреби за магијским, лепим или допадљивим, кроз стварање, забаву. Она, као социолошка појава, има велику улогу у свим друштвеним системима, религијама, у приватном и јавном животу и у човековом односу према другим људима и свету. С друштвеним, идеолошким и економским променама мењају се и уметничка схватања, правци и стилови, а и сâм човек, јер су, као што нам је познато, основни фактори његове социјализације друштвени систем са својом идеологијом и култура са својим стандардима. Уз све те везе, међусобна преплитања, рефлексије, условности, неминовно је нагласити и специфичност позоришне уметности која се првенствено огледа у њеној сазданости од готово свих других уметности и карактеру самог позоришног чина.

Полазећи са таквог становишта, у разоткривању повести уметности позоришне, нужно је за окосницу узети схему „свадбене торте“ чији базични ниво представљају опште друштвено-политичке и економске прилике, на следећем су културне, духовне и позоришне прилике у Србији, затим историјски развој Српског народног позоришта (у даљем тексту и СНП) до Првог светског рата, и на самом врху, предмет овога рада: обнова рада СНП у првим годинама Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Тему рада чини делатност СНП повезана и прожета околностима, облицима и појавама друштвеног живота у првим годинама такозваног међуратног раздобља (1918–1921), а мотив за обраду ове теме је у сазнању да наша позоришна литература не обилује радовима који су систематично и исцрпно обухватили и делатност СНП између два светска рата (1918–1941).

Овај рад, у највећем делу, синтетише доступни документациони материјал (акта Друштва за Српско народно позориште /самог Друштва, Управног одбора, Уметничког одсека, Економског одсека.../, Министарства просвете, затим друга документа, репертоар, плакати представа, преписка, позоришни чланци и критике у штампи, сценске и портретне фотографије...). Правећи пресек његовог деловања, сусрели смо се са особитим пољем истраживања и наилазили на препреке попут нецеловитих докумената, несређених архивалија, у литератури понекад супротних и недоследних тумачења овог периода.

Сматрајући да се компаративном методом и приказом узрочно-последичних веза и односа целовитије могу приказати место, улога, значај и допринос СНП, у уводном блоку овога рада изложена је краћа историја СНП и нашег позоришног живота у првим годинама тзв. међуратног периода.

Истражена и проучена материја подељена је на четири дела: на уводна разматрања /увод у тему и кратак историјски преглед делатности СНП од оснивања до Првог светског рата, 1861–1914/; други, заправо централни део овог рада, обрађује саму тему – обнову рада СНП у прве три сезоне /с уводним освртом на позоришни живот Србије тих година и на припреме на обнови рада СНП/; излагање у трећем сегменту груписано је око фактора и параметара везаних за особености и уметничке домете СНП (Друштво за СНП, публика, штампа, критика, репертоарска политика, уметнички домети). Након закључка, следи четврти сегмент који заправо поткрепљује претходне: театрографија (попис чланова управе и уметничког ансамбла СНП и чланова Друштва за СНП, реконструкција репертоара и турнеја), библиографија (изводи из штампе, извори и литература) и прилози (документи, плакати, фотографије...).

ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА ОД ОСНИВАЊА ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1861–1914)

„Одмах да напоменем и нагласим: да је оснивање нашег Српског народног позоришта диктирала наша национална нужда. Наредио је то врховни императив наше националне потребе.”¹

Српско народно позориште, прво стално српско професионално позориште, настало је као резултат и круна неговања позоришта у Срба, као логичан след у његовом развоју, а у оквиру европских културних кретања.

„Српско народно позориште било је јединствена културно-национална установа у бившој Угарској. Такву установу није створила ниједна друга народносна мањина: ни Немци, ни Румуни, ни Словаци, ни Русини. Нису имали такву установу ни Срби из других поробљених покрајина: из Босне и Херцеговине, Далмације и Турске. Иако самом себи остављени, поред виднога успеха на другим пољима, војвођански Срби су показали своју способност за велике подвиге народне одбране и на пољу позоришне уметности.”²

Основано је у време буђења националне свести и борбе за националну слободу, која се испољила и у облику културне борбе, настојањем и трудом родољубивих војвођанских Срба да створе стално српско позориште. Оно је имало два задатка: национални и уметнички; путем драмске књижевности и глумачке уметности преносило је српску реч, историју, будило националну свест и подизало културни ниво Срба.

„Оснивање првих сталних, професионалних, народних позоришта код Срба (Нови Сад, 1861; Београд, 1868) имало је своју дугу предисторију. Школска позоришта, аматерске групе, путујући ансамбли множили су се у XIX веку све више, како је време одмицало. У читавом томе веома распрострањеном раду чисто уметнички разлози и побуде преплићу се понекад са комерцијалним, али много чешће, готово по правилу, са националним. Основни подстицај за рад на позоришту лежи у потреби формирања и снажења српске нације у тада модерном, буржоаском смислу. И само оснивање Српског народног позоришта то потврђује. Оно се сматра конститутивним елементом српске нације, оно треба да буде израз једне друштвене снаге која је у апсолутизму сазревала, а после њега се учврстила као нови национални и напредни ослонац општенародних српских кретања у Угарској”³

¹ Марко Вилић, *Ајошеоза Српској народној позоришћу*, „Нови Сад”, 7. I 1941, бр. 905, 5.

² Димитрије Кириловић, *Српско народно позориште*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци 1931, 66.

³ Божидар Ковачек, *Талија и Клио*, Матица српска – Академија уметности, Нови Сад 1991, 351.

Гостовање позоришне дружине Јована Кнежевића у Новом Саду крајем новембра 1860. подстакло је Јована Ђорђевића, уредника „Србског дневника“, да од 1. децембра отпочне серију чланака у прилог оснивања СНП.

У међувремену, јуна 1861. године, Кнежевићева дружина поново гостује у Новом Саду. Долази до несугласица међу глумцима, првенствено изазваних начином плаћања. У знак протеста њих деветоро подносе молбу Српској читаоници у Новом Саду, да их прими под своје окриље 15 (27). јула 1861. године. Сутрадан, 16 (28). јула на седници Читаонице, под председништвом Светозара Милетића, одлучено је да се оснује СНП и да његови први чланови буду бивши из Кнежевићеве дружине: Димитрије Ружић, Димитрије Марковић, Никола Недељковић, Коста Хаџић, Михаило Гавриловић, Михаило Рац, Младен Цвејић, Стеван Чекић и Драгиња Поповићева – Ружићка, а потом су се прикључили и Љубица Поповићева, Милица Грунчевићева, Никола Зорић и Никола Путић. Након доношења оснивачког документа, за управника је постављен Јован Ђорђевић, а изабрана су и два позоришна одсека: Литерарно-артистички (Јован Ђорђевић, Ђорђе Поповић – Даничар, Јован Јовановић Змај, др Јован Андрејевић и Емил Чакра) и Економски (Јован Ђорђевић, др Јован Андрејевић, Сава Суботић и Ђорђе Чавић). Осим тога, одбор Читаонице је одлучио да целокупни глумачки ансамбл треба да се састоји од четрнаест мушких и четири женска члана, затим да мање проблеме може да решава изабрани ужи одбор, а важније да подноси на решавање Управном одбору Читаонице.

Прву представу СНП је дало 23. јула (4. августа) 1861. приказавши две једночинке: *Пријатељи* Лазара Лазаревића и *Мушки метод и женска мајсторија* Лајоша Кевера, у преради Ђуре Вукичевића.

„Овај догађај задобио је већ одавно историјско значење и представља почетак деловања у континуитету најстарије позоришне институције у Србији, преображење целокупног дотадашњег позоришног живота и отварање ширих националних перспектива за развој театарске уметности.“⁴

Пошто није могла да води бригу о СНП, Српска читаоница установљава Друштво за Српско народно позориште (надаље ДСНП или Друштво). На Духове, 29. и 30. маја (10. и 11. јуна) 1862. на Оснивачкој скупштини ДСНП донесен је и његов Устав (7. новембра 1865. потврђује га Угарско намесничко веће), којим су регулисани циљ, програм, начин рада и организација ДСНП.

СНП је тако постајало нарочит духовни покрет који је, упркос свим поделама, сукобима, различитим интересима, спајао социјалне и класне групе српског друштва.

„У том општем покрету СНП је живело у искреном одушевљењу и од финансијске помоћи српског народа. (...) То је била заиста дирљиво лепа општенародна брига за

⁴ Петар Волк, *Позоришни животи у Србији, 1835–1944*, Институт за позориште, филм и телевизију, Факултет драмских уметности, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 1992, 34.

једну културну и националну установу која је проистекла из срца и свести народа, из потреба и захтева једног времена, изузетно озбиљног по народну судбину и опстанак.”⁵

Позориште је сваке године боравило у Новом Саду три-четири месеца, а затим одлазило на турнеје. Такав начин рада ће се одржати готово до Другог светског рата. На прво гостовање СНП одлази већ 13. октобра 1861. у Вуковар и Осијек. Турнеје су биле извор прихода, али само на тај начин СНП је могло вршити своју националну, културну, просветитељску и пропагандну мисију међу најширим народним слојевима, а уједно и задобијати подршку и поверење, своје пријатеље, поклонице, приложнике и помагаче. За Димитрија Кириловића СНП је по својој организацији и деловању било јединствен театар у свету. Одржало се и захваљујући завештањима добротвора, добротворним прилозима, помоћи националних задруга, штедионица, кредитних друштава, црквених општина и институција.

Таква афирмација СНП окупљала је таленте разних уметничких профила и родољубе и утицала на стварање сличних установа у другим српским местима. СНП је дало одлучујући допринос установљењу Народног позоришта у Београду (гостујући у Београду оно је дало преко 60 представа). Допринело је оснивању овога позоришта инспираторски и покретачки. Оснивањем Народног позоришта у Београду 1868, СНП доживљава већу кризу јер је његових 11 чланова (половина, и то углавном најбољих) добило ангажман у том новооснованом позоришту, а у Београд је отишао и управник Јован Ђорђевић.

СНП је било културна, национална и просветна институција која је у датом тренутку одговорила захтевима времена, тј. потребама свога народа. Оно, Матица српска, просвета и Црква су током претпрошлог века неговали национално јединство, духовност и стваралаштво и чували идентитет Срба под туђином. Тиме су изнедрили генерацију великих уметника и родољуба. СНП је прво стално професионално позориште словенског Југа и са својим градом Новим Садам, сматра се колевком српско-хрватског позоришта. Кроз трупу је, у периоду од оснивања до Првог светског рата, прошао велик број глумаца, великих и мање значајних, њих тристотине десет. СНП је било богати расадник глумачких снага: Димитрије Ружић, Лаза Телечки, Никола Недељковић, Сава Рајковић, Марко Суботић, Димитрије Коларовић, Ђура Рајковић, Андрија Лукић, Пера Добриновић, Милош Цветић, Миша Димитријевић, Илија Станојевић, Димитрије Спасић, Милош Хаџи-Динић, Коча Васиљевић, Веља Миљковић, Милка Гргуrowa, Драгиња Ружић, Јелена Маринковић, Љубица Коларовић, Софија Вујић, Ленка Хаџић, Тинка Лукић, Јелисавета Добриновић, Ивана Сајевић, Марија Рајковић, Милка Марковић, Драга Спасић, Марта Тодосић и др.

СНП је од оснивања до Првог светског рата приказало 630 комада од 392 домаћа и страна писца. Обишло је 60 места и дало укупно 10.242 представе (гос-

⁵ Боривоје Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (грама и опере)*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд 1979, 119–120.

товало је 389 пута, дало 8.724 представе, и у Новом Саду боравило 38 пута са 1.518 представа – с тим да подаци за Бањалуку, Сивац и Кулу нису утврђени), што је просечно годишње по 193 представе.⁶

Од самог почетка, СНП негује и музичку позоришну грану, најпре увођењем на репертоар комада с певањем, затим извођењем делова из опера на пригодним концертима, да би 1891. приказало прву оперетску представу *Врачару*, домаћих аутора В. Миљковића и А. Пихерта, и коначно 1896. две оперске једночинке *Лејлу Галаџеју* Франца Супеа и *Јованчине свашове* Виктора Масае.

Делање СНП, осим доприноса унапређењу сценских уметности и развоју пре свега глуме и режије, покренуло је драмско стваралаштво у нас. Био је то подстицај и за наше преводиоце и писце да се ангажују да што више комада припреме за наше позориште. Композитори, инструменталисти и вокалисти су кроз шире поље рада развијали своје таленте, сликари и костимографи усавршавали функцију декора и костима... Стварање првог професионалног позоришта несумњиво је наметнуло квалитетнији однос и веће интересовање према театарској уметности позоришне и књижевне критике и публике, али и професионализацију других уметности и занимања.

⁶ Подаци преузети од Миховила Томандла који их износи уз ограду да су сачињени на основу дотадашњих сазнања (М. Томандл, *Српско позориште у Војводини*, II, Матица српска, Нови Сад 1954, 122–125).

ОБНОВА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА (1918–1921)

ПОЗОРИШНИ ЖИВОТ У СРБИЈИ

Делање српског позоришта после Првог светског рата наставак је плодне претходне епохе, углавном са истим управама и глумцима, у новој, динамичнијој средини, са сукобима између старијих и новијих схватања на културном, уметничком, позоришном, националном, и на друштвено-политичком плану.

„Позоришни живот је све разноврснији, бујнији и динамичнији. Многе режијске, сценографско-сликарске и костимске инсценације достижу највиши уметнички ниво и потврђују да српско позориште иде у корак са европским бар у најважнијим уметничким тежњама. Глума се стално усавршава. Глумци, изражајно све префињенији, психолошки дубљи у студији, глумски разноврснији, инвентивнији, усавршавали су нарочито технику скупне игре. Глума постаје динамичнија, устрепталија, емотивнија, парадоксалнија у изразу, као да се саображава немирним токовима савременог живота.”⁷

У првим годинама велике уметничке и стваралачке епохе у историји српског позоришта осећао се дух тог новог доба. Повећавао се и број становништва у водећим позоришним центрима (Нови Сад, Београд, Ниш, Крагујевац) чиме је и потенцијални број публике већи. Рачунајући на публику различитог националног, старосног и интелектуалног састава, репертоарска политика је била планска и све студиознија. У друштвени живот незадрживо је продирао западни утицај (садржај и начин забаве, музика, игра, одевање, књижевност, филм). Модерна послератна уметност, нарочито књижевност и филм, знатно утичу и на позоришно стваралаштво. Било је значајних редитеља, добрих глумаца, сценографа, костимографа, музичара, диригената, уметничких руководилаца, критичара и плодних драмских писаца. Наравно, од свег тог броја сталних, путујућих, државних, приватних и аматерских позоришта, у овом периоду било је и бољих и лошијих, али све у свему, напредак је приметан. Међутим, после рата занимање за позориште се ипак смањило. Публика се окреће филму и уместо Шекспира радије гледа Чарлија Чаплина. Наше позоришне управе нису баш спремне да прихвате нове уметничке правце (експресионизам, на пример). Често и управе немају храбрости да постављају дела нових драмских писаца, јер у случају неуспеха саме сносе већи део одговорности. У недостатку материјалних средстава, разумљив је, а донекле и оправдан, репертоар који пуни касу.

Државна позоришта су свакако у овом периоду била у много бољој ситуацији од приватних, али је стање и у њима било далеко од доброг. Српско

⁷ Б. Стојковић, исто, 693.

позориште има завидну традицију (посебно томе доприноси Војводина), али даљи његов развитак, и професионални и аматерски, просто спутава држава својом погрешном позоришном политиком. Културни прегаоци су писали, опомињали, апеловали: „Међутим, зла коб је убрзо постигла сва наша позоришта у држави, па и војвођанска. Општа позоришна криза, појачана у нашој држави још и тешким економским приликама, обухватила је код нас сва позоришта, и државна, а нарочито приватна.”⁸ Милутин Чекић сматра да су државна позоришта, „иако аутономне установе, без довољно уметничке слободе и елана, – нарочито обласна...”⁹ За Велибора Глигорића позоришни систем београдске позорнице „је у огромном задоцњењу према савременом европском позоришту”, а за друштвену улогу позоришта каже: „Не увиђа се колико је одговоран културни положај позоришта у васпитању јавности, колико је позориште важан фактор у одржавању духовних веза с иностранством”.¹⁰

У новој држави (Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца) позоришта су под непосредном државном управом или бар под надзором. Послератна позоришна реформа поделила их је на централна (у Београду, Загребу и Љубљани) и обласна (у Новом Саду, Сарајеву, Скопљу, Осијеку, Сплиту и Марибору) и одредила им сталне годишње субвенције и своје чиновнике за управу. Постоје и градска и путујућа и приватна позоришта, а новим чиновничким законом обухваћена су само централна државна позоришта. Тиме обласна позоришта остају без пензионог фонда и постају још мање интересантна значајним глумачким и редитељским именима, а и младим кадровима. Она су и била, у почетку, школе за глумце, одакле се касније одлазило у централна. „Тако смо добили један однос, који није ни уметнички користан, ни социјално праведан, ни финансијски целисходан.”¹¹

Ради социјалне, материјалне и просветно-уметничке бриге о глумцима ствара се сталешка организација – Удружење глумаца Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (касније Удружење глумаца Краљевине Југославије) које је одржало прву скупштину 19. септембра 1919. године. После почетних успеха и након кризе, и безмало гашења, Удружење је прерасло у савремену уметничко-позоришну организацију. Погрешна државна позоришна политика, али и политика самих „великих”, тј. државних позоришта, огледа се и у односу према публици: зато обласна позоришта, која су смештена у градове са сразмерно малим бројем гледалаца, осим на премијерним представама, скоро да и немају посете. СНП је и из тог разлога, у почетку скоро безуспешно, покушавало да настави с праксом

⁸ Димитрије Кириловић, *Позоришно ђишње у Војводини*, „Летопис Матице српске”, књ. 317, св. 2, Нови Сад 1928, 267.

⁹ Милутин Чекић, *Позоришно ђишње*, Нови Сад, Застава 1926, 5.

¹⁰ Велибор Глигорић, *Биће позоришта*, Стеријино позорје, Нови Сад 1977, 19 и 11.

¹¹ М. Чекић, исто, 6.

турнеја, да путује и по местима у Војводини популарише позоришну уметност међу свим слојевима становништва.

У Београду између два рата деловале су по периферији или у београдским локалима позоришне трупе – булеварска позоришта. Она су повремено оснивана, и то од глумаца без ангажмана, почетника, незадовољника, пензионера. На њих је била упућена најчешће периферијска публика.

Аматерски позоришни живот развијао се спонтано у градовима и селима, јер постојећа позоришта нису могла да задовоље позоришне потребе целокупног народа. Њихов је значај и у пропагирању и развијању позоришне културе у малим и забаченим местима. СНП је, гостујући у таквим местима, давало иницијативу, подстрек и помоћ за њихово стварање и организовање.

Велика динамика друштвеног живота, сложеност друштвених односа и противуречност у друштву међуратног периода су се врло експресивно и драматично одражавале на појединце, на токове и судбину уметности, па и сам позоришни живот. Уметности су биле учесник и сведок тога доба, тако да се и у драмским делима из тог времена може осетити атмосфера друштва међуратног периода. После Првог светског рата нова држава је немоћна да реши многе задатке које су јој историјске околности наметале. Закупљена организовањем себе саме и суочена са великим економским и политичким проблемима, за решавање статуса културе и уметности није имала превише простора.

Зграда Дунђерсковог позоришта (1895–1928)

ПРИПРЕМЕ НА ОБНОВИ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Видовдански атентат 1914. затекао је СНП на турнеји у Старој Пазови. Представа *Шумарева Крисија* Георга Јарноа је отказана јер су власти одмах прекинуле гостовање и забраниле Позоришту даљи рад. Тако су даљи планови управе СНП остали неостварени.¹² Позориште престаје са радом, а већина глумаца је мобилисана или интернирана (тамновали су по логорима Аустрије и Мађарске). Део покретне позоришне имовине је заплењен, док је део предат на чување велепоседнику из Старе Пазове Николи Петровићу, добротвору СНП, а гардероба и архива Народном казалишту у Осијеку. За време рата (1914–1918) неки чланови ове славне трупе су избегли у Србију.

Победоносно завршеним националним ратом и присаједињењем Војводине народној мatici (Одлуком Народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Бачкој, Банату и Барањи 12/25. новембра 1918), ДСНП је одмах отпочело са радом.

„У најбурнијим политичким данима врло је живо занимање за позориште. Културни токови у нашем народу почели су избијати. (...) Неколико чланова позоришне управе јуче се састало и саветоваше се о позоришту. Изабраше одбор од четири лица, који ће спремити основу за рад позоришни. У одбор су изабрани др. Тихомир Остојић, др. Лаза Марковић, др. Ђура Трифковић и Петар Коњевић“¹³.

Аутор наведеног текста сматра да су изабрани „најјачи наши позоришни људи у овој области“, такође је уверен да су свесни нужних промена у организацији и раду СНП сходно „новом добу“ које је наступило, те да њихов рад треба „и поздравити, и морално помоћи.“ У том циљу, Ђура Трифковић се оглашава путем штампе: „Позивам све досадашње чланове и чланице С. Н. П. и остале глумце и глумице, који су вољни ступити у С. Н. П. да ми се одмах писмено јаве“¹⁴.

У даљем процесу обнове рада СНП, 23. децембра 1918. одржана и прва седница Управног одбора ДСНП:

„Начелник друштва отварајући седницу поздравља чланове Управног Одбора, који се... први пут искупише у В. Србији, да отпочне рад око воскрес нашег друштва. Позива чланове да орно и вољно приступе послу у коме им одсад неће бити сметње ни од које стране.“¹⁵

¹² „Овим се званично извештавају чланови Српске Народне Позоришне Дружине, да ферије позоришне дружине почињу 14. јулија 1914. год. у Старој Пазови и трају ... до 13. августа 1914. год. (...) Нова позоришна сезона почеће 14. августа 1914. год. у Вел. Бечкереку, где ће се прва представа приказати 15. августа 1914. год.“ *Окружница Управе Српској народној позоришћу од 10. VII 1914*, Фонд бр. 35, Архив Војводине (надаље: АВ).

¹³ др. К.[аменко] Суботић, *Ново доба Српској Народној Позоришћу*, „Српски лист“, бр. 21, 18. новембра 1918, 3а и 3б.

¹⁴ Др. Ђура Трифковић, „Позив чланова С. Н. П.“, „Српски лист“, бр. 24, 23. новембра 1918, 3в.

¹⁵ *Закључак I седнице Управног одбора ДСНП*, 23. XII 1918, Фонд бр. 35, АВ. (Присутни чланови УО ДСНП: председавајући Милан А. Јовановић, начелник, записничар Марко Вилић, секретар; др Ђура Трифковић,

Она је сазвана иницијативом др Ђуре Трифковића (син Косте Трифковића), председника Позоришног одсека, који је отпочео и акцију окупљања позоришне трупе СНП, и коме, несумњиво, припада највећа заслуга за обнављање рада Позоришта. За веома кратко време извршени су најелементарнији организациони и технички послови како би Позориште обновило рад (управа, трупа, зграда, гардероба...).

„У децембру 1918 неколико старих чланова Српског народног позоришта вратило се из логора у Нови Сад. Друштво за Српско народно позориште прихватило је уметнике и одмах су почела саветовања под претседништвом др Ђуре Трифковића, новосадског лекара и писца, кад и како обновили рад позоришта.“¹⁶

Настављајући праксу већ потврђену у прошлости, организују се нови и обнављају стари месни позоришни одбори у Војводини.

У међувремену, у Новом Саду је већ заживела једна приватна иницијатива, наиме, основано је Позориште „Орфеум“. „У сали ‘Гранд Хотела’ почиње за дан-два рад позориште ‘Орфеум’ под вођством г. Христилића, глумца.“¹⁷ Међутим, репертоар позоришта Петра Христилића, на основу до сада познатих чињеница, није, чини се, имао уметничких претензија, већ је био забавног карактера („леп, весео и лак репертоар“¹⁸), те „Орфеум“ није ни једног тренутка доводио у питање обнову рада СНП. Како је акција око обнове рада најстаријег националног театра узимала све више маха и бивала утемељенија у јавности, Христилић је почео да планира гостовања по градовима Војводине (Србобран, Бечеј и Бечкерек, данас Зрењанин).

Подстицај и подршку „васкрсењу“ СНП дала је и штампа, а они се огледају у серији разнородних написа тих дана. Најпре излази проглас „варошке капетаније“ у Новом Саду, којим се позивају просветне установе (Матица српска, ДСНП, Српска новосадска читаоница и др) „да свој просветни и друштвени рад

др Паја Јанковић, Влада Стратимировић, Андрија М. Матић и Владислав Ненадовић.)

¹⁶ Радослав Веснић, *Грађа за историју СНП-а од 1919. до 1931* Позоришни музеј Војводине (надаље: ПМВ), 1.

¹⁷ *Позоришће „Орфеум“*, „Српски лист“, бр. 12, 7. новембра 1918, Зв. Аутор текста није утврђен. Из овог написа, у наставку, сазнајемо ко је чинио трупу: „Поред гђа: Ранковићке, чланице новосадског позоришта, Живановићке, путујуће глумице и Марићке, чланице новосадског дилетантског позоришта учествоваће још и професионални глумци г. г. Вукашин Пешић и Милорад Јосиповић, који су заједно са г. Христилићем били чланови заробљеничког позоришта у Неђењељу, а осим тога чланови заробљеничког позоришта у Болдогасоњу: г. г. М. Тоскић и Д. Јевђеновић и чланови заробљеничког позоришта у Неђењељу г. г. В. Стојановић и Р. Јосиповић, декоративни сликар“. Из истог листа (новосадски листови „Застава“ и „Јединство“ тада још нису излазили), од 16. новембра, сазнајемо за нове чланове: „београдске глумице гђа Христилић и гђа Динић... Даље долазе гђе: Пава Слука и Љубица Јовановић... Г. Г. Ромоло Ауденино, Антонио Крестини, италијански оперски глумци завршили су јуче у четвртак своје гостовање... Ових дана ће спремат и неколико већих позоришних комада као ‘Мадам Монгоден’, ‘Живот за динар’, ‘На силу лекар’, ‘Ивкова слава’, ‘Сеоска лолла’, ‘Девојачка клетва’, ‘Бој код Битоља’ и т. д.“ (*Из српског позоришћа у Новом Саду*, „Српски лист“, бр. 19, 46, аутор текста није потписан).

¹⁸ *Г. Пећар Христилић*, „Српски лист“, бр. 39, 12 (25). децембра 1918, стр. 36. Аутор текста није утврђен.

наставе¹⁹, затим чланак о задацима власти и народа у ослобођеном „завичају” (Банат, Бачка и Барања), од којих је најважнији „морално и културно освојење”²⁰, као и неколико текстова који позивају грађанство на материјалну помоћ Позоришту²¹.

Све је то допринело да је у народу, на почетку овог новог доба, и даље живео култ СНП, као и легендарне крилатице о његовој националној мисији а то, у атмосфери одушевљења и заноса непосредно по уједињењу, многе око СНП додатно подстиче и даје им полет. Стога су Срби у Војводини обновили своје *мезимче* и оживели позоришну традицију, а тиме су и сами ушли у историју јер су 1918. безмало поновили подвиг својих претходника из 1861. године.

Сцена из представе *Хеј, Словени* Р. Одавића којом је СНП започео свој рад после Првог светског рата, 25. јануара 1919.

¹⁹ *Обнова српској културној рада у Новом Саду*, „Српски лист”, бр. 24, 23. новембра 1918, 46. Аутор текста није утврђен.

²⁰ Тих.[омир] Остојић, *Културно освојење*, „Српски лист”, бр. 30, 30. новембра (13. децембра) 1918, 1а, 16 и 1в. Аутор текста није утврђен.

²¹ Сви текстови су из „Српског листа”: *Српском народу**, бр. 36, 8 (21). децембра 1918, 3в, позив за помоћ СНП потписали Каменко Суботић и Ђура Трифковић; *Из канцеларије српској нар. позоришта*, бр. 38, 11 (24). децембра 1918, 4а, аутор текста није познат; *Из канцеларије Срп. Нар. Позоришта*, бр. 52, 29. децембра 1918 (11. јануара 1919), 3а, аутор текста није познат; *За Српско Народно Позориште*, бр. 9, 12 (25). јануара 1919, 1а, 16 и 1в, чланак није потписан, али је оловком накнадно дописано „К.[аменко] Суботић”.

ДЕЛАТНОСТ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА ПО СЕЗОНАМА

ПРВА СЕЗОНА (1918/19)

*О Боже шћо дајеш блајослов Борбе,
Дај сад и блајослов Песме!*²²

Агилност и способност ДСНП резултирала је обновом своје уметничке трупе тј. Српског народног позоришта, готово истовремено с настанком и нове државе, Краљевине СХС. Формирана је трупа којом руководи управник др Ђура Трифковић, а за секретара и драматурга постављен је др Каменко Суботић.

„Приликом састављања прве глумачке трупе запажене су исте појаве као и у Београду: славна предратна дружина била је проређена ратом, заробљеништвом или болестима... понеки ангажовани у друга позоришта. Прву трупу сачињавале су глумачке снаге способне за врло сложене уметничке задатке”²³.

Глумачки ансамбл су чинили, од ветерана: Димитрије Спасић, Љубица и Милош Хаџи-Динић, Даница и Коста – Коча Васиљевић, Катарина/Катица и Војислав Виловац, Савета и Јован-Јоца Стојчевић, Даница и Милан Матејић, Марта Тодосићка и Добрица Милутиновић; из млађе генерације: Ружа и Драгомир Кранчевић, Раденко Алмажановић, Пава Рајчевић, Милица/Марија-Мица Хаџићева, Стефанија Ленска и Васа Ивановић; а из најмлађе: Милица/Милева Бошњаковић и Милорад Душановић. Паралелно с тим, у згради Дунђерсковог позоришта:

„врло је као у кошници. Уређивало се, чистило, прикупљала се гардероба, коју су поклањали грађани, припреман декор, одржавале пробе, дању и ноћу... Секретар др Каменко Суботић прикупљао је драмска дела, организовао пробе и уметнички рад... Новосадска публика... очекивала је са великим интересовањем поновно дизање завесе на обновљеној сцени у слободној Домовини.”²⁴

Одзив публике је био велики и представљао је израз љубави и привржености према традиционалном позоришту и свему ономе што је оно представљало.

„Одзив на претплату је врло леп, и то такав, да ће бити А и Б – претплата. Буде ли пак одзив ове недеље као и прошле, није искључено, да буде и В – претплата. – Улазнице

²² Последња два стиха песме *Пролој* Анице Савић, *Сјоменица* 1861-1921, Друштво за Српско народно позориште, Нови Сад 1921, 59.

²³ Б. Стојковић, исто, 831.

²⁴ Радослав Веснић, *Грађа за историју СНП-а од 1919. го 1931*, ПМВ, 2.

за свечану представу продаваће се од четвртка у књижари Св. Ф. Огњановића. Управа, у интересу општег задовољства, моли да нико не тражи протекције...”²⁵

Обнова СНП за Србе у Војводини представља један од највећих културно-историјских и националних догађаја.

„У историји нашег Позоришта остаће за свагда златним словима забележен дан 12. (25.) јануара 1919. Тога се дана, после страшних, очајних искушења поново отворила врата Дунђерсковог позоришта и то баш за представе нашег Српског Народног Позоришта. Било нам је, као да је по други пут основано, кад се после опела, које му овде опојаше многи затучани наши душмани, обновљеном снагом из гробнице диже.”²⁶

На дан отварања атмосфери славља допринели су и телеграми регента Александра и министра просвете Љубе Давидовића, који су бодрили и давали наду у нову државу и њену помоћ СНП.

„Од Његовог Краљевског Височанства, наследника и регента: Господину дру Ђури Трифковићу, управитељу Српског Народног Позоришта у Нови Сад: Веома ме весели агилност Новосађана који се пожуре, да наш паћеник мезимац Српско Народно Позориште, после застоја од четири и по године опет отпочиње свој просветни рад. На његовој националној мисији захвалан сам у име целог нашег народа а оним члановима позоришним који страдаше за време туђинског прогањања нека је вечита слава. Александар.”²⁷

Телеграме подршке послали су и чешко Народно позориште из Прага и Хрватско народно казалиште из Загреба.²⁸

„Публике препуно. На претстави претставници свих звања и власти, међу њима и први командант I армије војвода Петар Бојовић.”²⁹ У студији *Новосадска позоришта између два рата*, Веснић још детаљније описује свечану атмосферу вечери:

„Међу изношеним реденготима и предратним вечерњим тоалетама видиле су се и похабане војне униформе и сељачка одела. А некада је новосадска публика долазила на премијере у свечаним одећама по последњој бечко-пештанској моди. Али је расположење било свечано. Пред дизање старе плишане завесе заорило се клицање и проломили спонтани аплаузи. Из оркестра војна музика је интонирала српску, хрватску и словеначку химну. И завеса се подигла.”³⁰

²⁵ Из канцеларије српској нар. позоришта, „Српски лист”, бр. 6, 9 (22). јануара 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

²⁶ *Споменица 1861–1921*, 55.

²⁷ Исто, 56.

²⁸ Оригинални телеграми, ниједан од четири наведена, нису пронађени већ њихови преписи у *Споменици 1861–1921*, 55, а регентов и министров пренела је и штампа („Српски лист”, бр. 12, 30. јануара 1919, 26). У Прилогу су дата три нецитирана телеграма.

²⁹ Станоје Душановић, *Хроника 1861–1941*, у рукопису, инв. бр. 7599–7600, ПМВ.

³⁰ Радослав Веснић, *Новосадска позоришта између два рата*, Споменица 1861–1961, СНП, Нови Сад 1961, 280.

Бранислав Нушић

Ђура Трифковић

Милош Хаџи Динић

Петар Коњовић

Прославу је отворила Аница Савић (касније Ребац) својом песмом *Пролој*³¹. Војни оркестар је свирао између тачака програма. После алегоријске песме, секретар Матице српске др Тихомир Остојић одржао је надахнути говор *Васкрсење Српској народној позоришћу* у коме је истакао историјски значај СНП, његову културну и политичку улогу и с пијететом нагласио допринос великих посленика окупљених око и унутар Позоришта. Из те оде *нашој јуначкој Талији* издвајамо:

„Више од четири године смо посртали и клећали кроз мрачно царство смрти. Мишљасмо да нигда више нећемо видети белог дана... И гле, ипак нас је огрејало врело сунце. Изиђосмо у сјај живота. Окупани у огњу изиђосмо снажнији, свежији него што бесмо пре. (...) Десило се чудо... Ми бесмо мртви и – оживесмо... Десило се још и друго чудо: смрт је *смрћу* побеђена, као што каже позната ускршња песма: ‘смертију смрт поправ’. (...) Кад поново отварамо замандаљена врата нашега Народног Позоришта, морамо се сећати победе смрти *смрћу* коју је Српски Народ задобио год. 1918... И наше Народно Позориште је делило судбину својега народа... Једни су командовани под оружје, други послати у заточење. Страшни рат није никога штедео, па ни њих. Некоји су и главом платили. Нека је слава тим нашим мученицима! Да је непријатељ победио свршило би било и наше Народно Позориште. (...) Али ово мало гнездо глумачке игре има велики историјски и културни значај... У културној историји нашег краја има ово позориште свој нарочити значај. Уз православну цркву, уз школу и књигу, оно је било четврти стуб наше гњечене, тлачене и поколебане народности. И српски глумац је, својом игром и песмом био апостол национализма. (...)

Српско Народно Позориште стоји сад на прагу новог доба. Одсада оно неће морати служити народној одбрани него народном Генију. Народ ће бранити јача мишица: Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца. А оно ће моћи да се посвети уметности народној. Неће се оно морати потуцати од немила до недрага, гоњено туђинском обешћу, неће се морати у својој кући, у Новом Саду, сневивати као сироче, док се туђинци и дошљаци овде шире и размећу. Не! Сад ће оно моћи слободно ходати широм наше лепе отаџбине, радосно дочекивано од својих. Једва једном, после више од пола века борбе, свануће и њему лепши дани...

Кад наше позориште прелази овај час преко прага у ново доба, сетимо се да је ово лепше доба могло настати само тако што је смрт побеђена *смрћу*, и што је, као што ускршња песма ликује, онима који су у гробу дарован живот.

Слава његову васкрсењу! Нека је сретан улазак у ново доба!”³²

Као завршна тачка свечаног програма изведена је драмска епизода Ристе Ј. Одавића *Хеј, Словени* у режији Димитрија Спасића. Критичар у „Застави” најпре преноси атмосферу вечери:

„У препуној кући, пред бираном публиком, у суботу 12. (25.) јануара отпочело је Српско Народно Позориште поново свој рад. На лицима радост, весело ишчекивање...

³¹ За свечано отварање Позоришта Иво Војновић је позван да напише *Пролој*, али због лошег здравственог стања није био у могућности (Р. Веснић, *Грађа за историју СНП-а од 1919. до 1931.* ПМБ, 2). Прилог садржи песму *Пролој* Анице Савић у целини.

³² *Сјоменица 1861–1921*, 59. У Прилогу доносимо говор др Тихомира Остојића у целини.

Да се та стара, лака завеса дигне, да нам се отвори тај чаробни свет дасака, свет снова, маштања, измишљотина, то огледало нашег друштва и наше душе – колико ли је тешких година морало проћи! У Кући као да се и осетио неки пригушен уздисај...”,

даље, говорећи о програму, благо замера Аници Савић на избору песме за ову прилику: „Можда би госпођици једну замерку могли учинити: што није изабрала једну тему ближу нашем данашњем расположењу, што се није трудила да изрази бар један моменат наше гигантске душе.”, а након дискретне похвале Тихомиру Остојићу за „кратак, али језгровит говор”, осврнуо се и на саму представу:

„Сам комад нема иначе никакве вредности, једино је вредно споменути да су га српски војници у рововима гледали. Ни глумцима не даје прилике да створе какву доbru улогу. Најбољи је био, природан и веран, Васиљевић у улози аустријског пуковника.

Поједине глумце могли би упозорити да и сувише декламују; ту слабу страну нашег позоришта, чини нам се, мораћемо чешће спомињати. Више природности, реалности треба унети у улогу, а нарочито се чувати декламовања и дрвених гестова.

За осуду је и то, што се шаптало – и сувише добро чује. То квари сваку илузију.”³³

И „Српски лист” доноси приказ ове вечери и у уводном делу текста показује разумевање у ситуацији када Позориште није радило четири године:

„Наравно је, дакле, што је прва представа била више народна него уметничка слава. (...) Што се тиче самих комада, ни први, који се давао у суботу (‘Хеј Словени’ од Р. Ј. Одавића), ни други, који се играо у недељу (Нушићев ‘Обичан Човек’) нису толико уметнички колико ефектни. Они се, зато, могу гледати, али би било штета кад би се управа задржала само на овакој врсти ‘драме’ и комедије.”³⁴

У наставку чланка издваја добру глумачку игру Динића, Спасића и Васиљевића и закључује:

„Иначе, дилетаната у дружини има доста.” Оптимистично, на жалост, погрешно је ауторово уверење о проблему ликовности представе: „О нашој сцени се не може говорити, јер је она још сасвим примитивна: ни завесе, ни кулисе, ни намештаји немају ничег уметничког. Али, пошто је то питање новца, надамо се да ће се оно најлакше и – верујемо – брзо решити.”

Текст се завршава пригодним жељама и саветом: „али више свега желимо критичности и солидности у раду.” Но, без обзира на уметнички квалитет, одушевљење публике било је велико. „Ова прва свечана представа и с њом обнова СНП у Војводини дочекани су френетичним одушевљењем и овацијама као један од највећих културно-историјских и чак националних догађаја после ослобођења”³⁵. Тако је СНП закорачило у „ново доба”. Низале су се представе: *Кнез*

³³ *Свечана представа*, „Застава”, бр. 12, 29. јануара 1919, 4а. Аноним није било могуће разрешити.

³⁴ М. К. *Свечано одшваране Српској Народној Позоришћу*, „Српски лист”, бр. 11, 29. јануара 1919, 1в и 2а. Претпостављамо да је аутор приказа Мита Клицин, главни и одговорни уредник „Српског листа”.

³⁵ Б. Стојковић, исто, 832.

Иво од Семберије, Под облацима, Обичан човек и Свети Нушића, Шоља Ђеја Натера и Дерлеја, *Повраћак* Срђана Туцића, *Француско-јерусалимски рај* Косте Трифковића, *Тоска* и *Присни пријатељи* Сардуа, *Зеј Мјаснићког*... У тим првим данима Позориште је давало представу за представом и публика је била задовољна, те се у први мах чинило да су се вратила стара славна времена СНП. Међутим, посета публике је временом све слабија, вероватно због недовољно премијера, тако да приходи са представа нису могли да покрију издатке.

Занимљиво је како рецензенти „Заставе“ и „Јединства“ оцењују представе из тих првих месеци обновљеног рада СНП. Чини се да је овај први лист благонаклонiji и толерантнији (а и да има више духа).

„Какви ‘Хамлети’, какви ‘Отело’, какве ‘Норе’ и. т. д. – какви бакрачи! Откако је наше Народно Позориште онако несретно угануло ногу на представи ‘Тоске’, било је јасно, да такве комаде треба, засада, метнути у фиоку и причекати док нога оздрави и достигне ону еластичност, коју је имала – пре рата. Зато је репертоар и постао скромнији те се ограничио на разне ‘Присне пријатеље’, ‘Зечеве’ и т. д. Да је то веома мудро урађено, доказала је и јучерашња представа француске комедије ‘Управитељ Министарства’. То је већ доста застарела али духовита париска пародија, која је дала нашим глумцима прилику да се покажу са најбоље стране – за сада.”

а о игри глумаца у наставку додаје:

„Матејићка је у улози чиновничке пунице била изврсна; природна, комична и с глумачким тактом мере. Г-ца Кучера је овај пут била права ‘салонска’ веверица. Њена игра је била пуна темперамента али уједно отмено-дискретна и фино нијансирана а у љубавним моментима просто дражесна. Али г-ца није играла сама, са њоме су играле донекле и њене тоалете: у сваком чину друга! (...) Г. Спасић (управитељ) је играо, као увек, одлично. (...) Провизорни чиновник-кувар (г. Динић) је био ненадмашан. Забадава, Динић остаје Динић – шта би ми без њега? И остали глумци су играли, мање-више, добро, особито је пак ‘служавка’ (г-ца Бошњаквићева) показала да она и из своје мале улоге уме да створи ‘нешто’. Што се пак тиче декорације и т. д. уверили смо се да немамо права да будемо сувише строги; готово немогуће је, за сада, чак и по скупе новце набавити материјала и радне снаге за тај посао. Зато ћемо се наоружати стрпљењем и сачекати то време када ће и глумци и декорације бити у потпуној ‘хармонији’. А онде: храбро напред.”³⁶

Рецензент „Јединства“ неумољиво од театра такве репутације очекује искључиво уметничка остварења:

³⁶ О.[зрен] С-ћ[Суботић], *Театралне ситнице* „Застава“, бр. 49, 14. марта 1919, 2в и 3а (Након анализе улоге Јулије Кучере, критичар се мало поиграо и на свој рачун: „Гледајући те тоалете моја је жена позеленела од зависти, а моја пуница срдито прогунђала: ‘е више ти само тог измотавања! Керефека једна!’ Али мој таст је ћутао, непрестано вртио очима и тако слатко ‘пуцао’ језиком да се ни најмање не зачудисмо када, сутрадан, опазимо да су му кике на неколико места биле доста проређене. Г-ца Кучера ће свакако бити лепа атракција за нашу публику.”; док игру Димитрија Спасића користи за алузију на ондашњу друштвену елиту: „Ако то и није баш био онај прави париски ‘управитељ Министарства’ то није кривица до њега, јер ми видимо и на нашој ‘позорници живота’ да неки наши новопечени достојанственици никако не могу да се уживе у своју улогу – зато би требало дуже времена проживети у Паризу, Бечу, Лондону и т. д. те тамо штудирати како ‘прави’ управитељи и достојанственици ‘шмркају’ и ‘бришу носеве.’”).

„Јуче сам гледао у нашем Народном Позоришту представу која је била, без устручавања ћу рећи, скандалозна. Приказивао се ‘Сеоска Лола’. Гледао сам само пола чина, јер сам толико могао... Ако је наше Позориште зато обновило свој рад, да даје оваке приказе, онда је штета за сав тај посао и новац.

Потребно је нарочито подвући да је скроз недемократски и несавесно и неукусно, најгоре и најбаналније приказа давати ‘за народ’, јер је и народу потребно износити само ваљану и поштenu уметност.“³⁷

Још у фебруару одржана је седница Управног одбора ДСНП на којој је између осталог наглашен уметнички задатак СНП и изражена резерва према квалитету представа на репертоару прве поратне сезоне због тих прелазних и несређених околности у новој држави, а самим тим и у Позоришту.

„Позориште је при свему том отпочело свој рад, а приказује се оно, што је најбоље од оног, што се приказати може. Разуме се, да се под оваким приликама не може тражити права уметност у строжијем смислу речи, но у сређенијим приликама – а те ће ако бог да скоро наступити – а у данашњим нашим једва дочеканим светлим и слободним данима, императивно тражимо на српској позорници уметност“.³⁸

СНП се сâмо издржавало, стога већ на самом почетку новчани проблеми изазивају кризу у његовом Друштву. Ситуација у којој су се ови предани позоришни радници нашли није била нимало једноставна ни лака. Материјална добра СНП су током рата готово потпуно уништена. Већина рукописа и део реквизите, које је за време рата чувао председник месног позоришног одбора у Старој Пазови, Никола Петровић, нестали су. Готовина фонда ДСНП је трошена за време рата (на пензије и помоћ члановима СНП), а оно преостало није било довољно да покрије расходе. И зграда Дунђерсковог позоришта (у дворишту хотела „Краљице Јелисавете“, касније хотел „Краљице Марије“, данас хотел „Војводина“), доста је запуштена и оштећена, тако да су издвојена средства за неопходне радове на згради и тамошњег декора и реквизите, а обновљена је и позоришна библиотека. Једино је у потпуности била сачувана гардероба (1914. позајмљена Осијечком народном казалишту, а након рата враћена).

Министарство просвете се оглушивало о молбе за помоћ и СНП није давало субвенцију. Чини се да нису у питању само финансијски него и политички разлози, и да су већ тада државне власти имале намеру да га затворе као приватну, али и као српску иницијативу, фаворизујући курс југословенства. Ни градска управа није могла да подмири потребе Позоришта, јер ни сам град није имао прихода. И власт и позоришници и публика су желели, бар већина њих, да СНП, институција са веома значајним доприносом на национално-просветном и културно-уметничком плану, настави са радом. Сви они били су свесни да се, у окол-

³⁷ П. К. *Позоришће*, „Јединство“, бр. 4, 25. априла 1919, 2г. Претпостављамо да је аутор приказа Петар Коњовић.

³⁸ *Позоришће*, „Застава“, бр. 41, 5. марта 1919, 3б. Аноним није било могуће разрешити. Чланак је настао на основу извештаја Марка Вилића, секретара, са седнице УО ДСНП од 8. фебруара 1919.

Јован Силајцић

Марта Тодосић

Зорица Петровић

Милорад Душановић

Раденко Алмажановић

Милица Хаџић

ностима без сталне материјалне потпоре, са повременим и оскудном помоћи државних и градских власти, СНП тешко може одржати. На седници Управног одбора Друштва тражио се излаз. Револтирани таквим стањем, најпре управник др Ђура Трифковић (4. фебруара 1919) у знак протеста подноси оставку, а затим је на општи захтев чланства повлачи, да би на Скупштини Друштва од 28. јуна 1919. поред њега демонстративно оставку поднео и секретар Друштва др Каменко Суботић.

Но и поред свих историјских заслуга и чињеница, апела Друштва и јавности, оставки, СНП је тонуло у веће финансијске тешкоће које су довеле у питање и сам опстанак Позоришта. Приходи од улазница не подмирују основне потребе (издржавање трупе и опрема представа) тако да су коришћена средства фонда ДСНП. И даље се фонд Друштва попуњавао од закупнине и прилога појединаца своје *мезимчеџу*, који су сада били много скромнији. Економски одсек Друштва је од 21. децембра 1918. до 30. априла 1919. располагао прилозима у вредности од 14.990 круна.³⁹

Плате глумаца су биле веома мале и нису могле да подмире ни најосновније животне потребе, стога деветоро глумаца (В. Кустудић, В. Ивановић, Р. Алмажановић, П. Кокотовић, П. Јовановић, М. Душановић, М. Хаџићева, Ј. Силајџић и С. Ленска) 20. маја⁴⁰ подноси молбу Управном одбору ДСНП за њену повишицу. Но и поред малих прихода, они су предани глумачкој уметности, што и критика примећује, те углавном похвално пише о њиховим остварењима.

„У игри госпођице Ленске примећујемо врло леп напредак. У улози Веверице, наивно, искреног, отвореног девојчета дала је креацију првог реда. Из свега се види да је потпуно продрла у душу улоге. Игра се студијом – али тако природно као да је она сама та шипарица несталног духа. Цела њена појава, мимика, тон гласа, гестови, све то одаје глумицу првог реда. Први њен партнер, не само у комаду, већ и у вештини глумљења је Васиљевић; Кастела, мало остарелог, доста искреног 'младића' одиграо је сјајно, са пуно елеганције. Добри су били још и Динић (калуђер Рајмон), који нам је изнео праву слику језуита, Спасић (у мањој улози грофа Бреoa) и гђа Васиљевићка (као Шарлота, мати).“⁴¹

³⁹ Приложили су ови: Бачко-Потиска Штедионица, Ст. Бечеј К 200. Емил Контровић, Загреб К 100. Др. Иван Влаховић, адвокат Ст. Бечеј К 100. Срп. Прав. Цркв. Школска Општина, Мол К 5000. Стева Ковјанић, велетржац Осек К 1000. Српско Народно Веће у Ст. Сивцу К 2000. Др. Тоша Николић, лекар у Сентомашу К 20. Потпоручник Мил. Л. Николић у Сентомашу К 20. Сава Раковић у Сентомашу К 20. Д. Гавански, Сентомаш К 500 – Нови Сад: Ђорђе Зурковић, гостионичар К 500. Панта Спаић, трговац К 500. Виљем Виг, банкар К 1000. Др. Коста Хаџи, адвокат К 1000. Стеван Сремчевић, трговац К 500. – С. Машић. Кројач К 100. С. Ковач, трговац К 100. Матија Леви, трговац у Н. Саду К 100. Евг. Јеленик, трговац К 20. Сава Тотовић, трговац К 50. Филип Михајловић, месар К 20. Никола Петровић, кројач К 100. К. Панаотовић, трговкиња К 200. Ђорђе Ивковић, књијар К 100. Араницки, чиновник К 100. Илија Вучерић, трговац К 100. Имре Дицген, трговац К 25. Дунђеров и Ралетић, трговци К 100. Веселин Коларски, трговац К 400. Душан С. Монашевић, трговац К 900. Ђока Пушић, ћурчија К 100.

Свима овим приложницима изриче Економски Одсек најсрдачније хвала. Овом приликом се не може пропустити а да се пред наш свет не изнесе; да је С. Н. П. упућено на народне прилоге. Новчани заводи, политичке и црквено-школске општине треба свагда да се сећају на наше културне установе.“ (*Прилози С. Н. Позоришћу, „Јединство“*, бр. 24, 21. маја 1919, стр. 26. Аноним није било могуће разрешити.).

⁴⁰ С. Душановић, исто.

⁴¹ *Веверица*, „Застава“, бр. 65, 2. априла 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

И када комади и представе нису по укусу критичара, игра глумаца, ако је добра, не пролази неопажено:

„Са Шумахеровом и Липшинцовом веселом игром 'Мој деран' репертоар није добио ништа. Један комад без икакве литерарно уметничке вредности, који једино спасава на позориници добра игра. (...) Празних комада је већ било доста. (...) Гђца Ленска у улози Лите (деран) била је врло добра. Њена игра је природна, лака, кретње доста одмерене и сигурне, и са улогама своје врсте она заузима на нашој позорници лепо место. Публика ју је радо гледала и наградила аплаузом. (...) Г. Динић (Рокус) био је у своме елементу и својом игром држао весело расположење публике. Гђа Хаџићка, у улози Уле, појавом и лепом игром била је симпатична и добра. Г. Кранчевић је, такођер, играо добро.“⁴²

Готово идентичан суд је и другог критичара:

„Овај комад код нас је спасло само то, што су наши глумци идеалисали своје креације, особито носиоци главних улога, госп. Динић и гђца Ленска. Својом старом виртуозношћу створио је г. Динић од препотентне немачке будале тип старог, мало настраног, а у суштини доброг господина, који све што се у суштини догађа проматра кроз стакло неколико својих фиксних идеја. Одмереност и продорност његове игре савршене су, па је право чудо, зашто позвани не пораде, да он и г. г. Васиљевић и Спасић оду ма на најкраће време у Загреб, где би позитивно далеко надмашили рекламску проширену, а у суштини локалну славу тамошњих уметника.

Цело синоћње вече било је поред њега заузето одличном игром госпођице Ленске. После завршетка преставе било је у души свих, који воле уметност, напоскон утврђено уверење, да је то наша најбоља женска сила. Грација наступа, пријатност органа, лежерно савлађивање најкомпликованијих ситуација деловали су мило и угодно. Диалози са г. Динићем били су право уживање.“⁴³

а са мање жара али похвално помиње и игру Стојчевића, Кустудића, Хаџићеву и Кокотовића.

Временом, атмосфера у Позоришту постаје све неспокојнија. Материјална оскудица наметала је сиромашну опрему представа. Због недостатка огрева гледалиште најчешће није било довољно загрејано. Проблеми се огледају и у погледу репертоара, јер су играна углавном дела која је, како му мерејају критичари, драматург налазио „случајно“. Најчешће су играни комади из предратног репертоара и дела без већих уметничких претензија, јер их је било лакше и брже припремити, неке чак само обновити са члановима старе трупе. Долази и до сукоба унутар ансамбла јер стари чланови нису радо прихватили нове. (Тако је на пример, Милица Бошњакковић, која је дошла из Београда, дала отказ и поред успеха који је постигла: *Осџавка тђице Бошњакковићеве*, „Застава“, 30. априла 1919, 36.)

По избијању рата, престали су да раде одсеци Управног одбора ДСНП, а у циљу организованости и квалитетнијег рада:

⁴² *Позоришће*, „Јединство“, бр. 39, 8. јуна 1919, 3г. Аноним није било могуће разрешити.

⁴³ Добр.[ослав] Јевђевић, *Мој деран*, „Застава“, бр. 118, 11. јуна 1919, 2в и 3а.

„Сад су оба одсека почела свој посао; прошле недеље се конституисао Екон. Одсек изабравши за председника г. Дра Милоша Бокшана. Јуче је одржана седница Позоришног Одсека, на којој је поново изабран досадањи председник тога одсека г. др. Ђура Трифковић“,

одмах у наставку аутор чланка нас обавештава:

„На седници су референти поднели критике о новим поднесеним делима. Примљени су за репертоар: *Мршав за све*, *Зайадна реч*, *Кад човек шражи другом дају*, *Рајна жена*, *Развод брака* и *Гаван*. На оцену су дати: *Ultimatum* и *Бојови без васионе*.

Под сунцем се примила, али га П. О. није могао примити под оним условима, како је писац захтевао.⁴⁴

У таквим околностима управа СНП је колико-толико добро балансирао и покушавала да продатим улазницама стекне значајан део преко потребних материјалних средстава. Тако поставља стара, код публике добро котирана дела:

„У недељу је пред пуном кућом даван Драгашевићев историјски комад *Хајдук Вељко*. Иако овај комад за данашње доба већ губи своју актуелност, наш народ га радо гледа и прати са уживањем. Хајдук Вељка је играо Г. Васиљевић као своју стару добру улогу, у којој се и данас добро одржао. Г. Спасић (Мула паша) је такођер играо добро... Комад је иначе доста добро ишао. Један аргуменат више да се, поред народне симпатије, може још држати на позорници.“⁴⁵

Управа у жељи да привуче публику, иде и даље, поставља дело савременика, тада (што не рећи и сада) најомиљенијег нашег комедиографа, кога подједнако цени и публика и критика:

„Наш велики мајстор Нушић, имао је са својом ‘Протекцијом’ у Новом Саду великог успеха. Он је код нас ненадмашив у засмејавању публике. Хумор је добар; комика, истина, није она највиша, али – почивајући на контрастима и смешним странама наших сада донекле већ ‘предратних’ прилика – здрава је и свежа.“,

пише критичар „Заставе“, и додаје да и глумачком игром „можемо бити задовољни“, а издваја глуму Васиљевића, Васиљевићке, Спасића, Стојчевића, Савића, Душановића, те посебно наглашава како „увек на свом месту и на висини је била гђа Тодосићка“, и приказ у оптимистичком тону приводи крају како: „Са радосћу приметисмо на том вечери прилично нову позоришну публику.“⁴⁶ И критичар „Јединства“ свој приказ два дана касније почиње у препознатљивом тону: „Нушићев свет на даскама, и у збиљи и у шали, никада није досадан, и зато ће код нас имати још дуго захвалну публику. Игра је, са малим изузецима, била добра.“, а завршава не без ироније: „Примећујемо још да је министарска соба

⁴⁴ Перчин, „Застава“, бр. 89, 4. маја 1919, 3в и 4а. Аноним није било могуће разрешити.

⁴⁵ Позоришње, „Јединство“, бр. 8, 30. априла 1919, 2а и 2б. Аноним није било могуће разрешити.

⁴⁶ Пројекција, „Застава“, бр. 100, 18. маја 1919, 2б. Аноним није било могуће разрешити.

могла изгледати мало лепше и укусније. Или је, ваљда, то последица германске инвазије.⁴⁷

У првој сезони после рата, први пут гостује у СНП и Радослав Веснић (Марио у *Тоски* Сардуа и Морис у *Присним ђријаџељима* Сардуа) који бележи:

„Нушић пуни кућу и глумци га добро играју. Али остали комади играју се пред празним гледалиштем и штампа после непосећене премијере 'Алилује', у којој је главну улогу са успехом играо Коча Васиљевић, пледира да се задовољи укусу публике, која тражи музику, оперету, разноврстан забаван репертоар. Позивају се гости да би се привукла публика и Пера Добриновић, првак београдског позоришта, гостује крајем маја као Аћим Кукић у 'Протекцији' и као Мита Крадић у 'Сеоском Лоли', двема својим бриљантним улогама.⁴⁸

И заиста, после премијере *Алилује* „Застава“ тражи од управе Позоришта да репертоар „обогати“ лаким и музичким комадима:

„Овај талијански комад донео нам је једно тешко, утучено вече. (...) Кућа, овога вечера није била пуна. Једна публика не може да издржи толики низ драма, позоришних комаћа.

Свет тражи музику. Дајте оркестар, дајте оперу! Дајте, неминовно, разноврстан репертоар! То је дужност управе да се – пошто – пото – за све то постара. И то што пре, одмах.⁴⁹,

заправо, иако хвали игру глумаца, а нарочито Васиљевића, „бол“ превареног мужа и изневереног оца, његове „душевне патње“ и „очајно стање“, чини се „тешко“ падају новосадској публици, или можда садржај драме не одговара патријархалном укусу, јер други рецензент поред похвала посебно Васиљевићу наглашава: „Режија је била добра, укусно намештена позорница имала је много лепши и отменији изглед од уобичајеног.“⁵⁰ Како се чини, ванредна игра глумаца, добра режија и опрема представе нису довољни аргументи да сала буде пуна. Али, било је добрих драмских представа које је публика, по мишљењу критичара, радо гледала:

„Можемо одмах рећи да је ово био један од најуспелих комада ове сезоне. Ова добра социјална драма, у којој се износи тешки, патнички живот Примораца, који, упркос животној несигурности којој их излаже море, одлазе на морску пучину и ради коре хле-

⁴⁷ *Позоришће*, „Јединство“, бр. 19, 20. маја 1919, 26 и 2г. Аноним није било могуће разрешити.

⁴⁸ Р. Веснић, *Грађа за историју...*, ПМВ, 5.

⁴⁹ *Алилуја*, „Застава“, бр. 104, 23. маја 1919, 3в. (Због исцрпне анализе улога, доносимо и тај део из критике: „Те душевне патње, то очајно стање приказао нам је Васиљевић (Фара) савршено добро. Бол је страдан, али са задовољством смо гледали промишљену игру Васиљевићеву, који није претерао у гласу, у покретима, као што би то млађи учинили, да изразе велике болове. Сваки покрет Васиљевићев, и онај у најтежим тренуцима очеве очаја, био је леп, на свом месту. Сасвим одговарајућа партнерка му је била госпођа Васиљевићка (Елиза, његова жена), мученица која се каје због свог греха, али и ћерку хоће да одбрани. Ђа Васиљевићка, која је врло вредна и од глумица се најчешће виђа на позорници у већим улогама, играла је добро. Она и Васиљевић добили су тога вечера много тапша. Остале улоге беху све мање и незначајне. Ћерку (Ева) играла је с пуно такта гђца Хаџићева. Лепо се истакао и ако у малој улози (Роко) и Алмажановић.“). Аноним није било могуће разрешити.

⁵⁰ *Позоришће*, „Јединство“, бр. 26, 23. маја 1919, 26. Аноним није било могуће разрешити.

Милка Марковић

Димитрије Спасић

Јаков Осипович Шувалов

Клеменс Клеменчић Пекелман

ба, много је занимала нашу публику. (...) Комад је, у целини, добро игран. Поједине сцене, нарочито у последњем чину, биле су од јаког ефекта. Спomiњемо г-ђу Динићку (у нај јачој улози), Г-ђе Рајачићку, Хаџићеву (нарочито у последњој сцени), Васиљевићку, Г-ђу Ленску, Г.Г. Васиљевића, Спасића, Динића, од млађих Кустудића (у почетку мало претерује), Јовановића.

Понели смо утисак да се у нашем Позоришту могу играти и добре ствари, и добро.⁵¹

На велику радост и уз „велику“ медијску пажњу, какву је у ово време имао од позоришника једино Бранислав Нушић, пропраћено је гостовање Пере Добриновића:

„И г. Добриновић, умировљени управитељ нашег позоришта, после мучног и тешког живота у иностранству вратио се у нашу средину. Његовом повратку сви смо се обрадовали... Публика ће се дакле видети са својим омиљеним уметником, коме ће тешко успомене на претурене патње олакшати срдачан пријем публике, која га воли.“⁵²

И приказ са представе је у сличном тону (који се ретко испољавао у текстовима о позоришту те сезоне у листу „Јединство“):

„Прво гостовање Г. Пере Добриновића успело је изнад сваког очекивања... Ванредно расположење дупком пуне куће, френетичан плесак који се сваки час понављао, раскошно мајско цвеће којим обасуше скромну собу 'Кир-Јањину', беху речити знаци искрене добродошлице, која му је јасно говорила да је међу својима.“

а о самој његовој глуми, рецензент саопштава у наставку:

„овако мајсторски га уме и може играти, ваљда, само он и јер без овакве игре Стеријин 'Кир-Јања' тешко би имао улазнице на данашњој позорници. И гипкост, и мимику и гестикулацију, и тон у говору, и све остале, карактеристичне црте, задржао је стари уметник и донео собом очуване на позорницу.“⁵³

Тон обожавања и одушевљења осети се и у приказу последње Добриновићеве представе на овом гостовању, реч је о *Чикиној кући* Мјасницког.

„И овом приликом је могао и чути и осетити да га публика воли, тражи, и да уме ценити његову уметност. Добриновићева креација спахије Бобрикова, старог Дон Хуана, била је одлична. Игра Добриновића је природна, непретерана, чак ни онда када на часак мислимо да би требало нешто и другачије дати, јер се одмах пред нас испољи његово уметничко Ја, које је урођено, уметничко, и од кога он неће и не може да одступи. Својом игром он води и остале, и даје тон целој игри.“⁵⁴

Ни „Застава“, која је такође извештавала о овом гостовању, није остала „дужна“ великану српске сцене. Најпре је Озрен Суботић написао готово мали есеј:

⁵¹ *Позоришће*, „Јединство“, бр. 16, 11. маја 1919, 3а и 3б. Реч је о комаду Хајермансова Нада (Холандски рибари). Аноним није било могуће разрешити.

⁵² *Из канцеларије Српској Народној Позоришћу*, „Јединство“, бр. 24, 21. маја 1919, 2а. Аноним није било могуће разрешити.

⁵³ *Позоришће*, „Јединство“, бр. 28, 25. маја 1919, 3г и 3д. Аноним није било могуће разрешити.

⁵⁴ *Позоришће*, „Јединство“, бр. 33, 1. јуна 1919, 3в и 3г. Аноним није било могуће разрешити.

„Добриновић! Доста је изговорити то *име*, па да сваки Србин одмах разуме да се за тим именом крије цео један свет уметности у најлепшем и најплеменитијем смислу те речи! И сада, после четрдесет година, то име блиста оним истим сјајем, којим је блистало и онда, кад смо ми, пре толико година, као деца, инстинктивно осећали да пред нама игра један од *великих* у храму Талије. А сада, после много бура у животу, као потпуно сталожени људи, видимо да су године могле прибавити коју бору више на лицу и коју сребрну длаку више на глави нашег уметника, али да те године нису биле у стању да ни најмање ослабе ону стваралачку снагу и ону несравњену пластичност у извођењу, што се зове *уметношћу Добриновића*. Пред нашим духовним очима пролази цела галерија његових несравњених креација почевши од класичног *Кир Јање* па све до не мање класичног *Мише Крабића*. Не, Добриновић не глуми, он *живи* на позорници.”⁵⁵

У приказу последње представе на гостовању „Застава” доноси:

„После представе ‘Чикине куће’ публика – сва без разлике – разишла се са свечаним расположењем; била је те вечери и свесна и уверена да излази из *храма* уметности. Јер је представа необично добро успела. *Добриновић* (Степан Степановић Бобриков, спахија) играо је сјајно. Не да се речима описати његова уметност. То није био Добриновић на позорници, већ прави правцати племић из провинције. Скала нијанса у његовој мимици, гестовима, боји гласа је недогледна. Добриновић даје позорници и комаду душу: од њега све оживи. Он озарава позорницу и све око себе: он не заноси само публику, него и глумце, који, поред њега, боље играју. Морамо истаћи нарочито добру, смишљену, успелу игру гђе Васиљевићке (Настасија Ивановна), па и скоро свих осталих у дужим и краћим улогама. И режија је била добра.

Уверени смо да ћемо наићи на одобравање целе наше публике, ако поново изразимо жељу да Управа позоришта учини све могуће да нам г. Добриновић и даље остане у дружини.”⁵⁶

Чини се да је ово гостовање дало посебан печат овој сезони и да је поред прве представе поводом обнове рада СНП најзначајнији позоришни дога-

⁵⁵ О.[зрен] С-ћ[Суботић], „Добриновић”, „Застава”, бр. 106, 25. маја 1919, 4а и 4б. У наставку, доносимо Суботићев текст у целини: „Али тај живот није само продукт случајне или моменталне инспирације, не, то је продукт дуге студије и до најмањих ситница промишљене игре. Зато је и игра Добриновићева увек тако савршена, јер код њега као и код искусног борца на мачеве увек ради само онај мишић, који у дани тренутак треба да ради. Зато би се готово сви наши млади а и већина наших старијих глумаца могли од Добриновића научити, шта значи: уметничка економија у гесту и говору. Добриновић је комичар, али увек само у толико, у колико то дух дотичне улоге захтева. За њега је много важнија ствар моменат типичности, него моменат чистог комизма. То се најбоље види у његовој креацији „Кир Јање”, где комични елемент често уступа место чисто шекспировском трагикому. Ако се ми ипак често пута слатко смејемо, то је увек онај здрави смех, који он у нама побуђује као тумач комичних страна самог живота.

Срби Новосађани и Срби Војвођани! Ми имамо у Добриновићу уметника, који је достојан да блиста на првим позорницама света и ево такав уметник служи нашој позоришној уметности већ четрдесет година, играјући често пута по селима и доприносећи својом несравњеном игром благовољавању укуса наше позоришне публике. Па зар таког уметника да пустимо да нам оде? Не! Треба да учинимо све, да нам остане, он, који се је и онако сродио са нашим позориштем и нашом публиком и који ју љуби, као што само стари глумац може.

Ти, ипак, прослављени уметниче, прими ове ретке као топлу молбу, са наше стране да нам останеш, као што си примио и ону целу кишу цвећа и аплауза, којом Те је наша публика дочекала и тиме опет доказала, да си јој за срце прирастао!”

⁵⁶ *Чикина кућа*, „Застава”, бр. 110, 31. маја 1919, 3в. Аноним није било могуће разрешити

ђај сезоне. Догађај који је учинио да се СНП са покрићем и правом поново достојанствено прозове Талијиним храмом. После ове свечане атмосфере, готово еуфоричне, опет следи „отрежњење“. Наиме, у жељи да публику приволи да и даље посећује представе и: „Да би се задовољио локални интерес даје се комад ‘За све мртав’ од др Милана Свињарева и ‘Гаван’ од Лазе Мргуда. Први комад је једва прошао, а други доживео потпун дебакл. Исту судбину доживео је и комад др Каменка Суботића ‘Богови без васељене’.”⁵⁷ Веснићева тврдња о представи *Мршав за све* Миладина Величковића-Свињарева се не слаже са рецензијом, бар не ако се односи на премијеру:

„Уз велико интересовање позоришне публике с успехом се давала у суботу 7. о. м. први пут драма у 4 чина ‘Мртав за све’ од г. др. М. Свињарева. Идеја комада је врло добра и симпатична. Писац са пуним правом заступа ‘ванбрачно’ дете, и износи бол, трзање и разочарања његовог живота због друштвених тесногрудих схватања... Писац брани своју тезу врло вешто и добро. Замерити се може што техника драме није довољно савршена. Глумци (Спасић, Хаџићева, Стојчевић, Кустудић, Рајичићка и остали у краћим улогама) играли су добро. Публика је с интересовањем пратила ову прву нашу изворну драму, и на крају трећег чина дуготрајним тапшањем изазвала је писца, који се и указао у својој ложи.”⁵⁸

У међувремену, све је гласнија и чешћа идеја у јавности да се СНП подржави. Присталице подржављења, међу којима су и др Ђура Трифковић, Петар Коњовић и Бранислав Нушић, указују како је једина могућност опстанка СНП само под државном субвенцијом и њеним непосредним надзором.

„Традиционалисти“ (аутономисти) замерају држави ускраћивање помоћи и непоколебљиви су у ставу да ће СНП опстати, као и током протеклих пола века под аустроугарском влашћу. Подржављење је имало јаку опозицију и оно је „изазвало огорчено супротстављање оних позоришних ентузијаста који су мислили да ће се тако уга- сити велика и славна културно-уметничка и национално-политичка традиција Српског народног позоришта. (...) Подржављење је постало национално-политички, чак и партијско-политички проблем!”⁵⁹

У јавности и у самом ДСНП води се жестока расправа између радикала и демократа.

⁵⁷ Р. Веснић, *Грађа за историју...*, инв. бр. 7058, ПМБ, 5.

⁵⁸ *Мршав за све*, „Застава“, бр. 119, 1919, За. Аноним није било могуће разрешити. Интересантна је и најава комада *За све мршав* Свињарева: „Ова је недеља за ову сезону врло значајна, јер се на сцену износи први домаћи оријинал. То је драма *За све мршав*, који је написао др. Миладин Свињарев. Писац је стари познаник наше позоришне публике, а нови његов комад ће публику врло интересовати, нарочито с тога, што има своју мисао. О једном важном и интересантном друштвеном питању реч је у ‘Мртвом за све’, и писац се упустио у решавање тог питања. Техника комада није тешкопадна, но лака; стил и језик је такођер лак, пажљиво прочишћен, те композиција целокупне дикције у четири чина готово да чини утисак извесне стилистичке елеганције. Карактеристично је, да је драматург у целоме комаду само једну реч заменио другом (‘борба за живот’ место ‘борба за опстанак’). У субојшћу ћемо дакле имаши у јозоришћу једно симпатично вече.” Из канцеларије Српској народној јозоришћу, „Застава“, бр. 114, 5. јуна 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

⁵⁹ Б. Стојковић, исто, 832.

„Радикали су тражили да Српско народно позориште настави рад са програмом из времена бивше аустро-угарске монархије, а то значи чување и надаље народности помоћу материнског језика. Демократи су тражили ревизију устава Српског народног позоришта и форсирали су југословенску концепцију”⁶⁰.

Начелник Министарства просвете и некадашњи управник СНП Бранислав Нушић, у јуну 1919, долази у Нови Сад у жељи да убеди „традиционалисте“ у велику предност преласка СНП под државни патронат. Његови аргументи за такав чин јесу да позориште може несметано да настави плодан рад, а да његови чланови имају сигурност и боље услове рада. По његовом одласку, ДСНП је по том питању сазвало Скупштину 28. јуна. Разједињено чланство Друштва није донело одлуку због сучељавања различитих погледа на будући рад Позоришта. Кошмарна и неизвесна ситуација се наставила.

У два обимнија текста, др Ђура Трифковић се обраћа јавности о проблемима с којима се сусрело Позориште у првој поратној сезони, о разлозима због којих представе СНП нису баш увек биле на правој уметничкој висини и о свом виђењу његовог будућег рада. На самом почетку излаже како: „Глумац-редитељ на позорници без техничких помоћних средстава – то беше режија наша пре рата!”⁶¹, а пред сам крај тог другог чланка назначавача два важна елемента његовог стремљења када је у питању будућност СНП – уметнички рад финансијски обезбеђен државном помоћи, заправо: „Са уметничком драмом мора се почети већ идуће сезоне. Од како постоји наше позориште, оволики материјалан приход није никада имало, као ове сезоне, а осим тога наше позориште може и мора најозбиљније рачунати и са државном субвенцијом”.

Поводом завршетка сезоне, управа Позоришта је објавила у „Јединству” и „Застави” саопштење за јавност и позив члановима ДСНП на Редовну главну скупштину на којој би се расправљало и о будућем статусу СНП. И поред овог апела на Скупштину је дошло само пет чланова, што је повод „Јединству” да поново оптужи управу Позоришта за нестручан и несавестан рад и за тешке прилике у СНП, те да тражи да се оно преда држави на старање. С друге стране, јављају се противници подржављења у ДСНП и „Застави”, и ситуација око Позоришта и у Позоришту поново бива узаврела.

⁶⁰ Павле Јефтић, *Дневник позоришних представа од 1919. до 1961*, Архив СНП, 1.

⁶¹ Између осталог још пише: „Наше позориште је при свим тим тешкоћама отпочело свој рад, наш свет беше жељан српског позоришта, после паузе од четири и по године, а они људи, који су га отворили, знали су да рад за сада не може имати уметнички карактер, но наша публика, сретна да види опет своје позориште и своје љубимце на позорници, беше скромна у својим жељама и благодарна, није тражила оно, што је за сада немогуће, и посећивала је неуморно све представе. Управа јој се одужила на тај начин, што је приказала најбоље од оног, што је могла уопште дати. Са колико је тешкоћа био тај рад везан, може пресудити само овај, који је у том раду учествовао.

Јасно је, да ова прва новосадска сезона није могла бити уметничка ни у погледу репертоара ни у погледу игре. Наше позориште, колико ми је познато, скорим завршује свој рад и наступа свој летњи одмор, да на јесен започне нову сезону. Тај нови рад мора бити не само потпуно сталожен, него и уметнички. У новој сезони тражимо све оно што сам у првом чланку споменуо: стручну режију, модерну позорницу.” Др. (Ђура) Трифковић, *Напог себи II*, „Застава”, бр. 132, 27. јуна 1919, 1а, 16 и 2а.

Своју одлучност о предаји СНП Министарству просвете Петар Коњовић је исказао у опширном чланку поводом сазивања Главне скупштине Друштва за СНП.

„Наше културне прилике, међутим, промениле су се из корена, па и наше Народно Позориште улази у једну сасвим нову фазу и у нов живот... До јуче, то Позориште беше институција која је живела сасвим својим посебним животом... Задатак тога уметничког завода тек у другом реду беше уметност а у првом држање везе ових крајева са српском свешћу, књижевним језиком и са српском драмском појезијом. И тај је задатак ово позориште извршило... Међутим, данас и од данас наше Народно позориште не може живети више, него у најтешњој вези са свом уметношћу у нашој обновљеној раси... До јуче национално-васпитно, оно, од сутра, мора да буде уметничко-васпитно позориште“⁶².

Захваљујући свима који су у време туђинске власти помагали и учествовали у одржању и раду Позоришта, закључује да у данашњој управи Позоришта места има само за стручњаке и да у њој мора да се заврши „ера дилетантизма“.

Управа Позоришта је, како је већ поменуто, издала саопштење за јавност путем штампе и у помирљивом, помало игнорантском тону, уз захвалност на помоћи и подршци најавила боље сутра:

„Наше је позориште завршило прву своју сезону у ослобођеној држави уједињеног народа. Нека је хвала онима, чија имена због њихове скромности нећемо да спомињемо, који обновише позориште! Публика је позориште сјајно помогла. Хвала српској публици у Новом Саду! Управа благодари свима онима фирмама и породицама, које су позајмљивале ствари позоришту, а нарочито угледној фирми Милана Саратлића и комп., која је целе сезоне давала бесплатно нов мебл на употребу. Управа је учинила све, да сезона што боље испадне, а од сезоне, кад се у управи све њезине енергије потпуно развију, све ће боље. Хвала и до скоро виђења!“⁶³

И тако се завршила прва сезона. У њој су, за пет и по месеци, приказане 94 представе (од којих: 39 премијера, 20 комада домаћих аутора и 19 страних; и 55 реприза, 25 од домаћих аутора и 30 страних). Протекла је у слављу, првим разочарањима, сиромаштву, кризи и разматрању идеје о подржављењу. У недељу, 29. јуна завршена је сезона комадом *Бој на Косову* Јована Суботића у режији Коче Васиљевића, док је 1. јула обележен први јубилеј после Првог светског рата, Војислав Виловац је прославио 25-годишњицу играјући омиљену улогу Здравка у *Ћигу*. „Прослава је била свечана. Позориште пуно дупке. Начелник Друштва за С.н.п. проф. Милан Јовановић поздравио је слављеника, а Миша Хаџи Динић предао је јубиларцу у име колегиница и колега сребрн лаворов венац“⁶⁴.

⁶² Петар Коњовић, *Наше Народно Позориште*, „Јединство“, бр. 55, 28. јуна 1919, 5а и 5б.

⁶³ Из канцеларије Српској народној позоришћу, „Јединство“, бр. 58, 3. јула 1919, 2а.

⁶⁴ Р. Веснић, *Грађа за историју...*, инв. бр. 7058, ПМБ, 6 (Веснић даје и краћу биографију првог поратног носиоца лаворовог венца: „Војислав Виловац је почео каријеру као глумац у Крагујевцу у дружини Николе Симића – Бате, одакле прелази 1895. код Петра Ћирића, који води своје позориште по нашим крајевима под Аустријом, а 1901. ступа у Српско народно позориште, у коме већ две деценије игра са успехом драмске улоге у комадима из народног живота и у историским српским комадима благодарећи својој марцијалној појави и органу. За време рата био је интерниран у Јасберењу, у Мађарској.“).

Управа је успела да исплати плате глумцима само до краја сезоне, и то једва. Оставши без прихода током ферија, јер су им плате биле мале, а феријалне гаже им нису биле исплаћене, глумци су морали да раде како би преживели до почетка наредне сезоне (играли су комаде: *Диран и Диран*, *Зулумћара*, *Кошћану* и *Ђига*).

Драгомир Кранчевић

Ружа Кранчевић

Коста Васиљевић

Даница Васиљевић

ДРУГА СЕЗОНА (1919/20)

Друга сезона почела је 15. августа 1919. јављањем чланова трупе на дужност, и у тражењу излаза из кризе и полемици око подржављења, тзв. етатизацији СНП. У Позоришту се ништа није променило, нажалост, осим управника др Ђуре Трифковића, који је био присталица подржављења. Дужност управника је од тада вршио стари глумац Милош Хаџи-Динић.

Прва представа у овој сезони *Лазарево васкрсење*, „Четири главе једне просте историје.”⁶⁵ од Ива Војновића у режији Милоша Хаџи-Динића⁶⁶, играна је 7. септембра, а затим *Мрак* Петра Петровића – Пеције, у режији Драгомира Кранчевића, изведена је већ 9. септембра. Ипак, делатност трупе је била у другом плану, јер се радило о егзистенцијалном питању за СНП. Позоришни људи највише су били заокупљени питањем подржављења Позоришта, а истовремено Министарство просвете у Београду ради на утврђивању јединствене позоришне политике у Краљевини СХС. Предлог решења овог питања министар просвете Павле Маринковић изнео је пред Министарски савет. По том предлогу постојала би три државна (национална) позоришта у Београду, Загребу и Љубљани и пет обласних у Новом Саду, Скопљу, Сарајеву, Сплиту и Осиеку – и све би их субвенционисала држава. Предвиђено је оснивање и градских, путујућих позоришта у Нишу, Крагујевцу, Вараждину и Марибору, а по потреби и другде.⁶⁷

Министарски савет је 1. октобра 1919. усвојио тај предлог и тиме поколебао многе пријатеље СНП. Део њих који се двоумио и део „аутономиста”, у страху да СНП не изгуби место у новој држави и њеној новој позоришној концепцији,

⁶⁵ Стоји на плакату представе испод наслова као одредница комада, *Новосадска позоришта, Плакати 1919–1924*, инв. бр. 6331, ПМВ, 2.

⁶⁶ О тој представи издвајамо рецензентову забелешку са једне од реприза: „Гђа Динићка је Лазареву мајку изврсно приказала. У сцени, кад Турцима сва њихова зверства ређа, била је одлична, и публика је њене топло изражене осећаје бурним аплаузом наградила.” *L'Homme Masqué, Лазарево васкрсење*, „Застава”, бр. 220, 30. октобра 1919, 4а.

⁶⁷ Предлог Министарства просвете Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца (Просветно одељење, ПБр. 13787, 1. септембра 1919) Министарском савету КСХС о организацији и финансирању позоришта: „1. Начелно се утврђују три категорије народних позоришта у Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца:

а. три државна (национална) у Београду, Загребу и Љубљани;

б. пет обласних субвенционисаних: у Скопљу, Новом Саду, Сарајеву, Сплиту и Осиеку;

в. потребан број градских (путујућих), за сад: у Нишу, Крагујевцу, Вараждину и Марибору. Уз то, Народно Позориште у Скопљу администрираће као своју филијалу позориште у Битољу, а Народно Позориште у Новом Саду администрираће као своју филијалу позориште у Вршцу.

2. Народна Обласна Позоришта организоваће се у погледу Управе и осталог на основу садашњег Закона о Народном Позоришту у Београду, и добиваће сталне државне субвенције. Осим оног у Скопљу, за које је та субвенција већ одређена у Државном Буџету, за остала обласна народна позоришта предвиђа се, за сад, годишња субвенција по 100.000 круна, с правом особља на додатке за скупцоу.

3. Обласним Народним Позориштима која би остала у приватној експлоатацији Министар Просвете додељиваће, из предвиђене суме до 100.000 круна, сразмерну годишњу награду за гајење националне и високе стране уметности.

4. За градска, односно путујућа народна позоришта у Вараждину и Марибору, предвиђа се по 20.000 -Круна годишње помоћи.

5. Поред комисије за реформу Закона о Народном Позоришту, Господин Министар Просвете, у споразуму са Господином Министром Финансија, одредиће комисију за израду пројекта уредбе о

пристају да Позориште пређе у државне руке. Са седнице управног одбора ДСНП шаљу министру просвете представку у којој се залажу „да држава узме на себе бригу о материјалном и уметничком старању о Срп. Нар. Позоришту“, истовремено тражећи и одређене услове: „да новим уређењем Срп. Нар. Позориште сачува што више аутономију ‘Друштва за Срп. Нар. Позориште’“.⁶⁸ С тим у вези одржана је и Главна скупштина Друштва 30. новембра 1919. године, која иначе није сазивана од 1913. године. У другој тачки њеног дневног реда расправљало се о судбини СНП. Развила се дебата у којој су изложени врло различити ставови: „треба бити на опрезу при предавању позоришта“ мишљења је Петар Крстоношић, а начелник Друштва Милан А. Јовановић је за то „да позориште постане државно из материјалних и уметничких разлога“ и да се што више сачува „аутономија“ Друштва. Марко Вилић сматра „да без помоћи државне не можемо створити велико позориште“, али и „Друштву нека остане право ‘вето’“. Нека имамо могућности да завиримо у рад позоришта“, а др Лазар Марковић „предлаже да се позориште у интересу уметности и глумаца без резерве преда држави, исто тако и сав иметак ‘Друштва за Срп. Нар. Поз.’. Није потребна никаква аутономија“.⁶⁹ У том за СНП пресудном тренутку превагу је имала струја која је искрено веровала у перспективност нових позоришних тенденција централизоване културне политике те нове државе. Јачина аргумената и општа ситуација нису обезбедиле неопходну већину гласова традиционалистичкој струји и тако Скупштина већином гласова „усваја предлог да се позориште преда држави уз извесне услове, т.ј. да се што више сачува аутономија ‘Друштва за Срп. Нар. Позориште’“.⁷⁰ На истој Скупштини је изабран одбор за преговоре са Министарством просвете у саставу: Милан А. Јовановић, Светислав Баница, др Ђура Трифковић, др Лаза Марковић, Марко Вилић и Петар Крстоношић (пored њих, Главној скупштини присуствовали су и Андрија М. Матић, Лаза Миросављевић, Љубомир Љупко Лотић, др Каменко Суботић, Вл. Ненадовић, др Бр. Илић, др Јован Латинчић, П. Ђуричић, Петар Коњовић).

Многима није било право што при доношењу ове уредбе нису консултовани новосадски позоришници.

једном заједничком позоришном пензионем фонду.“ У наставку овог акта следи Одлука Министарског савета о усвајању предлога Министарства просвете (донета на седници од 1. октобра 1919):

„Министарски Савет Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у седници својој од 1. октобра 1919. у свему је усвојио предложено решење Господина Министра Просвете.“, следе потписи министара, Министарство просвете, бр. 13787, Архив Југославије (надаље АЈ), 66/У – 11 (Овај акт се налази у Прилогу).

⁶⁸ *Записник седнице Управног одбора*, 7. XI 1919 – Представка Министарству просвете, Фонд 35, АВ.

⁶⁹ *Записник Главне скупштине ДСНП*, 30. XI 1919, Фонд 35, АВ.

⁷⁰ Исто. У два наврата се Милан А. Јовановић, начелник ДСНП, писмено обраћа министру просвете „са молбом да држава узме на себе бригу о материјалном и уметничком старању“ о СНП. Писма су, прво по одлуци Управног одбора, а друго по одлуци Главне скупштине ДСНП, датирана 7. новембра и 16. децембра 1919, АЈ, 66/У – 11. Прилог садржи копије оба писма.

„Министарски савет донео је уредбу о позориштима у краљевини, и, према тој уредби, у Новом Саду треба да буде обласно позориште, које ће администрирати позориште у Вршцу.

Ова је уредба донесена, а да београдски позоришни кругови нису питали за мишљење позоришног круга у Новом Саду. Сад је, наравно, избило питање: шта ће бити са Српским Народним позориштем? Мишљења су, за сад, подељена. Једни желе, да се наше позориште преда министарству просвете, а други су за то, да позориште остане и надаље својина Друштва за српско народно позориште.”⁷¹

Држава је уредбом предвидела да и у Новом Саду буде организовано позориште, али не на начин на који сада дела СНП, већ државно. Могућност да држава игнорише СНП и да оснује ново позориште, као да је омекшавала „аутономисте”, те су пристајали на „преговоре”. Чини се да их је у намери да предају Позориште држави највише спутавала судбина ДСНП у тим новим околностима.

„У недељу је одржана, у сали *Маџице Српске* седница Друштва за Српско Народно Позориште. Иако по трећи пут сазивана, ова скупштина је имала на окупу, осам чланова Управног Одбора, једва тек неколико чланова. Из превелике љубави према нашем ‘Мезимчету’ ваљда.

Предлог о проглашењу новосадског Позоришта Обласним Позориштем, са седиштем у Новом Саду, и прелажењу у државне руке примљен је на скупштини с тим да

⁷¹ „Интересовали смо се за оба мишљења, и, пре но што се хладно упустимо у расправљање тог деликатног питања, ваља знати садржину и једног и другог мишљења.

Прво је мишљење јавности познато, јер га је г. Коњовић већ изнео у ‘Јединству’. Каже се кратко и јасно: Друштво за српско народно позориште треба да ликвидује, позориште, без икаквих примедба, да се министарству преда, а новосадској позоришној средини, према томе, да не остане никакав утицај на ову културну установу.

Изгледа, да ово мишљење заступа и управник београдског позоришта г. Грол, који није био у стању, да се ослободи од свог предатног потцењивања радних енергија у Војводини.

Друго мишљење, сондирано код њих неколицине, свешћемо у једну целину.

Ми, по тим мишљењима, не треба позориште да предајемо држави, јер, кад смо га чували преко половину века, бићемо у стању, да га и даље одржавамо. Будимо Американци, па не тражимо од државе све; а ни држава не може напредовати без развијене приватне иницијативе! Кад бисмо га предали држави, то би значило, да интелигенција из Војводине излази пред министра просвете и управу београдског позоришта и каже: спасавајте наше позориште, ми нисмо у стању, да владамо њиме, ми смо немоћни, дах нам је изишао! То би била велика срамота за људе у овоме ослобођеном крају. Та нас само пола милиона борисмо се са мађарском влашћу и боље се држасмо него друге многобројније народности, а, гле, сад да не можемо одржавати и унапредити своје позориште!

Обавестили смо се и о мишљењу неколицине позоришних људи, који нам рекоше, да у Београду влада велики недостатак у поузданим позоришним људима. Кандидата има на претек, али стручњака нема. Само београдско позориште нема довољно редитеља, те их је морало позајмљивати од Руса, и позоришни управник не режира, но управља са позориштем из канцеларије. Наше је позориште још у марту тражило од министра просвете управника, али он, поред најбоље воље, није имао правог човека на расположењу.

Стање је, као што се види, доста тешко, али ће се ипак, договором и споразумом, изићи на чистину. Треба мобилисати све снаге, које нам стоје на расположењу, поуздати се у се и у своје кљусе, па ће све бити добро. Глумачко ће се питање, пре свега, уредити, а кад се осигура жива снага позоришна, доћи ће ред и на уметност.

Позоришна мисао у Војводини није умрла!” (*Позориште и држава*, „Застава”, бр. 216, 25. октобра 1919, За. Аноним није било могуће разрешити.).

један ужи одбор ступи у преговоре са меродавним факторима ради неких модификација у питању даљег опстанка друштва за Срп. Нар. Позориште са извесним делокругом⁷².

Начелник Уметничког одељења Министарства просвете Бранислав Нушић⁷³ је, по налогу министра, у неколико наврата долазио у Нови Сад у намери да спроведе идеју подржављења. На разговоре с ДСНП о судбини СНП долазио је у својству инспектора и делегата Министарства и Милутин Чекић, редитељ. „Данас ће бити седница на којој ће присуствовати и Г. Чекић. Крајње је време, да се питање нашег Позоришта приведе крају и да бригу о њему узму они који имају и воље, и способности, и средстава, јер је то једино могуће решење за осигурање опстанка ове установе“⁷⁴. Милутин Чекић по повратку из Новог Сада подноси писмени извештај министру просвете у коме га обавештава да се СНП налази: „у тешком положају, јер нити има добро организоване трупе, нити довољно техничких и материјалних средстава“, да је питање подржављења Позоришта „узајамним споразумом, довољно расветљено“ и да је Управни одбор „донео одлуку: да се умоли Господин Министар Просвете, да поради, како би држава што пре узела на се бригу о Срп. Народном Позоришту“, а што се тиче аутономије ДСНП:

„Одбор би био, у односу према Управи позоришта, коју поставља Министар, само саветодавно тело, а имао би, као општи задатак, да се брине о побољшању општих прилика, у којима се налази позориште и да буде, у свакој прилици при руци позоришној управи (на пр., да ради на добијању општинске субвенције, и т.д.). Позоришни пододбори у другим местима Бачке, Баната и Барање постојали би и даље, јер би они били од необичне користи при евентуалним турнејама позоришне дружине.“⁷⁵

И коначно, на седници управног одбора Друштва од 22. децембра 1919. присуствује Нушић као изасланик министра просвете ради примопредаје СНП:

„После прочитања акта г. Министра Просвете, по ком Срп. Нар. Позориште постаје државна установа, по заједничком споразуму у државне руке прелази: Позоришна дружина, пензиони фонд, гардероба позоришна и репертоар (рукописи), што се све сматра као саставни део позоришта. Држава прима на себе сва издржавања позоришта, а исто тако и обавезу, да уз примљени пензиони фонд исплаћује пензију члановима позоришне дружине.“⁷⁶

⁷² *Скупиштина Друштва за Српско Народно Позориште*, „Јединство“, бр. 165, 4. децембра 1919, 1г и 1д. Аноним није било могуће разрешити.

⁷³ Из штампе сазнајемо да је у Уметничком одељењу Министарства просвете постављен за референта позоришта Милутин Чекић, редитељ Народног Позоришта у Београду, а „Г. Бранислав Нушић примио је дужност начелника Уметничког Одељења.“ (*Дневник*, „Јединство“, бр. 126, 16. октобра 1919, 2а. Аноним није било могуће разрешити.).

⁷⁴ *Г. Милутићин Чекић*, „Јединство“, бр. 145, 7. новембра 1919, 2в. Аноним није било могуће разрешити.

⁷⁵ Делови преузети из извештаја Милутина Чекића министру просвете КСХС (Министарство Просвете КСХС, Уметничко Одељење, У. Бр. 883, 10. новембра 1919, Београд), АЈ, 66/У – 11. Прилог садржи цео извештај.

⁷⁶ *Записник седнице Управног одбора ДСНП*, 22. XII 1919, Фонд 35, АВ.

Пера Добриновић (Кир Јања),
Ј. С. Поповић *Кир Јања*

Јован Виловац (Цар Лазар),
Ј. Суботић *Бој на Косову*

Невена Микулић и Пава Слука,
А. Доде *Арлезијанка*

Божа Николић (Милош Обилић),
Ј. Суботић *Бој на Косову*

Тим актом је истовремено предвиђено да СНП постане обласно позориште и отада се званично зове *Новосадско српско народно позориште*: „очигледно компромисни израз ‘новосадски’ у новом називу смањιο је у извесној мери шири српски карактер СНП”.⁷⁷

ДСНП се тиме одваја од своје трупе и постаје завод за себе са новим задацима управљајући и даље својим фондом (стање 31. децембра 1919. укупно је 104.902 круне и 40 филера), задужбинама (Гавре Јанковића, Ђене и Иде Брановачки, Ђорђа Ф. Недељковића и Јоце и Јулијане Ковачић рођене Смиљанов) и библиотеком. Такозвана етатизација СНП је члановима трупе донела олакшање у смислу санације материјалне ситуације. Ипак, државна и обласна власт нису реметиле затечено стање. Подржављено, СНП је наставило рад под покровитељством и у духу свога Друштва, а трупом је и даље привремено управљао као вршилац дужности управника Милош Хаџи-Динић.

Дуже времена се наговештавало да ће за управника бити постављен позоришни критичар београдске „Политике” Коста Луковић. И штампа је најављивала: „...нови управник нашег Позоришта, долази кроз неколико дана у Нови Сад, да прими управу позоришта. Г. Луковић ће, како смо извештени, отпочети одмах послао око реорганизације позоришне и санирања тешких позоришних прилика.”⁷⁸, свесно или не, подгревало се ишчекивање:

„Неки новосадски ‘Мирабо’ нашао се побуђен да у београдским новинама, мислимо у ‘Беогр. Дневнику’ од петка, нападне на досадашњег управника и заслужног члана наше позоришне дружине Г. Динића. Хтео је, ваљда, да га ‘препоручи’ новоме управнику Г. Луковићу. (...) Ко познаје добро наше позоришне прилике, знаће, да је Г. Динић утрошио у ово позориште сву своју енергију, да је и сав свој глумачки таленат посветио глуми, увек са младалачком вољом и љубављу, кроз пуних 40 година. Као управник, он је чинио све што је могао да буде боље, а што су позоришне прилике биле мизерне, томе је најмање он крив. (...) Наша мала група најстаријих глумаца може послужити само као светао пример савесног рада и велике љубави према своме позиву.”⁷⁹

Као кандидата за управника штампа помиње и позоришног критичара и професора Светислава Петровића из Београда. Међутим, дужност управника и даље је вршио Милош Хаџи-Динић. Он је одабрао репертоар за скоро целу сезону. „Репертоар је састављен највећим делом вешто, јер су се, очигледно, с обзиром на тешку финансијску ситуацију ослушкивали пажљивије захтеви публике и у исто време трудило да се одрже бар повремено извесна уметничка мерила”⁸⁰.

После реприза представа *Лазарево васкрсење* од Ива Војновића (11. 9) и *Мрак* Петра Петровића – Пеције (13. 9), 14. септембра игран је комад у три чина из херцеговачког живота *Зулумћар*. „На представи ‘Зулумћар’ од Светозара Ђоровића,

⁷⁷ Б. Стојковић, исто, 833.

⁷⁸ *Дневник*, „Јединство”, бр. 183, 27. децембра 1919, 2г. Аноним није било могуће разрешити.

⁷⁹ *Нейраведан најадај на Г. Михајла Динића, досадашњеи управника нашеи Позоришџа*, „Јединство”, бр. 185, 30. децембра 1919, 2а. Аноним није било могуће разрешити.

⁸⁰ Б. Стојковић, исто, 834.

Милан Матејић, који је режирао комад и играо главну улогу Селимбега, пао је у II чину у несвест, тако да је морала да се спусти завеса. Претстава се није про-
дужила. То му је била последња улога у животу”⁸¹. Недуго затим, сазнајемо да је
6. октобра представа *Злаштан ђаук* од Шентана „отказана због смрти члана СНП
Милана Матејића!”⁸², а у новосадском листу „Јединство” налазимо некролог⁸³.

У жељи да се што већим одзивом публике поправи материјална ситуација
у Позоришту, највише се полаже на шаљиве игре, комаде с певањем, запра-
во на комедије и на добру игру глумаца. С обзиром на релативно мали број
потенцијалних гледалаца и немогућности да се комади играју по више пута,
избацује се велики број представа, премијера и обнова, а да би се то постигло,
комади се спремају на брзину, па тако трпи уметност. Разуме се, због тога су Ches-
то били на удару критике. Некад су разлози за неповољан суд рецензената осно-
вани, а кадакада имају неуметничка мерила.

Једна од неповољнијих критика по комад и аутора у овој сезони односи се
на *Коштану* и Бору Станковића:

„Њега је тек Скерлић открио као великог талента. Комад, који је ономад приказан у
нашем позоришту, није нас уверио о томе. Кажемо: комад, јер и писац му није умео друго
име наћи. Дакле комад натучен певањем као штука икром, и то од прве до последње
песме старим, већ отрцаним песмама, које сви србијански цигани свирачи пола века
већ певају и свирају. (...) Иначе гђа *Маџијевићка* као Коштана била је као играчица у
ашиковању и кретању одлучна, само у певању и трагичнијим сценама слаба. Г. *Гец* као
Стојан поред све његове воље није нас могао загрејати. Њему за љубавника недостаје
оног жара, који љубавник носи у својој свакој речи, сваком слогу и сваком даху. За драм-
ске јунаке је већ бољи. Одличан је био г. *Динић* као Хаџи Тома, а ванредно успели тип
древног пијанца ађиклије, Митко, г. *Ћасић*. – Жену Томину Катy је гђа *Васиљевићка* тако
приказала, да сте видели једну малу али потпуно уметнички успелу појаву. Добра је била
и гђа *Ћиојчевићка* као Магда, жена Маркова. Онај џумбус, кад цигани падају један пре-
ко другог, одвећ је циркуски био. Изгледа, да то по неки глумац с мањом улогом често
пута изазива, а тиме хоће да с главне, озбиљне сцене скрене пажњу на своје циркуске
мимичне покрете и радње. Иначе је приказ ипак дао једно хармонично јединство, које
се за 'Ћиду' не може рећи”⁸⁴.

⁸¹ С. Душановић, *Хроника...*, Позоришна сезона 1919–1920, ПМВ, 46.

⁸² П. Јефтић, *Дневник...*, Архив СНП.

⁸³ Доносимо га у целини: „Милан Матејић је рођен 1871. године у угледној чиновничкој породици
у Лозници. Учио је средњу школу и трговачку академију у Грацу, а онда је ступио (1893) у Динићеву
позоришну дружину, која је за то време давала представе у Лозници. Прва му је улога била Фернандо
у 'Троф од Монте Христо'. Нешто доцније био је кратко време чиновник а за тим је ступио у Српско
Народно Позориште, у којем је радио све до светског рата. За време рата ступио је у Осечко Казалиште
(1916), а кад је избила револуција и чим је Српско Народно Позориште обновљено, био је први, који се на
дужност јавио. Одан нашем народном позоришту, он је у Осекy чувао позоришну гардеробу, и његовом
помоћу је др. К. Суботић брзо свршио посао око враћања гардеробе нашем позоришту. Матејић, на
жалост, није дочекао, да у обновљеном позоришту ради, јер га је обхрвала тешка и сложена болест,
којој је најзад подлегао. Матејић је био интелигентан глумац и редитељ и са њим у гроб леже једна
велика нада. Био је нарочито салонски глумац и бонвиван, и његова режија одавала је јаке уметничке
нагоне.” С, + Милан Матејић, „Јединство”, бр. 121, 10. октобра 1919, 2а.

⁸⁴ У наставку, критичар конкретизује замерке: „Ако циганка у селу својим певањем заводи људе, да по
цели дан теревенче, треба је удати, ма и *силом*. Ту бисмо 'поуку' добили из мршаве грађе 'Коштане',

Неповољне критике о представама се нижу и прозива се управа због „слабог“ репертоара.

„Све до сада чекали смо, и сваком приликом ућуткивали пребацавања која су се чинила управи Позоришта због слабог репертоара. Рекли смо: то су још прелазне и несрећене прилике – ради се – биће боље! Но, недељна представа *'Граничара'* нагонила нас је, да свом жестином устанемо против лошег репертоара, и да ту појаву у интересу самога Позоришта и у интересу позоришне публике осудимо.

Мера се навршила, чини нам се, са увођењем *'Граничара'* у репертоар. Глупљег и несноснијег комада ваљда нема на свету. (...) Ми жалимо Управу што јој је на памет пало да *'Граничаре'* даје, где се – узред буди речено – пред *'аустријским оберстом'* декламује: где Грађанин, један граничар, одушевљено говори о својој верности према краљу и отаџбини. На коју отаџбину и на којег ћемо краља помислити у присуству аустријског оберста?!⁸⁵

Ипак, већина представа ове сезоне је, делом или у целини, у штампи оцењивана афирмативно. Глумачка остварења су нарочито хваљена, и најчешће. „Изненађење вечери беше млади Душановић. (...) Његова је дикција звучна, слатка; у страсти врела... А цела игра му је игра складна, мало нервозна, можда плашљива, но ипак заокружљена целина... овде је реч о проналаску једног талента.“⁸⁶

Француски комади, као и пре, увек су радо гледани, а чини се исто тако и играни.

„Са игром смо били потпуно задовољни. (...) То вам је француска лимонада врло мало зашећерена... Напослетку, комад је добар да држи душу публици, да је полако васпитава, као праву децу. (...) И режија (г. Кранчевића) била је брижљива: позорница је била добро удешена, без многих *'празнина'*, које се други пут доста осећају.“⁸⁷

Доласком новог управника Косте Луковића 2. априла 1920, који је био „први државни управник новосадског Позоришта“,⁸⁸ чинило се да се отвара ново поглавље у историји СНП. Међутим, већ од самог почетка његовог управни-

којој кад одузмете кијамет песама (као што је то гђа Матејићка-Коштана) сретно и учинила, онда се та цела кућа од карата скљока па покрије и г. писца, да се ама *'ич'*, што рекли Србијанци, не види. Комад би могао поднети за слику у 1 чину, али кроз пет чинова гледати теревенку и слушати певање без гласа – много је! Није дакле ни чудо, што је комад и у Загребу пропао, као и код нас. Ако управа ипак жели писца да рехабилитује, нека доведе из Београда Коштану певачицу, па ако и онда комад пропадне, ми писцу онда можемо препоручити, нека пише само приче, кад се за драму изискује радња, радња и опет радња.“ Каменко Барјактаревић, *Српско Народно Позориште*, „Застава“, бр. 5, 6. јануара 1920, 3в и 4а. Критика ове критике објављена је у „Јединству“ где Владимир Кустудић у тексту под називом *Позоришна кријтика* овом аутору замера на незнању и неупућености у драмску књижевност и позоришне вештине, као и због скривања свог идентитета. „Поред свих недостатака она је понос Србијанаца, јер је кроз њу проткана филозофија народног песимизма, у њој је верно описан живот читавог једног краја...“ (бр. 194, 11. јануара 1920, 1).

⁸⁵ Јован Нестор, *Српско Народно Позориште. Рејерџоар*, „Застава“, бр. 76, 25. марта 1920, 26.

⁸⁶ Јорик, *Ечејарај у балчаку мача*, „Застава“, бр. 56, 11. марта 1920, 36.

⁸⁷ *Мали Лорд*, „Застава“, бр. 80, 8. априла 1920, 36 и 3в. Аноним није било могуће разрешити.

⁸⁸ С. Душановић, *Хроника...*, инв. бр. 7599-7600, ПМВ.

ковања почињу први већи проблеми на релацији држава – ДСНП у погледу концепције даљег рада трупе. То мимоилажење ствара конфузију у трупи СНП и прети опадању уметничког квалитета и угледу ове институције.

На стваралачком плану долази до преокрета, али ситуација је и даље нестабилна, тако да се представе од публике и критике дочекују и даље с променљивом срећом. Подржављењем, СНП ради под повољнијим материјалним условима, што се одражава на квалитет инсценација. Ангажовани су професионални редитељи Јаков Осипович Шувалов и Емил Надворник, затим нове глумачке снаге Божа Николић и Воја Јовановић, а за неколико премијера и сликар Јован Бијелић као сцен виографа.

„Представа овога комада била је пријатно изненађење. Комад је даван у врло доброј режији г. Ј. Осиповића. На позорници смо имали праву собу у једном млину, са добрим декорацијама. (...) И глумци су врло добро играли: били су живи, брзи, покретни. Гђа Хацићева (Марта) и г. Спасић (Манелик) у многим сценама беху јаки, силни. И млађи су се врло лепо показали (Алмажановић, Кранчевићка, Јовановић). Публика је била задовољна.”⁸⁹

Приметне су све чешће и похвале опремању представа, понекад су чак једино сценографија и костим похваљивани:

„Декорације су биле добре... И костими су били брижно одабрани. Међутим сам комад – који има пуно лепих песничких места, али без драмске вредности – приказиван је доста тремо. Ефекта баш није било. Старији, опробани глумци били су добри; понеки са рђавим изговором слова ‘з’, са доста неукусном маском, нису се никако допали.”⁹⁰

Други рецензент уз изразе поштовања према песнику Милутину Бојићу, о његовом комаду и представи *Краљева јесен* готово идентично претходном коментарише: „И поред укусно израђеног декора и уложеног труда око режирања, нас приказ овога комада, крај све интересантности предмета, није могао загрејати.”⁹¹ И о представи *Пред исцйиѡм зрелосѡи*, комедија у једном чину од Милана Беговића, рецензент је имао веома неповољан утисак: „Пред скоро празном кућом играла се по трећи пут... Ми се чудимо позоришној управи, да је једно *скроз бљуѡаво, ружно, неуметѡничко недоношче* изнела на позорницу.” Исти аутор, нешто даље у свом тексту, пишући о другој једночинки играној исте вечери, шали у једном чину према приповеци Ивана Тургенева, пише позитивно, издвајајући глумачко остварење: „У комаду ‘*О ѡуђем хлебу*’, г. *Сѡасић* је играо главну улогу, и био је до краја необично добар. Његова игра је потресала.”⁹²

Глумачку игру, посебно насловну ролу, али и сценографију, похваљује рецензент у Ибзеновој *Хегу Габлер*:

⁸⁹ *У долини*, „Застава”, бр. 94, 27. априла 1920, 4а. Аноним није било могуће разрешити.

⁹⁰ *Краљева јесен*, „Застава”, бр. 99, 4. маја 1920, 3а. Аноним није било могуће разрешити.

⁹¹ Б. П, *Позоришѡе*, „Јединство”, бр. 286, 8. маја 1920, 26. Претпостављамо да је аутор критике Богољуб Прешић.

⁹² *Позоришѡе*, „Застава”, бр. 138, 22. јуна 1920, 36. Аноним није било могуће разрешити.

„Гђа Марија Вера била је сјајна. (...) У многим моментима била је силна. Поред ње су добро играли и стари наши познаници, гђа Хаџић и г. Спасић, увек на свом месту. (...) Позорница је, овом приликом, била необично добро удешена. Имали смо илузију правог салона са лепим изгледом на врт. Ова добра околност мора се нарочито похвалити.”⁹³

Међутим, недељу дана касније, о истој представи критичар баш и не показује наклоност: „Нема сумње гђа Вера је уметница одлична, и ми код нашег позоришта таку снагу немамо. Само је штета, што госпођа не зна српски.” Према редитељском раду нарочито изражава незадовољство:

„Режија г. Надворника тумачила је Ибзеново дело само спољно, техничким средствима а недостајао је унутрашњи моменат, – душа драме. Кроз целу представу није се осећала заједничка акција свих учесника, и изгледа вам, да сваки потпуно независно долази на позорницу и интерпретира на свој начин. Отуда сама драма није имала довољно живости, активности, тако да је Хеда избијала из комада на рачун осталих и утиска целине драме...”⁹⁴.

И критичар „Јединства” је пропратио гостовање Марије Вере у СНП, те уз све похвале њеном ванредном глумачком таленту и благих замерки на рачун њеног лошег српског изговора, наглашава: „Појава госпођина била је потпуна Хеда Габлер”, али уз све похвале смело закључује: „Хеду је замислила онако, како ју замишљају махом све немачке глумице, те је њезина Хеда више успела копија него самостално проучено и проосећано дело.”⁹⁵ Све у свему, ова представа спада у оне које су обележиле сезону, а гостовање Марије Вере, било је позоришни и културни догађај за Новосађане. „Са овом представом Позориште гостује у Београду (12. и 23. јуна – прим. а.) и постиже велик успех”⁹⁶.

Још један догађај је вредан пажње. Наиме, покренуто је питање зидања модерне позоришне зграде.

„У суботу 19. о. м. одржан је у малој дворани варошке куће састанак пријатеља позоришне уметности, инжењирских стручњака и градских заступника. Г. градоначелник др. Ст. Адамовић, који је тај састанак и сазвао, саопштио је, да је материјално врело... осигурано. (...) Обезбеђена је у ту сврху свота од 3 милиона круна”⁹⁷ Нажалост, као ни сличне иницијативе пре, а и оне касније, током међуратног периода, нису доживеле реализацију. Једну од најисцрпнијих карактеристика Дунђерсковог позоришта дао је Петар Коњовић. Он сматра да: „Данашња позоришна зграда има управо фаталне недостатке, и у њима је један добар део разлога што се публика и позориште не могу да сљубе онако како треба.”⁹⁸

⁹³ Хеда Габлер, „Застава”, бр. 126, 8. јуна 1920, 36 и 4а. Аноним није било могуће разрешити.

⁹⁴ L' Homme Masqué, Српско Народно Позориште, „Застава”, бр. 133, 16. јуна 1920, 2в и 3а.

⁹⁵ Б. М, Позориште, „Јединство”, бр. 309, 6. јуна 1920, 26.

⁹⁶ Радослав Веснић, Новосадска позоришта између два рата, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, 284.

⁹⁷ Наше ново позориште и моси, „Јединство”, бр. 322, 22. јуна 1920, 1в. Аноним није било могуће разрешити.

⁹⁸ Издвојено из интервјуа са Петром Коњовићем. У наставку на ту тему он додаје: „Колико је, по својој облику, гледалиште лепо и симпатично, толико је позорница тако уска и тако неспретно зидана да се

У традицији СНП је да се повремено, када се укаже прилика, одигра представа са које се приход од улазница уступа појединцу, групи или удружењу. И током ове сезоне:

„Позоришни колегијум приређује позоришно вече, у среду, 24. о. м. у корист свога колеге г. Стојчевића, који је у току рата упропашћен и ствари му уништене, а он у лагеру тамновао све до краја. Г. Стојчевић те вечери игра главну ролу у драми у 5 чинова – ‘Д о н Ц е з а р о д Б а з а н а’. Учествоје цео ансамбл, јер који не играју у комаду, учествоваће у почетку III. чина у шпанским играма. Ово је похвалан пример колегијалности позоришних чланова. Нека сад публика докаже и покаже: да је време да стварамо и помажемо и одржавамо живе пионере. Доста смо од талената стварали – славне мртваце!”⁹⁹

Тзв. корисница било је и пред крај сезоне (*Љубавно писмо* К. Трифковића и *Концертно вече*, 1. јула, и *Наши сељани* од М. Поповића, 3. јула, у корист чланова СНП)¹⁰⁰, у недељу, 18. јула: „приредиће се у Срп. Нар. Позоришту забавно вече у корист г. Владимира Кустудића који се према одлуци Уметничког Одељења Министарства Просвете упућује у Париз на студије позоришне и музичке уметности.”¹⁰¹

Као последњу представу у сезони, СНП је извело *Наше сељане* Мите Поповића у режији Димитрија Спасића. У овој сезони СНП је одиграло укупно 173 представе (од којих: 35 премијера, 13 комада домаћих аутора и 22 страних; и 138 реприза, 57 од домаћих аутора и 81 страних), одржано је седам концерата, а забележена су и два гостовања: Руског балета Марије Јуријеве (12. априла 1920) и Руске трупе Александра Верешчагина (8. августа 1920).

У првој поратној сезони СНП није ишло на гостовања, иако је Друштво радило на томе, а у другој је са успехом гостовало у Београду. Покушаји да трупа гостује у Кикинди, Великом Бечкереку (Зрењанин) и Сомбору били су безуспешни због тамошњих гостовања позоришта из Београда и Сарајева.

на њој, у буквалном смислу речи, озбиљно, уопште, не може радити. Прво та позорница је непосредно изложена страховитом ветру, и нема могућности да се у зимским месецима загреје, глумци се коче од зиме, публика мрзне, односно изостаје из позоришта. Друго, што на тој позорници, ни иза ње, нема никаквих споредних просторија у којима би се могао обављати редовни позоришни рад. Нити је ту гардероба, нити т. зв. мала позорница, нити соба за учење и за вежбање, нити канцеларија за Управу, нити просторије за смештање гардеробског и декоративног материјала.” Надаље предлаже пројекат рестаурирања зграде: „да се задњи део позорнице изгради и прошири, како би се, с једне стране, заштитила зграда од ветра и хладноће, а, с друге стране, дошло до довољног броја неопходно потребних просторија.” (Т. И, *Новосадско Народно Позориште*, „Јединство”, бр. 533, 13. марта 1921, 1в и 1г).

⁹⁹ „Дон Цезар” – У користи ј. Јоце Стојчевића, „Јединство”, бр. 179, 23. децембра 1919, 2в. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁰⁰ *Новосадско Позориште*, *Плакаћи* 1919–1924, инв. бр. 6331, ПМВ, 24 и 25.

¹⁰¹ *Концерт у користи даљих сугудија* ј. В. Кустудића, „Застава”, бр. 155, 14. јула 1920, 3а. Аноним није било могуће разрешити.

Пава Слука Рајичић Алмажановић

Даница Матејић

Савета Стојчевић

Дана Петровић

Ђура Бакаловић

Драгољуб Сотировић

ТРЕЋА СЕЗОНА (1920/21)

Пошто је држава преузела трупу и оно више нема непосредну бригу за њу, ДСНП је наставило рад и у овој сезони са доста промењеном концепцијом, циљем и програмом. Стога 16. септембра одржава ванредну Скупштину ДСНП и у складу са новим задацима мења Устав. „После свестраног претреса измењен Устав једногласно се усваја, предложен од изаслатог одбора.”¹⁰² Бира се и нова управа Друштва чији је основни задатак по новом Уставу да негује, популарише и помаже позоришну уметност у Војводини и да расписује драмске конкурсе, да окупља и помаже дилетанте. На седници управног одбора од 28. октобра 1920. решено је да се прослави шездесетогодишњица СНП од оснивања, и да носилац и организатор прославе буде ДСНП. Разматран је њен план и оформљен пододбор у саставу: др Ђура Трифковић, Васа Стајић и Светислав Баница,¹⁰³ који ће за тај повод припремити *Сјоменицу ДСНП*.

Током лета, у јавности се све чешће говори о оснивању Опере СНП. Путем штампе управа позива певаче, солисте и хористе, да се јаве јер од наредне сезоне Опера отпочиње рад.¹⁰⁴ После полугодишњих административних формалности код различитих надлештава и других припремних радњи, када је било извесно, могло је да се крене у сâмо образовање Опере. Већ су ангажовани неки од иностраних певача: сестре Дубске из Прага, Божену и Каролу, Вера/Варвара Сибирјакова из Одесе и Вера Горскаја из Русије. Осим солиста и епизодиста, хор ће сачињавати по десет женских и мушких певача, и то углавном домаћих. „Како дознајемо, отпочети су већ и технички послови у позоришној згради, који су потребни за извађање оперских представа”¹⁰⁵ Сазнајемо у наставку чланка да ће се проширити простор за оркестар у дубину испод позорнице и да ће у њега уместо садашњих 24 стати до 40 свирача. Музички инструменти су у пуном броју већ приспели из Париза, а из Беча долази 17 добро изучених музичара и „да ће само издржавање позоришног оркестра коштати месечно 40 000 круна, тако да ће се поред државне припомоћи од 400 000 круна морати осетно подићи цена места при оперским представама.”¹⁰⁶

Управник Луковић је ангажовао диригенте Хинка Маржинца и Ловра Матачића и уз њихову помоћ оформио прву оперско-оперетску трупу и тако основао оперету (прва изведена је *Барун Тренк* Сређка Албинија, 29. септембра

¹⁰² *Зайисник са Ванредне скупшћине ДСНП*, 16. IX 1920, Фонд 35, АВ.

¹⁰³ *Зайисник са седнице Управног одбора ДСНП*, 28. X 1920, Фонд 35, АВ.

¹⁰⁴ *Певачи за новосадску ојеру*, „Јединство”, бр. 365, 14. августа 1920, 26. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁰⁵ *Ојера у Новом Саду*, „Јединство”, бр. 364, 14. августа 1920, 2а. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁰⁶ *Пријреме за новосадску Ојеру*, „Јединство”, бр. 381, 18. августа 1920, 1г. Аноним није било могуће разрешити.

1920) и оперу (прва изведена је *Верџер* Жила Маснеа, 13. октобра 1920)¹⁰⁷. Он и његови музички сарадници нису остали на томе, за кратко време изведене су опере: *Кавалерија Русџикана* Маскањија (2. децембра 1920), *Тоска* Пучинија (30. децембра 1920), а припреме Вердијевог *Трубадура* почеле су крајем јануара 1921. и оперете *Мамзел Ниџуш* Ервеа (27. октобра 1920), *Графа од Луксембурија* Лехара (15. децембра 1920) и *Доларске принцезе* Фала (8. јануара 1921). „Барун Тренк“, оперета од Албинија, прва музичка претстава привлачи велику пажњу публике. Дobar оркестар, води га изврстан млади диригент Ловро Матачић, који одмах осваја публику и критику. Оперету је зналачки и успешно режирао Драгомир Кранчевић.¹⁰⁸

У критичком приказу ове оперете, поред похвала оркестру, појединим солистима (Сотировићу, Матејићки и Алмажановићу), диригенту и редитељу, рецензент износи импресију:

„Од неког времена опажа се, да је у Срп. Нар. Позоришту наступила нова ера, да се у њему озбиљно и стручњачки ради, што се најбоље видело при неким представама драмске природе, а у среду у вече представа *Барона Тренка* је то најбоље доказала. Тим озбиљним радом руководи управник позоришта г. Луковић.“¹⁰⁹

И премијера опере *Верџер*, Маснеа „мора се свакако забележити као једна радосна појава и напредак нашега Позоришта“¹¹⁰. Опера је изведена пред пуним гледалиштем и постигла је велики успех. Осврћући се на допринос солиста, исти рецензент наставља:

„Вертера је играо Г. Армиџи, као гост. Г. Армиџи је својим добрим драмским тенором извео уметнички сваку партију, а нарочито је био јак у оним моментима, у којима је имао да издржи доминирање над оркестром, у чему је потпуно успео. Г. Верон је у

¹⁰⁷ Како су у доступној грађи, а и у литератури забележена ова два датума и различите чињенице везане за прва извођења – оснивање Оперете и Опере СНП: – *Барон Тренк* „Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смеркар. Композовао Срећко Албини.“ (платод од 29. 9. 1920 – не наглашава да је премијера, *Новосадска џозоришћа, Плакајчи 1919–1924*, инв. бр. 6331, ПМВ; П. Јефтић је дописао да је то прва оперета после рата (*Дневник џозоришних љресџава од 1919. до 1961*, Архив СНП); код П. Волка: *Барун Тренк*, либрето Алфред Марија Вилнер и Роберт Бодански, изведен је премијерно 20. 9. 1920. (Петар Волк, *Позоришни живоји у Србији, 1835–1944*, 141); по Стојковићу премијера је била 29. 9. 1920. (Б. Стојковић, *Исџорија срјској џозоришћа...*, 834); по Р. Веснићу је премијера била 29. 11. 1920. (*Новосадска џозоришћа између два рџа*, 284); На плакату за Арлезијанку од 26. 9, у најаи репертоара стоји „Уторник, 28. септембра: Барон Тренк“, без напомене да је премијера, и за среду поново; међутим, на основу две вести у „Јединству“, „28. о.м., ступа први пут пред нашу публику нови оперни ансамбл, у познатој Албинијевој оперети *Барон Тренк*.“ (*Из Позоришћа*, бр. 402, 30. септембра 1920, 2а), и „Због одлагања ‘Барона Тренка’ од уторника на среду...“ (*Из џозоришћа*, бр. 403, 1. октобра 1920, 2а); и по критичком осврту Ђ. П. Ојера „*Барон Тренк*“ („Застава“, бр. 220, 2. октобра 1920, 3в и 3 г); закључујемо да је премијера ипак била 29. 9. 1920.

– *Верџер* „Опера у четири чина. По Гетеу написали Е. Бло, П. Милије и Ж. Хартман. Музика од Жила Маснеа. Превео Милан Димовић.“ Премијерни плакат постоји у ПМВ (*Новосадска џозоришћа, Плакајчи 1919–1924*, бр. 6331); док по П. Јефтићу ову оперу „Изводи Београдска опера“ (*Дневник џозоришних љресџава од 1919. до 1961*, Архив СНП).

¹⁰⁸ Р. Веснић, *Грађа за исџорију...*, 11, инв. бр. 7058, ПМВ.

¹⁰⁹ Ђ. П. Ојера „*Барон Тренк*“, „Застава“, бр. 220, 2. октобра 1920, 3в и 3 г.

¹¹⁰ *Позоришће*, „Јединство“, бр. 419, 20. октобра 1920, 26. Аноним није било могуће разрешити.

улози Алберта био добар и симпатичан. Гђица Б. Дубска (Лота) је пријатна појава на позорници. Њен глас, местимице слаб, има пријатну боју, има изразитости, и са њом, као и са гђицом К. Дубском, која такође показује лепе особине сопранисткиње, ми ћемо имати добру принову у оперном особљу.”

Глумачка труппа успешно ради, захваљујући управнику Кости Луковићу који ју је, уз помоћ државе, колико-толико финансијски стабилизовао, административно-технички организовао као уметничку установу, подигао радну дисциплину и уметнички ниво, довео стручне редитеље (Јакова Осиповича Шувалова и Емила Надворника), унапредио декоративно-техничку опрему сцене (помогао му сценограф Јован Бијелић). На репертоар је поставио: „неколико добрих и домаћих и страних комада којима је репертоар освежио, учинио занимљивијим, разноврснијим и уметнички вреднијим.”¹¹¹

У суботу, 4. септембра 1920. почела је, заправо, трећа сезона СНП после ослобођења. Добар почетак сезоне и перспективан репертоар драмских представа поздравља „Јединство” и позива публику да редовније долази на представе. Пишући приказ о првој драмској представи у сезони (сазданој од три представе: *Краљева јесен* Бојића, *Школски надзорник* Трифковића и *Allons enfants* Војновића, све у режији Емила Надворника), после опширнијег оптимистичног увода у коме хвали управника и уметнике, између осталог за *Краљеву јесен* каже:

„Игра је, осим малих изузетака, које ћемо, изгледа, ретко избећи, текла добро. (...) ‘Школски надзорник’ са г. г. Динићем, Сотировићем, гђама Тодосићком и Петровићком текао је глатко. У Војновићевом првом делу Трилогије *Allons Enfants*, која је и драмски и бински добра, ми поред добре игре наших старих, подвлачимо засада игру г. Војислава Јовановића, који је у улози Орсата први пут ступио пред нас. (...) Режија је била добра. Истичемо с похвалом Г. Хинка Маржинеца, капелника, који вредно усавршава свој оркестар.”¹¹²

На жалост, већ на самом почетку сезоне проблем који ће је пратити до краја: добра представа – лош одзив публике. За разлику од оперетских, драмске представе ма колико биле добре, нису увек биле посећене. Тако на пример, критичар о социјалној драми *Чика Лебонар* Екара бележи: „Комад је био добро режиран и игра је, углавном, била умивена и дотерана.”¹¹³, затим хвали глумачку игру: Спасића, Васиљевићке, Краусове, Ленске, Сотировића, Душановића и Б. Николића, и завршава текст: „Кућа је била скоро празна. Публика треба више да се интересује за позориште, јер оно то заслужује.”

Настављајући традицију, играју највише комаде француских аутора. Из модерног француског репертоара постављена је драма *Вихор* Бернстена:

„Игра је била особито добра. Гђа Хаџић, у улози Јелене била је управо сјајна. У свим главним сценама играла је окретно. Нарочито је добро изражавала растројеност,

¹¹¹ Б. Стојковић, *Историја српског позоришта...*, 834.

¹¹² Б. П. *Позориште*, „Јединство”, бр. 385, 9. септембра 1920, 2а.

¹¹³ *Позориште*, „Јединство”, бр. 399, 26. септембра 1920, 36. Аноним није било могуће разрешити.

страховање, а и после, у трећем чину, неку скрушеност и љубав и нежност према оном кога је њено срце изабрало. Дobar је био, увек одмерен, елегантан, у више махова врло отмен г. Сотировић (Шасроа), а и друге мање улоге су биле у добрим рукама (г. г. Васиљевић, Динић, Алмажановић итд.) И режија је потпуно задовољавала.¹¹⁴

Учестали ритам премијера се наставља, те су 21. октобра приказана два комада: „Лепа, пуна песничког полета и добро преведена актовка ‘Намерник’ приказана је добро. Поред укусне и спремне режије, уживали смо у стиховима Силвије (гђа Хаџић) и Занета, песника, скитнице, луде, трубадура ренесансног (г. Душановић).”¹¹⁵ и други део Војновићеве *Дубровачке шрилоије*, „‘Сутон’ је необично успео... Мара Никшина Бенеша (гђа Динићка), стара дубровачка госпа сјајно је била креирана. Сваки покрет, гест, сваки тон гласа је био на свом месту. (...) Јака је била Павле (гђа М. Вера).”¹¹⁶ Виђење ове две премијерно изведене представе и глумачке игре у њима изнео је и рецензент „Јединства”:

„Гђа Хаџићева је говорила одвише тихо, тако да се једва могао њен глас чути. Она би, уопште, требала више пажње да обрати на дикцију. Г. Душановић је био добар, врло добар. (...) Гђа Динић је била врло добра, и дала је своју пуну меру. Гђа Марија Вера је у *Сушону* више Хеда Габлер него Паола.”¹¹⁷

И док је сезона одмицала, проблеми су се све више усложњавали. За рад Позоришта у неповољним условима управник је кривио и ДСНП. Незадовољство према понашању ДСНП у односу на СНП, Луковић је исказао у писму Министарству просвете:

„И ако је, још 1. јануара 1920. год., постало државном установом, Српско Народно Позориште још није, целокупном својом имовином, прешло у државне руке. Државна управа је до сада примила само инвентаре, у стању у каквом су се после рата затекли. Од остале имовине – у непокретности и новцу – она, до сада, још ништа није примила.”¹¹⁸

У наставку писма позива Министарство да одреди изасланика који би, у име државе, расправио односе између СНП и његов однос са ДСНП, које је задржало материјалну добит сматрајући је својом (субвенција од 50.000 круна од Градског већа Новог Сада, вишак прихода настао у првој половини сезоне 1919/20. итд).

Међутим, у штампи је отпочела кампања против њега. Тражило се да поднесе оставку, а замерало му се, без основа, да је дао мало премијера, да су опере и оперете извођене недовољно спремљене, да запоставља старије глумце због новопридошлих итд. По Веснићу: „Најјачи адут против Луковића био је што министарство доводи у Нови Сад на чело позоришта Србијанце, код толиких кул-

¹¹⁴ Вихор, „Застава”, бр. 243, 29. октобра 1920, Зв. Аноним није било могуће разрешити.

¹¹⁵ - 6 - , *Жрџиве љубави: „Намерник” (ог Ф. Којеа)*, „Застава”, бр. 244, 30. октобра 1920, Зв и 3 г.

¹¹⁶ - 6 - , *Сушон*, „Застава”, бр. 244, 30. октобра 1920, Зв.

¹¹⁷ *Позоришће*, „Јединство”, бр. 423, 24. октобра 1920, Зв. Аноним није било могуће разрешити.

¹¹⁸ Писмо Косте Луковића Министарству просвете, Српско Народно Позориште, бр. 68, 11. јуна 1920, Нови Сад, 66/У – 11, АЈ. Прилог садржи копију овог писма.

турних Војвођана који боље познају прилике и менталитет публике.”¹¹⁹ Средином децембра, због перманентно недовољне државне субвенције Позоришту и дефицита, и лист „Јединство” се оглашава:

„Ми смо, у своје време, топло поздравили решење Уметничког Одељења Министарства Просвете, којим је Српско Народно Позориште прешло у државне руке. Имали смо оправданих нада да ће наше Позориште, добивши људе од разумевања за позоришне ствари, коракнути знатно напред. (...) Искрено ћемо признати, да су нас очекивања у многоме преварила.”¹²⁰

а жалећи што Луковић напушта СНП, у наставку, непознати аутор текста додаје: „ми наглашујемо да он није заслужио она пребацивања која су му чињена у нашој штампи. Он је радио много, искрено... са његовим одласком је још већма отежан положај у Позоришту.” По уверењу овог аутора, основни проблем је оснивање Опере у ситуацији када нема довољно финансијских средстава, те да је једино могуће решење њено укидање.

Луковић одлази са места управника, првенствено незадовољан приликама у Позоришту.

„Г. Коста Луковић је отишао из Новог Сада 11. децембра, пошто је поверио вођење управе позоришта првом капелнику г. Х. Маржинцу. (...) Ради тога у раду позоришта је потпуна стагнација: нове ствари се не уче, међу старима се чини лош избор... позориште има до 140.000 круна дуговања, за које нема покрића.”¹²¹

Управничка криза је накратко превазиђена доласком Петра Коњовића, истакнутог композитора, пониклог с ове, пречанске стране. За време његовог управљања (само шест месеци, од 1. фебруара до 4. јула 1921) у Позориште је увођен озбиљан и систематски рад, на репертоар су постављене четири опере (*Трубадур* 17. фебруара, *Мадам Баттерфлај* 22. марта, *Продана невеста* 25. априла и *Кармен* 1. јула) и неколико добрих драмских комада (*Сан лејџе ноћи* 2. марта, *Љубомора* 15. марта, *Пера Сејединац* 6. јуна...), заведена је строжа сценска дисциплина и подигнут уметнички ниво оперских представа. За то кратко време осећао се преокрет јер се Позориште консолидовало и организационо и технички и уметнички, где су се равномерно развијала оба сегмента, и драмски и музички. У интервјуу „Јединству” управник је изнео своје виђење препорода СНП, који је и услов његовог останка на тој функцији. „Добрим репертоаром, до-

¹¹⁹ Р. Веснић, *Новосадска позоришта између два рата*, 284.

¹²⁰ *Пишање* Новосадског Позоришта, „Јединство”, бр. 465, 15. децембра 1920, 1а. Аноним није било могуће разрешити.

¹²¹ Део из реферата начелнику Уметничког одељења Министарства просвете КСХС који је изасланик Министарства по решењу Убр. 2499 од 28. децембра 1920. поднео исказ о стању у СНП после оставке Косте Луковића. По потпису, извештач је Петар Коњовић. Министарство просвете, 16. јануара 1921, 66/У – 11, АЈ. Копија реферата садржана је у Прилогу. Насупрот томе, у литератури налазимо податке да је Луковићево управниковање у СНП трајало до 1. фебруара 1921. (Б. Стојковић, *Историја српског позоришта...*, 834.) и да „Почетком јануара 1921. почиње преко штампе кампања против Косте Луковића што даје мало премијера...” (Р. Веснић, *Новосадска позоришта између два рата*, 284).

бром игром, и – што је можда најважније – претплатним системом.¹²² све то под претпоставком усвајања новог буџета за Нови Сад и реновирања позоришне зграде, што је предуслов и темељ свих других активности. Из штампе сазнајемо да је оно што је било до њега Коњовић почео да спроводи. Тако је осим рада на репертоару, већ првог дана ступања на дужност увео систем претплате:

„Нови управник нашег позоришта г. Петар Коњовић објавио је претплату на 18 представа у три серије. Репертоар претплатни за све три серије састојаће се из оперних, балетних и драмских новитета, који су потпуно нове ствари за наше позориште. Осим тога гостоваће и неколико познатих уметника са стране.”¹²³

Његов програм, који је садржао и национални и уметнички елемент, и плански рад хвалила је штампа и уздала се у његове велике амбиције.

„Нови управник је човек, чији је досадашњи рад на пољу уметности доказао да је он поборник једне здраве, снажне нове уметности и зато је наше интересовање сада веома велико, и зато се надамо да ће се ово тешко позоришно питање, под његовом управом полако решавати и решити најповољније. На старом и моћном темељу 'Мезим-чета' изградиће се ново позориште, које ће црпети снагу из успеха старих, из херојског, рада оних, који су створили нашу позоришну културу. Бележимо ово као факат, који нас неће и несме преварити.”¹²⁴

Ни Коњовићево управниковање није подржавано једнодушно. Чини се да су код његових критичара у основи лични мотиви, а пре свега, није заборављен ни

¹²² Коњовић држи да је много лакше спровести претплатни систем него да се гледалац свакодневно пита: „хоће или да ли може ићи у Позориште.”, а у наставку износи претпоставку: „Узмите овај рачун: од 40.000 становника у Новом Саду можемо узети да барем 5000 њих могу доћи у обзир као позоришна публика. У нашем Позоришту има 500 места, то значи да тек на сваку 10 представу може доћи сваки гледалац, а то, опет, значи да у месецу, отприлике, тек три представе може да види. Уз претпоставку, дакле, да се само половина од свих оних гледалаца који долазе у рачун претплати, – то би било 2500 гледалаца, – може сваки гледалац да види месечно у претплати највише 5 – 7 представа, што би, истовремено, омогућило репертоар позоришни, који чини драма, опера, оперета и балет, буде што разноврснији и што боље увежбан.” Т. И, *Новосадско Народно Позориште*, „Јединство”, бр. 533, 13. марта 1921, 16.

¹²³ Аутор текста у продужетку објашњава и коментарише сам начин позоришне претплате: „Серија А. уплаћује одмах при упису целу претплату у канцеларији Срп. Нар. позоришта. Серија Б. уплаћује претплату у *двају* у књижари Св. Огњановића. Серија В. уплаћује претплату у трипут. Право ове претплате имају само чиновници с месечном платом. Досадање повластице – које су имали чиновници – губе важност од 1. фебруара о.г. (...) Стварање једне сталне, позоришне публике уједно је добит и за позориште само, јер оно у том сталном и живом интересу публике за уметност добива најбољу потпору и подстрек за успех и чистоту свога рада. (...) Публици скромнијег материјалног стања и штедљивијима пружена је могућност да заштеде 25 проц. А чиновницима без разлике олакшава се са 50 проц. За имућнију публику ова расподела биће као нека врста конкуренције. Јер од вајкада је тако, да онај који има, воле мало да се размеће са оним што има. Поред свега тога што одобравамо овај новитет и рачунски систем управника, замерамо што је досадање повластице чиновника укинуо. Чиновницима, нарочито фамилијарнима, тешко је ма и у три рате одвојити месечно рецимо 63 динара и још 10 проц. дневне таксе. Међутим много је лакше било према досадањој пракси рескирати му још и за два члана своје породице једно вече 105 дин. Ми би са своје стране препоручили да се поред серије В. оставе на снази и досадање повластице чиновника т. ј. попуст са 50 проц. Резултат претплате у серији В. показаће да смо имали право. Потребно је још нагласити да се од 1. фебруара о. г. на сваку улазницу наплаћује 10 проц. обавезне државне таксе, то значи да је за 10 проц. свака улазница скупља.” Б. Р, *Позориште*, „Застава”, бр. 29, 1. фебруара 1921, 3в и 3г.

¹²⁴ Х, *Позориште*, „Застава”, бр. 36, 18. фебруара 1921, 2а.

Карола Дубска

Божена Дубска

Јелва Лукин Јоцић

Мила Левова

Сергеј Николајевић

Ловро Матачић

његов допринос подржављењу СНП. Замерало му се, без основа, да фаворизује оперу на штету драме. Напротив, репертоар из тог периода сведочи о солидној заступљености веома разноврсних драмских комада. Оправдане су, међутим, замерке на велике издатке за оперске и оперетске инсценације.

„Г. Надворник је режирао ‘Сан летње ноћи’... Но на тој премијери упропашћена је једна лепа ствар. Инсценација тешкопадна, тупа, и, место да надима груди, пада на њих као тежак терет. Са осветљењем се играло. Никаква новост у режији г. Надворника! Са кулисама се играло... И у подели улога било је играције... Шекспирови стихови упропашћени су такође. (...) Уз општи дилетантизам целог аранжмана било је и доста старомодскога на бини. Ето, тако режира г. Надворник, ученик Рајнхарта и, по уверењу извесних београдских кругова, ‘стручњак’ каквих ми немамо. Ја искрено жалим, што господи нису видели ту режију без осећања за лепоту и без моћи за стилизовање. (...) У осталом, ја претпостављам, шта више, уверен сам, да је ‘Сан летње ноћи’ г. Надворника морао револтовати музикалну душу г. Коњовића. Менделсонова је музика врло лепа... али је та лепа музика, под режијом г. Надворника, грдно страдала. И сад се пита ово: Како то, да је г. Коњовић изабрао г. Надворника за свог главног сарадника на уметничком стилизовању наше позорнице?”¹²⁵

Ова неповољна рецензија о *Сну лејџне ноћи* може да се доживи као лични став једног позоришног стручњака, али и као добар пример осмишљене негативне кампање усмерене према управнику. Приказати све елементе представе, чак углавном и глумачке креације у оваквом светлу, шта може да говори о управнику реформатору? Можда и не баш толико уочљива ако се посматра изолована, али када се упореди са приказом исте ове премијере објављеним недељу дана пре, у истом овом листу, добијамо јаснију слику:

„Управа нашег новосадског народног позоришта улаже све више труда и жртава, да би наше позориште што боље могло задовољити захтеве публике. И позоришна дружина, како оперска тако и драмска, много се труди да одговори своме уметничкоме задатку. То се најбоље види из тога, што смо за ово последње најкраће време имали неколико премијера и што се стално види напредак код нашег позоришта. Последња премијера ‘Сан летње ноћи’ такође је врло успела. (...) Игра целог ансамбла била је добра и на овој представи; оркестар је свирао ванредно добро. Исто тако је и балет гђице В. Ваљине и г. Клеменчића био леп.”¹²⁶

А када се о *Сну лејџне ноћи* придода и критика из „Јединства”, чини се да утисак не vara:

„И премијера и реприза ове Шекспирове комедије оправдала је у пуној мери очекивања публике. Можемо рећи да на нашој позорници нисмо досада имали овако опремљену и изведену представу. Сценерије и, за наше прилике, богате и раскошне декорације, костими, режија, музика, све је било једно с другим у складу и представа је потпуно успела. Кућа је била оба пута дупком пуна.

¹²⁵ Др. К.[аменко] Суботић, *За њозоришни сџил*, „Застава”, бр. 56, 13. марта 1921, Подлистак, 5а.

¹²⁶ *Сан лејџне ноћи*, „Застава”, бр. 50, 6. марта 1921, 3а и 3б. Аноним није било могуће разрешити.

Рад новог управника, који чини све напоре да дигне и обнови наше позориште, иде добрим правцем..."¹²⁷

Исто тако, критички осврт на премијеру *Буридановој мајарца*, био је за истог рецензента, чини се, повод за обрачун са управником.

„Кад бих пребацио г. Коњовићу, да он оваке комаде износи пред публику на основу свог репертоарског програма, учинио бих му неправду, јер се већ данас види, да он репертоарског програма и нема и да копира репертоар г. Грола. (...) По мојем немеродавном мишљењу 'Буриданов магарац' значи један уметнички неуспех; а извор неуспеха је у томе, што режија није врсна била, да даде престави основни тон, и што г. Коњовић, који свакако треба да утиче на режију, нема смисла за давање тона позоришним представама. Он, шта више, аплаудује рђаво интонованим представама, несвареним улогама, имитацијама, неукусним превртањима по постељи и комично удешеним дамама."¹²⁸

Није ово, наравно, усамљен случај. Напротив, чести су у штампи тога времена такви тонови којима присталице различитих уверења о СНП блате једни друге, а у томе их супротстављени „Застава” и „Јединство” свесрдно „подржавају” (кадад и подстичу).

Ситуација у СНП, а и у осталим државним позориштима у земљи се погоршава, јер је новим буџетом целокупна сума дотација смањена на 13 милиона динара. Пошто је и дотација СНП смањена, оно поново, као у време обнове, апелује на своје пријатеље да поклањају стара одела, ћилиме, платно итд, а да би повећало приходе, организује гостовања уметника из других позоришта. И штампа им је помогла у томе, те објављује апел грађанима упућен од управника Петра Коњовића.¹²⁹

Први балет СНП изведен је 5. фебруара. (До тада су извођене балетске деонице у музичким представама.) Те вечери играли су дует у *Стирасији Пиероши* на музику Рубинштајнове *Ноћи* Валеција Ваљина, руска балерина (играла у *Грофу*

¹²⁷ У: *Сан лејње ноћи*, „Јединство”, бр. 527, 6. марта 1921, 26.

¹²⁸ Др. К.[аменко] Суботић, *За музичност језика*, „Застава”, бр. 90, 9. априла 1921, 5а и 5б. Опет о истој представи и у истом листу, критичар износи сасвим супротну импресију: „Ова весела игра духовитих писаца Хлера и Кајавеа потпуно је задовољила и задобила нашу публику. (...) Игра је била врло добра, глумци и глумице су били на пристојној висини, а и режија је потпуно одговарала. Како позорница, тако и тоалете глумица су пријатно изненађивале.” *Буриданов мајарац*, „Застава”, бр. 79, 9. априла 1921, 26. Аноним није било могуће разрешити.

¹²⁹ „Управа Народног Позоришта у Новом Саду моли све оне пријатеље уметности а специјално позоришта, који би, можда, имали очуваних одела типичне старије моде што се носила у српском друштву у другој половини прошлог века (душанке, кринолине, панталоне, прслуци, капе, шешири и томе слично), да их уступе, макар ради прецртавања и узимања кроја, управи овог Позоришта.

И по нека фотографија са нарочито карактеристичним костимом и ношњом може корисно послужити истој сврси.

Управа Народног Позоришта у Новом Саду моли, истовремено, све пријатеље позоришта, и нашег културног развитка у опште, да прилажу очувана одела, униформе, костиме, ћилиме, тепихе и т. д., која им нису од потребе, а обраћа се и свим родољубивим и просвећеним нашим трговцима, да одвоје и приложе нашем Народном Позоришту ма у којој количини и ма коју врсту робе (нарочито сукно, платно и т. д. са својих стоваришта).“ П. Коњовић, *Управник, Пријатељима Позоришта*, „Застава”, бр. 97, 30. априла 1921, 26.

Луксенбурју) и Клеменс Клеменчић, буфо тенор и оперски и оперетски редитељ (у штампи представљан као „балетни мештар“ и „оперетни танцкомичар“). Осим тога, Ваљина је извела и једну оријенталну игру на музику Шалеа. Скроман почетак, додуше, али тада није постојала могућност да се припреми целовечерња балетска представа већ само дивертисмани. Разуме се, нису тада постојали услови за формирање балета као самосталне уметничке јединице, јер није било ни материјалних могућности, нити играча. Ваљина је тада отворила приватну балетску школу. Био је то почетак који је претпоставио даљи развој балета.

„Већ неколико пута имала је наша новосадска позоришна публика ту ретку прилику и срећу, да ужива у балетном игрању гђице Валенције Ваљине, примабалерине нашег позоришта. Гђица В. Ваљина је била ангажована у московском позоришту, а једно време је играла и у опери у Одеси. Њено играње је заиста уметничко и наишло је на опште и одушевљено одобравање. (...) Позоришна управа обећава, да ће с времена на време приредити балете, да би тако и у нашем позоришту развила ову уметност.“¹³⁰

Од 8. априла 1921. године, СНП је отпочело своју пролећну турнеју у Сомбору, прво Драма (*Пљусак*, *Госпођа Икс*, *Дон Пијетро Карузо*, *Намерник*, *Кир Јања*, *Молишва*, *Буриганов мајарац*, *Љубомора*, *Зла жена*, *Народни посланик* и *Фаун*), а потом Опера (*Трубадур*, *Тоска*, *Доларска принцеза*, *Кавалерија русијикана*), а одржано је и балетско концертно вече: „уз сјајан одзив публике, – први пут после рата, – сомборци гледају своје омиљене старе глумце и приређују им овације“.¹³¹ За то време у Новом Саду Позориште је почело са давањем представа за раднике (прва представа је Вердијев *Трубадур*). Да би се повећали приходи, у Новом Саду су повремено гостовали и уметници самостално: Пера Добриновић (*Кир Јања*, *Дон Пијетро Карузо*), Иво Рајић Лоњски (*Буриганов мајарац*), првак, редитељ и директор Дrame Народног казалишта у Загребу, Добрица Милутиновић и Лидија Мансветова (*Ошело*), али и београдско Позориште с *Нором* Ибзена, у режији Михаила Исаиловића (5. маја).

„Пред пуном кућом и пред интелигентном публиком, која је нестрпљиво чекала да чује и види Ибзена, и да види глумљење Београдских глумаца, давана је 'Нора'. Одмах ћемо признати да је то било једно богато и успело вече. Гђа Мансветова дала нам је праву, истинску Нору... Г. Гошић као Хермер био је природан, изразит, а исто тако и г. Исајловић, који је учинио необично дубок утисак са својом креацијом Коркстата.“¹³²

У дане 27, 28. и 29. јуна 1921. године уследило је узајамно гостовање, СНП је са представама гостовало у Београду (*Учићељица*, *Избирачица*, *Пера Сејединач* и *Буриганов мајарац*), а Народно позориште у Новом Саду (*Тартиф*, *Хајдук Вељко*).

¹³⁰ *Балет у нашем позоришту*, „Застава“, бр. 36, 18. фебруара 1921, 2г. Аноним није било могуће разрешити.

¹³¹ Р. Веснић, *Грађа за историју...*, инв. бр. 7058, ПМБ, 16. Веснић на тој истој страни даје податак да СНП гостује у Сомбору четири недеље. На основу реконструисаног репертоара, СНП је као прву представу извело *Пљусак* од Пецције 8. априла, а као последњу *Фауна* од Кноблауха 25. априла.

¹³² *Нора* „Застава“, бр. 116, 26. маја 1921, 1г и 3в. Аноним није било могуће разрешити.

С пролећа 1921. држава се привремено консолидовала, припремала Устав и почела да примењује централистичко уређење. У духу те оријентације, нешто пре доношења Видовданског устава, Министарство просвете у Београду је 24. марта 1921. усвојило унификационо решење којим се из назива свих професионалних позоришта у држави бришу националне ознаке, тј. одлучује се да сва она носе име *Народно позориште* и у наставку назива његово седиште.¹³³ Тиме је, чини се, прекинута и она танка нит која је ДСНП везивала са трупом СНП.

Већина чланова ДСНП и већи део публике, нарочито старијег нараштаја, нису се мирили са подржављењем. Негодовали су што се СНП изгубило у државној реорганизацији и што му је држава променила назив: после подржављења звало се Новосадско српско народно позориште, чувајући тако у почетку, макар и привидно, успомене на прошлост и традицију, али већ у 1921. години добија, прво назив Новосадско народно позориште и коначно Обласно народно позориште или само Народно позориште у Новом Саду. Баш зато што више није путовало по Војводини, Друштво је сматрало да је Народно позориште изневерило своју традицију, односно културно-просветну мисију. Сматрали су да ослобођењем, по завршетку рата, није престала национална и културна мисија СНП, јер су се још задржале дубоке последице туђинске окупације. С правом се истицала потреба да се сачува СНП као једна од најстаријих уметничких и просветних установа у земљи, уметничко жариште и прави расадник глумаца, инспиратор и покретач позоришне делатности међу југословенским народима у XIX веку.

Војвођански Срби овакве оријентације, окупљени у ДСНП, размишљају о организовању трупе. У томе виде свој позив и велики историјски задатак, али се уздржавају од оштрије реакције и коначне одлуке јер је у току била припрема прославе шездесетогодишњице СНП. С друге стране, и државна власт је подржала иницијативу Друштва за прославу шездесетогодишњице СНП. На седници Управног одбора Друштва обављају се припреме за обележавање јубилеја. „Као главни организатор и домаћин биће Друштво за Српско народно позориште, које је позориште и основало и водило га славним путем кроз велике успехе

¹³³ Према одлуци Министарског савета од 1. септембра 1919, о проглашењу државних позоришта: „а с обзиром на потребу да све државне установе, како унутарњим уређењем својим тако и спољним обележјем буду у свему једнообразне, до доношења закона о позориштима у Краљевини која ће и остала питања регулисати, О Д Л У Ч У Ј Е М: а) да позоришта у Београду, Загребу, Љубљани, Скопљу, Сарајеву, Осеку, Сплиту, Новом Саду и Марибору, носе одсад подједнако име: 'Народно Позориште у (односно Казалиште и Гледалиште); б) да сва ова позоришта на својим објавама и званичној преписци носе државни грб; в) да се назвање 'интендант' у свима позориштима замени назвањем 'управника'; г) да Уметничко Одељење одмах одреди границе области обласних позоришта и овима нареди, да се само у тим областима крећу а једино, по одобрењу министарства и ван ових граница; д) да се тантијеме писцима оргиналних дела као и преводилачке награде у свима овим позориштима изравнају и буду подједнаке, ради чега ће се управници централних позоришта одмах упутити да ступе у споразум а о томе ми предлог поднесу; ђ) да сва ова позоришта у будуће, непосредно подносе Министарству Просвете редован месечни извештај о своме раду и кретању." Министарство Просвете КСХС, Уметничко одељење У. Бр. 658 од 24. марта 1921, 66/У – 11, А.Ј. Прилог садржи копију Одлуке министра просвете о унификацији државних позоришта.

поред свих тешкоћа и криза у ненародној држави.¹³⁴ Предвиђено је да и управа СНП узме учешћа у организацији, а да се прослава одржи од 10. до 17. маја. Међутим, због материјалних и техничких разлога она је померена за 2. јун.

Обележавање тог јубилеја било је последња спона између ДСНП и некада његовог СНП. Значајан је допринос Друштва у његовој припреми, за који је издвојило 84.494,40 круна. Његови чланови су појединачно такође допринели организацији и реализацији прославе. ДСНП је самостално штампало и *Сјоменицу 1861–1921* под уредништвом Милана Савића (за штампање је издвојено око 25.000 круна).¹³⁵

ДСНП позива и грађане Новог Сада да, без обзира на вероисповест и националност, за време светковине 60-годишњице СНП украсе своје домове заставама и ћилимима и да тако покажу важност ове културне прославе. Такође, позива Новосађане да током прославе својим присуством и учешћем увеличају ову манифестацију. Заправо да првог дана дођу на заједнички састанак у Матицу српску одакле ће сви скупа кренути у 9 сати у Саборну цркву у којој ће бити одржан помен упокојеним члановима СНП и да у наредних осам дана посећују свечане представе. И ванпозоришни свет се припрема да дâ допринос овој манифестацији културе:

„У вези са прославом шездесет-годишњице од основања 'Српског Народног Позоришта' у Новом Саду, у времену од 2–9. јуна о.г. приређује Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња у свечаној дворани мушке вел. гимназије *изложбу женских ручних радова и народних ношњи* из свију крајева краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Свечано отварање изложбе биће у петак 3. јуна о. г. у 11. сати пре подне.“¹³⁶

Прослава шездесетогодишњице СНП одржана је од 2. до 9. јуна 1921. године. Према споразуму између Уметничког одељења Министарства просвете, Друштва и управе СНП, „та прослава има на један свечан начин и низом брижљиво спремљених представа да прикаже, бар у најмаркантнијим именима, развој наше драме и да манифестује данашњи ступањ наше позоришне уметности.“¹³⁷ износи Ђура Трифковић, председник ДСНП, у прогласу поводом прославе. Свој допринос у свечаностима поводом јубилеја, поред ансамбла СНП, дали су и глумци из Београда (Добрица и Јелена Милутиновић, Теодора Арсеновић, Милица Бошњакковић, Перса Павловић, Илија Станојевић, Сава Тодоровић, Драгољуб

¹³⁴ Р. Веснић, *Грађа за историју...*, 15, инв. бр. 7058, ПМВ.

¹³⁵ Новосадско „Јединство“, у рубрици Нове књиге и листови доноси краћи приказ *Сјоменице 1861 – 1921* (бр. 599, 4. јуна 1921, 3в). Незадовољан садржајем *Сјоменице* у издању ДСНП, Централни одбор Удружења глумаца Срба, Хрвата и Словенаца ангажује Милана Грчића да напише нову: „Познајући Вашу објективност и спремност верујемо, да ћемо помоћу Вашом издањем ове споменице дати нашем народу праву слику о раду наших чланова за културни и национални развој једне наше најстарије установе, која нам како у прошлости тако и сада на срцу лежи.“ (Јован Грчић, *Српско Народно Позориште*, Удружење глумаца Срба, Хрвата и Словенаца, Загреб 1922, 5).

¹³⁶ *Изложба, „Застава“*, бр. 122, 2. јуна 1921, 2г. Аноним није било могуће разрешити.

¹³⁷ *Сјоменица 1861 – 1921*, 68.

Гошић...), Загреба (Марија Штроци, Милица Михичић, Тонка Савић, Боровој Рашковић...), из Скопља, Сарајева, Осијека и Вршца, а својим присуством и начелник Уметничког одељења Бранислав Нушић, управници загребачког Казалишта Јулије Бенешић и Осијечког Ђуро Прејац, управник сарајевског Позоришта Стеван Бракус, као и директори драма београдског Позоришта Милан Предић и љубљанског Гледалишча Павел Голија. Свечаном је атмосферу чинило и присуство гостију из политичког и културног живота Краљевине и Новог Сада. Уметнички програм прославе био је веома садржајан и занимљив.

Првог дана прославе, у 9 сати, у новосадској Саборној цркви одржано је свечано богослужење и помен умрлим члановима СНП, а у 10 сати помен на гробовима Косте Трифковића, Антонија Хаџића, Лазе Телечког и Димитрија Ружића, и у Београду, на гробу Јована Ђорђевића. У 20 сати је приказана представа *Кир Јања* Ј. С. Поповића, у извођењу београдског Народног позоришта. О Стерији је пре представе говорио Коста Луковић.¹³⁸

Другог дана, 3. јуна, СНП је извело *Ђига* Ј. Веселиновића и Д. Брзака, у 15 сати у Каменичком парку, а у 20 сати Трифковићеву *Избирачицу*. Бранислав Нушић је одржао предавање.

Трећег дана, 4. јуна, на програму су биле три једночинке, представе новосадских писаца, у извођењу аматерских дружина из Сомбора (*Свекрва* Мите Калића) и Новог Сада (*Иру ваџромешом* Милана Савића занатска омладина, и *Шарана* Ј. Ј. Змаја трговачка омладина). Бранислав Нушић је одржао предавање.

Четвртог дана, 5. јуна, у 14 сати, *Кермес*, чланови СНП и Народног позоришта из Београда приређују народно весеље; СНП је извело *Ђига* Ј. Веселиновића и Д. Брзака; Народно позориште из Београда приказује представе српских драматичара: *Кнез Иво од Семберије* Нушића, *Подвала* Глишића (први чин) и *Кошћана* Станковића (трећи чин).

Петог дана, 6. јуна, *Пера Сејединац* Лазе Костића, у извођењу СНП. Уводно предавање је одржао др Милан Савић.

„Свечана представа ‘Пера Сегединца’ је врло добро успела. Пре свега се мора похвалити режија. Поједине појаве и чинови су били лепе целине. Костими су одговарали времену (по могућству). Добро научивши улоге, глумци су добро играли. Нарочито истичемо маркантну појаву Пера Сегединца, кога је г. Васиљевић необично добро схватио и одиграо. Иако кратке, биле су добре и друге улоге (Карло VI. – Сотировић, Groф Цинцендорф – Динић, Groф Бађањи – Спасић, Вићентије Јовановић, митрополит – Николић, Јамбрековић – Душановић, Матула – Амлажановић, Мара, Перина жена – Динићка, Јула, Перина кћи – Кранчевићка итд.) (...) Коференсу о Лази Костићу држао је г. др. Милан

¹³⁸ У реконструкцију програма прославе од грађе и литературе коришћено је следеће: *Сјоменица 1861 – 1921*; П. Јефтић, *Дневник њозоришних ѡредстава...*; Р. Веснић, *Грађа за историју...*; Б. Стојковић, *Историја српског ѡзоришћа...*; Р. Веснић, *Новосадска ѡзоришћа између два рата*; и дневни листови „Застава” и „Јединство”.

Јелва Лукин Јоцић (Лола)
П. Маскањи *Кавалерија Русџикана*, опера

Х. Берте, по Шуберту
Три девојчице, оперета

Б. Сметана *Продана невеста*, опера

Мила Левова (Лота)
Ж. Масне, по Гетеу *Верџер*, опера

Савић, после чега је г. Јовановић декламовао пролог г. Жарка Васиљевића: Разапети, посвећено Пери Сегединцу.¹³⁹

Шестог дана, 7. јуна, гостовало је загребачко Народно казалиште са представама *Сујон* (први чин *Дубровачке ѿрилоије*) и *Смрт мајке Јујовића* (друго певање) И. Војновића. Предавање је одржао др Бранко Гавела.

„Игра загребачких уметника била је одлична у свему. У највећој тишини, са ретком пажњом и интересовањем пратила је наша публика високу уметничку игру *Марије Ружичке Широци*, која је дуготрајним аплаузом и скромним букетима цвећа добила заслужено признање искреног одушевљења публике.”¹⁴⁰

Седмог дана, 8. јуна, у 16 сати свечани концерт Музичког друштва; од 20 сати на програму је била *Пројекција* Нушића, у извођењу еминентних глумаца из готово целе Краљевине.

На Спасовдан, последњег, осмог дана прославе шездесетогодишњице СНП, 9. јуна, у 12 сати, свечана академија ДСНП; и Свечана представа (*Пролаз* Милете Јакшића, *Сан леђње ноћи* Шекспира (трећи чин) и *Продана невеста* Сметане – први чин).

„Та културна прослава била је лепо замишљена. У оквиру једног помена, посвећивања гробова заслужних покојника, свечане академије, на којој је професор г. Милан А. Јовановић у лепом и збијеном говору изнео значај народног Позоришта и Друштва за Српско Нар. Позориште одржана је та прослава. Уз то је дошао низ позоришних представа, које су требале да нам изнесу донекле историјски развој наше драмске књижевности и позоришне уметности. За време тих представа имали смо и значајних вечери; ту спада Кир Јања (београдска трупа), дилетанти, Пера Сегединац (новосадска трупа), Загребачко вече са одличном игром загребачких глумаца, и оперска представа. Погрешно је у томе што је позоришна управа одредила тако огромне цене, да су представе даване скоро стално пред празном кућом. (...) Овој културној прослави Војводине обратила се достојна пажња и са надлежних места. Прослави је присуствовао стално инспектор Министарства Просвете, г. Марко Цар; управници, редитељи и глумци са свих позоришта у нашој држави, а ваља нагласити и присуство г. Министра Куковца последњег дана на свечаној академији. Уопште у свакој прилици се одало потпуно признање заслужним синовима Војводине, а исто тако је стално наглашавано културно јединство Срба, Хрвата и Словенаца.”¹⁴¹

У овој сезони, осим прославе јубилеја СНП, обележено је још неколико значајних јубилеја. Четрдесетогодишњицу глумачког рада славио је ове сезоне омиљени глумац новосадске публике Милош Хаџи-Динић, са својом супругом Љубицом Динић. Тим поводом у штампи је објављен већи број текстова који су најављивали дан прославе јубилеја, или су се освртали на рад ових и њихову биографију. Полазећи од њиховог уметничког доприноса, било је и готово трактата о глуми:

¹³⁹ Пера Сејединац, „Застава”, бр. 128, 10. јуна 1921, 26. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁴⁰ Б, Са ѿрславе Српској Народној Позоришћу, „Јединство”, бр. 606, 14. јуна 1921, 2а.

¹⁴¹ Једна културна ѿрслава, „Застава”, бр. 132, 14. јуна 1921, 1г и 2а. Аноним није било могуће разрешити.

„Замислите пак глумачки живот који траје већ четрдесет година! Колико снаге треба да се сав тај терет поднесе, да се не изгуби воља за рад, воља за живот у опште! Четрдесетгодишњицу таквог глумачког рада слави 21-ог новембра наш омиљени глумац г. Милош Хаџи Динић са својом супругом госпођом Љубицом Динић. (...) Тако су Хаџи Динић и његова супруга провели пуних четрдесет година но, њихов рад има и већи значај. Они нису глумили смо зато да би друге разонодили. Они су, глумећи, допринесли да се свест нашег народа одржи, сачува и развије. Као глумци, они су залазили у наше крајеве, у Босну, Далмацију и Војводину; они су обилазили наша запуштена села и ту су, с позорнице, својом игром, својим речима, својим једноставним настојањем, будили свест у оним нашим најширим масама. (...) Г. Хаџи Динић и његова супруга су својим глумачким радом много учинили да се свест нарочито нашег народа у Војводини одржи будна, и зато им ми данас ослобођени, дугујемо потпуну и најтоплију захвалност.“¹⁴²

Прослава је уприличена 22. новембра 1920, а као јубиларне представе изведене су Шантићева *Хасанајиница* са Љубицом Динић као Меримом и *Шоља шеја* Нитера и Дезарбраса са Динићем као Камуфлеом.

„Сам чин прославе био је врло свечан. Пред дупком пуном кућом и пред целокупном дружином изречени су слављеницима топли поздрав и предати дарови и успомене... Многобројни поздрав телеграфски са стране, од којих спомињемо песника Алексе Шантића, Глумачког удружења, интенданта Андрића, Грола, сведоче колико се и изван Н. Сада учествовало духом тога дана у слављу.“¹⁴³

¹⁴² Имали су велику пажњу штампе, као што је до тада можда још једино имао Пера Добриновић. Поводом јубилеја објављиване су и њихове биографије. Из истог текста преносимо и уметникову биографију: „Милош Хаџи Динић родио се у Београду, 14. априла 1861. године. Он је из познате старе породице проте Хаџи – Дине. Глумом је почео да се бави 14. септембра 1880. године у Горњим Карловцима у друштву Ђуре Протића. Играо је први пут у улози пинтер-Михла у *Саћурици и шубари*. 1882. године ступио је у дружину СНП-а у Новом Саду, где се 1883. оженио са садашњом супругом Љубицом, са којом је од онда обилазио многе наше крајеве. 1886. је отишао у Београд као члан тамошњег Позоришта. 1893. водећи позоришну трупу као директор, пропутовао је део Срема и Славоније. За члана загревачког казалишта ангажован је 1895. али после годину дана поново се враћа новосадском позоришту, где је 1902. постао редитељ. После тога одлази са супругом по други пут Протићу те са дружином путује по Славонији, Босни, Херцеговини, Далмацији, а у Трогиру прихвата управу и дружину од свога старог директора и наставља рад обилазећи и нека далматинска острва. По повратку с овога пута Динић и његова супруга су чланови шабачког позоришта, затим осигељског казалишта где је Динић надредитељ. Затим се поново враћа у СНП где је постао управник. За време рата је Динић са својом супругом и г. Спасићем интерниран у Швајцарску. Оданде су се вратили заједно у Србију, и врло брзо морају да беже испред Бугара. Из Косовске Митровице долазе децембра 1915. у Београд, где је био шеф проданице намирница. По ослобођењу, на позив др Ђуре Трифковића, долази са супругом и својим нераздвајним другом Спасићем у Нови Сад где покрећу рад СНП-а.“ *Љубица и Милош Х. Динић – Поводом 40-годишњице њиховог љубовања*, „Застава“, бр. 265, 25. октобра 1920, 2а, 2б, 2в и 2г. Аноним није било могуће разрешити. Преносимо и једну од објављених биографија уметнице: „*Љубица Х. Динићка* рођ. је 23. априла 1860, из старе новосадске ћурчијске породице Јоце Футожанина. 3 сестре су јој глумице такођер. Први пут играла је у дружини Ђуре Пелеша у Бос. Броду, у комаду Ђушка у Позоришту, у улози собарице. Путујући до Сарајева, дружина је распуштена због пожара у позоришту. Отишла из Сарајева у дружину Ђуре Протића у Мостар а новембра 1882. године ступила у С. Н. Позориште. 1883. удала се за Милоша Х. Динића и од тога доба га је стално пратила у животу.“ Б. П. *Милош Хаџи-Динић и Љубица Хаџи-Динића*, „Јединство“, бр. 527, 6. марта 1921, 26. Претпостављамо да је аутор текста Богољуб Прешић.

¹⁴³ Са прославе Љубице и Милоша Динића, „Јединство“, бр. 458, 7. децембра 1920, 2а. Аноним није било могуће разрешити.

Четрдесетогодишњицу уметничког рада прославила је и глумица Марта Тодосићка¹⁴⁴, 7. марта 1921. године. Пре свечане представе скупила се цела позоришна дружина на позорници, а пред пуном салом поздравио је слављеницу управник Петар Коњовић, предавши јој у име министра просвете орден Св. Саве V реда, као признање и одликовање Регента. У име ДСНП слављеницу је поздравио Милан А. Јовановић, а Сотировић у име позоришне дружине и Жарко Васиљевић у име млађих колега. Слављеници, у име управе, ДСНП, позоришне дружине, оперског хора, разних друштава и појединаца, предати венци и многи поклони. Свечана представа, две једночинке, *Лек од љуница* Дијана и *Шаран* Змаја: „је добро успела. Слављеница је много пута била поздрављена бурним аплаузом.“¹⁴⁵

Није честа пракса да се неуметничком особљу позоришта указује по част за његов рад. Међутим, на гостовању у Сомбору глумци СНП су извели свечану представу у част Пере Филиповића, шапача СНП, поводом његовог двадесетпетогодишњег рада. Одиграли су последњег дана гостовања, 25. априла 1921, комедију *Фаун Кноблауха*.

„У Сомбору ће 25. о. м. прославити своју 25-годишњицу, шапач срп. нар. позоришта г. Пера Филиповић. Сваком позоришту је душа – шапач, а ко познаје ревност, истрајност, савесност, тачност у вршењу своје дужности – нашег шапача г. Пере Филиповића, тај се само може радовати, што му се удружење глумаца Срба, Хрвата и Словенаца одужује, те му баш у Сомбору приређује 25-годишњицу, где је Пера први пут отпочео свој необично тешки занат.“¹⁴⁶

¹⁴⁴ Марта Тодосић, рођ. Савић, родила се 1862. у Бачкој Паланци. Са родитељима се сели 1879. у Сремске Карловце. Удала се за глумца Јанка Тодосића 1882. и родила петнаесторо деце, од којих само четворо остало живо. „Она је г. 1881. ступила у Карловцима у Иличићеву дружину као Марта у ‘Низу бисера’ – приликом гостовања Тоше Јовановића – па је са том и са Протићевом дружином и својим мужем Јанком обишла све наше крајеве. Пре тридесетак година била је ангажована у Српском Народном Позоришту, где и данас вољно и савесно служи богињи Талији. Глумачки рад г-ђе Тодосићке врло је развијен, а миле су њезине улоге: Аделина (‘Наше жене’), Мутибарићка (‘Еј људи’), Савета (‘Протекција’), Леонсија (‘Лек од пуница’), Мекићка (‘Војнички бегунац’), Фема (‘Покондирена тиква’), Ана (‘Шаран’), Ракила (‘Циганин’) и Макра (‘Крајишкиња’). Г-ђа Тодосићка је одлична глумица, а мирне душе може рећи: да је глумица, која, на позорници српски најбоље говори. Пошто се морална снага једног народа огледа у његовом језику, госпођа је уметнички проповедник те снаге... Г-ђа Тодосићка је жена чиста живота, узорна мати и права српска госпођа. Те особине, праћене личном скромношћу, ваља прославити, тим више, што је госпођа, за време рата, од *непријатеља Јорко* *ишла* и све своје *изјубила*.” –р-, *Марша Тодосићка (1881–1921)*, „Застава“, бр. 35, 17. фебруара 1921, 3в.

¹⁴⁵ *Прослава четрдесетогодишњице Марше Тодосићке*, „Јединство“, бр. 530, 10. марта 1921, 2а. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁴⁶ У наставку најаве прославе, аутор додаје: „Дневно по 2–3 пута изговорити, очима пратити, добацивати, повторавају, тако рећи дограбити у моменту ако глумац испусти, пречује реч и поновити је, и што сви глумци заједно, то он све сам мора изговорити, збиља је то врло напоран посао и за живце и груди. Па ипак Пера је издржао 25 година, и сад у Сомбору, где случајно и његова женидба тада слави 25-годишњицу... уверени смо да ће увек родољубиви Сомборци, лепо, својски и достојно прихватити и прославити Филиповићеву 25-годишњицу, у толико пре што је Пера и као син своје домовине у оба рата учествовао и без ичега остао. – Ми му кличемо: Сретна слава и живео!“ *25-годишњица Пере Филиповића*, „Застава“, бр. 88, 20. априла 1921, 2г. Аноним није било могуће разрешити. И „Јединство“ доноси најаву овог јубилеја: „Глумци, уметници, који су код новосадског позоришта битисали, долазили и одлазили – најбоље би умели рећи о ненадмашности и незамењивости овог ревносног шапача. (...) Ми јубилару желимо свако добро и кличемо: Живио га Бог.“ (*25-годишњица Пере Филиповића, шайшаца Срп. Нар. Позоришта*, бр. 562, 19. априла 1921, 3а). Аноним није било могуће разрешити.

После прославе шездесетогодишњице СНП, поново се размишља о организовању трупе ДСНП. Међутим, средства Друштва су мала, а месни позоришни одбори по градовима и местима где је СНП раније гостовало нису обновљени. Док се све то не припреми, Друштво се окреће дилетантским друштвима и позива их да ступе у Савез дилетантских друштава, све са циљем да у унутрашњости (до појаве њихове нове трупе) не замре сасвим интересовање за позоришну уметност¹⁴⁷. Сматра се да је основни покретач иницијативе за формирање нове трупе промена имена СНП. Међутим, разлога је много више. Држава је фактички изнудила предају СНП од Друштва, а касније током рада овог позоришта, утицај ДСНП био је све више симболичан. Нада да ће СНП у материјалном погледу бити обезбеђено је највероватније била главни мотив војвођанских Срба да СНП предају држави.

У пракси се у том кратком времену показало да Позориште није било најобезбеђеније, јер субвенција није била довољна. Материјална оскудица упућивала је глумце на своје Друштво, те тако из докумената знамо за молбу трупе СНП за помоћ од 39.882 круне. Излазећи јој у сусрет, ДСНП даје 40.000, али на другу такву молбу се оглушује.¹⁴⁸ Друштво је новчано помагало и пензионере и најчешће се одазивало када су се чланови СНП налазили у невољи.

Глумци и певачи су током целе сезоне ваљано обављали свој задатак, без обзира на трзавице и текуће, понекад и егзистенцијалне проблеме. Сезона је успешно завршена опером Жоржа Бизеа *Кармен*, 1, 2. и 3. јула 1921:

„Кармен је певала гђа Горскаја. Госпођа Горскаја ужива неподељене симпатије наше позоришне публике. Она то у пуној мери заслужује, њезини су прикази увек савесно израђени и дотерани. И у приказ Кармен је госпођа унела све добре особине своје уметности и индивидуалности, али у сваком њезином приказу а у овом нарочито осећа се можда и против њене воље нека чежња и бол за нечим, што је јаче од уметнице. Дон Хозе г. Григоријева био је у високим партијама непрекоран, још да је унео у игру мало више темперамента у неким сценама остао је бољививи Рус, који не уме бити љубоморан. Штета што г. Григоријев рђаво артикулише. Г. Трошћански (Ескамило) својом лепом појавом и гласом много потсећа на свога славног земљака Бакланова, штета што није у тореадоровој арији искористио сву снагу свога лепог грла. Г. Трошћански је певао руски. Гђица Лукина је била Микаела, права андалузијска Микаела, певала је из душе и тако лепо, да смо се после њене арије у III.-ћем чину осетили бољи и више људи. Епизодне улоге су биле у добрим рукама...”¹⁴⁹

¹⁴⁷ ДСНП путем штампе позива дилетантске дружине да одговоре на неколико основних питања о њиховој организацији пошаљу Друштву. *Позив дилетантским друштвима*, „Јединство“, бр. 548, 1. априла 1921, 36. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁴⁸ *Зайисник седнице Управног одбора ДСНП*, 21. VI 1921, АВ, Фонд 35.

¹⁴⁹ Рецензент после анализе извођења певача, наставља: „Г. Матачић је овога пута дебитовао као оперски диригент. Радио је с темпераментом и амбицијом и дао је све што је могао, ако тако настави доћи ће у прве редове. Оркестар је био као и увек одређен и поуздан. Г. Клеменчић је пажљив и амбициозан режисер који пази и та ситница, уз помоћ г. Вебле-а створио је на нашој скученој и незгодној позорници Севилју, какву нисмо могли очекивати. И поред страшне запаре која се неминовно очекивала, публика је напунила дупком позориште. Било је много пљескања и цвећа.” в., *Позоришће*, „Застава“, бр. 150, 7. јула 1921, 2а и 2б.

Светислав Савић

Мицика Оливијери

Марија Вера

Божа Николић

Јозефина Нада Надворник

Марусја Верешчагин

У трећој сезони на репертоару СНП било је укупно импресивних 343 представе. Драмски сектор је извео укупно 207 представа (од којих: 30 премијера, 16 комада домаћих аутора и 14 страних; и 177 реприза, 77 од домаћих аутора и 100 страних). Музичко-сценски сектор је извео укупно 136 представа, од којих: опера укупно 77 (од којих: 8 премијера и 69 реприза), оперета укупно 44 (од којих: 4 премијере и 40 реприза), и балет 14 представа (и једна пантомима *Рука*). Одржано је, осим побројаног, и једна пригодна представа и 12 концерата. Гостовања и гостујуће представе на прослави 60-годишњице нису урачунате.

Петар Коњовић је поступио као што је јавно и рекао да ће учинити уколико се не створе предуслови за рад Позоришта, напустио је место управника. Отишао на место директора Опере Народног казалишта у Загребу. Његов кратки мандат је показао да СНП, у уметничком смислу, може више и боље. Трупу напуштају Божа Николић, Драгољуб Сотировић и Воја Јовановић и одлазе у Београд.

Увидевши да стално новосадско позориште неће по традицији давати представе по местима Војводине, а пре свега, чини се ипак из суштинске потребе да има своју трупу (ДСНП основано да води бригу о СНП), на седници Управног одбора ДСНП, 4. јула 1921. усваја се предлог председника др Ђуре Трифковића: „да се организује или преузме позоришна трупа, која би над управом овог друштва, уз субвенцију, са нашим програмом играла по мањим местима Војводине.”¹⁵⁰

Наступила је нова управничка криза, а с њом и неизвесност пред новом сезоном за најстарији национални театар.

¹⁵⁰ Записник седнице Управног одбора ДСНП, 4. VII 1921, Фонд 35, АВ.

ОСОБЕНОСТИ И ДОМЕТИ РАДА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА (1918–1921)

ДРУШТВО ЗА СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ (1918–1921)

Основавши 1861. године Српско народно позориште, Управни одбор Српске читаонице је увидео да не може преузети на себе све сложене задатке који се постављају делањем једног позоришта. Пошто на то није била спремна ни једна друга постојећа српска институција, Управни одбор Српске читаонице основао је Друштво за Српско народно позориште од најистакнутијих културних и „напредних“ грађана, са задатком да води бригу о СНП. Јован Ђорђевић, Стеван Брановачки, Јован Јовановић потоњи Змај и Светозар Милетић, били су на челу групе која је организовала припреме. Седнице су држали од 21. јануара 1862, као одбор за ДСНП. Оно је установљено на трећи дан Духова, 29. и 30. маја (10. и 11. јуна) 1862. године. На тој оснивачкој скупштини донесен је и Устав ДСНП (одобрен од мађарских власти 1865),¹⁵¹ којим се одређује устројство, организација и рад Друштва. Те основне поставке нису се битније мењале током осам деценија његовог постојања. И Скупштина усвајајући нови Устав констатује: „измењен Устав једногласно се усваја”¹⁵². Осим првог члана који дефинише основне задатке и оних чланова који се непосредно односе на тај сегмент, Устав ДСНП донет 28. јануара 1921, готово се подудара са оним из 1862. године.

По новом Уставу, циљ Друштва је да негује и потпомаже позоришну уметност. Члан 2. односи се на програм рада, који је усмерен на пропагисање позоришне уметности (према потреби организовати позоришну дружину, издавати позоришни лист, неговати позоришну критику, потпомагати образовање глумаца, потпомагати драмску књижевност расписивањем награде за оригинале и преводе, издавати позоришну библиотеку, организовати дилетантска друштва и приређивати течајеве за дилетанте, пропагисати вокалну и инструменталну музику).

По питању чланства, Устав предвиђа редовне (сваки поданик КСХС кога УО прими, а Главна скупштина потврди појединце који уплате по 200 динара једном у три године), почасне (уважени и заслужни које Скупштина прогласи) и изборне

¹⁵¹ Члан 1. Устава поставља основне задатке ДСНП: 1. да се СНП утемељи, развије и рашири српска драмска књижевност, не само као извор забаве него и да се негује тежња народа за лепшим и вишим људским животом; 2. ДСНП се установљава ради оснивања и одржавања сталног СНП-а; 3. задатак ДСНП: да помогне и одржава позоришно здање, брине о ансамблу и оснује и умножава позоришни фонд. Из *Устава ДСНП из 1865*. Фонд 35, АВ.

¹⁵² *Устав ДСНП од 28. јануара 1921*. Фонд 35, АВ. У Прилогу је садржана и копија овог акта.

чланове (заступници општине или правних лица који уплате најмање 500 динара – право на једног заступника – 1.000 динара – на двојицу и преко 1.000 на тројицу – и ни једног више без обзира колико уплатили). Остали су приложници, а сви они заједно чине Друштво (од 1861. до 1911. учлањено 745 чланова).

Унутрашњи састав ДСНП чине Главна скупштина¹⁵³, Управни одбор, председник и секретар (деловођа), с тим да Скупштина бира и поставља Управни одбор, председника и секретара.

Друштвене послове обављају Скупштина (законодавно и контролно тело) и Управни одбор (управни и извршни орган)¹⁵⁴ који се састоји из Позоришног и Економског одсека, а у његов рад укључен је и благајник. Управни одбор чине председник, секретар и шест чланова (4 из Новог Сада и 2 са стране, и заменици). По пословнику о раду, седницама председава председник Друштва, а ако је спречен, онда најстарији члан УО. Седнице се одржавају по потреби, а најмање једном месечно. За доношење одлука мора бити присутно најмање три члана и председник.

Функција председника је почасна и нема новчану накнаду, док секретар и помоћно особље добијају плату.

По Уставу, имовину Друштва сачињавају досадашњи фондови (Друштвени и Глумачки имовински)¹⁵⁵, као и чланарина и зарада од приказивања и предавања.

Седиште Друштва је у Новом Саду.

Устав се може цео или делимично променити само редовном скупштином са две трећине гласова и одобрењем државне власти. У случају престанка постојања Друштва, имовина се предаје Матици српској (од тих средстава ће додељивати награде за дела из драмске књижевности).

ДСНП за педесет година није успело да окупи довољан број чланова од чијих би прилога могло покрити материјалне потребе Позоришта. Требало се више ангажовати на том плану, јер је то био битан извор прихода (у то време главница је износила 32.810 форинти).

¹⁵³ На основу увида у доступну грађу у периоду децембар, 1918 – јули, 1921, одржана је једна редовна (30. новембра 1919) и једна ванредна (16. септембра 1920) седница Скупштине ДСНП. Фонд 35, АВ, Архив СНП, ПМВ.

¹⁵⁴ Према доступној грађи, прва седница УО ДСНП одржана је 23. XII 1918, а у истој години и месецу још само једна, 28. XII, укупно 2 седнице; у 1919. одржано је 14 седница: 28. I, 8. II, 5. VII и 15. III, 29. IV, 5. VI, 6. VIII, 4. X, 10. и 24. IX, 5. и 7. XI, 22. XII; у 1920. одржане су 4 седнице: 16. I, 30. IX, 28. X, 12. XI; до средине 1921, одржано је 13 седница: 23. I, 3. и 24. II, 4. и 13. III, 10. IV, 5. X, 13. и 27. V, 8. 9. и 21. VI, 4. VII. У прве три сезоне УО је одржао укупно 33 седнице. *Записници седница Управног одбора ДСНП, 1905–1927*, Фонд 35, АВ.

¹⁵⁵ ДСНП управља следећим задужбинама:

1. Иде и Ђене Брановачки из Сенте (27 јутара и 262 кв. хвата земље у Сенти)
2. Јулијане, рођ. Смиљанов, и Јоце Ковачића из Мола (55 јутара земље у Сенти)
3. Гавре Јанковића (главница је 25.000 динара и не сме се трошити)
4. Ђорђа Ф. Недељковића (главница 5.000 динара)
5. Велизара Борбонија, поседника из Панчева (глумачком пензионем фонду СНП 1.250 динара).

Извештај о раду ДСНП од 30. новембра 1919, Фонд 35, АВ.

У циљу што ефикаснијег организовања при гостовањима и што успешнијих турнеја по градовима и местима Војводине, оснивани су месни позоришни одбори.¹⁵⁶ ДСНП је чинила релативно добро организована и разграната мрежа месних позоришних одбора уједињених у заједничку организацију. Током Првог светског рата о СНП се у име Друштва бринуо, колико је то било могуће, Антоније Хаџић. После његове смрти 1916, заменио га је проф. Милан А. Јовановић.

После рата, припреме за обнову СНП почеле су у новембру 1918. године. Друштво се спонтано окупило¹⁵⁷ и изабрало прву управу која је за кратко време извршила најнужнију организацију: саставила глумачку трупу, оспособила оштећену салу Дунђерсковог позоришта и вратила својевремено изнајмљену гардеробу из Осијека. Један од најважнијих њихових задатака био је и обнова позоришног фонда који је за време рата потрошен. На челу Друштва остао је Милан А. Јовановић, изабран за начелника. Један од најпреданијих обновитеља трупе СНП је др Ђура Трифковић, бивши председник Позоришног одсека и привремени управник СНП. За секретара је изабран Марко Вилић, који је ту дужност обављао и пре рата, а од септембра 1919. Светислав Баница, јер је Вилић заузет посланичким обавезама. Чланови Управног одбора¹⁵⁸ били су и: др Милан Петровић, др Паја Јанковић, Влада Стратимировић, Андрија М. Матић, Владислав Ненадовић, др Миладин Свињарев, др Јован Латинчић, др Душан Радић, Јован Живојновић, Душан Стакић, Ђорђе Шилић, др Милан Бокшан, Љубомир Лотић, Васа Стајић, Вељко Петровић.

Спроводећи одлуке и штитећи интерес ДСНП и његовог СНП (до доласка првог државног управника Луковића), Управни одбор се доста добро носио с проблемима које је наметало то „ново доба“. Осим већ оних поменутих везаних за тзв. ететизацију СНП, многих бирократских, економских, имовинских, персоналних и организационо-техничких питања, решавало је и она уметничка (и то читав спектар – од избора управника, драматурга, редитеља, глумаца, до драмских дела и представа). Из записника са седница, на пример, сазнајемо и да се тражи решење „како би се дошло до хармоније између ‘Друштва’ и државе”¹⁵⁹; да је драматург подносио месечни извештај о раду и да је за решавање спорова у Позоришној дружини именован одбор од пет лица на челу с Драгомиром

¹⁵⁶ Формирани су углавном током 1861, а неки још и пре оснивања Позоришта (у фебруару грађани Земуна оснивају свој одбор). Већ при првој турнеји СНП-а, која је почела 13. октобра у Вуковару, а завршила се успешно после скоро два месеца, 9. децембра 1861. увидела се оправданост оснивања одбора. Месни позоришни одбори су имали велику одговорност и доста су допринели мобилисању суграђана за помоћ СНП. Углавном су на понуду Управног одбора ДСНП о евентуалном гостовању процењивали ту могућност, исплативост турнеје, заинтересованост публике, дужину боравка итд, а при самом гостовању бринули о трупи, финансијама и у случају неких неправилности или недоличног понашања глумаца обавештавали Управни одбор.

¹⁵⁷ Први УО ДСНП није именовала Скупштина. *Зайисник о ѿлавној скупиштини „Друштва за Срѣ. Нар. Позоришће“, одржаној 30. новембра 1919. у Новом Саду, Фонд 35, АВ.*

¹⁵⁸ Сачињено на основу записника са седница УО ДСНП.

¹⁵⁹ *Зайисник седнице УО ДСНП од 4. септембра 1919, Фонд 35, АВ.*

Кранчевићем¹⁶⁰; да се Милану А. Јовановићу, др Ђури Трифковићу и Светиславу Баници поверава да припреме нацрт будућег Устава ДСНП¹⁶¹; да се изда 40 јутара земље у Сенти, да се Удружењу глумаца КСХС поклони 1000 круна и да се распише конкурс за изворну драму са награђним фондом од 3000 круна¹⁶² и да је на „расписан стечај за драму стигла 1 ‘Сфинкс’“, те да се даје на оцену Петру Коњовићу и Милану А. Јовановићу¹⁶³, да је „у главноме нацрт програма за време прославе 60. годишњице“¹⁶⁴ СНП изнео Петар Коњовић; да је поводом јубилеја СНП одржана свечана седница УО на којој су као гости присуствовали министар др Вјекослав Куковец, генерал Милош Васић и књижевник Марко Цар и да је Милан А. Јовановић одржао свечани говор...¹⁶⁵

Скупштина ДСНП, прва од 1913. године, сазвана је тек из трећег пута, 30. новембра 1919, јер се, и поред апела да се одазову због решавања судбине СНП, у два наврата чланство оглушивало (28. јуна и 23. новембра)¹⁶⁶. Одлуком УО предвиђено је да се Скупштина трећи пут сазвана свакако одржи без обзира на присутан број чланова. Друга тачка дневног реда била је централна тема и по тој тачки је одлучено да се СНП преда држави уз одређене уступке Друштву и оформљен одбор за преговоре с министарством просвете.¹⁶⁷ Друга, ванредна Скупштина ДСНП, одржана 16. септембра 1920. сазвана је ради усвајања новог Устава Друштва и именовања новог Управног одбора.¹⁶⁸

¹⁶⁰ *Зайисник седнице УО ДСНП од 29. октобра 1919*, Фонд 35, АВ.

¹⁶¹ *Зайисник седнице УО ДСНП од 16. јануара 1920*, Фонд 35, АВ.

¹⁶² Записник седнице опуномоћеника за вођење послова ДСНП од 12. јуна 1920, Фонд 35, АВ. И штампа је пренела позив управе СНП на конкурс: *Управа „Друштва за Срп. Нар. Позориште“*. „Најтечај за оригиналну драму“, „Застава“, бр. 135, 18. јуна 1920, 3а.

¹⁶³ *Зайисник седнице УО ДСНП од 3. фебруара 1921*, Фонд 35, АВ.

¹⁶⁴ *Зайисник седнице УО ДСНП од 4. марта 1921*, Фонд 35, АВ.

¹⁶⁵ *Зайисник седнице УО ДСНП од 9. јуна 1921*, Фонд 35, АВ. У Прилогу се налази говор М. А. Јовановића.

¹⁶⁶ И штампа је, на свој начин, обавестила јавност о одазиву чланства. Међутим, износи податак који се не слаже са записником Скупштине, по овом наведени су поименце присутни, њих петнаесторо. Остале информације из Листа подударају се са онима из записника. „У недељу је одржана, у сали *Матице Српске* седница Друштва за Српско Народно Позориште. Иако по трећи пут сазивана, ова скупштина је имала на окупу, осам чланова Управног Одбора, једва тек неколико чланова. Из превелике љубави према нашем ‘Мезимчету’ ваљда... Предлог о проглашењу новосадског Позоришта Обласним Позориштем, са седиштем у Новом Саду, и прелажењу у државне руке примљен је на скупштини с тим да један ужи одбор ступи у преговоре са меродавним факторима ради неких модификација у питању даљег опстанка друштва за Срп. Нар. Позориште са извесним делокругом... Примљен је предлог, да се члановима Позоришне Друштине урачунају ратне године у године сталног службовања.“, *Скупштина Друштва за Српско Народно Позориште*, „Јединство“, бр. 165, 4. децембра 1919, 1г и 1д. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁶⁷ У одбор су ушли: Милан А. Јовановић, Светислав Баница, др Ђура Трифковић, др Лазар Марковић, Марко Вилић и Петар Крстоношић. *Зайисник о главној скупштини „Друштва за Срп. Нар. Позориште“, одржаној 30. новембра 1919. у Новом Саду*, Фонд 35, АВ.

¹⁶⁸ Нови чланови УО ДСНП: др Ђура Трифковић, председник; Светислав Баница, секретар; чланови Новосађани: Милан А. Јовановић, Вељко Петровић, Васа Стајић, Љубомир Лотић; чланови са стране: Петар Коњовић, Милан Будисављевић; њихови заменици: др Миладин Свињарев, Петар Крстоношић; чланови стручњаци за правно-финансијске послове: др Бранко Илић, Јован Рајковић. *Зайисник о ванредној скупштини ДСНП, одржаној 16. септембра 1920*, Фонд 35, АВ.

Занимљива је једна идеја, иницијатива Светислава Банице да ДСНП прошири свој делокруг. Полазећи од тога да је подржављењем СНП претворено у државно позориште, а како се Друштво ослободило свог највећег терета – материјалног издржавања СНП, а да се не би угасила лепа војвођанска традиција – брига о позоришту, предлог је да се не укида ДСНП, него да настави рад у другом правцу. Тако Светислав Баница, секретар Друштва, предлаже да у циљу подизања културе на виши ниво:

„Главни задатак Позоришног Друштва има да буде: ширење разумевања позоришне уметности и пропагирање интересовања према позоришту у опште. У том погледу би се наставио рад предака. (...) Пре свега, Друштво треба да настави са врвовањем чланова. У Друштву, затим, треба да се искупе сви љубитељи позоришне уметности па да нађу пута и начина да учичу на развој укуса наше позоришне публике. Држањем јавних *предавања* из велике области позоришне уметности (историја позоришта, позоришна књижевност, наше и туђе позорнице, глумљење, глумци, итд.), исто тако писањем краћих или дужих *чланака* из те области по нашим *дневним листовима* треба публику васпитати и обавештавати. У ту сврху би се могла оснивати и одржавати стална *дилејантска друштва*, која би с времена на време приредила и излет у које наше мање место. Ради васпитања и стварања једне сталне позоришне публике требало би издавати илустровани *позоришни листи*, а поред тога и *позоришну библиотеку* (поред наших оригиналних ствари дати и добре преводе, а поред првокласног и добре и згодне краће ствари, монологе, дијалоге, декламације итд.). Леп је циљ и отварање *музичке школе*. У интересу развоја наше драмске књижевности Друштво би с времена на време *расписивало напоре* за оригинална дела, а, исто тако с времена на време, слало би по којег млађег, способног човека *ради стиудирања* позоришних питања у иноземство...”¹⁶⁹

Заправо, суштински и практично, идеја Светислава Банице, веома детаљно изложена, свела би се на то да:

„*Друштво за неговоње позоришне и грује уметности*“ има да буде *наследник* бившег *Друштва за Срп. Нар. Позориште*. Пошто је Срп. Нар. Позориште у својству народног позоришта престало, јер је прешло у државне руке, то се и циљ и програм *Друштва за Срп. Нар. Позориште* према томе мења.

Циљ новог друштва има да буде: неговање и потпомагање позоришне и друге уметности. У програм улазе у главном ове тачке: 1. образовање глумачке школе у Новом Саду; 2. неговање позоришне и уопште уметничке критике; 3. издавање позоришног листа; 4. потпомагање образовања глумаца; 5. потпомагање драмске књижевности расписивањем награда за оригинале и преводе; 6. издавање позоришне библиотеке; 7. неговање инструменталне и вокалне музике; 8. приређивање сликарских и вајарских

¹⁶⁹ Као порука (и вапај) звуче следеће мисли овог аутора. Апел су и нама данас: „Сваки народ има да издржи, данас, не само економску утакмицу са суседним и свим осталим народима, него, у врло великој мери, и културну утакмицу. Данас се не оцењује један народ само према томе колико метарских центи жита и кукуруза производи, колико стоке одгаја, колико фабрика и трговина има: данас се сваки народ пита како стоји са његовом културом, шта ствара на том пољу, шта и какве нове вредности, какве нове, своје прилоге уноси у општу човечанску културу? (...) Време би већ било да код нас не буде више потребно стално доказивати важност културе, цивилизирања, просвећивања нашег народа...” Светислав Баница, *Нови задаци „Друштва за Срп. Нар. Позориште”*, „Застава”, бр. 6, 7. јануара 1920, 16, 1в и 2а.

изложби; 9. стварање позоришног музеја у Новом Саду и 10. подизање Културне Палате у Новом Саду.”

У првим годинама по „ослобођењу”, заправо током целог тзв. међуратног периода, на путу очувања традиције, аутономије и своје трупе ДСНП је имало многе неприлике. Све оне, мање-више, изазивале су кризе, несугласице и раздоре унутар Друштва, тако да су често биле и тест за ДСНП. И мада је често напомињало, а тако је у пракси и спроводило, оно се није бавило политиком него уметношћу и очувањем српског етникуса. Постојали су покушаји да се оно укине, и стога су му најчешће приписивали да је „нестручно”, да „лута”, да га је захватила „традиционалистичка опсесија”, да је „националистичко”, „непотребно” итд. ДСНП је имало својих пропуста и лоших страна, али се у том и таквом времену указало као нужна и корисна институција не само за (опстанак) СНП, већ, чини се и за укупан позоришни живот Војводине. ДСНП у првим годинама по завршетку рата, суочено са политичким и друштвеним променама, мења свој устав, спроводи реформе и унутрашњу реорганизацију, управља првим српским театром, утиче на уметнички квалитет представа, стара се о глумцима, пензионерима, помаже им материјално и у болести, расписује конкурсе за драмска дела (касније и за критику и за глуму) и тиме доприноси развоју позоришне уметности и културе. Прилагођавајући сферу свога рада новим друштвеним и културним приликама, и поред веома тешких година и криза, нарочито финансијских, несумњиво се показало да је било достојно својих претходника из романтичарске епохе.

Време доноси нове околности, а ове опет Друштву намећу нове задатке. Али, и поред тога, ДСНП и даље планира да води трупу, што је и разлог (усуд) његовог оснивања, а показало се и постојања. Било како било, суштински, идејни програм Друштва у перспективи заснивао се на обнављању позоришне традиције Војводине.

ФАКТОРИ – ПУБЛИКА, ШТАМПА, КРИТИКА

У стварању позоришне уметности, поред креатора-реализатора (уметници, управа, техника), једнако је битан и онај други део, „посматрачки“ (публика, критика, штампа), чије је саучествовање неизбежно. Јер, публика је, поред драмског дела, редитеља и глумца, саставни део позоришног чина. Она је значајан фактор, јер од њеног интересовања за позоришну делатност у многоме зависи и рад позоришта, понекад и његов опстанак.

О публици СНП у међуратном периоду Радослав Веснић каже:

„постојала је, и то је историјска чињеница преко које се не може прећи, публика, увек верна, увек одана, која је саосећала са позориштем, у недаћама и успесима, не тако бројна, али стална. Она је волела глумце и интересовала се за њихов рад и живот. И она је у позоришту у то време и умела да створи штимунг одушевљења и позоришне грознице и да подржи своје љубимце.“¹⁷⁰

Временом је публика у разноврсности културних и друштвених садржаја (биоскоп, концерти, спортске приредбе...) развијала свој укус:

„Данашња позоришна публика, не узбуђује се само против баналности, плиткости, осредњости и неукуса. Она тражи у делу истину и чињенице, расправу која ће у уметничком духу и стилу зналачки, одређено и јасно претрести проблеме које она свакодневно у друштву сусреће.“¹⁷¹

Са друге стране, позоришна представа, поред забаве, задовољава и гледаочеве културно-уметничке и духовне потребе, васпитава га, буди му националну свест и негује матерњи језик, а и подучава; како Шилер констатује, „позорница је више од сваке друге јавне школе дом практичне мудрости“.¹⁷²

СНП, исто као што и ниједно друго позориште у овом периоду, није могло задовољити своје финансијске потребе само од продатих улазница, али тај део прихода ипак је био веома значајан. Један од разлога његових турнеја по Војводини је и финансијски. Материјални моменат је често, опет као и у свим другим позориштима, не само у овом периоду него до данас, негативно утицао на уметнички ниво припреманих комада.

„Амбиције за постигнућем активности позоришног биланса натерала је позоришне управе на лов за публиком. У томе лову позориште је спуштало свој културни ниво, с једне стране формирајући булеварски репертоар за снобовски моденски свет, с друге стране, обнављајући репертоар из прошлог века за заостало малограђанство.“¹⁷³

Однос публике према СНП је, као што смо већ поменули, врло специфичан. Ретко које позориште је имало такав међусобни однос на релацији гледалац –

¹⁷⁰ Р. Веснић, *Грађа за историју...*, 117.

¹⁷¹ Велибор Глигорић, *Биће позоришће*, Стеријино позорје, Нови Сад 1977, 26.

¹⁷² *Позоришће*, „Нови Сад“, 1. I 1937, год. 1, бр. 3, 6. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁷³ В. Глигорић, исто, 7.

позориште. Он је изграђен још у романтичарској епохи, у време оснивања СНП, а заслуга је Јована Ђорђевића и ДСНП, са једне стране и српског грађанства са друге, који су се спонтано окупили око свога *мезимчеџа*, неговали га и волели, чини се и заједно узрастали, и то преносили новим поколењима тако да се и у међуратном периоду осећала та жива веза. Мада мање, и тада су грађани при-скакали у помоћ, иако су и сами живели у финансијским недаћама. СНП је, по-ред лаких комада, неговало и драмске класике, српске и стране. Обично такве представе нису имале већи одзив код публике. Управа у својој репертоарској политици није тиме била поколебана, него је путем штампе позивала гледаоце, свесна потребе и значаја таквих дела на српској позорници.

Нови Сад је почетком овог периода имао 15.000–16.000 Срба (Нови Сад је 1918. је имао око 34.000 становника, а 1921 – 39.000. Београд је имао скоро три пута више становника.), што је релативно мали број за једно позориште. Пред-ставе СНП су у највећем броју посећивали Срби, али и остали народи, јер је не-гован богат репертоар у којем је поред страних драмских дела било и комада са певањем, а давали су повремено и оперске и оперетске представе. Ипак, посе-та „несловенске“ публике била је минимална. Разборито је размишљала управа СНП (од тако малог броја српског становништва тек једна петина дође недељно у позориште, што значи да би једном недељно требало да се игра премијера)¹⁷⁴, те је покушавала да разноврсним репертоаром, пре свега музичким остварењима и комедијама, привуче и несрпску публику.

„Ако се изузму снобовска публика, која је у позориште долазила да гледа оперету, која у ствари није имала смисла за озбиљно позориште и музику, и која се хвалила да је у Бечу и Пешти видела боље позориште, права интелигенција и омладина је волела по-зориште и била му верна у свим перипетијама и кризама. Али најмногобројнија је била сељачка публика са периферије и она из средњег грађанског staleжа. Та је публика пу-нила представе суботом и недељом, када су се давали комади из народног живота, ро-мантике, историјски комади и домаћа комедија почев од Стерије до Нушића“.¹⁷⁵

СНП је једно од малог броја позоришта које је од почетка имало праксу да гостује по мањим местима и селима дајући представе и за раднике и сељаке, али у првим годинама после рата није успевало да настави с том традицијом.

Позоришна критика није увек била окренута само сцени и самом уметнич-ком чину, већ је неретко била је окренута и публици, што је из ове перспективе гледано, било драгоцено јер се из тих написа може сазнати више о том чиниоцу сценског догађања. Прва на удару била је обично снобовска публика, с алузијама на њихове коментаре, како су у престижним градовима видели „боље“ позори-ште:

„Једну малу примедбу би имали да учинимо поштованој публици не на галеријама, него оној доле, у ложама. За време представе се чују непрестано из понеких ложа гласне

¹⁷⁴ Новосадско Народно Позориште; „Comoedia“, год. 1923, бр. 6. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁷⁵ Р. Веснић, исто, 115.

(умесне или неумесне, то је свеједно) примедбе и смеј. Поштована публика мисли да је ваљда сама у позоришту. Молимо је да не даје повода никоме да јој чини примедбе о понашању у позоришту. У Бечу, у Пешти и другде могли су видети и 'боља' позоришта, али – свакако и боље понашање. Нека предњаче међу нама! (...) Још нешто. Чим публика осети да је комад при крају, партер се диже, облачи се, стојећи слуша завршне речи, нестрпљиво јури на поље ма да завеса још није пала. Нашто, то нестрпљење? Зашто кваре опћи утисак? Два-три минута дуже чекати – то ни мало не би бацало сенку на њихову – отменост."¹⁷⁶

Подучавање лепом понашању и просвећивању гледалаца била је честа појава у нашој штампи:

„У Новом Саду – и деца се интересују за позориште. Не само велика деца, у годинама, него и она мала... Често, за време представе... плачу, праве своје примедбе, ишту што год или се сасвим неженирано закашљу. Шта ћете с њима? Било им досадно код куће, па их добре маме донеле у позориште да се мало разоноде."¹⁷⁷

Публици је указивана пажња и на многе друге некоректности, с намером да се са таквом праксом престане.

„Управа Срп. Нар. позоришта завела је ђачке представе, које се дају после подне, а на које одлазе ученици и ученице новосадских средњих школа. Но, када одоше на те ђачке представе; на најбољим местима у партеру, на балкону и у ложама видећете велик број новосадских отмених госпођа, које тако воле позориште да редовно долазе на ђачке представе. Зашто и не би, кад су те представе јефтине! Али ми питамо позоришну управу да ли она те представе приређује за ђачке или за отмене даме новосадске? Јер треба знати да сироти ђаци немају места, него морају да стоје, па се с правом питају: Зашто им приређују ђачке представе, кад на овима имају више права сви остали него ђаци?"¹⁷⁸

С разлогом се често прозивало гледалиште због недисциплинованости, тј. непоштовања позоришта.

„И ако се, пре чинова, двапут даје знак звонцетом да ће престава ускоро почети, ипак није могуће разумети почетак ниједног чина због жагора и лупе улазећих. Нека позоришна управа нареди, да се за време чинова нико не сме пуштати унутра, а исто тако нека упозори на ред и оне особе које пазе на карте, а које често, својим довикивањем и трчкањем, много доприносе овом нереду."¹⁷⁹

¹⁷⁶ *Нервозне жене*, „Застава“, бр. 74, 13. априла 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁷⁷ *Деца – у ђозоришћу*, „Застава“, бр. 121, 2. јуна 1920, 36. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁷⁸ *Ђачке представе у новосадском ђозоришћу*, „Застава“, бр. 71, 31. марта 1921, 3а. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁷⁹ *У ђажњу ђозоришне управе*, „Јединство“, бр. 127, 17. октобра 1919, 2а. Аноним није било могуће разрешити. Из великог броја критика упућених публици издвојили смо још понеку: „По великом делу публике се види да одавна није била у позоришту – неки можда сада долазе први пут. То нас весели. Ипак, морамо приметити, да се публика и сувише навикла на биоскоп, па за време претстава гласно чини своје примедбе... А какав је вашар за време одмора, то нећу ни да износим.“ (*Публика*, „Застава“, бр. 18, 5. фебруара 1919, 36, Аноним није било могуће разрешити.). „Што се публике тиче, оне вечери, имали смо прилике да чујемо и видимо плескање најглупавијим шалама и циркусом скакутању и кревелењу. Озбиљни људи су се снебивали.“ (*Ђуго*, „Застава“, бр. 135, 18. јуна 1920, 3а, Аноним није било могуће разрешити.). „Често смо се удубили у ток радње занели се са глумцима, – само су нас неумесни узвици

Било је већ речи о публици, о њеном активном односу према позоришту, о тражењу начина да се она привуче на представе. Свакако да је највећи неуспех позоришта ако представе нису посећене, а СНП се у ове три сезоне често суочавало с тим. Осврнућемо се на део из једне рецензије, која осим што говори о представи, обраћа се и новосадској публици:

„Опасна игра’ давана је сад на Св. Ђурђица у нашем позоришту и по трећи пут. И комад је леп и игра је врло лепа била, ал’ није лепо било што је публике врло мало било. Зар биоскопи, зар барови да имају предност у новосадском друштву пред храмом ‘Српске Талије’, која је сада свом снагом прегла да дигне, да здраво дигне ниво наше позоришне уметности.”¹⁸⁰

Да би бројност гледалаца била већа и да би ове везала за Позориште, управа је прибегавала и претплатном систему, већ од прве представе од „ослобођења”. Верност гледалаца СНП је знало да цени, а и да негује однос са њима. Редовној публици је чинила уступке, а то су обзнањивали и дневни листови. „Стари претплатници (1913.) имају првенство, ако се јаве до 18. 1. 5с. по подне.”¹⁸¹ Разматрана је, јавно и цена улазница као разлог потенцијално слабог одзива публике. Мишљења су различита, али чини се да су цене биле прихватљиве за тадашњег гледаоца¹⁸², осим у случају када је прослављана шездесетогодишњица СНП. Тада је забележен слаб одзив публике, а као разлог томе наведене су скупе улазнице.

У обиљу текстова који се односе на критику публике издваја се наредна, готово анегдота из једног времена, о једном народу:

„P.S. Осим г. Добриновића и других глумаца играла је јуче улогу и – афиша, па и наша мила публика. ‘Кир Јања’ се даје на нашој позорници већ кроз неколико генерација и зато би требало сваки образованији Србин да зна, да тај наш класични комад има *шири* чина. Е, али у афиши стоји (наравно случајна погрешка) да комад има 4 чина и то је доста да наша публика седи и чека тај ‘четврти’ чин (кога нем!) и седела би тако Бог зна докле, да јој није г. Васиљевић са позорнице објавио, да је комад свршен и да ништа не задржава поштовану публику да иде или кући или – у кафану. Честитамо!”¹⁸³

У прве три сезоне међуратног периода било је и веома увредљивих критика упућених на рачун новосадске публике¹⁸⁴, али ипак, највећи део био је позити-

публике са ‘горњег спрата’ бунили... И најтежим се душевним мукама – смеју.” (*Тоска*, „Застава”, бр. 28, 18. фебруара 1919, Зв. Аноним није било могуће разрешити.).

¹⁸⁰ Ј. Ојасна иџра, „Застава”, бр. 263, 23. новембра 1920, 36. Псеудоним није било могуће разрешити.

¹⁸¹ „Цене су (са додатком за градњу варошког позоришта): Ложе у партеру: I.– IV. ред 126К, V. – VII. р. 100К 80п., VIII. – XI. р. 76К 80п., XII. и XIII. р. 63К 60п. Балкон: I. р. 126К, II. р. 76К 80п., III. и IV. р. 63К 60п.” *Позоришна џређица*, „Застава”, бр. 4, 5 (18). јануара 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁸² Млади Новосађанин, *Је ли скујо наше џозоришџе?*, „Јединство”, бр. 516, 22. фебруара 1921, 1г и 2а. Псеудоним није било могуће разрешити.

¹⁸³ О. [зрен] С-ћ [Суботић], *Добриновић*, „Застава”, бр. 106, 25. маја 1919, 46.

¹⁸⁴ Наводимо једну из те категорије, али од умеренијих: „Програм г. Луковића све се више испољава: ... Новосадска позоришна публика, која је скоро увек болно апатична, ледено непомична и неузбудљива, наивна и површна у свим питањима драмске и позоришне уметности, та новосадска позоришна публика давала је приликом приказивања ‘Фауна’ неке знаке интересовања, разумевања идеја, мисли, душевних

ван и доприноси оној већ увреженој тези о посебном односу новосадске публике према своме *мезимчећу*, који се из романтичарске епохе, у мало „блажем” облику пренео и у прве године, а и у цео међуратни период.

„Новосадска публика, увек скоро једна и иста, била је, истина, оптерећена, од зимус непрестано, многим концертима, забавама, веселим вечерима; посећивала доста вредно многа предавања, па је, ипак, показала, са задовољством констатујемо, и своју љубав према нашем позоришту у пуној мери. Они који воде Позориште могли су, дакле, са одзивом публике бити задовољни. О задовољству публике, да будемо искрени и објективни, не бисмо могли то исто рећи.”¹⁸⁵

У те прве три сезоне, СНП је давало осим ђачких представа, и тзв. радничке и представе за војнике. Независно од репертоара и глумачке игре, ипак, гледано у целини, релативно мали број грађана чини позоришну публику¹⁸⁶. Изгледа да је највећи проблем слабе посете позоришних представа (можда данас и израженији) што у нашем менталитету није баш развијен осећај да се живи са уметношћу.

Постојала је не тако бројна, али редовна и привржена публика, којој није сметала ни спарина лети, нити незагрејано гледалиште зими, која је умела да разуме немаштину и да опрости неуспешну инсценацију и да награди аплаузом и цвећем сваку успелу представу и улогу. И у оно време, Нови Сад је важио за просвећенију и културнију средину у нас, а том имиџу је, сасвим извесно, доприносила и новосадска позоришна публика.

О штампи и критичарима је, природно, већ подоста речено у претходним одељцима, па ипак ћемо овде издвојити још неке њихове релевантне карактеристике.

ДСНП је покренуло лист „Позориште” 26. децембра 1871.¹⁸⁷ који, нажалост, није излазио у прве три године по „ослобођењу”. Култура се у штампи, може се рећи, третирала маргинално, па тако и позоришна уметност.

стања, будила се из дремежа и понеким местима у комаду тапшала.” *Српско Народно Позоришће* – Фаун, „Застава”, бр. 129, 11. јуна 1920, 36 и 3в. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁸⁵ Б. П, *Пред обнову репертоара у Срп. Нар. Позоришту – Господи Мередавнима*, „Јединство”, бр. 11, 4. маја 1919, 3а. Претпостављамо да је аутор чланка Богољуб Преших.

¹⁸⁶ Публика као сложен феномен у овом раду није могао бити целовитије и шире третиран.

¹⁸⁷ Лист је излазио у континуитету, сем 1880. и 1883. до 1908, како би потпуније и редовније информисао љубитеље позоришта. Уредник је био један од најзнаменитијих људи из историје СНП Антоније Хаџић. Лист је излазио свакодневно док је ансамбл био у Новом Саду, а одласком на гостовања – једном месечно. Краткотрајни покушај његовог поновног излажења у редакцији Јована Грчића (5. новембра 1909 – 31. јануара 1910) довео је до промене имена у „Ново позориште”. Од 1872. повремено излази *Зборник позоришних дела* који је у укупно 40 свезака доносио домаће и стране позоришне комаде. И у међуратном периоду накратко је у 1936. (1. децембра) и 1937. излазио лист „Позориште”. У овом раздобљу излази и лист „Позоришне новине”, а од часописа: „Комедија” (*Comœdia*) часопис за позориште, музику и филм који се од 1923. издаје у Београду; „Ми и Ви” часопис Удружења глумаца Краљевине Југославије за сценску културу, који излази у Београду (од 1938); „Глума” итд.

У новосадским листовима се повремено пратио рад позоришта и седмично објављивао репертоар. Недостајао је свеобухватнији и континуиранији публицистички рад. Вестима, репортажама, информативним чланцима, утисцима и индивидуалним судовима могли су се много боље упознати читаоци са тадашњим позоришним животом и самим тим доприносити његовој популаризацији. „Дневна штампа није систематски регистрирала представе нити је пратила рад ових позоришта. Месна журналистика је ницала с времена на време, најчешће уочи избора... (...) Па ипак било је и изнимака.”¹⁸⁸ За ово истраживање комплетно су прегледана и коришћена три новосадска листа „Српски лист”, „Застава” и „Јединство” и парцијално још неколицина.¹⁸⁹

У међуратном периоду штампа је колико-толико пратила рад СНП, оцењивала уметнички квалитет (драмског текста, редитеља, диригената, драматурга, глумаца, певача, балетских играча, хора, оркестра, сценографа и костимографа), рад управе и преносила атмосферу, али о многим позоришним догађајима и многим представама нема записа ни сведочења штампе. Мањи број тих рецензија (драмских и музичких) је исцрпан, обично су издвајали сегмент позоришне представе, најчешће глумачку игру, или су то записи краћих форми, у зависности од њиховог сазнања о театру и укуса, често површно и информативно. Текстове најчешће нису потписивали или су их потписивали иницијалима и псеудонимима. У прве три сезоне после Првог светског рата мало је било оних који су се бавили позоришном критиком. Свакако међу најзначајнија имена спада Озрен Суботић који је писао рецензије за „Заставу”, а значајно је и да се овај лист озбиљније од других бавио приказом представа СНП. Осим њега, писали су и Каменко Суботић, Светислав Баница, Ђорђе Петровић. „Српски лист” и „Јединство” су, у већини, о позоришту доносили краће текстови типа најаве или вести. Најчешће су уредници писали приказе представа, зависно од личног афинитета, или још чешће о позоришној проблематици, али опет виђено из личне, неретко и страначке визуре. „Јединство” је повремено ангажовало позоришног зналца, попут Петра Коњовића, који би исцрпније и стручније приказао понеку представу или анализирао позоришну проблематику. За овај лист писали су Јован Храниловић и Јован Грчић.

Веома је приметна пристрасност на основу страначке припадности, а догађало се повремено и да листови користе позоришну уметност како би на својим страницама блатили један другог:

¹⁸⁸ П. Јефтић, исто, 7.

¹⁸⁹ У одељку Театрографија дата је њихова библиографија. О позоришним догађањима из међуратног периода писали су, поред осталих: „Политика”, „Венац”, „Мисао”, „Правда”, „Живот и рад”, „Време”, „Дан”, „Епоха”, „Република”, „Демократија”, „Новости”, „Војводина”, „Српски гласник”, „Реч и слика”, „Илустровани лист”, „Српски књижевни гласник” итд, а занимљиво је да је најстарији европски књижевни часопис „*Leijoyis* Матице српске” само повремено објављивао позоришне студије и чланке. Од новосадских дневних листова који су се бавили позориштем од значаја су: „Српски лист” (орган Српског народног одбора), „Застава” (орган Радикалне странке), „Јединство” (орган Демократске странке), „Видовдан” (ултранационалистички – орјунашки), „Дунав”, „Слобода” и „Нови Сад”.

„Са ‘Заставиним’ естетичарима, у ствари реформе нашег позоришта, ја се нећу упуштати у објашњавање. Мене не изазива ни њихово декламавање о ‘тону’, којим се имају да пишу ствари које иду пред јавност. ‘Заставин’ т е а т е р м а н говори о некој ‘олимпијској висини’ с које ја тобоже говорим о уметности. Да разуме нешто о ствари, тај би дилетант знао да ја стојим на оној линији, са које се та ствар расуђује у свим уметничким круговима који ствар знају и којима је до ње искрено стало. (...) Међутим на умирување с т р у ч њ а к у у ‘Застави’ а за обавештење свима онима који се искрено интересују за позориште, ма да се не намећу да управљају њим, треба рећи да Београд данас има људи и да зна како ће решити питање новосадског театра. (...) То је била и моја мисао још кад сам први пут, пред Видовдан, говорио о позоришту. И то схвата и сваки интелигентнији члан Д. За С. Н. П, осим оних, наравно, који ‘управљају’ овом бедном руином некадашњег, тако часно активног Срп. Нар. Позоришта.”¹⁹⁰

Периодична прозивања супротног новинског „табора” увек су добијала „адекватан” одговор с друге стране, заправо ни ови други нису остајали дужни асортиманом увредљивих или омаловажавајућих квалификација.

„Читалачка публика већ месецима чека, да се у овдашњем ‘Јединству’ јави озбиљан реферат о позоришту, али је на то узалуд чекала. Место озбиљних реферата ‘Јединство’ по некад донесе толико неозбиљне написе о позоришту, због којих се је кристалисало опште уверење; да господа у том листу нису ни у стању написати пристојан позоришни реферат. То је у истом и јучерашње ‘Јединство’ поврдило, јер, не имајући друга озбиљнија посла, критикује позоришне плакате. Тек позу према позоришту заузимају смешно је.”¹⁹¹

Путем штампе, нарочито је то било изражено на самом почетку, по обнови рада СНП, многи од аутора текстова износили су своја очекивања, предлоге и визију будућег рада и задатке Позоришта:

„Народно Позориште мора дићи под нову меру: његов задатак није више да спасава и буди националну свест, он је промењен у задатак да проширује свест о општој и расној уметничкој култури. Зато, потребно је извести поделу рада, или, како баш у овај мах ствар стоји, остати на подели коју је, кад је обновљен рад у нашем Позоришту, створила невоља. Треба остати при одлуци да Српско Народно Позориште у Новом Саду ради само на драми, или ако се хоће и музичка драмска уметност, што је један сасвим посебан посао, треба основати, уз драмску, и посебну музичку трупу. У нас има много услова за музичку драму: код нас се музика воли, више се воли него што се познаје, и нигде више него у Позоришту. (...) Главна је ствар, међутим, да се у послу самог Позоришта не начини збрка. Прво добру драму, па онда добру музику.”¹⁹²

Развијала се и јавна полемика, те тако у уводнику „Заставе”, с друге стране, опет се апелује да се у циљу уздизања СНП уведе „музика”:

¹⁹⁰ П. К. *Око њозоришћа*, „Јединство”, бр. 91, 14. августа 1919, 1г и 1д. Претпостављамо да је аутор Петар Коњовић.

¹⁹¹ *Позоришна немоћ ‘Јединства’*, „Застава”, бр. 216, 25. октобра 1919, 2в. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁹² *Српско Народно Позоришће у Новом Саду*, „Јединство”, бр. 9, 1. маја 1919, 2а и 2б. Аноним није било могуће разрешити.

„До јуче је имало наше Позориште народни значај у ужем смислу. То је било скромно огњиште српске светлости. Данас имамо прилике да развијемо своје Позориште у велико средиште, у прави храм једне врсте уметности: данас треба створити од Позоришта праву, савршену уметничку установу. Признајемо, сви смо незадовољни са данашњим стањем нашег Позоришта. Изгледа нам као босо, голо сиротанче, на кога сви са сажаљењем гледамо. Но из те правнудушности једног сентименталног посматрача морамо се пренути и запитавши се шта нам је задатак, шта циљ, потражити средства да своје Позориште подигнемо на високи ступањ једне уметничке установе. Позориште без музике је као црква без тамјана: без душе. Наше Позориште тужи и вене без музике. Та се огромна празнина мора што пре попунити. И у том правцу се мора преуредити дружина: за давање *опера* и *оперети*. Да је данас тога, у Позоришту би било више и Несрба, те би се благајна позоришна боље пунила, грађани би нашли више уживања наша уметност, музичка и оперска, развијала би се, а, поред свих тих добрих страна, Позориште би вршило и своју васпитну народну дужност. (Да је тако, видимо на уметничким вечерима мале Алме Јеленске, на којима је било две трећине Несрба). Наша чисто српска новосадска публика и не може издржати стално позориште уз његов досадањи слаб репертоар. У позориште се мора увући сва новосадска и *йеџроварадинска* публика.”¹⁹³

Тадашњи управник Ђура Трифковић, осећајући се прозваним, у одговору на чланак у „Застави” од 18. маја 1919. даје своје виђење будућег рада СНП:

„Господине уредниче! Прочитавши чланак под горњим насловом у ‘Застави’ од 18. маја о. г., молим да ми дозволите да продужим исту тему и да Вам изнесем и по некоје своје погледе и мишљење о нашем народном позоришту. Врло би било корисно по позориште, ако би се овај темат у нашој журналистици протресао објективно и стручно. Наше позориште играло је до пре рата врло важну националну улогу... Према томе, уметност, она права уметност, долазила је тек у други ред... Изгледа, да је *национални* задатак нашег позоришта довршен, те би морало прво место уступити чистој уметности. Но, док год наше позориште носи свој назив ‘народно позориште’, – а дај Боже да га вечито носи! – оно мора неговати и национални програм, можда не у оноликом обиму као пре нашег ослобођења, но свакако он мора бити ту, са том разликом, што се мора водити рачуна у првом реду са уметношћу како у националном, тако и свем осталом репертоару... За све то треба нам модерна позорница, са свим техничким помоћним средствима. За то пак треба новаца и то много новаца. Чеси су исписали на свом позоришту ‘Народ себи!’ Угледајмо се на њих, дижимо ново модерно позориште сами себи, други нам га неће подићи.

Једна енергична и родољубива акција може лако и са успехом спровести агитацију за подизање позоришне зграде и треба је започети и новинама и речима свугде и на сваком месту.

У ту зграду и на такву модерну позорницу поставићемо српску глуму, подмлађену, одушевљену, уметничку. У првом реду *уметничку драму*, у којој тражимо стручну режију и стил.”¹⁹⁴

¹⁹³ С.Б. *Наше Позоришће*. – ‘Народ себи!’ –, „Застава”, бр. 100, 18. маја 1919, 1а. Претпостављамо да је аутор текста Светислав Баница.

¹⁹⁴ Др. [Ђура] Трифковић, *Народ себи!*, „Застава”, бр. 114, 5. јуна 1919, 2а.

Од тема везаних за позоришни живот, с времена на време, писано је и о потреби зидања модерне позоришне зграде, као једног од предуслова за стварање праве позоришне уметности. Приметно је истинско залагање листова за праћење овог проблема.

„Пошто је садашња позоришна зграда врло мала и неукусна, старински и непрестано зидана, град Нови Сад намерава да подигне нову, модерну позоришну зграду која треба да буде украс града. Новац у ту сврху већ се купи, и то из прихода које град има од биоскопа, концерата, забава итд. За годину дана је сакупљено из тога извора око 140.000 круна. (...) Позоришна зграда, свакако, подићи ће се на оном новом делу који има да се изгради према дунавској обали, и где ће бити нов центар града.“¹⁹⁵

Нажалост, све иницијативе и жеље за новом позоришном зградом нису уродиле плодом (а није познато ни шта се десило са прикупљаним новцем).

Новосадска штампа у првим годинама по „ослобођењу“ узимала је и активно учешће у позоришном животу. Понекад је покушавала да заиста буде глас јавности и да утиче на репертоар: „Кућа, овога вечера није била пуна. Једна публика не може да издржи толики низ драма, позоришних комађа. Све тражи музику. Дајте оркестар, дајте оперу! Дајте, неминовно, разноврстан репертоар! (...) И то што пре, одмах.“¹⁹⁶

Сигурно је да би се и чланови тек обновљеног, поратног СНП сложили са мишљењем великог драмског писца Стриндберга: „Критичар је требало радије да остане код куће...“¹⁹⁷, вероватно и многи позоришници до данашњих дана. Али, каткад су рецензије једини или готово једини траг или сведочанство о неком позоришном догађају, сценском или оном ван ње. Критика је у међуратном раздобљу несумњиво значајније него пре утицала на позоришни живот и стваралаштво, на драмске писце, композиторе, редитеље, глумце, сценографе, костимографе, публику итд. Она постаје све ауторитативнија, пре свега захваљујући њој самој и свести о нужности њеног неговања и развоја. Тако се сад већ све више креће ка критици искључиво позоришним мерилима. Заслуга за афирмацију позоришне критике је у све већем продору штампе и њеном заступљеношћу. У овом периоду деловало је око 70 драмских и музичких критичара, позоришних теоретичара и историчара и то само у новосадским и београдским листовима и часописима. Неминовно – и међу њима је било недовољно квалификованих и лоших рецензената. Од рецензената из Новог Сада и Београда развоју позоришне уметности свакако су допринели: Озрен Суботић, Јован Грчић, др Каменко Суботић, Коста Николић, Милан Грол, Милан Предић, Сима Пандуровић, Милу-

¹⁹⁵ *Ново позориште у Новом Саду*, „Застава“, бр. 141, 25. јуна 1920, 3а. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁹⁶ *Алилуја*, „Застава“, бр. 104, 23. маја 1919, 3в. Аноним није било могуће разрешити.

¹⁹⁷ *Ошварање позоришне сезоне*, „Позориште“, 15. децембра 1936, бр. 2. Аноним није било могуће разрешити.

тин Чекић, др Јован Храниловић, Милан Савић, Коста Луковић, Јован Поповић, Милан Богдановић, Велибор Глигорић, Никола Трајковић, Станислав Винавер, Велимир Живојиновић Massuka, Лука Дотлић.

Позоришна критика, посматрана у првим годинама међуратног периода, гледано у целини, ипак нема високе критеријуме и критичку одговорност, а ни солидног увида у развој европске позорнице.

„Што је овакво стање у позоришту крива је доста и позоришна критика, нарочито она у дневним листовима. Наша позоришна критика је тип француске, импресионистичка, која не улази у срж проблема, стручно и с одређеним критеријумом у режији, у игри глумца, већ их оцењује као у школским сведочанствима”.¹⁹⁸

Боривоје Стојковић сматра да насупрот претходним историјским етапама, где су се у позоришној критици у мањој или већој мери диференцирали разни правци или школе, или су преовлађивали француски и немачки утицај:

„Међуратна критика не везује се озбиљније ни за један естетички правац, нити туђи културни утицај. Она није ни догматичка, ни формалистичка, нити импресионистичка у школском смислу, него спонтана, непосредна у доживљају, интуитивна, сва већином у утисцима, евокацији, дочаравању, у слободном, духовитом тумачењу игре глумаца”.¹⁹⁹

Сигурно је да је уметничкој афирмацији потребан добронамеран, објективан и стручан суд, а надасве и да је етички утемељен. Потребно је објаснити и аргументовати естетске вредности, форме и садржаје дела, јер се естетском анализом уметничких остварења унапређује позоришно знање, развија се укус и критеријум публике и утиче на стваралачка кретања у култури и на квалитет драмских дела.

Она је понекад била и неетичка јер је водила и кампање из личних (и идеолошких и партијских) разлога. Тако је најчешће поступала када је нпр. хтела неког да уклони из Позоришта, обично управника, али и редитеља, драматурга...

Свесни су били ондашњи рецензенти задатка, важности и моћи критике.

„Наше примедбе ће служити само једном циљу: да добро заменимо бољим; да створимо што пре праву глумачку уметност у нас, и да створимо једну образовану позоришну публику, која ће са разумевањем и уживањем пратити сав рад нашег Позоришта. Уметност и културна вредност, то ће нас руководити пре свега, и због тога нећемо се устручавати изрицати свој суд. Узимаћемо у обзир све тешкоће са којима се позориште и глумци имају да боре, али – код Позоришта, данас, уметност пре свега!”²⁰⁰

Било је потребе да и самој себи скрене пажњу на грешку, да основано укори рецензента. Бележимо случај када и критичар бива критикован:

„Злоупотребивши гостопримство ‘Заставе’ некакав гори познавалац књижевних него позоришних вештина, који се крије иза звучног имена Каменко Барјактареввић, до-нео је б. ов. месеца накарадан приказ о *Кошћани*. (...) Критика је брижљиво испитивање,

¹⁹⁸ В. Глигорић, исто, 19.

¹⁹⁹ Б. Стојковић, исто, 949.

²⁰⁰ *Прислуж*, „Застава”, бр. 12, 29. јануара 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

дар и уметност расуђивања и најзад научно описивање правила која потичу из природе једног дела. (...) Ако пак тврдите, да је *Кошћана* рђав комад, онда Ви не знате ништа!”²⁰¹

Колико је битна обазривост и исцрпно истраживање свих релевантних примарних и секундарних докумената при реконструкцији и анализи прошлих догађаја, показује и релативност позоришне критике. У прилог томе дајемо виђење два рецензента једне исте представе:

„Избор комада није најсретнији. Иако писац – Божена В. Куњетицка – хоће да буде модеран; да крчи пута новим истинама, ипак је комад, и по предмету, и по детаљима и начину обраде врло обичан. Мисли су – данас нарочито – свакидање, а карактери врло површни. Управо није вредело уложити много труда у учење тога комада. Могло се је наћи пуно јачих и бољих чешких ствари за студију. Улоге су управо никакве. Једино Госпођа Орloвова (госпођа Васиљевићка) је нешто боље израђена. Гђа Васиљевићка се трудила да даде комаду нешто живости, и са својом смишљеном, добром и умесном игром је и успела. Остале улоге (Вера – Хаџићева, Лидушка – Ленска, Бенеш – Душановић, Хибнер – Васиљевић) једва су помена достојне, ма да су се глумци трудили да их добро играју. У извесним моментима врло је природан био Ј. Стојчевић (као Троуфал). Режи-сер је дао овом приликом једну ‘нову собу’: то значи 2-3 нове беле завесе, један ‘бифе’ итд. У ситуацијама се примећује режисерова брижљивост, али не достаје оне шире и јаче концепције, која душу даје комаду.”²⁰²

Ова, непотписана критика је веома индикативна јер не говори афирмативно о представи Суботића који припада „Заставином” „кругу”. С друге стране, њој супротстављена је критика за коју верујемо да ју је написао Петар Коњовић, а како се његова компетентност уважава и како знамо да припада оној „другој страни” од „Заставе”, када су устројство и рад СНП у питању, похвале изречене човеку из супротног табора чини се да су објективнији и реалнији суд.

„Синоћни приказ чешке комедије ‘Перчин’ од Гђе Викове-Куњетицке дао је, после многих разочарања, једно интимније вече у нашем театру. Много се, при састављањима репертоара, декламовало, до сада, о словенском репертоару, али се он није, или једва видео. Сада смо видели добру чешку ствар, и то треба означити као успех и напредак нашег позоришта. Други успех је у приказу. Г. драматург др. Суботић је, режијом овога комада, успео да на нашу, увек тако укочену сцену донесе дах живота и искрености у оном што се приказује. Цела представа је била умивена, имала је ритма и очевидно је способна да оживи интерес за наше словенске ствари. Глумило се добро, госпође чак врло добро. Једно би се могло, пажњом, постићи: дикција је премало модулативна. Сваки орган иде својом, скоро правом линијом... Утврдићемо једно успело вече. Оно значи да човеку који је с довољно интереса, укуса и познавања позоришта, као што је то случај с драматургом др. Суботићем, треба осигурати могућност интензивнијег рада. И онако их је тако мало који су, код нас, за тај посао.”²⁰³

²⁰¹ Владимир Кустудић, *Позоришна криџика*, „Јединство”, бр. 194, 11. јануара 1920, 1а и 1б.

²⁰² *Перчин*, „Застава”, бр. 89, 4. маја 1919, 3в и 4а. Аноним није било могуће разрешити.

²⁰³ П. К, *Позоришће*, „Јединство”, бр. 10, 3. маја 1919, 2в и 2г. Претпостављамо да је аутор Петар Коњовић.

У периоду који обрађујемо, позоришна критика као сведочанство и документ тога времена, највише се бавила двама основним темама. Први и основни предмет њиховог бављења је вредновање уметничког квалитета самог позоришног чина, укупно и појединачно узев (свим њеним чиниоцима: драмским текстом, режијом, драматургијом, глумцима, певачима, балетским играчима, музиком, ликовношћу инсценације и др). Друга група критичких осврта груписана у тему која је закупљала њихову пажњу јесте Позориште, сама институција, са свом својом проблематиком: устројство, организација, финансије, управа, репертоар, редитељи, уметничке јединице (драма, опера, помало и балет) итд. Пратећи уметнички рад СНП критичари (они малобројни али прави) су најчешће објективно сагледавали околности и његов уметнички развој. Стиче се утисак да су уметничке домете СНП у прве три сезоне сматрали солидним.

Српско Народно Позориште

20. представа **У ДУКЊЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ** **У претплати Л. 5.**

У Новом Саду, у суботу 11. октобра 1919. године.

ОТЕЛО

Трагедија у 5. чинова. Написао: Виљем Шекспир. Превели: Г. Гершић и А. Хаџић.
Редитељ: Динић.

Л И Ц А:

Дужде од Млетака	Ј. Стојчевић
Брабанцио, сенатор	Д. Спасић
Први сенатор	Ј. Петровић
Други сенатор	М. Душановић
Грацијано брат Брабанцијева	П. Јовановић
Лодовико, стричевић Брабанцијева	Ј. Петровић
Отело, Црнац	Ј. Геџ
Касио, поручник му	В. Кустудић
Јаго, заставник му	К. Васиљевић
Родриго, Млечанин	Д. Кранчевић
Монтано, намесник на Кипру	В. Виловац
I)	П. Јовановић
II) официр	М. Душановић
III)	Р. Алмажановић
Гласник у Млечима	Р. Алмажановић
Гласник на Кипру	П. Синајић
Дездемона, Брабанцијева кћи	М. Хаџићева
Емилија, Јагова жена	П. Рајчићка

Први чин збива се у Млечима а остали чинови на острву Кипру.

Цене места: Ложа у партеру и у I. спрату: 52 К. — Седиште у партеру I, II, III, и IV. ред: 10 К 50 потпура. у V, VI, и VII. ред: 8 К 50 пот., у VIII, IX, X, и XI. ред: 6 К 50 пот., у XII, и XIII. ред: 5 К 50 потпура. Седиште на балкону: у I. ред: 10 К 50 пот., у II. ред: 6 К 50 пот., у III, и IV. ред: 5 К 50 пот. Седиште на галерији: I. у ред: 4 К 30 пот., у II. ред: 3 К 30 пот. — Стојалце: у партеру 3 К 30 пот., на галерији 2 К 30 потпура.

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР: У недељу „Својска лола“. (Гостовање г. Миладина Туторова.)

Преставља почиње тачно у 7 и по сати.

Улазнице се продају право дан у књижарици Св. Ф. Огњановића. Недељом и све продају се улазнице од 9—11 сати на позоришној каси. Вечерња позоришна каса о се у 6 сати.

РЕПЕРТОАРСКА ПОЛИТИКА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Реконструкција до сада познатог репертоара СНП (1918–1921) извршена је на основу доступних плаката (ПМВ) и докумената и списка ДСНП (ПМВ, Архив СНП и АВ); затим рукописне грађе: Павла Јефтића *Дневник њозоришних ѡредсѡава од 1919. до 1961.* (Архив СНП)²⁰⁴, Радослава Веснића *Грађа за исѡорију СНП-а од 1919. до 1931.* (ПМВ) и Станоја Душановића *Хроника 1861–1941.* (ПМВ); потом на основу публикација: Петра Волка, *Позоришни живоѡи у Србији, 1835–1944*, Боривоја Стојковића, *Исѡорија срѡкој ѡозоришѡа од средњеј века до модерној доба (драма и оѡера)*, Николе Гавриловића *Француски рејерѡоар Срѡкој народној ѡозоришѡа у Новом Саду 1861–1961.* („Споменица 1861–1961“, с. 151–197), Радослава Веснића *Новосадска ѡозоришѡа између два раѡа* („Споменица 1861–1961“, с. 279–323) и Богдана Косановића, *Руска класична књижевносѡи на сцени Срѡкој народној ѡозоришѡа (1861–1981)*, („Српском народном позоришту, 1861–1986“, с. 223–245); и новосадске периодике „Застава“, „Јединство“ и „Српски лист“.

На пољу рада СНП, у првим годинама КСХС, у скромним условима даје представе, јер није располагало ни основним материјално-техничким претпоставкама нужним за стварање позоришних представа. У таквој ситуацији намештај, реквизиту чак и костиме позајмљује или добија од публике. Да би повећало интересовање гледалаца обнавља предратне, код ондашње публике добро прихваћене комаде. Због релативно малог броја посетилаца, прибегавало је пракси да комаде спрема на брзину и упоредо више комада, те тако често даје премијере. Представе су се обично спремале три до четири недеље. Такав темпо не дозвољава солидну припрему представа и доводи до опадања уметничког нивоа у раду, а са друге стране, публика је временом имала све мање разумевања за објективне тешкоће у раду Позоришта и постајала све критичкија и захтевнија.

Публика тражи увођење опере и оперете, али из материјалних разлога ДСНП у почетку није у стању то да оствари. Суочавало се са тим да недовољни извор финансија утиче на формирање репертоара, јер се нису могли спремати захтевнији и раскошније опремљени комади, нити ангажовати квалитетнији уметници (глумци, певачи, редитељи и др). С друге стране, новац од продатих улазница био је, у датој ситуацији, веома значајан за подмиривање основних потреба које изискује дељање једног позоришта.

Поред већ поменутих, а осим моде, при стварању позоришног репертоара требало је водити рачуна и о следећим факторима: избор на основу садржине драмског дела, уметничког квалитета, али пре свих основ је расположивост снага глумачког ансамбла. На те елементе уметничке управе нису баш увек обраћале пажњу, те се то одражавало и на резултат инсценираног дела. Потребно је било и да се балансира, те да се планира репертоар на реалним и практичним осно-

²⁰⁴ Реконструкција репертоара СНП (1918–1921) за полазиште и основу узела је преглед репертоара који је дао Павле Јефтић.

вама, такав да одговара укусу и захтевима различитих типова публике, а истовремено да се, али пре свега, не запостави уметност.

„Репертоар никад није могао имати конзеквентно висок стил. Он је морао бити подешен за стил репертоарског позоришта, ‘од свега по нешто...’ То је у осталом био стил свих позоришта у Југославији. Строже мерило могло се имати у тренуцима и тамо где су буџети и материјална средства то дозвољавала.”²⁰⁵

Постојећи подаци говоре да се у време обнове Позоришта репертоар састојао од дела извођених пре Првог светског рата. Пошто су позоришне архиве у Новом Саду и Београду биле уништене, а материјална ситуација лоша, користе се комади пронађени код појединих глумаца или из архива у Осијеку и Загребу.

„У то време, па и касније, репертоар се креће од *Риђокосе* и *Сеоској лоле* преко *Кошћане* и *Ђига* до Сардуовљевих мелодрама, водвиља, романтике (*Анђео јоноћи*, *У балчаку мача*) и неколико класичних дела руских и немачких и евентуално Шекспирових дела у драми. Поред драме репертоар је био прошаран оперетама, међу којима је доминирала *Мамзел Нипшун*. Јавност је тражила, као и широка публика дела из херојске народне прошлости, али недостатак средњевековне српске гардеробе онемогућавао је ову жељу.”²⁰⁶

Разлог таквог програмског опредељења је поред финансијског и чисто практичне природе, јер су глумци углавном већ знали текстове и стога су пробе краће трајале, а на тај начин су могли да играју много више премијера. Такав карактер репертоар је имао до подржављења и до доласка на чело управе Косте Луковића, од када добија књижевну физиономију. СНП је у овом периоду и даље неговало француске комаде, и то актуелну француску драму. „Наиме, ако се француски репертоар нашег позоришта између два рата упореди са оним што се давало у Паризу долази се до сазнања да су наши одговорни фактори будно пратили позоришни живот у француској престоници.”²⁰⁷ За то су заслужни водећи људи Народног позоришта у Београду, са чијег их је репертоара СНП преузимало. Уопште узев, на његов репертоар чини се да није занемарљив утицај београдског позоришта, а

„...укусу новосадске публике и те како су одговарали нови француски комади написани после првог Светског рата, комади ‘који третирају проблематику оног тренутка, кад се једна генерација разочарала у ону која јој је претходила’. Велика већина новосадске позоришне публике стала је да се удаљава од озбиљне драме и почела да ‘хрли као бесомучна’ – како вели један савременик – на оперетске представе, затим лаку комедију и водвиљ; баш оне, коју је наша критика крајем 19. и поч. 20. века највише осуђивала, а која ће ‘доминирати француским репертоаром све до 1941. године’.”²⁰⁸

²⁰⁵ Р. Веснић, *Грађа...*, 113.

²⁰⁶ Исто, 112.

²⁰⁷ Никола Гавриловић, *Француски репертоар Српској народној позоришћа у Новом Саду 1861–1961*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, 160.

²⁰⁸ Исто, 160–161.

Заправо, репертоар су добрим делом сачињавали весели и забавни комади, углавном комедије намењене широкој публици. По својој опредељености за национални карактер репертоара позориште је наставило и у овом периоду традицију старог СНП. Ако би се за мерило у креирању репертоара узео уметнички критеријум, прве три сезоне СНП на прагу „новог доба“ (1918–1921) могле би се поделити на две фазе. Прва, као и у свим нашим позориштима – време консолидације – у којој репертоар чине дела која су била при руци или до којих се најлакше могло доћи, те се у општој немаштини и неизвесности није могло одвише говорити о уметности (управници Ђура Трифковић и Милош Хаџи Динић). Друга фаза започиње доласком првог државом постављеног управника Косте Луковића (од 2. априла 1920) и касније Петра Коњовића, у којој, сад већ релативно стабилнијој друштвено-политичкој ситуацији, можемо говорити да се при планирању репертоара за полазиште узимао уметнички критеријум. Када се упореде репертоари новосадског и београдског позоришта у ове три сезоне закључује се да је око двадесетак наслова изведених драмских дела идентичан. (Путем дневне штампе Коњовић је, у јеку кампање против њега, чак и прозиван како копира репертоар Милана Грола, тадашњег управника Народног позоришта у Београду.)²⁰⁹ Међутим, има и много афирмативнијих мишљења:

„У избору домаћих и страних комада осећа се доста сигурно и чак стручније уметничко мерило, јер је врло мало дела која су спуштала уметнички ниво Позоришта. (...) Репертоар, по уметничкој концепцији и по избору дела у њему, састављен је самостално, независно од других позоришта у земљи. Његова тематика је доста разноврсна, иако не увек и актуелна.“²¹⁰

Новосадски листови су се и те како бавили репертоарском проблематиком Позоришта. Коректно су преносили и саопштења управе: „У избору репертоара је управа водила бригу о томе, да овај буде биран, те да одговори потребама и жељама публике. Нарочита је пажња обрађена српском и словенском репертоару....“²¹¹, али и износили своје виђење ствари: „...зашто наша образована публика не посећује позориште, добија се увек исти, и сасвим тачан одговор. *Репертоар* је тако лош, тако немарно и невешто склопљен, да добру позоришну публику никако не може да привуче.“²¹²

²⁰⁹ Каменко Суботић, *За музичност језика*, „Застава“, бр. 90, 9. априла 1921, 5а.

²¹⁰ Б. Стојковић, исто, 833.

²¹¹ *Из канцеларије Српског народног позоришта*, „Застава“, бр. 59, 26. марта 1919, 36. Аноним није било могуће разрешити.

²¹² Аутор текста даље образлаже овај проблем: „У нашем Позоришту дају се комади као да је сва позоришна публика малолетна. Ту су вам најблесатије ‘шале’, и тек ретко, врло ретко дође на позорницу каква добра ствар од Нушића или Судермана.... Позоришна публика пре десетак година гледала је Шекспира, Шилера, друге позоришне класике; ми, њихови потомци, гледамо само саме ‘Карлове тетке’ и друге мазафларије. Ми држимо, да је Позориште за то ту да васпитава публику, да јој пружи више уметничко уживање, а не да се публика срџа до циркуских гледалаца.“

Од позоришне управе можемо – у нашем општем културном интересу – захтевати бољи и смишљенији рад. Ако су неки неспособни и немоћни да управљају, онда нека уступе место другима, који ће

Рад управника Луковића у почетку су подржавали и хвалили, с правом, јер се увидело да је он замајац уметничког успона и приметног напретка трупе СНП.

„Позориште се приметно диже. Репертоар бива све богатији, и ми видимо већ лепе успехе. О томе се свако могао уверити, ко је гледао ‘Хеду Габлер’. Ово је – после дугог времена од неколико година – први пут да је кроз наше Позориште заструјао дах запада, дах Европе. (...) Осетило је како је ова представа убацила у публику нове мисли, нову струју, нове проблеме. Чисто се осећало како публика клеца под тежином тих мисли, на које у нашем Позоришту досада није била навикла.”²¹³

Пола године касније, уз наду да ће рад новог управника бити успешан, рецензент критикује избор репертоара још актуелног:

„Погрешно је било оперску сезону отворити са оперетом, јер после *Барона Тренка*, где се појављује на бини жив коњ и где се пуца, – што се нашој публици без префињеног укуса боље допада – није могао *Верџер* са својом лирски-сентименталном радњом и оркестралним лепотама наш свет да задовољи. (...) Услед рђаво састављеног репертоара, долазе наравно и финансије у критичан положај. Да би се оне колико толико одржавале, спремају се на брзу руку оперете, само да би се материјално могли одржати; јер једно оперетско вече доноси 12–16.000 круна, али се тиме више штетује на опери, а нарочито на драми, коју публика услед оперете почиње да пренебрегава... музикална драма, т. ј, опера има задатак да образује публику за лепо и свакако је кориснија од отрцаних оперета а *la Groff od Луксембурија, Доларска Принцеза*... Од сувише слаткиша може стомак да се поквари.”²¹⁴

При грађењу репертоара чини се да се ипак није довољно посвећивала пажња страниј класици као некада.²¹⁵ Осим Француза, те два Шекспирова дела

имати више смисла за данашње уметничке вредности, и који ће репертоар допуњавати из класика и савремених добрих ствари, а неће нас кљукати са препотопским бљутавостима.” Јован Нестор, *Српско Народно Позориште. Рејершоар, „Застава”*, бр. 76, 25. марта 1920, 26.

²¹³ *Хега Габлер*, „Застава”, бр. 126, 8. јуна 1920, 36 и 4а. Аноним није било могуће разрешити.

²¹⁴ Х, *Наша Ојера*, „Јединство”, бр. 498, 30. јануара 1921, 2а.

²¹⁵ За сажето резимирање рада Српског народног позоришта из претходног периода, послужили смо се подацима Миховила Томандла (*Српско позориште у Војводини 1868–1919*, II, Матица српска, Нови Сад 1954, 122–125). По њему, СНП је од 1861. до 1914. гостовало у 60 места и то 389 пута. Приказало је преко 630 комада, од 392 домаћа и страна аутора у преко 8.800 представа, а са оним изведеним у Новом Саду 10.400 представа. Од српских драматичара на његовом репертоару су највише били заступљени: др Милан Савић (са 13 комада), Јован Стерија Поповић (11), Коста Трифковић (10), Бранислав Нушић (10), др Јован Суботић (8), др Лазар Марковић-Мргуд (8) итд, укупно 67 писаца и њихових 168 комада. Од страних аутора највише су били заступљени Французи (110) са 153 комада: Викторијан Сарду (10), Ежен Скриб (9), Ж. Б. П. Молијер (5), Александар Дима Син (3), Жан Бајар (3), Лабиш, Мартен, Ларонж, Копе итд. Затим следе немачки аутори, њих 106 са 155 комада: Родерих Бенедикс (10), Фридрих Шилер, Лесинг, Гернер, Вилбрант, Фос, Коцебу, Хауптман, Зудерман, Шрајбер, Гете... Затим следе мађарски писци (20) са 39 комада: Еде Сиглигети, Лајош Кевер, Габор Егреши... па Руси са 12 аутора: Мјаснички (4), Н. В. Гогољ (2)... Потом следе Енглези на челу са Вилијемом Шекспиром (9 писаца са 16 дела), надаље Италијани, Чеси (Јосиф Колар), Пољаци (Александар Фредро), Аустријанци (Грилпарцер, Рајмунд, Анценгрубер, Нестрој), Норвежани (Ибзен), Индијац (Чудрака) и други. Најчешће су игране шаљиве игре и комедије (265 комада), затим драме (125), па позоришне игре (104), трагедије (27), слике из народног живота (24), оперете (16), опере (9) и алегорije и апотеозе (5). У недостатку домаћих дела, а у жељи да на нашу сцену пренесу савремена европска позоришна кретања, актери романтичарске епохе се служе најпре прерадама, посрбама (било их је укупно 44 прерађивача:

и по једног од Тургенева и Ибзена, на новосадској сцени није било великих комада Молијера, Гетеа, Шилера, Голдонија, Стриндберга, Гогоља, Чехова, Толстоја, Островског и др.

И у првим годинама после Првог светског рата, када је заступљеност страних комада у питању, традиција је настављена, те је и даље највећи утицај француског репертоара.

„Француски репертоар Српског народног позоришта у Новом Саду за протеклих сто година представља ревију у малом савремене француске драмске уметности. У њему су заступљена како најзначајнија имена француске драматургије, тако безмало и сви литерарни правци, почев од давно преживелог класицизма, па све до модерног авангардног театра.”²¹⁶

На репертоару новосадске сцене најчешће су играна дела француских аутора: Сардуа, Балзака, Игоа, Бисона, Гавоа, Диманоара, Ервијеа, Паљерона, Екара, Бернстена, Копеа, Нитера и Дезарбра, Валабрека и Ордона, Миржеа и Баријера, Додеа и Белоа, Блума и Тошеа, Белоа и Тибуста, де Флера и Кајавеа.

Грибоједовљевом комедијом *Тешко љавети* или *Ко многу зна многу и љавети* (први руски комад изведен на сцени СНП 1877) отпочиње продор руске драмске књижевности. „Од почетка XX века присуство руских класика на новосадској сцени је све веће. У периоду између два рата најчешће је извођено по неколико руских комада годишње; врло су ретке године када их није било...”²¹⁷ Под утицајем руских емигрантских уметника, СНП је постављало комаде руских писаца: Тургенева, Мјасницког, Амфитеатрова, Арцибашева, Сумбатова, Билибина...

Драмска дела немачких аутора и њихов утицај, и даље су заступљени. Извођени су комади: Зудермана, Хејерманса, Бирх-Пфајферове и Шентана.

Прва Шекспирова представа на позорници СНП је изведена 1864. у оквиру тристогодишњице његовог рођења и тиме је отпочела традиција приказивања дела највећег драмског песника, а настављена је и у међуратном раздобљу. У режији Коче Васиљевића већ 10. октобра 1919. изведена је прва послератна премијера његове трагедије *Ојдело*, а нешто касније и *Сан лејџе ноћи* (2. марта 1921). Од енглеских аутора играна су још и дела: Вајлда, Оксендорфа и Кноблауха.

„Ми желимо да са Мађарима будемо добри суседи... а у уметности ће нам Мађари бити исто тако драги као и наши велики савезници. Српско Народно Позориште остаће верно својој традицији, и из његовог репертоара неће изостати избор из мађарске

Лаза Телечки – прерадио 11, Јован Ђорђевић – 8, Никола Ђурковић – 75), а онда и преводима (238 преводилаца од којих су највише превели: Јован Грчић – 16, Сава Петровић – 14, Јован Ђорђевић – 10, Лаза Телечки – 8, Лаза Костић – 5...).

²¹⁶ Никола Гавриловић, *Француски репертоар Српског народног позоришта у Новом Саду 1861–1961*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, 151.

²¹⁷ Богдан Косановић, *Руска класична књижевност на сцени Српског народног позоришта (1861–1981)*, „Српском народном позоришту, 1861–1986”, СНП, Нови Сад 1987, 240.

драмске уметности. Ове недеље имамо једну мађарску премијеру. То је шаљива игра Габора Дрегеља 'Он мора бити мој!'.²¹⁸

А осим поменутог, од мађарских аутора играна су и дела Тота и Молнара.

Поред наведених, на репертоару СНП била су постављана и дела аутора из: Шпаније (Ечегареј, Дијана, Гимер – Каталонац), Италије (Прага, Брако, Никодем), Норвешке (Ибзен), Чешке (Викова Куњетицка), Данске (Дидринг) и Пољске (Запољска).

Дела домаћих драмских писаца предвођена су онима од Бранислава Нушића, „који је, као неспорни владалац репертоара српских позоришта, обележио не само то раздобље већ и цео XX век“²¹⁹. Осим његових 7, заступљена су и дела Иве Војновића са 5 наслова, Јована Стерије Поповића, Косте Трифковића и Милана Савића са по 3, Лазе Костића, Петра Петровића Пеције Ст. са по 2, и многи са по једним насловом.²²⁰

На репертоару СНП од треће сезоне после Првог светског рата заступљена су и музичко-сценска дела: опере италијанских (*Кавалерија русџикана* Пјетра Маскањија, *Тоска* и *Мадам Бајтерфлај* Ђакома Пучинија и *Трубагур* Ђузепе Вердија), француских (*Верџер* Жила Маснеа и *Ћамилех* и *Кармен* Жоржа Бизеа) и чешких (*Продана невеста* Беджиха Сметане) аутора и оперете: домаћих (*Барон Тренк* Срећка Албинија), мађарских (*Граф Луксембурџ* Франца Лехара), аустријских (*Доларска принцеза* Леа Фала) и француских (*Мамзел Ниџуш* Флоримона Ервеа) аутора.

Репертоар СНП бележи и зачетак балетске игре. Наиме, у трећој сезони по „ослобођењу“ изведена је прва балетска представа СНП. На сцени СНП, у овом периоду, изведено је укупно четрнаест балетских дивертисмана, сви у трећој сезони (забележено је и једно балетско гостовање руских уметника у другој сезони).

На основу реконструисаног репертоара, од укупно инсценираних представа СНП, изведено је 474 драмских, 121 музичких, 14 балетских и 23 осталих програма (19 концерата, 3 пригодне, свечане представе и 1 пантомима).

ДРАМСКА ДЕЛА

Премијере: укупно 104 (домаћих аутора: 49; страних аутора: 55; по сезонама: 1918/19: укупно 39, домаћа дела: 20, страна дела 19; 1919/20: 35, 13, 22; 1920/21: 30, 16, 14).

²¹⁸ Из канцеларије Српског Народног Позоришта, „Застава“, бр. 215, 24. октобра 1919, 4а. Аноним није било могуће разрешити.

²¹⁹ Петар Марјановић, *Мала историја српског позоришта (XIII–XXI век)*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 2005, 337.

²²⁰ У четвртм сегменту насловљеном, Театрографија, наведени су по сезонама домаћи и страни аутори и њихова дела изведена у СНП.

Репризе: укупно 370 (дела домаћих аутора: 159; дела страних аутора: 211; по сезонама: 1918/19: укупно 55, домаћа дела: 25, страна дела 30; 1919/20: 138, 57, 81; 1920/21: 177, 77, 100).

Од укупно 474 представе изведено је 213 драма (трагедија, историјски комад, комад из живота) и 261 комедија (шала, шаљива игра, весела игра, комад с певањем...), од којих премијерно: драма: 45; комедија: 60; репризно: драма: 168; комедија: 201; по сезонама: 1918/19: 29 драма и 65 комедија; 1919/20: 87 драма и 86 комедија; 1920/21: 96 драма и 111 комедија.

МУЗИЧКО-СЦЕНСКА ДЕЛА

Премијере: укупно 12 (сезона 1920/21: 8 опера и 4 оперете).

Репризе: укупно 109 (сезона 1920/21: 69 опера и 40 оперета).

Репризе опера: *Кавалерија русџикана* 20; *Тоска* 11; *Мадам Батџерфлај* 6; *Трубадур* 10; *Верџер* 9; *Ћамилех* 2; *Кармен* 2 и *Продана невеста* 9.

Репризе оперета: *Барон Тренк* 15; *Граф Луксембурџ* 10; *Доларска џринцеџа* 6 и *Мамзел Ниџуш* 9.

Балет: укупно 14 (сезона: 1920/21: 14).

ОСТАЛИ ПРОГРАМИ

Свечане, пригодне представе: укупно 3 (по сезонама: 1918/19: 2; и 1920/21: 1).

Концерти: укупно 19 (по сезонама: 1919/20: 7; и 1920/21: 12).

Пантомима: укупно 1 (сезона: 1920/21: 1).

Кључни елементи за формирање репертоара су управа, уметници, драмски и музички комади, техничка подршка, публика (и критика), друштвена и економска ситуација. На основу анализе реконструисаног репертоара може се оценити квалитет тих елемената појединачно, а и сагледати репертоарска политика СНП.

Репертоарска политика СНП заснивала се на традиционалним схватањима и била је најближа укусу широке, претежно грађанске публике. Репертоар је имао неколико упоришта: најпре у народним комадима с певањем, затим у комедији (са укупним њеним спектром), те у историјским и романтичним драмама и мелодрамама. Два су основна правца тог репертоара: у њему су претежно заступљена дела француског булеварског програма и дела савремених домаћих (претежно српских) писаца.

Како је без целовитог репертоара немогуће у потпуности проучити историју СНП, јер: „Репертоар је кључ за разумевање свега битног што чини једно позориште.”²²¹, овај рад истражујући прве три сезоне, даје скроман допринос реконструкцији његовог репертоара током двадесет три сезоне међуратног периода.

²²¹ П. Волк, исто, 19.

УМЕТНИЧКИ ДОМЕТИ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Општи благи напредак нове државе и њено консолидовање доносили су и одређене друштвене, политичке, економске и културне предуслове за развитак и позоришне уметности. Али, и само неговање позоришне традиције у нас (нарочито на овим просторима) дало је свој допринос театарској уметности, такође. Мења се и однос према СНП, јер су нове околности у међуратном периоду донеле помак ка критичкијем вредновању рада овог Позоришта. Све то нагнало је, с друге стране, управу и уметнике да савесније, стручније, ангажованије и уметничкије приступе својим задацима и послу.

Како је већ речено, у овом периоду ситуација ни у једном нашем позоришту није била завидна. Зависно од управе, уметничког потенцијала и материјалног стања она су имала од сезоне до сезоне различит уметнички квалитет. У свим нашим позориштима између два рата биле су на цени помодне старе и нове комедије, јер су „пуниле кућу“, а тиме и „касу“. Због нередовне и недовољне субвенције и неизвесне ситуације у којој се налазило, СНП је често био угрожен опстанак. Тешко је било задржати сталну трупу, или ангажовати значајне и популарне глумце, јер су мале плате одбијале искусне и талентоване уметнике. Трупа се неретко осипала и у току сезоне. Због хроничног недостатка новца комади су се брзо спремали, а због малог потенцијала публике ишло се на што више премијера, јер су се дела могла изводити само по неколико пута. Ни у једној од ове три сезоне (1918/19, 1919/20. и 1920/21) СНП није имало услова, ни времена, а ни погодне сцене за студиознији позоришни рад (а можда ни кадра, нити довољно развијене свести о томе). Све у свему, објективне околности које су произашле настанком и конституисањем нове државе, њено сиромаштво и решавање реално „битнијих“ проблема од културне политике, као и трзавице изазване подржављењем и управничким кризама (честе промене управника), неповољно су се одражавале по уметнички рад најстаријег националног театра.

„Нушићева духовна комедија ‘Протекција’ дала је прилике драмском ансамблу нашег позоришта, да пред публику изађе лепом, хармоничном и правом уметничком игром”.²²² Развој наше драмске литературе и њен уметнички квалитет несумњиво су доприносили бољој свеукупној инсценицији представе. Несумњива је била и отвореност СНП за извођење дела савремених домаћих драмских аутора. Најзначајнији (и најизвођенији) тадашњи савремени драмски писац је Бранислав Нушић, а поред њега, значајно место на репертоару СНП заузимали су и: Иво Војновић, Петар Петровић Пеција Старији, Борисав Станковић, Риста Одавић, Светозар Ћоровић, Алекса Шантић. Изводила су се и дела савремених локалних аутора Милана Савића, Миладина Величковића-Свињарева, Лазара Марковића (Лаза Мргуд) и Каменка Суботића. И ДСНП је увиђајући битност драмског текста за успех представе и самог Позоришта, као и због програмског

²²² *Позоришће*, „Нови Сад”, бр. 8, 20. II 1932, 2. Аноним није било могуће разрешити.

опредељења да негује домаћи драмски текст, расписивало конкурсе за домаћа драмска дела.

„Српска драматика се развијала у међуратном периоду скоро стихијски... Иако је већина драматичара остала у основи верна класичној драмској традицији у психологији уметничког стварања, млади драмски писци су тежили да се ослободе шаблонских и стереотипних укалупљености... У ствари, није се много одмакло у том модернизовању или преображавању драме у ширем смислу, која је, ипак, остала у својој битности традиционално реалистична, али сада већ са више дубљих, разноврснијих, понегде и тананијих психолошких анализа, са слободнијом, инвентивнијом и маштовитијом карактеризацијом ликова, са духовитије вођеним дијалозима... технички механизам драме постао је сложенији и функционалнији.”²²³

Већина редитеља у овом периоду били су предратни, искусни и велики глумци (Димитрије Спасић, Коста Васиљевић, Милош Хаџи-Динић, Милан Матејић, Драгомир Кранчевић...). Њихове режије су по уметничкој вредности биле неуједначене, више „занатско-рутинерске”, али и врло корисне, а било је и оних, стваралачки надахнутих, које су доприносиле доброј инсценијацији. Режирао је и драматург Каменко Суботић.

Поред њих, стварали су талентовани и значајни професионални редитељи, који због наведених тешкоћа и због кратког задржавања у СНП, нису у тим првим годинама створили одређенији уметнички систем рада или стил. Први од њих је Емил Надворник (ћак Рајнхартове режијске школе, који је донео и искуства из Беча и Берлина, 1920–1921), редитеља строгих уметничких захтева: „тражио је студиозну обраду улога, озбиљније психолошке анализе и нарочито складну игру ансамбла”²²⁴, затим Јаков Осиповић Шувалов (руски уметник који је осим драма режирао и опере и оперете, 1920–1922), представник руске реалистичке школе који је поседовао: „велико знање, леп артистички смисао и стваралачке способности”²²⁵ и Клеменс Клеменчић Пекелман (оперски редитељ и певач, кореограф и балетмајстор из Пољске, 1920–1921). Од њих, временом, режија постаје значајнији и озбиљнији уметнички и стваралачки чинилац, ослобађајући се стереотипа и традиционалних занатских креација.

„Ми тражимо редитеља који ће бити одговоран песнику, глумцу, управнику позоришном, уметничким законима и – публици. Такав редитељ не сме и не може бити и глумац, јер нико не може сам себе режирати. Редитељ мора бити естетичар, он мора осећати и обожавати уметност... он мора бити кроз одушевљен, он се мора уживети у автора, он мора драму испунити оним извесним стилем, који се у истој драми заиста налази, разуме се, све то у великом уметничком стварању... Ако нађемо правог човека, неће бити рђаве поделе улога, неће бити анархије у уметности, неће сваки глумац играти своју улогу за себе, а најбољи међу њима за све. (...) Према свему реченом ја сматрам

²²³ Б. Стојковић, исто, 981–982.

²²⁴ Б. Стојковић, исто, 845.

²²⁵ Б. Стојковић, исто, 845.

редитеља за најважнију особу код приказа драме, и не само као најважнију него и као највише одговорну.”²²⁶

Тако на крају прве поратне сезоне управник СНП размишља о редитељу, свестан важности те професије у процесу стварања сценског чина. Први управник обновљеног СНП Ђура Трифковић износи и своја схватања о позоришној уметности, своје залагање и наду да ће уметничка стремљења СНП, и поред реално лоших услова за рад, врло брзо дати резултата, и закључује:

„Велика позоришта, а нарочито она, која негују класику, имају и свог драматурга. Оно што је редитељ за око публике, то је драматург за уво. (...) Треба омогућити и створити на нашој позорници савшену уметничку драму, и она ће сама покрити све трошкове. Привући ће позоришту сву публику и српску и несрпску.”

Велики број глумаца играо је на сцени СНП у прве три сезоне тзв. међуратног периода. Својим талентом залагањем допринели су да оно очува своје славно име, величину и традицију: Милош и Љубица Хаџи-Динић, Димитрије и Драга Спасић, Коста-Коча и Даница Васиљевић, Војислав и Катица Виловац, Марта Тодосић, Драгомир и Ружа Кранчевић, Милан и Даница Матејић, Стефанија Ленска, Марија Мица Хаџић, Милева Бошњаковић, Пава Слука Рајичић, Драгољуб Сотировић, Јулија Кучера, Божа Николић, Јован Силајџић, Јован Стојчевић, Светислав Савић, Нада Ворни Надворник (Јозефина Матић) Витомир Богић, Загорка, Илинка, Милорад и Станоје Душановић, Лидија Мансветова, Марија Вера, Пера Добриновић, Марија Марусја Верешчагин, Добрица Милутиновић, Димитрије Гинић, Михаило Ковачевић, Александар Златковић, Иван Динуловић, Брана Цветковић, Владимир Кустудић, Васа Ивановић, Стеван и Љубица Јовановић, Воја Јовановић, Јован Јоца, Савка и Љубиша Стојчевић, Миливоје Живановић, Пера Јовановић млађи, Лаза Лазаревић, Зора Петровић, Матилда Филиповић, Милица Авировић, Лили Краус, Мицика Оливијери, Јован Јеремић, Марко Вебле, Јован и Мила Геџ, Милорад и Анђа Аћимовић, Радомир и Драга Павићевић, Милош и Косара Рајчевић, Олга Илић,... Они су, неки само као гости, а неки у ангажману, краће или дуже, а многи и цео глумачки век провели у СНП. За многе од њих оно је било и глумачка школа²²⁷. Боривоје Стојковић у свом капиталном делу из историје српског позоришта пише:

²²⁶ Др.[Ђура] Трифковић, – „Народ себи!“ – „Застава“, бр. 114, 5. јуна 1919, 2а.

²²⁷ Млади глумци су стасавали учећи занат од ветерана и редитеља. Да ли су у то време важила и Правила за дружину СНП, из доступне грађе није познато. Наиме, Алекса А. Поповић априла 1862. по Гетеу саставио први глумачки уџбеник на српском језику „Правила за глумце“, где на педагошки начин говори о глумачкој уметности у поглављима о наречју, изговарању речи, рецитовању, декламовању, ритмичком говору, држању, покретима тела и руку, мимици, владању за време проба и у свакодневном животу. Схватајући да је главна спона између драмског дела и публике глумац, настају и правила за дружину СНП (прва 17. марта 1863, онда друга савременија 7. априла 1886. и трећа 11. јануара 1908). По правилима дружину чине стални и редовни чланови. Стални су имали већа права, али се зато од њих више и тражило. Уговор су потписивали на једну годину и имали су право на једну или више представа од којих је приход ишао у њихову корист. Морали су да познају савремену српску белетристику, српске народне песме, српску драмску књижевност, најважнија страна драмска дела, српску а донекле и

„Они су у почетку били безмало сви прво у СНП-у... Кад је доцније обновљено СНП у свечаном и славном орнату културно-историјских традиција неки од њих су се чак одушевљено вратили у њега и стално су придолазиле нове уметничке снаге сви, рекло би се, са искреним култом према Друштву за СНП, које никад није изневерило своје ‘мезимче’”.²²⁸

На сцени је првих година међуратног периода било трагова романтичарске глуме XIX века, али, „Између два светска рата дошло је до коначне превласти реалистичког израза у глуми.”²²⁹ На побољшање уметничког израза и на правилнији развитак глумачког ансамбла утицала су и гостовања великих уметника, глумца, редитеља и уметничких трупа. У прве три сезоне скромна, та гостовања су временом све учесталија.

„Музичка страна нашег позоришта мора се подићи на достојну висину или се има сасвим напустити, јер клавир, тамбурица и неозбиљне биоскопске оркестре нећемо да слушамо у народном позоришту. Ми нећемо више ни ‘Коштану’ да слушамо и гледамо онако као до сад, ми и њу хоћемо потпуно уметнички израђену, и тек онда ће бити лепа и доћи до свог правог израза, у кратко ми хоћемо позоришни оркестар, прави, потпун и уметнички. Тада је могућа опера и комад с певањем, разуме се са ангажованим прво-класним певачима и кором. Оркестар код драме не сматрам да је нуждан, он шта више, свирајући између чинова квари утисак драме, а публици служи као таман згода, да се може што комотније и гласније разговарати.

Оперета у народном позоришту нема места. За оперету треба засебно позориште.”²³⁰

На крају прве сезоне међуратног периода овакво је мишљење управника СНП Ђуре Трифковића. Међутим, од треће сезоне (1920/21) управник Коста Луковић ангажовао је диригенте Хинка Маржинеца (свестрани широко образовани музичар и педагог из Чешке) и Ловра Матачића (млад и даровит музичар из Хрватске, био је и корепетитор) и уз њихову помоћ оформио прву оперско-оперетску трупу од претежно домаћих и руских певача и тако основао оперету (прва изведена *Барун Тренк* Срећка Албинија, 29. септембра 1920) и оперу (прва изведена *Верштер Жила* Маснеа, 13. октобра 1920). Његов подухват надградио је наредни управник, композитор Петар Коњовић, који је обогатио музички живот Новог Сада и знатно подигао уметнички ниво оперских представа.

„Оперске представе биле су солидне, а честа гостовања истакнутих оперских певача из Београда представљала су значајне догађаје. (...) Оперета је била једна од најбољих у земљи, а неко време и најбоља. Уживала је велике симпатије публике и необичну популарност”²³¹.

светску историју, српски језик и бар један европски. Разрађујући та, 11. новембра 1929. године ДСНП је објавило и четврта правила.

²²⁸ Б. Стојковић, исто, 847.

²²⁹ П. Марјановић, *Мала историја српског позоришта*, 349.

²³⁰ Др. [Ђура] Трифковић, – „Народ себи!” – „Застава”, бр. 114, 5. јуна 1919, 2а.

²³¹ Р. Веснић, *Новосадска позоришта између два рата*, 318–319.

Из тог првог оперско-оперетског ансамбла издвајају се певачи високог уметничког домета: Мила Левова, Јелка Јелва Јоцић Лукина, Вера Горскаја, Божена и Карола Дубска, Варвара Сибирјакова, Михаило Верон Волконски, Сергеј Николајевић, Виктор Григорјев, Драгутин Врбањац, Василије Ширај и Клеменс Клеменчић, свестрани сценски уметник, који је поред Драгомира Кранчевића (поставио све четири оперете у сезони), са успехом режирао прве опере. Уз њих су, нарочито у оперетама, учествовали многи из глумачког ансамбла СНП.

Дует Валеције Ваљине и Клеменса Клеменчића у *Сирасџи Пиероша* на музику Рубинштајнове *Ноћи* означио је зачетак балета на сцени СНП. Тај први балет изведен је 5. фебруара 1920. До тада су извођене само балетске деонице у музичким представама, а до краја треће сезоне уприличено је још тринаест балетских вечери. Додуше скромно, али био је то почетак који је претпоставио његов даљи развој.

Стичући искуство и већу позоришну културу, али и у жељи за снажнијим комплетним утиском, публика је имала све веће прохтеве. Она временом поред режије и глумачких креација, све критичкије посматра и друге компоненте представе. Захтевнија и када је њена ликовност у питању, свакако подстиче и виша уметничка стремљења Позоришта. За прве представе по обнови СНП и публика је позајмљивала намештај, гардеробу и реквизиту, а сценографија је „била ограничена на неколико готових соба и салона, шумских кулиса и проспеката градова и села... Из њих су се морале правити све комбинације досликавањем мањих детаља ради измене физиономије сцене.”²³² Увиђајући њену важност, и поред малих материјалних могућности, Позориште почиње све више да посвећује пажњу и декоративно-техничкој и костимској опреми представа. У прилог том стремљењу иде ангажовање првог сценографа од 1920. године. Био је то Марко Вебле, позоришни организатор, глумац, певач, редитељ, декоративни сликар, сценограф. Декор најчешће израђују користећи нови и стари материјал, а неретко је прављен од папира уместо од платна. Коста Луковић је у трећој сезони ангажовао сликара Јована Бијелића за сценографа у неколико инсценација (*Краљева јесен*, *Госпођа са сунцокрећом...*), и то је први пут да је израђен потпуно нов декор за представе.

Није лако стећи слику о једној епохи, институцији или о појединачним позоришним остварењима или уметницима из прошлих времена. (Понекад је критика релативна и тешко доказива.) Оцене театролога и историчара о раду СНП од оснивања до Првог светског рата наглашавају његову националну мисију, и већином, прва, романтичарска, епоха оцењена је као славна, Позориште и његов рад су хваљени и уздизани, и преовладава став да је СНП испунило своју националну, просветну и културну мисију. Критика о међуратној делатности Српског народног позоришта неретко је зависила од личних назора и симпатија

²³² Р. Веснић, исто, 320.

према СНП. Тако да се креће у најширем спектру од потпуно негативних до безрезервно афирмативних. Најгласнији критичар СНП и ДСНП је Марко Малетин:

„У међуратном периоду нестали су сви услови који су у старом периоду подржавали и оправдавали опстанак Ср.н.п. а донекле и Др. за С. н. п. Војводина је сада била у својој националној држави, српска национална егзистенција је обезбеђена, а национални занос је спласнуо и нове друштвене тежње се јавиле. Ницала су нова позоришта, са савременом и целисходном организацијом и стручном управом...”²³³

У својој апотеози Српског народног позоришта Марко Вилић између осталог каже: „својим апостолским национализмом кроз осам деценија је ширило високу националну мисао у најшире слојеве нашег соја, свагда достојно служећи и вештини глумачкој и светом храму пречисте богиње Талије”.²³⁴ Критичкије, реалније и обухватније Младен Лесковац сагледава минули допринос СНП: „Час вешто час невешто, али увек са родољубивим осећањем дужности, оно је крчило затрпане стазе наших успињања ка културнијим и дефинитивнијим уметничким задацима”.²³⁵ Свестрани позоришник Влада Поповић, учесник и сведок тога времена каже: „То је још добро позориште, славног имена...”²³⁶, а студиозни Лука Дотлић, који, узевши у обзир околности, тј. „маћехински однос” нове власти према СНП, сматра да оно „часно испуњава свој дуг према народу” и да је „с великим пожртвовањем вршило своју културну мисију”.²³⁷

У прве три сезоне није се ни могао очекивати пуни уметнички замах. Због одсуства уметничких вођа СНП је било позориште са глумачким ансамблом скромнијих могућности. Технологија припреме представа за време прва два управника, Ђуре Трифковића и Милоша Хаџи-Динића, није се разликовала од предратне. За њихово време рад на представама карактерисао је мали број проба и готово невероватан ритам премијера (на скоро сваких недељу дана). Њима припада признање као обновитељима СНП, за пионирски подухват на његовом организовању и раду.

Први државом постављени управник Коста Луковић и наредни, Петар Коњовић, били су веома амбициозни, али је штета што на тим местима нису дуже остали. У основи, обојица су напустили Позориште због неадекватних услова за рад, пре свега, недовољних финансија. Међутим, њих двојица су колико-толико стабилизовали и административно-технички организовали СНП као уметничку установу. Подигли су радну дисциплину и увели озбиљан, систематски рад, ангажовали нове снаге, пре свих, професионалне редитеље (Јакова Осиповича Шувалова и Емила Надворника). Глумачка трупa је у време њиховог управниковања успешно радила. Луковић је увео и музичко-сценску грану, а Коњовић ју је уна-

²³³ М. Малетин, *Суштон војвођанске позоришне традиције*, Архив СНП, 68.

²³⁴ М. Вилић, исто, 5.

²³⁵ Младен Лесковац, *Devedesetogodišnjica novosadskog Srpskog narodnog pozorišta*, „Književne novine”, IV, br. 45, 8. decembra 1951, 8.

²³⁶ Влада Поповић, *Записи из позоришта*, Српско народно позориште, Нови Сад 1982, 9.

²³⁷ Лука Дотлић, *Из наше позоришне историје*, СНП, Нови Сад 1982, 25.

предио, те су опера и оперета имали завидан успех у то време. Организованији и студиознији рад СНП резултирао је и вишим уметничким нивоом представа.

СНП у прве три сезоне међуратног периода (1918/19, 1919/20. и 1920/21) нема довољну државну потпору, што му додатно отежава рад, јер у ситуацији веће потражње од понуде глумаца, оно је губило боље глумце. У нову државу СНП је ушло као национално-културна институција, а већ на самом њеном почетку сведено је на обласно позориште, и надаље током овог периода безмало га је спрозала до школе за почетнике глуме: „и млад и сиров, одлучан и често неувиђаван етатизам испољен у свеобухватној друштвеној сили, која лута, експериментише и греши, али постоји, траје и влада...”²³⁸

СНП је имало неколико тешко решивих проблема, а у основи свих био је финансијски.

Novisadi Szerb Nemzeti Színház
Novisad, szombaton 1921. március 19-én
Első
BALETT ESTÉLY

MŰSOR:

1. CHOPIN: A pillangók. Táncosok: Valjentina Valjina növendései 2. CHOPIN: Valse, táncosja Valjentina Valjina k. a. 3. BERENYI: A KÉZ mimikai sketsz 1 felvonásban. Személyek: A'Nicozso Valjina Valjentina k. a. A' Mór M. Dukanović úr A' testvér Klemenčić úr	4. RUBINSTEIN: Az éj. Táncosok: Valjentina Valjina k. a. és Klemenčić úr. 5. KUKUWAMI: JAPÁN TÁNC. Táncosja Valjentina Valjina k. a. 6. A MUZSIKUS ÉS A TÁNCOSNŐ. Zenet jelenet 3 részben: a) WILM-WILM: Szerelmi tánc. (Valse moderne.) b) CHOPIN: Nocturno. (Karnavál 6.) c) Saint-Saëns: Danse macabre. Táncosok: Valjentina Valjina, Z. Vebbe kisaszonok, Klemenčić úr és a balett kar.
--	---

Az előadás kezdete este pont 8 órákor

Operai helyárak

Serbisches National-Theater in Novi Sad
Novi Sad, Samstag den 19. März 1921.
Erster
BALETT-ABEND

PROGRAMM:

1. CHOPIN: Schmetterlinge, Kinderbalett. Ausgeführt v. den Schillerinnen d. Frl. Valjina. 2. CHOPIN: Valse. Tanzt Frl. Valjina. 3. BERENYI: Die Hand mimischer Skizzen in 1 Aufz. Personen: Die Tänzerin Frl. Valjina Der Baron Herr Dukanović Der Einbrecher Herr Klemenčić	4. RUBINSTEIN: Die Nacht. Ausgeführt von Frl. Valjina und Herr Klemenčić. 5. KUKUWAMI: Japanische Tänze. Tanzt Frl. Valjina. 6. DER SPIELMANN UND DIE TANZERIN. Mimische Scene in 3 Theilen. a) WILM-WILM: Liebespiel. (Valse moderne.) b) CHOPIN: Nocturno. (Karnavalsnacht.) c) Saint-Saëns: Ihr letzter Tanz. (Danse macabre) Ausgeführt v. den Damen Valjina Vebbe und H. Klemenčić mit Balettschor.
--	--

Die Vorstellung beginnt um 8 Uhr abends

Oper-Preise

Балетско вече, СНП, 19. 3. 1921, плакати на мађарском и немачком језику

²³⁸ П. Волк, исто, 4.

Глумци СНП-а, Нови Сад, 1920.

Глумачки ансамбл СНП-а приликом прославе 60-година, Нови Сад, 1921.

ЗАКЉУЧАК

„Како да не певам славопојке овом светилишту кад знам, да је све нас чувало проносећи буктињу националне свести и националне мисли кроз народ, носећи кроз Српство лучу, која традицијом светли, љубављу загрева, духом крепи, снагом крши?! (...) О нашем Мезимчету се може говорити само заносно у суперлативу. То је установа у песму саливена, за коју ће се родити поета, који ће знати довољно топлу химну срочити овој високој српској и националној институцији.“²³⁹

Звучи готово невероватно да институција такве традиције и значаја нема своју монографију. У домаћој театрографији делатност СНП од оснивања до Првог светског рата (1861–1914) као и период после Другог светског рата (од 1945) до данас, значајно је заступљена. Међутим, историја овога театра између два светска рата (1918–1941) у постојећој позоришној историографији и театрологији скромно је презентована.²⁴⁰ Основни разлог непостојања монографије је, чини се, у томе што се нико до сада није одважио да систематски истражи веома сложену међуратну историју овог позоришта, део без кога је немогуће ваљано и у потпуности сагледати и оценити његову укупну делатност. Отежавајуће околности истраживачима су пожар у коме је изгорела зграда Дунђерсковог позоришта²⁴¹ и тзв. новосадски позоришни паралелизам.²⁴²

Делатност међуратног СНП до сада није била подвргнута озбиљној критичкој анализи, те су се ауторима каткад поткрале и нетачне чињенице. Подаци су по-

²³⁹ М. Вилић, исто, 6.

²⁴⁰ Од великог значаја за изучавање историје овог периода и његову реконструкцију свакако је следећа основна литература: Боровоје Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опере)*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд 1979; Петар Волк, *Позоришни животи у Србији, 1835–1944*, Институт за позориште, филм и телевизију, Факултет драмских уметности, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 1992; *Сјоменица 1861–1921*; затим поједини прилози из зборника радова: *Сјоменица 1861–1961*, СНП, Нови Сад 1961; *Српском народном позоришту, 1861–1986*, СНП, Нови Сад 1987; Као и непубликована дела: Радослав Веснић, *Грађа за историју СНП-а од 1919. до 1931*, ПМВ; Станоје Душановић, *Хроника 1861–1941*, у рукопису, инв. бр. 7599-7600, ПМВ; Павле Јефтић, *Дневник позоришних предсјава од 1919. до 1961*, Архив СНП; и Марко Малетин, *Суштон војвођанске позоришне традиције*, Архив СНП. Остала дела, ако и помињу обнову рада СНП (1918–1921), чине то више узгредно.

²⁴¹ Пред зору 23. I 1928. изгорела је зграда Дунђерсковог позоришта, у којој је СНП било смештено, а са њом и његова: архива, библиотека, гардероба, реквизита и кулисе.

²⁴² Ни у једном граду Краљевине позоришна проблематика није била тако сложена као у Новом Саду. Током међуратног раздобља у њему осим аматерских делује и више професионалних позоришта, која су, с обзиром на околности, најчешће међусобно били ривали и сметња једно другоме за добијање неопходне државне материјалне потпоре. Паралелно са најстаријим националним театром Српским народним позориштем (1861) и најстаријим дејчим позориштем Позориштем лутака у Новом Саду (од 1932), у међуратном периоду деловала су, смењујући једно друго, и државна новосадска позоришта: Народно позориште у Новом Саду (1921–1928), Народно позориште за Северне области, тј. Новосадско-осијечко позориште (1928–1934), Народно позориште у Београду – Секција за Дунавску бановину (1934–1935) и Народно позориште Дунавске бановине кнеза намесника Павла (1936–1941).

некад необјективни, непотпуни, или су преузимани без дубље анализе и провере. У неким од њих постоје заблуде и нејасноће око делатности и континуитета СНП, његово поистовећивање са конкурентним позориштима тога времена, а оспоравана је и управна улога његовог ДСНП. Ипак, трагачки посао у овом истраживању био је олакшан тим студијама које су му биле полазиште и основ.

Временски лоцирајући предмет овога истраживања може се рећи да је у питању историја СНП у непуне три године у „новом добу“ након сумрака наше цивилизације – Првог светског рата. То је сам праг периода омеђеног двама светских ратова, заправо предах између двају чинова светске катаклизме. Доба које је кулминирало новим светским ратом и стога се с правом може назвати „временом нетрпељивих“. И на почетку те „паузе“, а у тим оквирима, требало је и СНП да траје, делајући и стварајући уметност. „Ко буде писао једном историју нашег позоришта – наићи ће – мал’ те не – на сваком кораку на неприлике, што су кочи-
ле точак напретку нашег позоришта шта више и самом опстанку претиле му”.²⁴³

Предмет истраживања је институција СНП, у времену од новембра 1918. до јула 1921. године. Под СНП подразумевала се тада његова уметничка труппа (управник, редитељи, диригенти, кореографи, драматург, глумачки ансамбл, певачи, хор, оркестар, сценографи, шаптачи...) и ДСНП (начелник/председник, секретар и чланови Скупштине, Управног и Надзорног одбора и Уметничког и Економског одсека, благајник и други административни и технички персонал).

Ово истраживање је покушај разоткривања догађаја у прве три сезоне по обнови рада СНП након тзв. уједињења (заправо настанка нове државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1. децембра 1918), и да као мали допринос помогне расветљавању међуратне историје најстаријег националног театра, како би историја овог позоришта у перспективи могла бити коначно сагледа-
на у целини. Досадашња историја СНП може се поделити на три периода: романтичарски (1861–1914), међуратни (1918–1941) и савремени (од 1944). Нужно је, целине ради, расветлети и овај историјски сегмент, како би се премостила и у континуитету повезала сва три периода (за време два светска рата Позориште није радило, 1914–1918. и 1941–1944).

„Било је заиста болно и несхватљиво посматрати како се постепено свесном не-
бригом и погрешном политиком одговорних државних и бановинских власти неиз-
бежно гаси Позориште с најлепшом, најстаријом и у национално-политичком погледу
најсадржајнијом и најзначајнијом традицијом на југословенском тлу.”²⁴⁴

Током међуратног периода СНП је уживало наклоност и публике и штам-
пе, и ненаклоност државних органа који су га занемаривали и давали му
субвенцију која је била увек мала и редовно несигурна. Такво равнодушно и по-
мало игнорантско понашање државе резултирало је безмало сталним кризама

²⁴³ Лаза Станојевић, *О Српском народном позоришту*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци 1906, 13.

²⁴⁴ Б. Стојковић, исто, 831.

и искушењима за СНП током овог периода. Финансијске тешкоће су углавном биле основа и свих других тешкоћа – организационих, репертоарских и уметничких. Несумњиво да је власт тиме у покрајину са најстаријом и најтрајнијом позоришном традицијом унела нестабилност, изазвала превирања и трајну позоришну кризу. Ни у једном граду Краљевине позоришна проблематика није била тако сложена. У том новосадском позоришном паралелизму СНП је готово стално водило борбу за субвенцију и гостовања са другим позориштима и државом. Његов велики историјски значај и богата традиција нису били довољно јаки аргументи властима да му осигурају рад и углед, него као да су се поигравали са његовом судбином и судбином свих оних који су чинили СНП. Но, снага СНП је управо у ономе одакле је и поникло – у народу. Уз његову помоћ и за њега оно је и опстало. За српски народ оно није само културна установа, него и институција која је свој народ морално, уметнички и национално издигла и учила.

„Зашто мезимчетом народ не зове Матицу српску, Гимназију, Богословију или Препарандију? Зато што је оно било установа најближа и најприступачнија оним широким слојевима нашег народа, кроз коју се он непосредно напајао просветом и буђењем националне свести, учио се историји кроз славну прошлост и гледао у апотеози старе славе и величине своју будућност, слушао свој лепи матерњи језик и гледао лицем у лице своје јунаке...”²⁴⁵

Није успело ни аустроугарским властима да му из назива одузму оно „народно”, ни касније властима у националној држави да избришу оно „српско”, јер је оно заиста и било позориште српскога народа.

Нови живот после ратне катаклизме доносио је и нове задатке Позоришту. Требало га је прилагодити новим сложенијим условима живота.

„Иако је стварање те државе дуго припремано од најбољих и напредних синова свих наших народа, изгледа, да су га сви дочекали неспремно. Као да је то ослобођење и стварање нове државе на националној основи дошло сасвим изненада. И преживели позоришни људи су се разилазили у мишљењу и начину о почетку, о раду и о положају позоришта у новом времену. Сваки члан Српског народног позоришта гледао је на рад и положај Позоришта према свом политичком уверењу.”²⁴⁶

СНП је током ове три сезоне у сталном напору да се одржи. Гомилају се тешкоће, ређају кризе, али се оно залагањем родољубивих позоришних ентузијаста одржало. Нажалост, уметничка делатност СНП, спутана друштвено-политичким и економским околностима, није увек и на достојној висини репрезентовала ону некадашњу његову величину.

Подржављење Српског народног позоришта (22. децембра 1919) означило је завршетак једне велике традиције. Нажалост, њиме је овдашња готово пословична неспретност и аутизам државе према култури, деградирало најстарији национални позоришни завод спутивши га на ниво обласног позоришта.

²⁴⁵ Р. Веснић, *Позоришта у Војводини...*, 23.

²⁴⁶ П. Јефтић, *исџо*, Архив СНП, 1.

Етатизацијом је покушала и да угаси један специфичан организациони модел позоришта и да СНП одвоји од свог Друштва.

Да би једно позориште испуњавало свој основни задатак – да ствара уметност, потребно је много тога: искусна и квалитетна управа, јаке редитељске снаге (редитељи који имају позоришног знања и уметничког мерила, уметничких амбиција, стваралачког полета, да буду упознати са радом домаћих и страних позоришта и њиховим репертоаром...), глумачки ансамбл са глумцима разних фахова и искустава (у случају СНП и добре певаче, диригенте, кореографе, балетске играче, хор и оркестар, и све друго потребно за музичко-сценске инсценације), стални студиозни рад на сцени, добру репертоарску политику, функционалну и добро опремљену позоришну зграду, одговарајући декор и костиме, ваљану техничку подршку и пратеће радионице, фондус... и наравно, солидну материјалну потпору, квантитативно-квалитативни потенцијал у публици, развијену критику и солидну друштвено-политичку климу.

Мало је од наведеног имало СНП првим годинама међуратног раздобља.

Повлачећи паралелу између ондашњег и садашњег времена, увиђа се доста сличности у скоро сваком сегменту друштвених појава. Чини се као да држава не схвата снагу и суштину културе, да се и данас „нерадо“ бави својим позориштима, да нема ни визију ни стратегију културне политике. И времена су подједнако тешка као и у годинама које су обухваћене овим истраживањем, а у таквим смутним временима угрожен је човек, његова слобода и дух, и она најплеменитија човекова вештина – уметност.

Због онога како је настало и због специфичности његовог деловања, као и због чињенице да је оваплоћење војвођанске позоришне традиције, СНП је у односу на друга српска позоришта (гледано у вишем смислу) ипак непоредиво и посебно. И ако се због тога усудимо да кажемо и прихватимо да је СНП српска легенда, а у прилог томе иде и чињеница да је СНП прозвано и „лучом“ наше народне просвете, упоређујући га са митским грчким јунаком Прометејем, који је људима дао дар највећи – ватру – СНП се може сматрати и Прометејем српске културе (или бар једним од), које је, да легенда буде потпуна, кажњено због тога исто као и Прометеј, бог од богова, а оно српско од Срба.

Само позориште је и збиља и уобразиља, зато овај рад и завршава мислима прожетим и науком и поетиком: „Историја је учитељица света. Позориште је виши и дубљи смисао тог учења... Некада је била религија, а данас је позориште основ сваке културе. Исто као религија, а више од поезије, а још више од филозофије, позориште је средсреда људског духа, душе и животног смисла. (...) живот је борба. Позориште је прикажња ове борбе. (...)“

Ако су живот и рад људи тајна, онда је глума њихова представа. Први Глумац човечанства и последњи Глумац човечанства завршиће историју света, као што су је и почели узвиком:

– У почетку би Бог и његов слуга глумац!²⁴⁷

²⁴⁷ Александар Илић, *Увод у свејско позориште*, Планета, Београд 1940, 9.

ПОГОВОР

Рецензија рукописа књиге Зорана Максимовића *Обнова Српској народној позоришћу после Првој светској рат* (1918–1921)

У рукопису књиге *Обнова Српској народној позоришћу после Првој светској рат* (1918–1921), насталом на основу магистарског рада одбрањеног на Академији уметности у Новом Саду 2006. године, јасно је да је Зорану Максимовићу мотив за обраду теме било и сазнање да српска театрологија нема довољно радова који научно доследно и исцрпно анализују делатност Српског народног позоришта у раздобљу између два светска рата (1918–1941).

Полазиште аутора књиге заснивано је и на чињеници да је у првим годинама назначеног раздобља Српско народно позориште, у складу са новим историјским временом, доживело суштинску промену. Превасходно национално-друштвена установа добила је после Првог светског рата претежно уметничке смернице, не губећи при том своју националну оријентацију у даљем развоју српске културе. Дајући Српском народном позоришту статус обласног државног позоришта (22. децембра 1919), власт нове државе покушала је да угаси један особен организациони модел позоришта и да га одвоји од Друштва за Српско народно позориште. Позориште је изгубило и своје историјско име и добило ново: *Народно позориште у Новом Саду*. Материјална средства којима је располагало нису била довољна, те уметничка делатност Српског народног позоришта, спутана друштвено-политичким и економским околностима, није увек и на достојној висини репрезентовала његову негдашњу величину.

Сажето и прецизно представљање историјских догађаја (политичке, социјалне и националне прилике у Војводини у првим годинама после Првог светског рата) у рукопису ове књиге видљиво су биле резултат чињенице да је Зоран Максимовић дипломирао на Одсеку за историју Филозофског факултета у Новом Саду. То му је помогло да на овом одговорном научном задатку са темељном научном веродостојношћу оствари синтезу својих знања историје и током радног века стечених знања из научног подручја театрологије. Зато је, доследно усмерен на тему, Зоран Максимовић у рукопису књиге користио театролошки метод (заснован на интердисциплинарности), служећи се сазнањима већег броја дисциплина научног подручја театрологије: историје позоришта са њеном помоћном науком театрографијом, социологије позоришта, естетике позоришта (глума, режија, позоришни простор) и теоријске драматургије, али и искуствима и сазнањима других наука (науке о књижевности, историје, социологије и других).

Као илустрацију методског приступа раду наводим податак да је у оквиру театрографских истраживања Максимовић извршио реконструкцију позоришног репертоара по сезонама. (Реконструкција представа извршена је уз помоћ театрографских података: плакати и програми представа из којих се сазнају датум и место премијере и листа свих учесника и сарадника, фотографије представа, тонски и видео записи представа. У истраживаном раздобљу изведено је 474 драмских, 121 музичких, 14 балетских и 23 осталих програма – 19 концерата, три пригодне, свечане представе и једна пантомима.) Театрографски предмет његовог истраживања било је и Српско народно позориште као установа (у времену од 1918. до 1921): његова уметничка трупa (управник, редитељи, диригенти, кореографи, драматург, глумачки ансамбл, певачи, хор, оркестар, сценографи, шаптачи и друго помоћно особље) и Друштво за Српско народно позориште (начелник/председник, секретар и чланови Скупштине, Управног и Надзорног одбора и Уметничког и Економског одсека, благајник и други административни и технички персонал, као и месни позоришни одбори). Максимовић излаже и анализује и други доступни документациони материјал. Реч је о актима Друштва за Српско народно позориште, актима Уметничког одсека, Економског одсека, Министарства просвете, затим о турнејама, о преписци, позоришним чланцима и позоришним критикама у дневним листовима и часописима.

Централни део рукописа ове књиге обухвата истраживање кључног периода обнове Српског народног позоришта 1918. и његових трију првих сезона у ослобођеној држави. То су, најпре, откривања и уобличавања историјске материје претежно фактографске природе. Максимовић темељно допуњава до сада оскудна научно-позитивистичка знања без којих не би биле могуће даље театролошке и естетске обраде ове теме. Театролошки дубље Максимовићеве анализе, у којима се служио методама естетике позоришта, показују његов смисао за позоришни начин мишљења. Сасвим сажето указујем на његово запажање да се репертоарска политика СНП заснивала на традиционалним схватањима средњоевропског позоришта XIX века и била најближа укусу широке, претежно грађанске публике (народни комади са певањем, комедије, историјске и романтичне драме и мелодраме). Да глумачка остварења, иако често нису излазила из романтичарских оквира, постају у овом раздобљу изражајнија, психолошки дубља и разноврснија, док су најбоља од редитељских, сценографских и костимографских остварења, досезала релативно висок уметнички ниво.

Театролошки најзрелији део овог рукописа је *Закључак*, за који је професор Божидар Ковачек, у *Мишљењу о магистарској дисертацији кандидата Зорана Максимовића*, написао да је „тај део тезе оно језгро које ће готово неокрњено моћи ући у историјске прегледе трајања Српског народног позоришта као најстарије стабилне позоришне институције српског народа”.

Професор Ковачек је указао и на документарну вредност особеног прилога рукопису који чине стотинак драгоцених страница интегралне документације.

Реч је о преписима најважнијих текстова о раду Српског народног позоришта у истраживаном времену (Аница Савић Ребац, Тихомир Остојић, Милан А. Јовановић); преписима званичних докумената Позоришта укључујући ту и извештаје Министарству просвете; ксерокс копијама педесетак плаката за представе Позоришта у ове три сезоне рада; и све сачуване музејске фотографије, посебно уметничких личности које су тада припадале Позоришту.

Рукописом књиге *Обнова Српској народној позоришћа после Првој светској ратa (1918–1921)* Зоран Максимовић потврдио не само темељну обавештеност о грађи коју је користио, смисао за театролошке анализе (разумевање особности и суштине збивања на позорници), енергију за истраживачки рад, него и зрелост схватања историјских и друштвених околности у којима се одвијао позоришни рад.

После свега изнетог, могу да закључим да рукопис књиге *Обнова Српској народној позоришћа после Првој светској ратa (1918–1921)* Зорана Максимовића представља вредан прилог историји Српског народног позоришта и доказује ауторову зрелост да се с успехом бави значајним темама историје и естетике позоришта...

У Београду, 15. новембра 2010.

Пећар Марјановић

Српско Народно Позориште

42. представа У ДУЊЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ Ван претплате

У Новом Саду у уторак 18. новембра 1919. године.

Између чилова свира оркестар војне музике Шумадијске Дивизије.

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ

Трагедија у 5 чинова. Написао: Др. Лаза Костић. За позорницу удесио: А. Хаџић.
Редитељ: Динић.

ЛИЦА:

Дужде од Млетака	М. Динић
Ђорђе, син му	М. Душановић
Анђелија, кћи му	М. Хаџићева
Филета, удовица Дуждевог сина	П. Рајичићка
Иво Црнојевић, господар Црне Горе	Д. Саасић
Јевросима, жена му	Ј. Динићка
Максим, син му	В. Васиљевић
Милош Обренојевић	В. Кустудић
Јован Калешан	В. Виловац
Илија Ликовић	Ј. Петровић
Милић Шереметовић	Ј. Силајџић
Ђура Кујунџић	Ј. Стојчевић
Надан Бојимир	Д. Кранчевић
Радоје Црногорац	Р. Алмажановић

Догађа се у Млетцима и у Црној Гори.

Цене места: Ножа у партеру и у I. спрату: 64 К. — Седиште у партеру у I., II., III. и IV. реду: 13 К. У V., VI. и VII. реду 11 К. У VIII., IX., X. и XI. реду 9 К. У XII. и XIII. реду 7 К. Седиште на балкону: у I. реду 13 К. У II. реду 9 К. У III. и IV. реду 7 К. Седиште на галерији: у I. реду 5 К. У II. реду 4 К. — Стојање: у партеру 4 К. на галерији 3 К.

Позоришна се зграда греје.

Престава почиње тачно у 7 и по сати.

Улазнице се продају прено дан у књижарници Св. Ф. Огњановића. Недељом и славом продају се улазнице од 9—11 сати на позоришној каси. Вечерња позоришна каса отвара се у 6 сати.

ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

- Авировић, Милица 99
 Адамовић, др Стеван 49
 Албини, Срећко 52, 53, 95, 100
 Александар Карађорђевић, краљ 22
 Алмажановић, Раденко 21, 28, 29, 32, 48, 53, 55, 63
 Амфитеатров, Александар Валентинович (Александр Валентинович Амфитеатров) 94
 Андрејевић, Јован Јолес 12
 Андрић, интендант 67
 Анценгрубер, Лудвиг (Ludwig Anzengruber) 93
 Араницки, чиновник 29
 Армиди, Арман 53
 Арсеновић, Теодора 63
 Арцибашев, Михаил Петрович (Михаил Петрович Арцибашев) 94
 Аћимовић, Анђа 99
 Ауденино, Ромоло 19
- Бајар, Жан-Франсоа (Jean-Franzois Bayard) 93
 Бакаловић, Ђура 51
 Бакланов, Георгиј Андрејевич (Георгий Андреевич Бакланов) 69
 Балзак, Оноре де (Honoré de Balzac) 94
 Баница, Светислав 41, 52, 74, 75, 76, 83, 85
 Баријар (Баријер) (Бело), Теодор (Théodore de Baryère) 94
 Барјактаревећ Каменко 47, 87
 Беговић, Милан 48
 Бенедикс, Родерих Јулијус (Roderich Julius Benedix) 93
 Бенешкић, Јулије 64
 Бернстен, Анри (Henry Bernstein) 54, 94
 Берте, Хајнрих (Heinrich Berté) 65
 Бизе, Жорж (Georges Bizet) 69, 95
 Бијелић, Јован 48, 54, 101
 Билибин, Иван Јаковљевић (Иван Яковлевич Билибин) 94
 Бирх-Пфајфер, Шарлота (Charlotte Birch-Pfeiffer) 94
 Бисон, Александар (Alexandre Charles Auguste Bisson) 94
- Бло, Едуар (Edouard Blau) 53
 Блум, Ернест (Ernest Blum) 94
 Богдановић, Милан 87
 Богић, Витомир 99
 Бодански, Роберт (Robert Bodanzky) 53
 Бојић, Милутин 48, 54
 Бојовић, Петар 22
 Бокшан, Милан (Милош) 31, 74
 Бошњаковић, Милица Милева 21, 26, 30, 63, 99
 Брако, Роберто (Roberto Bracco) 95
 Брановачки, Ђена 45
 Брановачки, Ида 45
 Брановачки, Стеван 72
 Брахус, Стеван 64
 Брзак, Драгомир 64
 Будисављевић, Милан 75
- Вајлд, Оскар (Oscar Wilde) 94
 Валабрек, Албен-Исак (Валабер) (Albin-Isaac Valabrigue) 94
 Ваљина, Валеција 59, 60, 61, 101
 Васиљевић, Жарко 66, 68
 Васиљевић, Даница 21, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 39, 46, 54, 88, 99
 Васиљевић, Коста Коча 13, 21, 25, 30, 34, 38, 39, 55, 64, 81, 94, 98, 99
 Вебле, Марко 69, 99, 101
 Величковић, Миладин (Милан Свињарев) 36, 74, 75, 97
 Вера, Марија 49, 52, 55, 70, 88, 99, 101
 Верди, Ђузепе (Giuseppe Verdi) 53, 61, 95
 Верешчагин, Александар Александрович (Александр Александрович Верещагин) 50, 99
 Верешчагин, Марија Марусја (Мария-Маруся Верещагина) 70, 99
 Верон, Михаило Волконски 53, 101
 Веселиновић, Јанко 64
 Веснић, Радослав 19, 21, 22, 24, 32, 36, 38, 49, 53, 55, 56, 61, 63, 64, 78, 79, 90, 91, 100, 101, 105, 107
 Виг, Виљем, банкар 29

- Викова, Божена Куњетицка 88, 95
Вилбрант, Адолф (Adolf Wilbrandt) 93
Вилић, Марко 11, 18, 27, 41, 74, 75, 102, 105
Вилнер, Алфред Марија (Alfred Maria Willner) 53
Виловац, Војислав 21, 38, 99
Виловац, Јован 44
Виловац, Катарина/Катица 21, 99
Винавер, Станислав 87
Влаховић, Иван 29
Војновић, Иво 24, 40, 45, 54, 55, 66, 95, 97
Волк, Петар 12, 53, 96, 103, 105
Врбањац, Драгутин 101
Вујић, Софија 13
Вукичевић, Ђура 12
Вучерић, Илија 29
- Гавански, Д. 29
Гавела, Бранко 66
Гаво, Пол (Paul Gavault) 94
Гавриловић, Михаило 12
Гавриловић, Никола 90, 91, 94
Гернер, Карл Август (Karl August Gurner) 93
Гете, Јохан Волфганг фон (Johann Wolfgang von Goethe) 53, 65, 93, 94, 99
Гец, Јован 46, 99
Гец, Мила 99
Гимер (Гимера), Анхел (Angel Guimera) 95
Гинић, Димитрије 99
Глигорић, Велибор 16, 78, 87
Глишић, Милован 64
Гогољ, Николај Васиљевич (Николай Васильевич Гоголь) 93, 94
Голдони, Карло Освалдо (Carlo Osvaldo Goldoni) 94
Голија, Павел 64
Горскаја, Вера 52, 69, 101
Гошић, Драгољуб 61, 63, 64
Гругрова, Милка 13
Грибоједов, Александар Сергејевич (Александр Сергеевич Грибоедов) 94
Григорјев (Григоријевић), Виктор 69, 101
Грилпарцер, Франц (Franz Grillparzer) 93
Грол, Милан 42, 60, 67, 86, 92
Грунчевић, Милица 12
Грчић, Милан 63
Грчић, Јован 63, 82, 83, 86, 94
- Давидовић, Љуба 22
Дезарбр, Непе (Nyrre Desarbres) 94
Дерлеј, Жозеф (Joseph Derley) 26
Дидринг, Ернст (Ernst Didring) 95
Дијан (Дијана), Дон Мануел Хуан (Juan Manuel Diana) 68, 95
Дима, Александар Син (Alexandre Dimas или Dumas Fils) 93
Димитријевић, Миша 13
Димовић, Милан 53
Диманоар, Филип (Philippe–Franzoise Dumanoir) 94
Динић, Љубица Хаџи 12, 13, 19, 21, 34, 40, 54, 55, 64, 66, 67, 99
Динић, Милош Хаџи 13, 21, 23, 25, 26, 29, 30, 34, 38, 40, 45, 46, 54, 66, 67, 92, 98, 99, 102
Динуловић, Иван 99
Дицген, Имре 29
Добриновић, Јелисавета Јеца 13
Добриновић, Пера 13, 32, 34, 35, 44, 61, 67, 81, 99
Доде, Алфонс (Alphonse Daudet) 44, 94
Дотлић, Лука 87, 102
Драгашевић, Јован 31
Дрегел, Габор 95
Дубска, Божена 52, 54, 58, 101
Дубска, Карола 52, 54, 58, 101
Дунђеров, трговац 29
Душановић, Загорка 99
Душановић, Илинка 99
Душановић, Милорад 19, 21, 28, 29, 31, 54, 55, 88, 99
Душановић, Станоје 22, 29, 46, 47, 90, 99, 105
- Ђорђевић, Јован 12, 13, 64, 72, 79, 94
Ђуричић, П, члан ДСНП 41
Ђурковић, Никола 94
- Егреси, Габор (Egressy Gábor) 93
Екар, Жан (Jean-Franzois-Victor Aicard) 54, 94
Ерве, Ронже (Ronger Hervy) 95
Ервије, Пол (Paul Hervieu) 94
Ечегареј, Хозе (Echegaray) (Josy Echegaray) 95

- Живановићка, 19
 Живановић, Миливоје 99
 Живојиновић, Велимир Massuka 87
 Живојиновић, Јован 74
- Запольска, Габријела (Gabriela Zapolska) 95
 Златковић, Александар 99
 Зорић, Никола 12
 Зурковић, Ћорђе 29
- Ибзен, Хенрик Јохан (Henrik Johan Ibsen) 61, 93, 94, 95
 Ивановић, Васа 21, 29, 99
 Ивковић, Ћорђе 29
 Иго, Виктор (Victor Hugo) 94
 Илић, Александар 108
 Илић Бранко 41, 75
 Илић, Олга 99
 Иличич, 68
 Исајловић (Исаиловић), Михаило 61
- Јакшић, Милета 66
 Јанковић, Гавра 45, 73
 Јанковић, Паја 19, 74
 Јарно, Ћерђ (Георг) (Guçrgy Jarny-Cohner) 18
 Јевђевић, Доброслав 30
 Јевђеновић, Д, члан заробљеничког позоришта у Болдогасоњу 19
 Јеленик, Евг. 29
 Јеленска, Алма 85
 Јеремић, Јован 99
 Јефтић, Павле 37, 46, 53, 64, 83, 90, 105, 107
 Јовановић, Војислав Воја 34, 48, 54, 66, 71, 99
 Јовановић, Јован Змај 12, 64, 68, 72
 Јовановић, Љубица 19, 34, 99
 Јовановић, Милан А. 7, 18, 38, 41, 66, 68, 74, 75, 111
 Јовановић, Пера Млађи 29, 99
 Јовановић, Стеван 99
 Јовановић, Тоша 68
 Јосиповић, Милорад 19
 Јосиповић, Р, декоративни сликар 19
 Јоцић, Јелка Јелва Лукин 58, 65, 69, 101
 Јуријева, Марија 50
- Кајаве, Гастон Арман (Gaston-Arman de Caillavet) 60, 94
 Калић, Мита 64
 Кевер, Лајош (Kçvйг Lajos) 12, 93
 Кириловић, Димитрије 11, 13, 16
 Клеменчић Клеменс 33, 59, 61, 69, 98, 101
 Клицин, Мита 25
 Кнежевић, Јован 12
 Кноблаух, Едуард 61, 68, 94
 Ковачевић, Михаило 99
 Ковачек Божидар 7, 11, 110, 111
 Ковачић, Јоца 45
 Ковачић, Јулијана Смиљанов 45, 73
 Ковач, С. 29
 Ковјанић, Стева 29
 Кокотовић, Петар 29, 30
 Колар, Јосиф 93
 Коларовић, Димитрије 13
 Коларовић, Љубица 13
 Коларски, Веселин 29
 Контировић, Емил 29
 Коњовић Петар 18, 23, 27, 36, 38, 41, 49, 56, 57, 60, 68, 71, 75, 83, 84, 88, 92, 100, 102
 Копе, Франсоа (Franzоis Cоррйе) 55, 93, 94
 Косановић, Богдан 90, 94
 Костић, Лаза 64, 94, 95
 Коцебу, Август фон (August von Kotzebue) 93
 Кранчевић, Драгомир 21, 30, 39, 40, 47, 53, 74, 98, 99, 101
 Кранчевић, Ружа 21, 39, 48, 64, 99
 Краус, Лили 54, 99
 Крестини, Антонио 19
 Крстоношић, Петар 41, 75
 Куковац, министар 66
 Кустудић, Владимир 29, 30, 34, 36, 47, 50, 88, 99
 Кучера, Јулија 26, 99
- Лабиш, Ежен (Eugene Labische) 93
 Лазаревић, Лаза 99
 Лазаревић, Лазар 12
 Ларонж, Адолф (Adolf L'Arronge) 93
 Латинчић, Јован 41, 74
 Леви, Матија 29
 Левова Мила 58, 65, 101
 Ленска, Стефанија 21, 29, 30, 34, 54, 88, 99

Лесинг, Готхолд Ефрајм (Gotthold Ephraim Lessing) 93
 Лесковац, Младен 102
 Лехар, Ференц (Франц) (Ferencz Leh6r) 53, 95
 Липшиц, Артур (Arthur Lipschitz) 30
 Лотић, Љубомир Љупко 41, 74, 75
 Лукић, Андрија 13
 Лукић, Тинка 13
 Луковић, Коста 45, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 64, 74, 81, 87, 91, 92, 93, 100, 101, 102

Максимовић, Зоран 1, 3, 5, 6, 109, 110, 111
 Малетин, Марко 102, 105
 Мансветова, Лидија 61, 99
 Маржинец, Хинко 52, 54, 100
 Маринковић, Јелена 13
 Маринковић, Павле 40
 Марићка, чланица новосадске дилетантске дружине 19
 Марјановић, Петар 95, 111
 Марковић Димитрије 12
 Марковић, Лазар Лаза Мргуд 18, 36, 41, 75, 93, 97
 Марковић, Милка 13, 33
 Мартен, Едуард (Eduard Martin) 93
 Маса, Виктор (Victor Mass6) 14
 Маскањи, Пјетро (Pietro Mascagni) 53, 65, 95
 Масне, Жил (Jules 6mile Fr6yd6ric Massennet) 53, 65, 95, 100
 Матачић, Ловро 52, 53, 58, 69, 100
 Матејић, Сотировић Туцаковић Даница 21, 26, 46 (Матијевићка), 47, 51, 53, 99
 Матејић, Милан 21, 46, 98, 99
 Матић, Андрија М. 19, 41, 74
 Машић, С. 29
 Микулић, Невена 44
 Милетић, Светозар 12, 72
 Милије, Пол (Paul Milliet) 53
 Милутиновић, Добрица 21, 61, 63, 99
 Милутиновић, Јелена 63
 Миљковић, Веља 13, 14
 Мирже (Мираже), Анри (Henri Murger) 94
 Миросављевић, Лаза 41
 Михајловић, Филип 29
 Михичић, Милица 64
 Мјасницки, Иван Иљич (Иван Иљич Мясницкий) 26, 34, 93, 94

Молијер, Жан-Батист Поклен (Jean-Baptiste Poquelin Moliere) 93, 94
 Молнар, Ђерђ (Moln6r Gy6rgy), 95
 Монашевић, Душан С. 29

Надворник, Емил 48, 49, 54, 59, 98, 102
 Надворник, Јозефина Матић (Нада Ворни) 70, 99
 Недељковић, Ђорђе Ф. 45, 73
 Недељковић, Никола 12, 13
 Ненадовић, Владислав 19, 41, 74
 Нестор, Јован 47, 93
 Нестрој, Непомук Јохан (Johann Nepomuk Nestroy) 93
 Никодери, Дарио (Dario Niccodemi) 95
 Николајевић, Сергеј 58, 101
 Николић, Божа 44, 48, 54, 64, 70, 71, 99
 Николић, Коста 86
 Николић, Мил. Л, потпоручник 29
 Николић, Тоша 29
 Нитер (Натер) (Nuitter), право име: Шарл-Луј-Етјен Трине (Charles-Louis Truinet) 26, 67, 94
 Нушић, Бранислав 23, 25, 26, 31, 32, 34, 36, 37, 43, 64, 66, 79, 92, 93, 95, 97

Одавић, Риста Ј. 24, 25, 97
 Оксендорф, Џон (John Oxenford) 94
 Оливијери, Мицика 70, 99
 Ордоно, Морис (Maurice Ordonneau) 94
 Остојић, Тихомир 7, 18, 20, 24, 25, 111
 Островски, Александар Николајевић (Александр Николаевич Островский) 94

Павићевић Драга 99
 Павићевић Радомир 99
 Павловић Перса 63
 Пајрон (Палерон), Едуар (Edouard Pailleron) 94
 Панаотовић К. 29
 Пандуровић, Сима 86
 Пелеш, Ђура 67
 Петровић, Вељко 74, 75
 Петровић, Дана 51
 Петровић, Ђорђе 83
 Петровић, Зорица Зора Виловац 28, 54, 99
 Петровић, Милан 74

- Петровић, Никола 18, 27, 29
 Петровић, Петар Пеција Старији 40, 45, 40, 45, 61, 95, 97
 Петровић, Сава 94
 Петровић, Светислав 45
 Пешић, Вукашин 19
 Пихерт, Емануел А. (Emanuel Pichert) 14
 Поповић Алекса А. 99
 Поповић, Влада 102
 Поповић, Ђорђе Даничар 12
 Поповић Љубица 12
 Поповић, Јован 87
 Поповић, Јован Стерија 34, 44, 64, 79, 93, 95
 Поповић, Мита 50
 Прага, Марко (Marco Praga) 22, 52, 95
 Предић, Милан 64, 86
 Прејац, Ђуро 64
 Преша, Богољуб 48, 67, 82
 Протић, Ђура 67, 68
 Путић, Никола 12
 Пучини, Ђакомо 53, 95
 Пушић, Ђока 29
- Радић, Душан 74
 Рајић, Иво Лоњски 61
 Рајковић, Ђура 13
 Рајковић, Јован 75
 Рајковић, Марија 13
 Рајковић, Сава 13
 Рајмунд, Фердинанд (Ferdinand Raimund) 93
 Рајнхарт, Макс (Max Reinhardt) 59, 98
 Рајчевић, Косара 99
 Рајчевић, Милош 99
 Раковић, Сава 29
 Ралетић, трговац 29
 Ранковић, Софија 19
 Рац, Михаило 12
 Рашковић, Боривој 64
 Рубинштајн, Артур (Arthur Rubinstein) 60, 101
 Ружић, Димитрије Мита 12, 13, 64
 Ружић, Драгиња Драга Поповић 12, 13
- Савић (касније Ребац), Аница 7, 21, 24, 25, 111
 Савић, Милан 63, 64, 87, 93, 95, 97
 Савић, Светислав 31, 70, 99
- Савић, Тонка 64
 Сајевић, Ивана 13
 Саратлић, Милан 38
 Сарду, Викторијен (Victorien Sardou) 26, 32, 93, 91, 94
 Сибирјакова, Варвара (Вера) 52, 101
 Сиглигети, Еде (Szigligeti Ede) 93
 Силајџић, Јован 28, 29, 99
 Симића, Николе Бате 38
 Скерлић, Јован 46
 Скриб, Ежен-Огистен (Augustin-Eugène Scribe) 93
 Слук, Пава Рајичић (Рајчевић, Рајачић) Алмажановић 19, 21, 34, 36, 51, 99
 Сметана, Беджих (Bedřich Smetana) 65, 66, 95
 Смрекар, Милан 53
 Сотировић, Драгољуб 51, 53, 54, 55, 64, 68, 71, 99
 Спаић, Панта 29
 Спасић, Димитрије 13, 21, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 46, 48, 49, 50, 54, 64, 67, 98
 Спасић, Драга 13, 99
 Сремчевић, Стеван 29
 Стајић, Васа 52, 74, 75
 Стакић, Душан 74
 Станковић, Борисав Бора 46, 64, 97
 Станојевић, Илија 13, 63
 Стојановић, В, члан заробљеничког позоришта у Неђмеђеру 19
 Стојковић, Боривоје 13, 15, 21, 25, 36, 45, 53, 54, 56, 64, 87, 90, 92, 98, 99, 100, 105, 106
 Стојчевић, Јован Јоца 21, 30, 31, 36, 50, 88, 99
 Стојчевић, Љубиша 99
 Стојчевић, Савета Савка 21, 46, 51, 68, 99
 Стратимировић, Влада 19, 74
 Стриндберг, Аугуст (Johan August Strindberg) 86, 94
 Суботић Јован 38, 44, 93
 Суботић, Каменко 18, 20, 21, 29, 36, 41, 46, 59, 60, 83, 86, 88, 92, 97, 98
 Суботић, Марко 13
 Суботић, Озрен 26, 34, 35, 81, 83, 86
 Суботић, Сава 12
 Судерман, Херман (Зудерман) (Hermann Sudermann) 92, 93, 94
 Сумбатов, Александар Иванович Јужин (Александр Иванович Сумбатов-Южин) 94

- Телечки, Лаза 13, 64, 94
 Тибуст (Тибу), Ламбер (Луј) (Louis Thiboust) 94
 Тодоровић, Сава 63
 Тодосић, Јанко 68
 Тодосић, Марта 13, 21, 28, 31, 54, 68, 99
 Толстој, Лав Николајевич (Лев Николаевич Толстой) 94
 Томандл, Миховил 14, 93
 Тоскић, Милорад 19
 Тот, Калман (Tóth Kálmán) 95
 Тотовић, Сава 29
 Тоше, Раул (Raoul Tschy) 94
 Трајковић Никола 87
 Трифковић Ђура 18, 19, 20, 21, 22, 23, 29, 31, 36, 37, 40, 41, 52, 63, 67, 71, 74, 75, 85, 92, 99, 100, 102
 Трифковић, Коста 19, 26, 50, 54, 64, 93, 95
 Трошћански, Александар Михајлович (Александр Михайлович Траснянский) 69
 Тургенев, Иван Сергејевич (Иван Сергеевич Тургенев) 48, 94
 Туцић, Срђан 26
- Ћирић, Петар 38
 Ћоровић, Светозар 45, 97
- Фал, Лео (Leo Fall) 53, 95
 Филиповић, Матилда 99
 Филиповић, Пера 13, 32, 56, 61, 64, 66, 67, 68, 99
 Флер (Хлер), Робер де (Robert de Flers) 60, 94
 Фос, Рихард (Richard Voß) 93
 Фредро, Александар (Aleksander Fredro) 93
 Футожанин Јоца, Ћурчија 67
- Хартман, Георг (Georg Hartmann) 53
 Хауптман, Герхарт (Gerhart Hauptmann) 93
 Хаџи, др Коста, адвокат 29
 Хаџић, Антоније 64, 74, 82
 Хаџић, Милица Мица (Марија) 21, 28, 29, 30, 32, 34, 36, 48, 49, 54, 55, 88, 99
 Хаџић, Константин Коста 12
 Хаџић, Ленка 13
 Хејерманс (Хајерманс), Херман (Herman Heijermans) 34, 94
- Храниловић, Јован 83, 87
 Христилић, Петар 19
- Цар, Марко 66, 75
 Цвејић, Младен 12
 Цветић, Милош 13
 Цветковић, Брана 99
- Чавић, Ђорђе 12
 Чакра, Емил Емилије 12
 Чаплин, Чарли (Charlie Chaplin) 15
 Чекић, Милутин 16, 43, 86, 87
 Чекић, Стеван 12
 Чехов, Антон Павлович (Антон Палыч Павлович Чехов) 94
 Чудрака (Судрака), индијски песник и драматичар 93
- Шале, композитор 61
 Шантић, Алекса 67, 97
 Шекспир, Вилијем (William Shakespeare) 15, 59, 66, 92, 93, 94
 Шентан, Франц фон (Franz von Schöthan) 46, 94
 Шилер, Фридрих (Friedrich Schiller) 78, 92, 93, 94
 Шилић, Ђорђе 74
 Ширај, Василије 101
 Шрајбер, Алојз Вилхелм (Aloys Wilhelm Schreiber) 93
 Штроци (Строци), Марија Ружичка 64, 66
 Шуберт, Франц (Franz Schubert) 65
 Шувалов, Јаков Осипович 33, 48, 54, 98, 102
 Шумахер, Хајнрих Фолрат (Heinrich Volrath Schumacher) 30

ТЕАТРОГРАФИЈА

ПОПИС ЧЛАНОВА УПРАВЕ ДСНП, УМЕТНИЧКОГ АНСАМБЛА СНП, РЕПЕРТОАРА И ТУРНЕЈА СНП ПО СЕЗОНАМА (1918–1921)

Прва сезона (1918/19)

Управа ДСНП:

- *начелник:* др Ђура Трифковић, а затим проф. Милан А. Јовановић
- *секретар:* проф. Светислав Баница

СНП:

- *управник:* др Ђура Трифковић
- *секретар и драматург:* др Каменко Суботић
- *редитељи:* Коста Васиљевић, Милан Матејић, Димитрије Спасић и Милош Хаџи-Динић

– чланови:

женски:

Милева Бошњакковићева
Даница Васиљевићка
Катица Виловчева
Љубица Динићка
Васа Ивановић
Ружа Кранчевићка
Јулија Кучера
Штефанија Ленска
Даница Матејићка
Зора Петровићка
Пава Рајичићка Слука
Савета Стојчевићка
Марта Тодосић
Матилда Филиповићка
Милева Хаџићева

мушки:

Раденко Алмажановић
Коста Васиљевић
Војислав Виловац
Милорад Ј. Душановић
Пера Јовановић
Милорад Јосиповић
Драгомир Кранчевић
Перо Кокотовић
Владимир Кустудић
Милан Матејић
Добрица Милутиновић
Јован Силајчић
Димитрије Спасић
Јован Стојчевић
Милош Хаџи-Динић

– *Ћосћовања*:

Добрица Милутиновић (Кир Јања у *Кир Јањи* Стерије, Аћим Кукић у *Проћекцији* Нушића, Мита Крадић у *Сеоској лоли* Дескашева, Бобрикова у *Чикиној кући* Мјасницког)

Радослав Веснић (Марио у *Тоски* Сардуа, 11. 2. 1919. и Морис у *Присним ћријатћелџима* Сардуа 15. 2. 1919)

Рећерћоар

Домаћи аућори:

Јован Стерија Поповић *Покондирена ћиква*, *Кир Јања*
Ристо Одавић *Хеј*, *Словени* (из трилогије *Дух наших гедова*)
Војислав Ј. Илић *Песник* (драматизација др Каменко Суботић)
Срћан Туцић *Повраћак*

Миладин Величковић Свињарев *Раћна жена*, *Мрћав за све*
Коста Трифковић *Француско-ћруски раћ*
Иво Војновић *Лазарево васкрсење*

Јован Суботић *Бој на Косову* (Милош Обилић)
Јанко Веселиновић и Драгомир Брзак *Ћуго*
Бранислав Нушић *Кнез Иво од Семберије*, *Обичан човек*, *Свећ*,
Проћекција, *Под облацима*

Јован Драгашевић *Ајдук Вељко*
Лазар Марковић *Мргуд Гаван*
Петар Кочић *Јазавац ћред судом*
др Каменко Суботић *Боћови без васељене*

Сћрани аућори:

А. Валабрек и М. Ордоно *Диран и Диран*
Б. В. Куњетицка *Перчин*
В. Сарду *Тоска*, *Присни ћријатћелџи*
Х. Ф. Шумахер и А. Липшиц *Мој геран*
М. Прага *Алилуја*
И. И. Мјасницки *Зец*, *Чикина кућа*
П. Гаво *Мала чоколадарка*
А. Мирже и Т. Баријер *Черћашки живоћ*
А. Доде *Фромон и Рислер*
Л. Ленц *Веверица*
Х. Зудерман *Часћ*
Х. Хејерманс *Нада*

Е. Блум и Р. Тоше *Нервозне жене*

И. С. Тургенјев *О џуђем хлебу*

Е. Тот Сеоска лоло (прерада и превод Стеван Дескашев)

О. де Балзак *Меркаде*

А. Бисон *Управитељ Министарства*

Ш. Нитер и Н. Дезарбр *Шоља Шеја*

Из „Дневника представа новосадских позоришта 1919–1961.“ Павла Јефтића
(ПМВ инв. бр. 7733)

Одлуком Министарства просвете од 27. новембра 1919. етатизовано Српско народно позориште са именом: Новосадско српско народно позориште.

22. децембра обављена етатизација СНП.

Новосадско српско народно позориште

7. 1. ДРЖАВА ПРЕУЗИМА СНП

1919.

25. 1. ПРОЛОГ, песма од Анице Савић;

ВАСКРСЕЊЕ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА, предавање др Тихомира Остојића;

ХЕЈ СЛОВЕНИ, драмска епизода из трилогије ДУХ НАШИХ ДЕДОВА од Ристе Одавића;

30. 1. ШОЉА ТЕЈА, шаљива игра у једном чину од Натера и Дерлеја (презимена аутора по П. Јефтићу; на плакату од 22. 11. 1920: Н. Н; по П. Волку: Шарл-Луј-Етјен Нитер и Нере Дезарбр; код Б. Стојковића: Нитер и Дерлеј), превод Гиге Гершића;

КНЕЗ ИВО ОД СЕМБЕРИЈЕ, историјски фрагмент у једном чину од Бранислава Нушића;

ХЕЈ СЛОВЕНИ, драмска епизода из трилогије ДУХ НАШИХ ДЕДОВА од Ристе Одавића

1. 2. ПОВРАТАК, драма у једном чину од Срђана Туцића;

ПОД ОБЛАЦИМА, шаљива игра у једном чину од Бранислава Нушића;

ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића;

2. 2. ШОЉА ТЕЈА, шаљива игра у једном чину од Шарл-Луј-Етјен Нитера и Нере Дезарбра (по Јефтићу: Натера и Дерлеја), превод Гиге Гершића;
КНЕЗ ИВО ОД СЕМБЕРИЈЕ, историјски фрагмент у једном чину од Бранислава Нушића;
ХЕЈ СЛОВЕНИ, драмска епизода из трилогије ДУХ НАШИХ ДЕДОВА од Ристе Одавића;
4. 2. ОБИЧАН ЧОВЕК, комедија у три чина од Бранислава Нушића;
6. 2. ШОЉА ТЕЈА, шаљива игра у једном чину од Шарл-Луј-Етјен Нитера и Нере Дезарбра (по Јефтићу: од Натера и Дерлеја), превод Гиге Гершића;
КНЕЗ ИВО ОД СЕМБЕРИЈЕ, историјски фрагмент у једном чину од Бранислава Нушића;
8. 2. ПОВРАТАК, драма у једном чину од Срђана Туцића;
ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића;
9. 2. ПОВРАТАК, драма у једном чину од Срђана Туцића;
ПОД ОБЛАЦИМА, шаљива игра у једном чину од Бранислава Нушића;
ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића;
11. 2. ТОСКА, драма у четири чина од Викторијана Сардуа, превод Н. (код П. Јефтића дописан преводилац: Радослав Веснић; код Волка: Викторијен Сарду, превод Богољуб Руцовић; плаката нема);
13. 2. ЗЕЦ, шаљива игра у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Милована Глишића;
15. 2. ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉИ, шаљива игра у четири чина од Викторијана Сардуа, превод Милутина И. Стојановића;
16. 2. ЗЕЦ, шаљива игра у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Милована Глишића;
18. 2. ТОСКА, драма у четири чина од Викторијана Сардуа, превод Н;
20. 2. ЗЕЦ, шаљива игра у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Милована Глишића;
22. 2. ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉИ, шаљива игра у четири чина од Викторијана Сардуа, превод М. И. Стојановића;
23. 2. МАЛА ЧОКОЛАДАРКА, шаљива игра у три чина од Пола Гавоа, (код Волка: превод Милан А. Јовановић);
25. 2. МАЛА ЧОКОЛАДАРКА, шаљива игра у три чина од Пола Гавоа, (код Волка: превод Милан А. Јовановић);
27. 2. МАЛА ЧОКОЛАДАРКА, шаљива игра у три чина од Пола Гавоа, (код Волка: превод Милан А. Јовановић);

29. 2. ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉИ, шаљива игра у четири чина од Викторијана Сардуа, превод М. И. Стојановића;
1. 3. ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉИ, шаљива игра у четири чина од Викторијана Сардуа, превод М. И. Стојановића;
4. 3. ЧЕРГАРСКИ ЖИВОТ, комедија у пет чинова од Маријера и Миржеа, превод непознат (код Волка: *Черіашки живої*, аутори Анри Мирже и Теодор Баријер, превод Никола Андрић; Стојковић: *Черіарски живої* Миржеа-Бариера; плакат није пронађен; *Черіашки живої* у „Застави“ бр. 44, од 8. 3. 1919, стр. 36);
6. 3. ЧЕРГАРСКИ ЖИВОТ, комедија у пет чинова од Маријера и Миржеа, превод непознат (код Волка: *Черіашки живої*, аутори Анри Мирже и Теодор Баријер, превод Никола Андрић; Стојковић: *Черіарски живої* Миржеа-Бариера; плакат није пронађен; *Черіашки живої* у „Застави“ бр. 44, од 8. 3. 1919, стр. 36);
8. 3. УПРАВИТЕЉ МИНИСТАРСТВА, позоришни комад од непознатог писца (код Волка: аутор Александар Бисон, преводилац непознат; плаката нема);
9. 3. ЧЕРГАРСКИ ЖИВОТ, комедија у пет чинова од Маријера и Миржеа, превод непознат (код Волка: аутори Анри Мирже и Теодор Баријер, превод Никола Андрић; Стојковић: *Черіарски живої* Миржеа-Бариера; плакат није пронађен; *Черіашки живої* у „Застави“ бр. 44, од 8. 3. 1919, стр. 36);
11. 3. УПРАВИТЕЉ МИНИСТАРСТВА, позоришни комад од непознатог писца (код Волка: аутор Александар Бисон, преводилац непознат; плаката нема);
13. 3. УПРАВИТЕЉ МИНИСТАРСТВА, позоришни комад од непознатог писца (код Волка: аутор Александар Бисон, преводилац непознат; плаката нема);
15. 3. СВЕТ, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
18. 3. СВЕТ, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
20. 3. ФРОМОН И РИСЛЕР, драма у пет чинова од Алфонза Додеа и А. Белоа, превод Мих. Р. Поповића (код Волка: аутор Алфонс Доде по истоименом властитом роману, а у сарадњи са Анријем Белоом, преводилац Михаило Р. Поповић; плаката нема);
22. 3. ФРОМОН И РИСЛЕР, драма у пет чинова од Алфонза Додеа и А. Белоа, превод Мих. Р. Поповића (код Волка: аутор Алфонс Доде по истоименом властитом роману, а у сарадњи са Анријем Белоом, преводилац Михаило Р. Поповић; плаката нема);
23. 3. СВЕТ, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
25. 3. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;
27. 3. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;

29. 3. ВЕВЕРИЦА, шала у три чина од Леона Ленца, превод др Ђуре Трифковића;
1. 4. ВЕВЕРИЦА, шала у три чина од Леона Ленца, превод др Ђуре Трифковића;
3. 4. ЧАСТ, драма у четири чина од Хермана Судермана (код Волка: аутор Зудермана, превео Сава М. Шапчанин);
5. 4. ЧАСТ, драма у четири чина од Хермана Судермана (код Волка: аутор Зудермана, превео Сава М. Шапчанин);
6. 4. ВЕВЕРИЦА, шала у три чина од Леона Ленца, превод др Ђуре Трифковића;
8. 4. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
10. 4. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
12. 4. НЕРВОЗНЕ ЖЕНЕ, комедија у три чина од Ернста Блума и Раула Тошеа, превод Станке Ћ. Глишић;
15. 4. ПЕСНИК, драматизација истоимене песме Војислава Илића од др Каменка Суботића;
О ТУЋЕМ ХЛЕБУ, шала у једном чину по Ивану Сергејевичу Тургеневу (код Волка: превео Сава Поповић Шапчанин);
22. 4. СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра с певањем из народног живота у три чина од Едеа Етота, прерада и превод Стевана Дескашева;
24. 4. ПЕСНИК, драматизација истоимене песме Војислава Илића од др Каменка Суботића;
О ТУЋЕМ ХЛЕБУ, шала у једном чину по Ивану Тургеневу, (код Волка: превео Сава Поповић Шапчанин);
26. 4. СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра с певањем из народног живота у три чина од Едеа Етота, прерада и превод Стевана Дескашева;
27. 4. ХАЈДУК ВЕЉКО, историјска драма у три чина од Јована Драгашевића (*Хајдук Вељко* на плакату од 27. 1. 1920, код Волка: *Ајдук Вељко*);
29. 4. ПЕРЧИН, весела игра у три чина од Божене Викове-Куњетицки (код Волка: превод Николе С. Половине);
30. 4. Свечана представа поводом преноса Зрињског и Франкопана из Винер Најштата у Загреб;
3. 5. ПЕРЧИН, весела игра у три чина од Божене Викове-Куњетицки, (код Волка: превод Николе С. Половине);
4. 5. НЕРВОЗНЕ ЖЕНЕ, комедија у три чина од Ернста Блума и Раула Тошеа, превод Станке Глишић;
8. 5. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);

10. 5. МЕРКАДЕ, комедија у три чина од Оноре де Балзака, превод Душана Ђокића;
11. 5. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
13. 5. СВЕТ, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
15. 5. ПРОТЕКЦИЈА, комедија у пет чинова од Бранислава Нушића;
17. 5. ПРОТЕКЦИЈА, комедија у пет чинова од Бранислава Нушића;
18. 5. МАЛА ЧОКОЛАДАРКА, шаљива игра у три чина од Пола Гавоа, (код Волка: превод Милан А. Јовановић);
20. 5. АЛИЛУЈА, драма у три чина од Марка Праге, (код Волка: превели Антун и Винко Кисић);
22. 5. КИР ЈАЊА, шаљива игра у три чина од Јована Стерије Поповића;
24. 5. ПРОТЕКЦИЈА, комедија у пет чинова од Бранислава Нушића;
25. 5. СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра с певањем из народног живота у три чина од Едеа Етота, прерада и превод Стевана Дескашева;
27. 5. ЧИКИНА КУЋА, комедија у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Јанка Веселиновића (код Волка: Мјасницки према комаду Карла Лауфса);
28. 5. ЧИКИНА КУЋА, комедија у три чина од И. И. Мјасницког, превод Јанка Веселиновића;
31. 5. АЛИЛУЈА, драма у три чина од Марка Праге, (код Волка: превели Антун и Винко Кисић);
1. 6. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
3. 6. МОЈ ДЕРАН, позоришни комад од Шумахера и Липшица (по Волку: аутори Хајнрих Фолрад-Шумахер и Артур Липшиц, превод Данице П. Дамјановић);
5. 6. МОЈ ДЕРАН, позоришни комад од Шумахера и Липшица (по Волку: аутори Хајнрих Фолрад-Шумахер и Артур Липшиц, превод Данице П. Дамјановић);
7. 6. МРТАВ ЗА СВЕ, комедија у три чина од др Миладина Величковића-Свињарева;
8. 6. ХАЈДУК ВЕЉКО, историјска драма у три чина Јована Драгашевића (*Хајдук Вељко* на плакату од 27. 1. 1920, код Волка: *Ајдук Вељко*);
9. 6. МРТАВ ЗА СВЕ, комедија у три чина од др Миладина Величковића-Свињарева;

12. 6. МОЈ ДЕРАН, позоришни комад од Шумахера и Липшица (по Волку: аутори Хајнрих Фолрад-Шумахер и Артур Липшиц, превод Данице П. Дамјановић);
14. 6. ГАВАН, шаљива игра у три чина од Лазе Мргуда (др Лазар Лаза Марковић; по Волку: *Гавран*);
15. 6. ЈАЗАВАЦ ПРЕД СУДОМ, комедија у једном чину од Петра Кочића; ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића;
17. 6. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
19. 6. РАТНА ЖЕНА, шала у једном чину од непознатог аутора (код Волка: аутор Миладин Величковић-Свињарев);
ЈАЗАВАЦ ПРЕД СУДОМ, комедија у једном чину од Петра Кочића;
21. 6. РАТНА ЖЕНА, шала у једном чину од непознатог аутора (код Волка: аутор Миладин Величковић-Свињарев);
ЈАЗАВАЦ ПРЕД СУДОМ, комедија у једном чину од Петра Кочића;
23. 6. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;
24. 6. БОГОВИ БЕЗ ВАСЕЉЕНЕ, драма у четири чина с променама од др Каменка Суботића;
25. 6. БОГОВИ БЕЗ ВАСЕЉЕНЕ, драма у четири чина с променама од др Каменка Суботића;
27. 6. *Свечана представа у часи соколских радника*;
28. 6. БОЈ НА КОСОВУ, трагедија у пет чинова од др Јована Суботића;
(код Волка: *Милош Обилић* Јована Суботића, 29. 6)
1. 7. ЋИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака – *25-годишњица Војислава Виловца*;
(код Јефтића накнадно оловком дописана представа; код Волка постоје подаци)
26. 7. ДИРАН И ДИРАН, шаљива игра у три чина написали А. Валабрек и М. Ордоно, / *Чланови Срп. Нар. Позоришта у ДУЊЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ* – плакат представе од 26. 7. 1919. (Јефтић не наводи представу; код Волка: аутори Албен Валабрек и Морис Ордоно, превео Симо Матавуљ);

У „Застави” најављене и следеће представе:

– Ан, *Из канцеларије Српској Народној Позоришћу* (бр. 99, од 17. 5. 1919, стр. 3а):

„Управа на општу жељу продужује новосадску сезону, те је објављен позив на малу претплату од шест вечери” и наводе се следеће представе: *Алилуја*, *Лазарево ускрснуће* и *Развод брака*.

– бић, *Позоришће* (бр. 150, од 19. 7. 1919, стр. 3в)

„У суботу 19. о. м. приредиће чланови овдашњег позоришта Веселиновићевог ‘Ћиду’. Г. Матејић, кога нам је болест тако дуго удаљила са позорнице, играће насловну улогу”.

– Ан, *Лепињи прикази наших ђлумаца* (бр. 151, од 20. 7. 1919, стр. 2в):

„Чланови позоришта, који летују у Новоме Саду, желели су, да играју неколико комада преко ферија, и управа се врло радо одазвала њиховој жељи...”. Најављене су представе: *Ћуго*, *Диран* и *Диран*, *Зулумћар* и *Улџимашум*.

– Ан, Феријалне представе наших глумаца (бр. 156, од 27. 7. 1919, стр. 4а):

Сазнајемо да је одигран комад *Диран* и *Диран* 26. 7, а најављује се за то вече *Зулумћар*.

Друга сезона (1919/20)

Управа ДСНП:

- *начелник*: Милан А. Јовановић
- *секретар*: Светислав Баница

СНП:

- од 22. XII 1919) по С. Душановићу (*Хроника*, стр. 10)
- *в.г. управника*: Милош Хаџи-Динић (до 2. IV 1920)
- *управник*: Коста Луковић (од 2. IV 1920)
- *редитељи*: Милош Хаџи-Динић, Драгомир Кранчевић, Милан Матејић, Димитрије Спасић, Каменко Суботић и Коста Васиљевић
- *капелник*: Хинко Маржинец
- *суфлер*: Петар Филиповић

– *чланови:*

женски:

Ева Бајићева (хонорарно) дете
 Даница Васиљевићка
 Марија Вера (Франчишка Ксавера
 Марија Епих, удата фон Остен Закен)
 Зора Виловац Петровићка
 Катица Вировчева
 Љубица Динићка
 Јулка Ј. Душановићева (хон.)
 Ружа Кранчевићка
 Јулија Кучера
 Ш/Стефанија Ленска
 Јула Матићева
 Даница Матејићка
 Мицика Оливијери (хон.)
 Пава Слука Рајичићка
 Савета Стојчевићка
 Марта Тодосићка
 Матилда Филиповићка
 Милева Хаџићева

мушки:

Раденко Алмажановић
 Ђура Бакаловић (хонорарно)
 Славко Богојевић (XII 1919 – III 1920)
 Коста Васиљевић
 Војислав Виловац
 Јован Геџ-Ђурђевић
 Милош Хаџи-Динић
 Милорад Душановић
 Станоје Душановић (хон.)
 Јован Јеремић
 Милорад Јосиповић
 Пера Јовановић
 Петар Кокотовић (Марио Радован)
 Драгомир Кранчевић
 Владимир Кустудић
 Јован Петровић (Еуген Унтервегер)
 Јован Рајичић (хон.) дете
 Душко Рајичић (хон.) дете
 Јован Силајчић

Радловић, гуслар (волонтер)
Драгољуб Сотировић
Димитрије Спасић
Јован Стојчевић
Јовица Суботић/н (хон.) дете
Божидар Шапоњић
С.Д. (мајчино девојачко, због војске)
С.Д. (1920. отпуштен као комуниста)
С.Д. (умро 1920, алкохоличар)

– *Јосифовања*:

Миладин Тудоров, учитељ (као Стеван Драгић у *Сеоској лол*и Дескашева, 12. X 1919)

Ђура Бакаловић, пензионер СНП (као Јован, слуга, у *Љубавном писму* Трифковића, 1. VII 1920)

Руска трупа под вођством Александра Верешчагина

(на плакату: Гостовање чувене руске трупе под управом редитеља Краљ. Срп. Нар. Позоришта у Београду, програм: *Лудило убисива* драма у 1 чину од А. Верешчагина (В. Лебедев, А. Верешчагин, гђа Никитина, гђца Т. Лауб), *Збој миша* шала у 1 чину од Х (А. Лескова и А. Верешчагин), Велики концерат (А. Дорјан, Т. Лауб и К. Жуковић) и *Удавио сам ја* од А. Аверченка (Лескова, Никитина, Белова, Жуковић, Лебедев и Верешчагин), 8. VIII 1920)

Рејершоар

Домаћи аутори:

И. Војновић *Лазарево васкрсење*

Лаза Костић (адаптирао Антоније Хаџић) *Максим Црнојевић*

Павле Татић *Живот без живота*

Бранислав Нушић *Проекција, Свети, Два лова, Обичан човек*

Ј. Драгашевић *Ајдук Вељко*

Борисав Станковић *Кошана*

Петар Петровић Пеџија *Мрак*

Коста Трифковић *Љубавно писмо, Француско-јурски рај*

М. Поповић *Наши сељани*

Светозар Ђоровић *Зулумћар*

Ј. Веселиновић и Д. Брзак *Ђуго*

Ј. С. Поповић *Покондирена џиква*

Милутин Бојић *Краљева јесен*

Милан Беговић *Пред исходом зрелости*

Илија Округић *Сремац Саћурица и шубара*
 Јосип Фрајденрајх *Граничари*
 Ј. Суботић *Бој на Косову*

Сћрани аућори:

А. Валабрег и М. Ордоно *Диран и Диран*
 И. Ј. Билибин *Јунашћиво*
 Ф. Шентан *Злаћан ћаук*
 В. Шекспир *Оћело*
 Т. Брандон *Карлова ћећка*
 Ш. Бирхпфајфер (по В. Игоу) *Звонар Боћорочичине цркве*
 Х. Штобицер *Прави се свећак*
 Ф. Диманоар и А. Д'Енери *Дон цезар од Базана*
 Ф. Молнар *Ѓаво*
 Е. Тот *Сеоска лоло*
 А. И. Сумбатов-Јужин *Окови*
 А. Д'Енери и Е. Кормон (по Х. Оксенборгу) *Две сирочице*
 О. де Балзак *Меркаге*
 Б. В. Кућетицка *Перчин*
 И. И. Мјасницки *Као ћиле у кучинама, Зец, Чикина кућа*
 Е. Франсис-Хохсон-Барнет *Мали лорд*
 П. Ервије *Заћонећка*
 Е. Кноблаух *Фаун*
 Х. Хејерманс *Нада*
 Х. Зудерман *Часћ*
 Л. Ленц *Веверица*
 В. Сарду *Присни ћријаћељи, Тоска*
 Г. Запољска *Њих чећворо*
 А. Гимера *У долини*
 А. В. Амфитеатров *Сћара врлина*
 Х. Ибзен *Хеда Габлер*
 П. М. Потер *Трилби*
 Г. Дрегељи *Он мора бићи мој*
 Х. Ечегареј *О балчаку мача*
 Е. Пајрон *Миш*
 П. Габон *Мала чоколадарка*
 А. Мирже и Т. Баријер *Черћашки живоћ*
 И. С. Тургеев *О ћућем хлебу*
 Е. Блум и Р. Тоше *Нервозне жене*

Из „Дневника представа новосадских позоришта 1919–1961.“ Павла Јефтића
 (ПМВ инв. бр. 7733)

1919.

7. 9. ЛАЗАРЕВО ВАСКРЕСЕЊЕ, „Четири главе једне просте историје. Написао: Иво Војновић” (по плакату: прва представа у сезони; код Јефтића оловком нацртано дописана представа);
9. 9. МРАК, драма у три чина од Петра Петровића Пеције; (код Јефтића прва представа у сезони);
11. 9. ЛАЗАРЕВО ВАСКРЕСЕЊЕ, „Четири главе једне просте историје. Написао: Иво Војновић (по плакату од 7. 9; код Јефтића *Лазарево ускрснуће*; код Волка и Стојковића *Лазарево васкрсење*);
13. 9. МРАК, драма у три чина од Петра Петровића-Пеције;
14. 9. ЗУЛУМЋАР, „Комад из народног херцеговачког живота у 3 чина” од Светозара Ћоровића (плакат представе);
18. 9. ОКОВИ, „Драма у 4 чина, написао кнез А. И. Сумбатов. Превео с руског Милован Ћ. Глишић” (плакат представе од 17. 1. 1920; код Јефтића аутор А. М. Сумбатов; код Волка аутор је Александар Иванович Сумбатов-Јужин, превео Милорад Ћ. Глишић);
20. 9. ЈУНАШТВО, „Позоришна игра у три чина од И. Ј. Билибина. С руског превела З. Добриновићка”. (на плакату се наводи као осма представа у сезони – док је по доступним подацима евидентирана као седма; код Јефтића дописана је оловком; код Волка: Иван Јаковљевић Билибин, превела Зорка Добриновићка);
21. 9. ЛАЗАРЕВО ВАСКРЕСЕЊЕ, „Четири главе једне просте историје. Написао: Иво Војновић” (по плакату);
23. 9. НАДА, драма у четири чина од (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
6. 4. ВЕВЕРИЦА, шала у три чина од Леона Ленца, превод др Ђуре Трифковића;
8. 4. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
25. 9. ЧАСТ, драма у четири чина од Хермана Судермена (код Волка: аутор Зудермана, превео Сава М. Шапчанин);
26. 9. ЗЛАТАН ПАУК, шаљива игра у четири чина од Шентана, (доступан плакат од 7. 10. 1919; по Волку: аутор Франц Шентан, превод Јована Максимовића, премијера била 7. 10. 1919);
27. 9. МАЛА ЧОКОЛАДАРКА, шаљива игра у три чина од Пола Гавоа, (код Волка: превод Милан А. Јовановић);
28. 9. ПРОТЕКЦИЈА, комедија у пет чинова од Бранислава Нушића;

30. 9. ЈУНАШТВО, „Позоришна игра у три чина од И. Ј. Билибина. С руског превела З. Добриновићка“. (код Волка: Иван Јаковљевич Билибин, превела Зорка Добриновићка);
2. 10. ЧАСТ, драма у четири чина од Хермана Судермена (код Волка: аутор Зудермана, превео Сава М. Шапчанин);
4. 10. ЋАВО, шаљива игра у три чина од Ференца Молнара, превод др Душана Радића;
5. 10. НАДА, драма у четири чина од Хејерманса (код Волка: Херман Хејерманс, превео Бошко Ћ. Бошковић);
6. 10. ЗЛАТАН ПАУК, шаљива игра у четири чина од Шентана, (доступан плакат од 7. 10. 1919; по Волку: аутор Франц Шентан, превод Јована Максимовића, премијера била 7. 10. 1919; код Јефтића: аутор Ф. Ментан);
Представа ошказана збој смрти члана СНП Милана Мајејића!
7. 10. ЗЛАТАН ПАУК, шаљива игра у четири чина од Шентана, (доступан плакат од 7. 10. 1919; по Волку: аутор Франц Шентан, превод Јована Максимовића, премијера била 7. 10. 1919);
САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два чина од Илије Округића Сремца (код Волка под овим датумом наведене обе представе);
9. 10. ЋАВО, шаљива игра у три чина од Ференца Молнара, превод др Душана Радића;
(код Јефтића дописана представа оловком)
10. 10. ОТЕЛО, трагедија у пет чинова од Вилијема Шекспира, превод Гиге Гершића и Антонија Хаџића (по Јефтићу; код Волка: превели Гершић прва четири чина, а пети Хаџић, који је комад „за српску позорницу удесио“);
11. 10. СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра с певањем у три чина од Едеа Тота, превод и прерада Стевана Дескашева; *Госповање Миладина Тушорова*;
ОТЕЛО, трагедија у пет чинова од Вилијема Шекспира, превод Гиге Гершића и Антонија Хаџића (по плакату од 11. 10. 1919; код Јефтића дописана оловком);
13. 10. ЋАВО, шаљива игра у три чина од Ференца Молнара, превод др Душана Радића;
15. 10. ОТЕЛО, трагедија у пет чинова од Вилијема Шекспира, превод Гиге Гершића и Антонија Хаџића;
17. 10. ТРИЛБИ, драма у четири чина од П. Потера (код Јефтића; по Волку: аутор Пол Мередит Потер, по истоименом роману Жоржа Моријеа, превео Михаило Р. Поповић, премијера 18. 10);
18. 10. САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два чина од Илије Округића Сремца;

20. 10. ТРИЛБИ, драма у четири чина од П. Потера (по Волку: аутор Пол Мереди Потер, по истоименом роману Жоржа Моријеа, превео Михаило Р. Поповић)
21. 10. ОБИЧАН ЧОВЕК, комедија у три чина од Бранислава Нушића.
Поводом концерта Ђосџионичара;
24. 10. *Уметнички концерт Злајка Балоковића;*
25. 10. ОН МОРА БИТИ МОЈ, позоришни комад у три чина од Габора Дрегеља (код Волка: превео Милан А. Јовановић);
26. 10. САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два чина од Илије Округића Сремца;
28. 10. ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉИ, шаљива игра у четири чина од Викторијана Сардуа, превод Милана И. Стојановића;
29. 10. ОН МОРА БИТИ МОЈ, позоришни комад у три чина од Габора Дрегеља (код Волка: превео Милан А. Јовановић);
30. 10. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејства од Јована Стерије Поповића;
1. 11. МЕРКАДЕ, комедија у три чина од Оноре де Балзака, превод Душана Ђокића;
2. 11. САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два чина од Илије Округића Сремца;
4. 11. ОН МОРА БИТИ МОЈ, позоришни комад у три чина од Габора Дрегеља (код Волка: превео Милан А. Јовановић);
5. 11. ВЕВЕРИЦА, шала у три чина од Леона Ленца, превод Ђуре Трифковића;
6. 11. ЊИХ ЧЕТВОРО, трагедија у три чина од Габриеле Запољске (код Волка: аутор Габријела Запољска, превео Лазар Кнежевић);
8. 11. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. – Написао Тома Брандон” (на плакату од 23. 11; код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);
9. 11. ЗУЛУМЋАР, комад у три чина из народног херцеговачког живота од Светозара Ћоровића;
11. 11. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. – Написао Тома Брандон” (на плакату од 23. 11; код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);
13. 11. ЋАВО, шаљива игра у три чина од Ференца Молнара, превод др Душана Радића;
15. 11. МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ, трагедија у пет чинова од др Лазе Костића (по Јефтићу; на плакату од 18. 11. стоји: „За позорницу удесио А. Хаџић”);
16. 11. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);

18. 11. МЕРКАДЕ, комедија у три чина од Оноре де Балзака, превод Душана Ђокића (по Јефтићу);
МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ, трагедија у пет чинова од др Лазе Костића (на плакату од 18. 11. стоји и: „За позорницу удесио: А. Хаџић“; код Јефтића дописано оловком „18 Максим“);
19. 11. *Појуларни концерти Мијатша Мијатшевића*;
20. 11. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;
22. 11. ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉИ, шаљива игра у четири чина од Викторијана Сардуа, превод Милана И. Стојановића;
23. 11. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић“);
КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. – Написао Тома Брандон“ (на плакату од 23. 11; код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић; код Јефтића дописана представа оловком „23. 11 - Карлова“);
25. 11. ЗЕЦ, шаљива игра у три чина од И. И. Мјасницког, превод Милована Глишића;
27. 11. МЕРКАДЕ, комедија у три чина од Оноре де Балзака, превод Душана Ђокића;
29. 11. ДИРАН И ДИРАН, шаљива игра у три чина од А. Валаберга и М. Ордоноа, (плакат представе од 26. 7. 1919; Јефтић наводи представу; код Волка: аутори Албен Валабрег и Морис Ордоно, превео Симо Матавуљ);
30. 11. БОЈ НА КОСОВУ, трагедија у пет чинова од др Јована Суботића;
1. 12. ЛАЗАРЕВО ВАСКРЕСЕЊЕ, „Четири главе једне просте историје. Написао: Иво Војновић (по плакату од 7. 9; код Јефтића *Лазарево ускрснуће*; код Волка и Стојковића *Лазарево васкрсење*);
3. 12. МЕРКАДЕ, комедија у три чина од Оноре де Балзака, превод Душана Ђокића;
4. 12. ДИРАН И ДИРАН, шаљива игра у три чина од А. Валаберга и М. Ордоноа, (плакат представе од 26. 7. 1919; Јефтић наводи представу; код Волка: аутори Албен Валабрег и Морис Ордоно, превео Симо Матавуљ);
5. 12. *Концерти Јелве Јосић и Шињаневе*;
6. 12. ОКОВИ, „Драма у 4 чина, написао кнез А. И. Сулибатов. Превео с руског Милован Ђ. Глишић“ (плакат представе од 18. 9; код Јефтића аутор А. М. Сумбатов; код Волка аутор је Александар Иванович Сумбатов-Јужин, превео Милорад Ђ. Глишић);

7. 12. ЗВОНАР БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ, „Романтична драма у 5 чинова са пред-игром по Виктор Иговом роману: Nôtre-dame de Paris. Прерадила Шарлота Бирх-Пфајферова” (на плакату; код Јефтића: романтична драма у пет чинова по истоименом роману Виктора Ига, драматизација Шарлоте Бирхпфајфер, превод Јована Ђорђевића);
9. 12. ЗЛАТАН ПАУК, шаљива игра у четири чина од Шентана, (доступан плакат од 7. 10. 1919; по Волку: аутор Франц Шентан, превод Јована Максимовића, премијера била 7. 10. 1919; код Јефтића: аутор Ф. Ментан);
11. 12. ТРИЛБИ, драма у четири чина од П. Потера (код Јефтића; по Волку: аутор Пол Мередит Потер, по истоименом роману Жоржа Моријеа, превео Михаило Р. Поповић)
13. 12. ПРАВИ СЕ СВЕТАЦ, „Лакрдија у 3 чина. Написао Х. Штобидер. Превео М. Матејић” (по премијерном плакату представе; код Волка аутор је Хајнрих Штобицер превео Милан Матејић);
14. 12. МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ, трагедија у пет чинова од Лазара Костића;
16. 12. ТРИЛБИ, драма у четири чина од П. Потера (код Јефтића; по Волку: аутор Пол Мередит Потер, по истоименом роману Жоржа Моријеа, превео Михаило Р. Поповић)
18. 12. ПРАВИ СЕ СВЕТАЦ, „Лакрдија у 3 чина. Написао Х. Штобидер. Превео М. Матејић” (по премијерном плакату представе; код Волка аутор је Хајнрих Штобицер превео Милан Матејић);
19. 12. ЗВОНАР БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ, „Романтична драма у 5 чинова са пред-игром по Виктор Иговом роману: Nôtre-dame de Paris. Прерадила Шарлота Бирх-Пфајферова” (на плакату од 7. 12. 1919; код Јефтића: романтична драма у пет чинова по истоименом роману Виктора Ига, драматизација Шарлоте Бирхпфајфер, превод Јована Ђорђевића);
20. 12. *Вокални концерти Маје де Сироци, чланице Хрвајској казалишћа;*
22. 12. *Уметнички концерти: Розове, Шелове и Маријашеца;*
25. 12. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
26. 12. ОТЕЛО, трагедија у пет чинова од Виљема Шекспира, превод Гиге Гершића и Антонија Хаџића;
28. 12. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
30. 12. ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА, „Драма у 5 чинова с француског. Написао Димонноар. Превео Н. Н.” (на плакату представе; код Волка: аутор је Филип Диманоар и Адолф Д' Енери, превео Никола Кокотовић – вероватно);

1920.

1. 1. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
3. 1. ЖИВОТ БЕЗ ЖИВОТА, „Драма у 3 чина. Написао: Павле Татић“. (премијерни плакат);
4. 1. ЋИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
7. 1. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
10. 1. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић“);
12. 1. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејства од Јована Поповића Стерије;
13. 1. ЋИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
14. 1. ОБИЧАН ЧОВЕК, шаљива игра у три чина од Бранислава Нушића;
17. 1. ОКОВИ, „Драма у 4 чина, написао кнез А. И. Сумбатов. Превео с руског Милован Ћ. Глишић“ (плакат представе; код Волка аутор је Александар Иванович Сумбатов-Јужин, превео Милорад Ћ. Глишић);
18. 1. ПРОТЕКЦИЈА, „Шаљива игра у 5 чинова. Написао Б. Ћ. Нушић“ (на плакату);
19. 1. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. Написао Тома Брандон“ (на плакату од 19. 1. 1920. код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);
20. 1. ЗВОНАР БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ, „Романтична драма у 5 чинова са предигром по Виктор Иговом роману: *Nôtre-dame de Paris*. Прерадила Шарлота Бирх-Пфајферова“ (на плакату од 7. 12. 1919; код Јефтића: романтична драма у пет чинова по истоименом роману Виктора Ига, драматизација Шарлоте Бирхпфајфер, превод Јована Ћорђевића);
23. 1. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
25. 1. СВЕТ, „Комад у 4 чина. Написао Б. Нушић“ (на плакату од 25. 1. 1920);
Концерт ђ Василија Феодоровића Кибалчића
(на плакату: руски мешовити хор, дневна представа, у 4 по подне);
27. 1. ХАЈДУК ВЕЉКО, Историјски комад у 3 чина од Јована Драгашевића (плакат од 27. 1. 1920; код Волка: *Ајдук Вељко*);

30. 1. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејства од Јована Стерије Поповића;
31. 1. САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два чина од Илије Округлића Сремца;
1. 2. МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ, „Трагедија у 5 чинова. Написао: Др. Лаза Костић. За позорницу удесио: А. Хаџић” (на плакату од 1. 2. 1920);
2. 2. НЕРВОЗНЕ ЖЕНЕ, комедија у три чина од Ернста Блума и Раула Тошеа, превод Станке Ћ. Глишић;
4. 2. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
6. 2. ЛАЗАРЕВО ВАСКРЕСЕЊЕ, „Четири главе једне прости историје. Написао: Иво Војновић” (по плакату од 7. 9. 1919);
9. 2. ГРАНИЧАРИ, позоришна игра у три чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);
11. 2. ОБИЧАН ЧОВЕК, шаљива игра у три чина од Бранислава Нушића;
13. 2. ОКОВИ, „Драма у 4 чина, написао кнез А. И. Сумбатов. Превео с руског Милован Ћ. Глишић” (плакат представе од 17. 1. 1920; код Јефтића аутор А. И. Сумбатов; код Волка аутор је Александар Иванович Сумбатов-Јужин, превео Милорад Ћ. Глишић);
16. 2. СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра из народног живота у три чина с певањем од Едеа Тота, превод и прерада Стевана Дескашева;
18. 2. ТОСКА, драма у четири чина од Викторијана Сардуа, превод Н. (код П. Јефтића дописан преводилац: Радослав Веснић; код Волка: Викторијен Сарду, превод Богољуб Руцковић; плаката нема);
21. 2. ЧЕРГАРШКИ ЖИВОТ, комедија у пет чинова од Баријера и Мирнеа, превод непознат (по Јефтићу; код Волка: *Чер҃ашки живоїѣ*, аутори Анри Мирже и Теодор Баријер, превод Никола Андрић; Стојковић: *Чер҃арски живоїѣ* Миржеа-Бариера; плакат није пронађен; *Чер҃ашки живоїѣ* у „Застави” бр. 44, од 8. 3. 1919, стр. 36);
23. 2. ЗУЛУМЋАР, слика у три чина из херцеговачког живота од Светозара Ћоровића;
25. 2. У БАЛЧАКУ МАЧА, шаљива игра у четири слике од Хосеа Ечегареа, превод Хајима Давича (по Јефтићу; Волк: аутор Хосе Ечегареј);
27. 2. НЕРВОЗНЕ ЖЕНЕ, комедија у три чина од Ернста Блума и Раула Тошеа, превод Станке Ћ. Глишић (по Јефтићу);
ХАЈДУК ВЕЉКО, Историјски комад у 3 чина од Јована Драгашевића (плакат од 27. 1. 1920; код Волка: *Ајдук Вељко*);

2. 3. ТРИЛБИ, драма у четири чина од П. Потера (код Јефтића; по Волку: аутор Пол Мередит Потер, по истоименом роману Жоржа Моријеа, превео Михаило Р. Поповић);
4. 3. ЧЕРГАРШКИ ЖИВОТ, комедија у пет чинова од Баријера и Мирнеа, превод непознат (код Волка: *Черїашки живої*, аутори Анри Мирже и Теодор Баријер, превод Никола Андрић; Стојковић: *Черїарски живої* Миржеа-Бариера; плакат није пронађен; *Черїашки живої* у „Застави“ бр. 44, од 8. 3. 1919, стр. 36);
6. 3. У БАЛЧАКУ МАЧА, шаљива игра у три слике од Хосеа Ечегареа, превод Хајима Давича (по Јефтићу; Волк: аутор Хосе Ечегареј);
7. 3. ЋИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
9. 3. ПЕРЧИН, „Весела игра у 3 чина. Написала Божена Викова Куњетицка. Превод с чешког.“ (плакат од 9. 3. 1920; (код Волка: превод Николе С. Половине);
11. 3. ДВЕ СИРОТИЦЕ, позоришна игра у шест чинова од Џона Оксендорфа, превод Саве Петровића (по Јефтићу; код Волка: аутори су Адолф д' Енери и Ежен Кормон, енглеску прераду Џона Оксендорфа са немачког превео Сава Петровић);
13. 3. МЕРКАДЕ, комедија у три чина од Оноре де Балзака, превод Душана Ђокића;
14. 3. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
17. 3. У БАЛЧАКУ МАЧА, шаљива игра од Хосеа Ечегареа, превод Хаима Давича;
20. 3. ЧИКИНА КУЋА, шаљива игра у три чина од И. И. Мјасницког, превод Јанка Веселиновића;
21. 3. ДВЕ СИРОТИЦЕ, позоришна игра у шест чинова од Џона Оксендорфа, превод Саве Петровића (по Јефтићу; код Волка: аутори су Адолф д' Енери и Ежен Кормон, енглеску прераду Џона Оксендорфа са немачког превео Сава Петровић);
23. 3. ВЕВЕРИЦА, шала у три чина од Леона Ленца, превод др Ђуре Трифковића;
25. 3. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић“);
27. 3. НЕРВОЗНЕ ЖЕНЕ, комедија у три чина од Ернста Блума и Раула Тошеа, превод Станке Ђ. Глишић;
29. 3. ЖИВОТ БЕЗ ЖИВОТА, „Драма у 3 чина. Написао: Павле Татић“. (премијерни плакат од 3. 1. 1920);

30. 3. МРАК, драма у три чина од Петра Петровића-Пеције (плакат од 30. 3. 1920);
31. 3. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;
1. 4. КАО ПИЛЕ У КУЧИНАМА, комедија у четири чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Зорке Добриновић;
2. 4. МРАК, драма у три чина од Петра Петровића-Пеције (Јефтић дописао датум представе);
3. 4. КАО ПИЛЕ У КУЧИНАМА, комедија у четири чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Зорке Добриновић;
МАЛИ ЛОРД, комедија у три чина од Барнета Хоџсона (по Јефтићу, и без датума; код Волка: премијера 3. 4. 1920, аутор је Елиза Френсис Хоџсон-Барнет, драматизовали су Шурман, Ламер и Биркеш, превео Адам Мандровић);
7. 4. ЗВОНАР БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ, „Романтична драма у 5 чинова са предигром по Виктор Иговом роману: *Nôtre-dame de Paris*. Прерадила Шарлота Бирх-Пфајферова” (на плакату од 7. 12. 1919; код Јефтића: романтична драма у пет чинова по истоименом роману Виктора Ига, драматизација Шарлоте Бирхпфајфер, превод Јована Ђорђевића);
9. 4. ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА, „Драма у 5 чинова с француског. Написао Диманоар. Превео Н. Н.” (на плакату представе од 30. 12. 1919; код Волка: аутор је Филип Диманоар и Адолф Д’Енери, превео Никола Кокотовић – вероватно);
12. 4. *Руски балет* (Марија Јуријева и др.);
13. 4. КАО ПИЛЕ У КУЧИНАМА, комедија у четири чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Зорке Добриновић;
15. 4. ДВЕ СИРОТИЦЕ, позоришна игра у шест чинова од Џона Оксендорфа, превод Саве Петровића (по Јефтићу; код Волка: аутори су Адолф д’Енери и Ежен Кормон, енглеску прераду Џона Оксендорфа са немачког превео Сава Петровић);
17. 4. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);
19. 4. КРАЉЕВА ЈЕСЕН, херојска драма у једном чину од Милутина Бојића;
22. 4. У ДОЛИНИ, драма у три чина од Дон Анхела Гимера с каталонског језика превео Хаим Давичо (по Јефтићу; код Волка: с каталонског превео на шпански Хосе Ечегарај, на српски превео Хаим Давичо);

24. 4. ЗВОНАР БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ, „Романтична драма у 5 чинова са пред-игром по Виктор Иговом роману: Nôtre-dame de Paris. Прерадила Шарлота Бирх-Пфајферова” (на плакату од 7. 12. 1919; код Јефтића: романтична драма у пет чинова по истоименом роману Виктора Ига, драматизација Шарлоте Бирхпфајфер, превод Јована Ђорђевића);
26. 4. СТАРА ВРЛИНА, позоришни комад у три чина од А. Амфитеатрова, превод с руског (по Јефтићу; код Волка: од Александра Валентинович Амфитеатрова, превео Риста Одавић);
28. 4. КРАЉЕВА ЈЕСЕН, херојска драма у једном чину од Милутина Бојића;
30. 4. ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА, „Драма у 5 чинова с француског. Написао Диманоар. Превео Н. Н.” (на плакату представе од 30. 12. 1919; код Волка: аутор је Филип Диманоар и Адолф Д’Енери, превео Никола Кокотовић – вероватно);
2. 5. КАО ПИЛЕ У КУЧИНАМА, комедија у четири чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Зорке Добриновић;
6. 5. МРАК, драма у три чина од Петра Петровића-Пеције;
8. 5. ДВЕ СИРОТИЦЕ, позоришна игра у шест чинова од Џона Оксендорфа, превод Саве Петровића (по Јефтићу; код Волка: аутори су Адолф д’Енери и Ежен Кормон, енглеску прераду Џона Оксендорфа са немачког превео Сава Петровић);
10. 5. СТАРА ВРЛИНА, позоришни комад у три чина од А. Амфитеатрова, превод с руског (по Јефтићу; код Волка: од Александра Валентинович Амфитеатрова, превео Риста Одавић);
13. 5. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);
15. 5. У ДОЛИНИ, драма у три чина од Дон Анхела Гимера с каталонског језика превео Хаим Давичо (по Јефтићу; код Волка: с каталонског превео на шпански Хосе Ечегарај, на српски превео Хаим Давичо);
17. 5. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
19. 5. ЗУЛУМЋАР, слика из херцеговачког живота у три чина од Светозара Ђоровића;
22. 5. КРАЉЕВА ЈЕСЕН, херојска драма у једном чину од Милутина Бојића;
23. 5. ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА, „Драма у 5 чинова с француског. Написао Диманоар. Превео Н. Н.” (на плакату представе 30. 12. 1919; код Волка: аутор је Филип Диманоар и Адолф Д’Енери, превео Никола Кокотовић – вероватно);

25. 5. ЗВОНАР БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ, „Романтична драма у 5 чинова са пред-игром по Виктор Иговом роману: *Nôtre-dame de Paris*. Прерадила Шарлота Бирх-Пфајферова” (на плакату од 7. 12. 1919; код Јефтића: романтична драма у пет чинова по истоименом роману Виктора Ига, драматизација Шарлоте Бирхпфајфер, превод Јована Ђорђевића);
26. 5. ДВА ЛОПОВА, „Једна сцена. Написао Бранислав Ђ. Нушић” (премијерни плакат);
ЗАГОНЕТКА, комад у два чина од Пола Ервијеа, превод Душана Ђокића;
(на плакату: као 140. представа у сезони)
27. 5. ДВА ЛОПОВА, „Једна сцена. Написао Бранислав Ђ. Нушић” (премијерни плакат од 26. 5. 1920);
ЗАГОНЕТКА, комад у два чина од Пола Ервијеа, превод Душана Ђокића;
29. 5. ХЕДА ГАБЛЕР, драма у четири чина од Хенрика Ибзена, превод Емила Надворника;
31. 5. КАО ПИЛЕ У КУЧИНАМА, комедија у четири чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Зорке Добриновић;
2. 6. ДВЕ СИРОТИЦЕ, позоришна игра у шест чинова од Џона Оксендорфа, превод Саве Петровића (по Јефтићу; код Волка: аутори су Адолф д’ Енери и Ежен Кормон, енглеску прераду Џона Оксендорфа са немачког превео Сава Петровић);
4. 6. МРАК, драма у три чина од Петра Петровића-Пеције;
6. 6. КРАЉЕВА ЈЕСЕН, херојска драма у једном чину од Милутина Бојића;
8. 6. ПРЕД ИСПИТОМ ЗРЕЛОСТИ, комедија у једном чину од Милана Беговића;
НА ТУЂЕМ ХЛЕБУ, шала у једном чину према приповетци Ивана Тургенева (код Јефтића; код Волка: *О џуђем хлебу*, превод Сава Поповић Шапчанин; први доступни плакат је од 6. 12. 1925. где је наслов комада *О џуђем хлебу*);
10. 6. ФАУН, комедија у три чина од Г. Кноблауха, превод Милана Богдановића (код Јефтића; код Волка: од Едуарда Кноблок; на плакату од 15. 2. 1921: Едуард Кноблаух);
12. 6. ХЕДА ГАБЛЕР, драма у четири чина од Хенрика Ибзена, превод Е. Надворника. Изведена у Београду (по Јефтићу);
14. 6. МИШ, комедија у три чина од Паљерона (код Јефтића; код Волка: аутор је Едуар Пајрон, превео Душан Ђокић);
17. 6. ПРЕД ИСПИТОМ ЗРЕЛОСТИ, комедија у једном чину од Милана Беговића.
НА ТУЂЕМ ХЛЕБУ, драма у једном чину према приповетци Ивана Тургенева (код Јефтића; код Волка: *О џуђем хлебу*, превод Сава Поповић Шапчанин);

19. 6. ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА, „Драма у 5 чинова с француског. Написао Диманоар. Превео Н. Н.“ (на плакату представе; код Волка: аутор је Филип Диманоар и Адолф Д’Енери, превео Никола Кокотовић – вероватно);
21. 6. ХЕДА ГАБЛЕР, драма у четири чина од Хенрика Ибзена, превод Емила Надворника;
23. 6. ХЕДА ГАБЛЕР, драма у четири чина од Хенрика Ибзена, превод Е. Надворника;
Изведена у Београду (по Јефтићу);
25. 6. МИШ, комедија у три чина од Паљерона (код Јефтића; код Волка: аутор је Едуар Пајрон, превео Душан Ђокић);
27. 6. ЗУЛУМЋАР, слика из херцеговачког живота у три чина од Светозара Ћоровића;
29. 6. ХАЈДУК ВЕЉКО, драма у три чина од Јована Драгашевића;
30. 6. ЋАВО, шаљива игра у три чина од Ференца Молнара, превод др Душана Радића;
1. 7. ЉУБАВНО ПИСМО, шала у једном чину од Косте Трифковића (плакат);
(на плакату и: *Концертно вече, у користи чланова СНП*)
3. 7. НАШИ СЕЉАНИ, игра у три чина с певањем из народног живота од Мите Поповића (на плакату информација да се представа изводи у корист чланова СНП);
18. 7. *Концерт у користи Владимира Кусицућића* (према најави „Заставе“, бр. 155, од 14. 7. 1920, стр. 3а);
8. 8. Руска трупа под вођством Александра Верешчагина (на плакату: Гостовање чувене руске трупе под управом редитеља Краљ. Срп. Нар. Позоришта у Београду, програм: *Лудило убисива* драма у 1 чину од А. Верешчагина, *Збој миша* шала у 1 чину од Х. Велики концерт (А. Дорјан, Т. Лауб и К. Жуковић) и *Удавио сам ја* од А. Аверченка);

Трећа сезона (1920/21)

Управа ДСНП:

- *председник*: др Ђура Трифковић
- *секретар*: Светислав Баница

СНП

- *управник*: Милош Хаџи-Динић, Коста Луковић (до 21. II 1921)
- *в.д. управника* Петар Коњовић (од 21. II 1921. до 4. VI 1921)
- *редитељи драме*: Коста Васиљевић, Милош Хаџи-Динић, Петар Коњовић,
Емил Надворник, Јаков Осиповић Шувалов,
Димитрије Спасић
- *редитељи опере и оперете*: Клеменс Пекелман Клеменчић,
Драгомир Кранчевић
- *дириџенти*: Хинко Маржинец, Ловро Матачић
- *сценограф*: Марко Вебле
- *корейџијор*: Јован Бандур
- *суфлери*: Ика Омар, Петар Филиповић
- *чланови драме*:
 - женски*:
 - Даница Васиљевићка
 - Зденка М. Веблова
 - Марија (Марусја) Верешчагин
 - Тилда Вертачник
 - Нада Ворник (Јозефина Надворник)
 - Љубица Динићка
 - Јулка Ј. Душановићева (хон.)
 - Загорка Душановићка
 - Лепосава Коларовићева
 - Ружа Кранчевићка
 - Лилика Краус Јовановићка
 - Ш/Стефанија Ленска
 - Даница Матејићка
 - Мицика Оливијери
 - Дана Петровићка
 - мушки*:
 - Раденко Алмажановић
 - Коста Васиљевић
 - Марко Вебле
 - Војислав Виловац
 - Славко/Степан Дружинић (до I 1921)
 - Милорад Ј. Душановић
 - Станоје Ј. Душановић
 - Светислав Ђуркић
 - Воја Јовановић
 - Пера Јовановић
 - Драгомир Кранчевић
 - Божа Николић
 - Мика Омар
 - Спаса Петровић (хон.)
 - М. Радовановић (волонтер)

Пава Слука Рајичић
 Савета Стојчевићка
 Марта Тодосићка
 Милева Хаџићева
 Катица Вилочева
 Милица (Милушка) Јанковић
 Матилда Филиповићка
 Невена Микулић

Светислав Савић
 Јован Савић
 Јован Силајчић (и сценариста)
 Драгољуб Сотировић
 Димитрије Спасић
 Јован Стојчевић
 Михаило/Михајло Пашко
 (столар и сценариста)
 Божидар Удварић-Андрић-Удвар (хон.)
 Милош Хаџи-Динић

– чланови ојерейе:

женски:

Тилда Вертачник
 Загорка Душановићка
 Мила Левова
 Јелка Лукина Јоџићева
 Даница Матејићка
 Мицика Оливијери
 Олга Сифниос
 Ема Шилдова

мушки:

Раденко Алмажановић
 Марко Вебле
 Славко/Степан Дружинић (отказ I 1921)
 Станоје Ј. Душановић
 Светислав Ђуркић
 Пера Јовановић
 Клеменс Клеменчић Пекелман
 Драгомир Кранчевић
 Светислав Савић
 Драгољуб Сотировић
 Јован Стојчевић
 Милош Хаџи-Динић
 Василиј Ширај
 Божа Николић
 Јован Силајчић

– солисти ојере:

женски:

Тилда Вертачник
 Вера Горскаја, алт
 Божана Дубска, сопран
 Карола Дубска, мецосопран
 Мила Левова, сопран
 Јелка Лукина Јоџићева, сопран
 Вера Сибирјакова

мушки:

Марко Вебле, баритон
 Михаило Верон (кнез Волконски), баритон
 Виктор Григоријевић, тенор
 Клеменс Клеменчић Пекелман,
 буфо-тенор
 Драгомир Кранчевић, тенор
 Сергеј Николајевић, бас
 Василиј Ширај
 Александар Михајлович Трошћански

– хор:

женски:

Загорка Душановићка
Евгенија Енглхорт
Лепосава Коларовићева
Јелисавета Пестова
Ирена Попова
М. Стеб/вљина
Александра Е. Флегинскаја
Олга Сифниос (у опери)
О. Тургењева (у опери)
Ема Шилдова (у опери)

мушки:

Андреј Баран/њиков
Александар Борисов
Славко/Степан Дружинић
(отказ, крао костиме)
Б. Филиповић А. Ликандер
Јован Савић
Павел Фигуровски
Н. Клеменчић (у опери)
Љ. Надворник
Д. Филиповић (у опери)

– *балет:*

Валентина Ваљанина
Клеменс Клеменчић Пекелман

– *јосћовања СНП-а:*

СОМБОР

8. IV 1921.

П. Петровић Пеција *Пљусак*

9. IV

Ј. С. Поповић *Кир Јања*, дневна

А. Бисон *Госпођа Икс*, вечерња

10. IV

Ф. Копе *Намерник*, вечерње

Р. Брако *Дон Пиеџро Карузо*

Б. Цветковић *Молиџва*

(дневна П. Петровић Пеција *Пљусак* отказана због слабог одзива публике,

6 гледалаца)

15. IV

Ђ. Верди *Трубадур*

16. IV

Ђ. Пучини *Тоска*

17. IV.

Л. Фал/Ф. Лехара *Доларска принцеза*, дневна

П. Маскањи Ђ. Верга *Кавалерија русџикана*, вечерња

Балетско концертно вече

18. IV.

Балетско концертино вече, корисница К. Клеменчића и В. Ваљанине

19. IV.

Б. Цветковић *Молишва*

П. Маскањи Ћ. Верга *Кавалерија руссикана*, вечерња

Балетско концертино вече

22. IV

Р. де Флер и Г. А. Кајаве *Буриганов мајарац*

23. IV

М. П. Арцибашев *Љубомора*

24. IV

Б. Нушић *Народни посланик*, дневна

Ј. С. Поповић *Зла жена*, вечерња

25. IV

Е. Knoblauch *Фаун*, свечана представа – прослава 25-годишњице шаптакског рада Петра Филиповића,

– *јосшовања у СНП-у* (не улази прослава 60-годишњице СНП):

Арман Армиди (тенор, као редитељ и Вертер у истоименој опери Маснеа, 13, 14. и 20. X 1920)

Марија Вера (Хеда Габлер у истоименој драми Ибзена, 9. II 1921, сталан гост)

Димитрије Гинић (као редитељ и Митке у *Кошћани* Станковића, 4. и 6. XI 1920)

Драгољуб Гошић (као глумац)

Урош Јуришић (Стеван Драгић у *Сеоској лоли* Дескашева, 9. I 1921)

Лидија Мансветова (Дездемона у *Оћелу* Шекспира, 23. III 1921; Јелена Николајева у *Љубомори* Арцибашева, 20. V 1921)

Димитрије Марковић (концертно вече, 21. III 1921)

Милка Марковићка (концертно вече, 21. III 1921)

Добрица Милутиновић (Отело у *Оћелу* Шекспира, 23. III 1921; Стојан у *Пљуску* Пецције, 1. V 1921; Бобриков у *Чикиној кући* Мјасницког, 2. V 1921; Јованча Мицић у *Обичном човеку* Нушића, 3. V 1921; Дон Пиетра у *Дон Пиећру Карузу* Бракоа, 4. V 1921)

Краљевско српско народно позориште из Београда (*Нора* Ибзена, режија М. Исајловић, Нору играла Лидија Мансветова, 19. V 1921; Тартиф Молијера, режија М. Исајловић, 27. VI 1921)

Рејерџоар

Домаћи ауџори:

- И. Војновић *Госџођа са сунцокреџом, Суџон, Allons Enfants, (џрви гео
Дубровачке џрилоџје), Смрџ мајке Јуџовића*
Б. Станковић *Кошџана*
Б. Нушић *Народни џосланик, Проџекција, Обичан човек, Свеџ,
Кнез Иво од Семберије*
Алекса Шантић *Хасанаџиница*
Ј. С. Поповић *Покондирена џиква, Кир Јања, Зла жена*
Ј. Фројденрајх *Граничари*
С. Ћоровић *Зулумћар*
К. Трифковић *Француско-џруски раџ, Школски надзорник, Избирачица*
П. Петровић *Пеџија Пљусак*
Ј. Веселиновић и Д. Брзак *Ћуго*
Јован Јовановић Змај *Шаран*
И. Округић *Сремац Саћурица и шубара*
М. Бојић *Краљева јесен*
Л. Костић *Максим Црнојевић, Пера Сеџединац*
Ј. Драгашевић *Ајдук Вељко*
Брана Цветковић *Молиџва*
С. Туџић *Повраџак*
М. Беговић *Бискуџова синовица*
Милан Савић *Иџра ваџром*
С. Албини *Барун Тренк*
Мита Калић *Свекрва*
М. Глишић *Подвала*

Сџрани ауџори:

- Д. А. Гимера *У долини*
Т. Баријер и Л. Тибу *Пријаџељ из Лиона*
Ж. Екар *Чика Лебонар*
Х. Ибзен *Хеда Габлер, Нора*
А. Доде *Арлезијанка*
Ф. Копе *Намерник*
О. Вајлд *Флоренџинска џраџедија*
Е. Дидринг *Оџасна иџра*
А. Бернштајн *Вихор*
Ш. Нитер и Н. Дезарбр *Шоља џеја*
Ф. Молнар *Ћаво*
Т. Брандон *Карлова џеџка*

А. И. Сумбатов Јужин *Окови*
 Ф. Диманоар и А. Д'Енери *Дон цезар од Базана*
 Е. Тот Сеоска *лола*
 Е. Ф. Х. Барнет *Мали лорд*
 А. Валабрег и М. Ордоно *Диран и Диран*
 А. Бисон *Госпођа Икс*
 И. И. Мјасницки *Зец, Чикина кућа*
 Р. Брако *Дон Пиеџиро Карузо*
 Е. Кноблаух *Фаун*
 В. Шекспир *Сан лејџње ноћи, Ошело*
 М. П. Арцибашев *Љубомора*
 Д. Х. М. Дијан *Лек од јуница*
 Л. Ленц *Веверица*
 П. Ервије *Зајонејка*
 И. С. Тургенев *О шуђем хлебу*
 Х. Ечегареј *У балчаку мача*
 Р. де Флер и Г. А. Кајаве *Буриданов мајарац*
 Д. Никодеми *Учишељица*
 Ф. Ронже Ерве–А. Мејак и А. Мило *Мамзел Нишуш*
 Е. Сприг *Чаша воде*
 П. Маскањи–Ђ. Верга *Кавалерија русијикана*
 Ђ. Верди *Трубадур*
 Ђ. Пучини *Мадам Бајерфлај, Тоска*
 Б. Сметана *Продана невесџа*
 Ж. Бизе *Кармен, Ђамилех*
 Ж. Масне *Верјер*
 Ф. Лехар *Граф од Луксембурја*
 Л. Фал *Доларска јринцеца*
 Ж. Б. П. Молијер *Тарјиф*
 Аутор непознат: *Рука, Кермеси*

Турнеја:

Сомбор, Београд (осим Новог Сада)

1920.

4. 9. КРАЉЕВА ЈЕСЕН, херојска драма у једном чину од Милутина Бојића;
ДУБРОВАЧКА ТРИЛОГИЈА, први чин од Ива Војновића;
ШКОЛСКИ НАДЗОРНИК, шала у једном чину од Косте Трифковића;
5. 9. КРАЉЕВА ЈЕСЕН, херојска драма у једном чину од Милутина Бојића;
ДУБРОВАЧКА ТРИЛОГИЈА, први чин од Ива Војновића;
ШКОЛСКИ НАДЗОРНИК, шала у једном чину од Косте Трифковића;
7. 9. У ДОЛИНИ, „Драма у 3 чина од Дон Анхела Гимера. Са Каталонског превео Дон Хосе Ечегарај. Са шпанског превео Х. С. Давичо“ (по плакату);
9. 9. ПРИЈАТЕЉ ИЗ ЛИОНА, „Шаљива игра у 3 чина. Написали: Бело и Тибуст“ (по плакату; код Волка аутори су Теодор Баријер и Ламбер Тибу);
11. 9. ФАУН, комедија у три чина од Г. Кноблауха, превод Милана Богдановића (код Јефтића; код Волка: од Едуарда Кноблок; на плакату од 15. 2. 1921: Едуард Кноблаух);
12. 9. ПРИЈАТЕЉ ИЗ ЛИОНА, „Шаљива игра у 3 чина. Написали: Бело и Тибуст“ (по плакату од 9. 9. 1920; код Волка аутори су Теодор Баријер и Ламбер Тибу);
14. 9. АРЛЕЗИЈАНКА, драма у три чина (пет слика) с певањем и музиком од Алфонза Додеа, превод Стевана Павловића (по Јефтићу; код Волка аутор је Готлиб Рибер према Алфонсу Додеу);
16. 9. ФАУН, комедија у три чина од Г. Кноблауха, превод Милана Богдановића (код Јефтића; код Волка: од Едуарда Кноблок; на плакату од 15. 2. 1921: Едуард Кноблаух);
18. 9. АРЛЕЗИЈАНКА, драма у три чина (пет слика) с певањем и музиком од Алфонза Додеа, превод Стевана Павловића (по Јефтићу; код Волка аутор је Готлиб Рибер према Алфонсу Додеу);
19. 9. ЗУЛУМЋАР, драма у три чина из херцеговачког живота од Светозара Ћоровића;
21. 9. СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра из народног живота у три чина с певањем од Едеа Тота, превод и прерада Стевана Дескашева;
23. 9. ЧИКА ЛЕБОНАР, „Драма у 4 чина. Написао Жан Екар“ (премијерни плакат, име преводиоца није наведено, ни Јефтић, ни Волк немају тај податак);
25. 9. ХЕДА ГАБЛЕР, драма у четири чина од Хенрика Ибзена, превод Е. Надворника (плакат);
26. 9. АРЛЕЗИЈАНКА, „Комад у 3 чина (5 слика), с певањем и музиком. Написао Алфонс Доде. Музика од Ж. Бизеа. Превео с француског Ст. К. Павловић“ (плакат; код Волка аутор је Готлиб Рибер према Алфонсу Додеу);

29. 9. БАРОН ТРЕНК, „Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смрекар. Компоновао Срећко Албини.“ (плакат – не наглашава да је премијера; Јефтић је дописао да је то прва оперета после рата; код Волка: *Барун Тренк*, либрето Алфред Марија Вилнер и Роберт Бодански, изведен је премијерно 20. 9; по Стојковићу премијера 29. 9; по плакату за *Арлезијанку* од 26. 9, у најави репертоара стоји „Уторник, 28. септембра: ‘Барон Тренк’“ и за среду поново; по критичком осврту Ђ. П. Ојера „*Барон Тренк*“ да се закључити да је премијера била 29. 9. /„Застава“, бр. 220, 2. октобра 1920, стр. 3в и 3 г;/);
Прва ојеретиска ђредсјава ђосле рајја;
30. 9. БАРОН ТРЕНК, „Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смрекар. Компоновао Срећко Албини.“ (плакат од 29. 9. 1920);
2. 10. ГОСПОЂА СА СУНЦОКРЕТОМ (*Сан млејачке ноћи*), Триптихон од Иве Војновића (премијерни плакат);
3. 10. БАРОН ТРЕНК, „Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смрекар. Компоновао Срећко Албини.“ (плакат од 29. 9. 1920);
5. 10. ЧИКА ЛЕБОНАР, „Драма у 4 чина. Написао Жан Екар“ (премијерни плакат, име преводиоца није наведено, ни Јефтић, ни Волк немају тај податак);
6. 10. АРЛЕЗИЈАНКА, драма у три чина (пет слика) с певањем и музиком од Алфонза Додеа, превод Стевана Павловића (по Јефтићу; код Волка аутор је Готлиб Рибер према Алфонсу Додеу);
7. 10. БАРОН ТРЕНК, „Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смрекар. Компоновао Срећко Албини.“ (плакат од 29. 9. 1920);
9. 10. ВЕВЕРИЦА, комедија у три чина од Леона Ленца, превод др Ђуре Трифковића;
10. 10. ГОСПОЂА СА СУНЦОКРЕТОМ, (*Сан млејачке ноћи*), Триптихон од Иве Војновића (премијерни плакат од 2. 10. 1920);
13. 10. ВЕРТЕР, „Опера у четири чина. По Гетеу написали Е. Бло, П. Милије и Ж. Хартман. Музика од Жила Маснеа. Превео Милан Димовић.“ (премијерни плакат; по Јефтићу „Изводи Београдска опера.“; код Волка аутори либрета Едуар Бло, Пол Милије и Жорж Хартман);
Прва ојерска ђредсјава ђосле рајја;
14. 10. ВЕРТЕР, „Опера у четири чина. По Гетеу написали Е. Бло, П. Милије и Ж. Хартман. Музика од Жила Маснеа. Превео Милан Димовић.“ (премијерни плакат од 13. 10. 1920; по Јефтићу „Изводи Београдска опера.“);

15. 10. ФЛОРЕНТИНСКА ТРАГЕДИЈА, у једном чину од Оскара Вајлда, превод Ива Војновића (по Јефтићу; по Волку драматизација Т. Стерц Мур, датум премијере 26. 10. 1920);
ЗАГОНЕТКА, шала у два чина од Пола Ервијеа, превод Душана Ђокића;
16. 10. ВЕРТЕР, „Опера у четири чина. По Гетеу написали Е. Бло, П. Милије и Ж. Хартман. Музика од Жила Маснеа. Превео Милан Димовић.” (премијерни плакат од 13. 10. 1920; по Јефтићу „Изводи Београдска опера.”);
17. 10. БАРОН ТРЕНК, Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смрекар. Компонувао Срећко Албини;
19. 10. ВИХОР, драма у три чина од Анри Бернстена;
20. 10. ВЕРТЕР, „Опера у четири чина. По Гетеу написали Е. Бло, П. Милије и Ж. Хартман. Музика од Жила Маснеа. Превео Милан Димовић.” (премијерни плакат од 13. 10. 1920);
21. 10. НАМЕРНИК, позоришна игра у стиховима у једном чину од Франсоа Копеа, превод Никола Мариновића (премијерни плакат);
СУТОН, други чин из *Дубровачке шприлоије* од Ива Војновића премијерни плакат);
ФЛОРЕНТИНСКА ТРАГЕДИЈА, драма у једном чину од Оскара Вајлда, превод Ива Војновића;
23. 10. ВИХОР, драма у три чина од Анри Бернстена;
24. 10. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА (код Јефтића дописано руком; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони – Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.”);
24. 10. БАРОН ТРЕНК, Оперета у 3 чина. Написали А. М. Вилнер и Р. Бодански. Превео Милан Смрекар. Компонувао Срећко Албини; текст А. М. Вилнера и Р. Роданског, превод Милана Смрекара;
26. 10. НАМЕРНИК, позоришна игра у стиховима у једном чину од Франсоа Копеа, превод Н. Мариновића;
СУТОН, други чин из *Дубровачке шприлоије* од Ива Војновића;
ФЛОРЕНТИНСКА ТРАГЕДИЈА, драма у једном чину од Оскара Вајлда, превод Ива Војновића;
27. 10. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
28. 10. *Свечано вече поводом Чехословачкој ослобођења*;
29. 10. АРЛЕЗИЈАНКА, драма у три чина (пет слика) с певањем и музиком од Алфонза Додеа, превод Стевана Павловића (по Јефтићу; код Волка аутор је Готлиб Рибер према Алфонсу Додеу);

30. 10. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
31. 10. ГОСПОЂА СА СУНЦОКРЕТОМ, (*Сан млеџачке ноћи*), Триптихон од Иве Војновића (премијерни плакат од 2. 10. 1920);
 БАРОН ТРЕНК, оперета у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара (плакат од 31. 10. 1920);
2. 11. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
4. 11. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“, музика П. Ј. Крстић (на плакату преправљен датум са 3. на 4. 10);
5. 11. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејства од Јована Стерије Поповића (по Јефтићу; по Волку игран је *Народни њосланик* Нушића; плакат није пронађен);
6. 11. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3/4. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
7. 11. ПРИЈАТЕЉ ИЗ ЛИОНА, шала у три чина од Белоа и Тибуста;
 МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
8. 11. *Први симфонијски концерти њозоришној оркестра*;
9. 11. ОПАСНА ИГРА, „Комад у 3 чина. Дански написао И. Дидринг. Превео М. Богданов.“ (премијерни плакат; код Волка: од Ернеста Дидринга);
11. 11. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. Написао Тома Брандон“ (на плакату од 19. 1. 1920. код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);
12. 11. МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ, трагедија у пет чинова од Лазе Костића;
13. 11. БАРОН ТРЕНК, оперета у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара (плакат од 31. 10. 1920);
14. 11. ФАУН, комедија у три чина од Едуарда Кноблауха, превод Милана Богдановића;
 КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
16. 11. ОПАСНА ИГРА, позоришни комад у три чина од И. Дидринга, превод М. Богданова (по Јефтићу; код Волка: од Ернеста Дидринга);

17. 11. ВЕРТЕР, опера у четири чина по Гетеу од Жила Маснеа, текст Блоа, Милијеа и Хартмана, превод Милана Димовића (плакат представе);
18. 11. НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комад у три чина од Бранислава Нушића; ФАУН, комедија у три чина од Е. Кноблауха, превод Милана Богдановића;
19. 11. БАРОН ТРЕНК, оперета у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара;
20. 11. ЋАВО, комедија у три чина од Ференца Молнара, превод др Душана Радића (плакат представе);
21. 11. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило); СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра из народног живота у три чина с певањем од Едеа Тота, превод и прерада Ст. Дескашева;
22. 11. ХАСАНАГИНИЦА, „Драмска слика у стиховима. Написао Алекса Шантић” (плакат представе); ШОЉА ТЕЈА, „Шала у 1 чину од Н. Н.” (плакат представе; по Јефтићу: „шаљива игра у једном чину од Натера и Дерлеја, превод Гиге Гершића.”) Јубиларна 40-годишња прослава уметничког рада Љубице и Милоша Хаџи-Динића;
24. 11. НА ТУЋЕМ ХЛЕБУ, „Шала у једном чину према приповетци Ивана Тургенјева” (код Јефтића; код Волка: *О џуђем хлебу*, превод Сава Поповић Шапчанин; први доступни плакат је од 6. 12. 1925. где је наслов представе *О џуђем хлебу*); КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Маскањија, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ћ. Верге. Написали: Ћ. Торђони–Торцети и Ћ. Менаши. Компоновано: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ћовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ћованију Верги);
25. 11. НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комад у три чина од Бранислава Нушића (плакат представе);
26. 11. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
27. 11. НА ТУЋЕМ ХЛЕБУ, шала у једном чину према приповетци Ивана Тургенјева (код Јефтића; код Волка: *О џуђем хлебу*, превод Сава Поповић Шапчанин; први доступни плакат је од 6. 12. 1925. где је наслов комада *О џуђем хлебу*); КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Маскањија, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића;

- доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
28. 11. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. Написао Тома Брандон“ (плакат представе; код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);
- ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић“);
30. 11. СВЕТ, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
1. 12. ЗУЛУМЋАР, комад у три чина из херцеговачког живота од Светозара Ћоровића;
2. 12. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Маскањија, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
- ДОН ПИЕТРО КАРУЗО, драма у једном чину од Роберта Брако;
3. 12. ЗУЛУМЋАР, комад у три чина из херцеговачког живота од Светозара Ћоровића;
4. 12. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића“ (код Јефтића; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
- ДОН ПИЕТРО КАРУЗО, драма у једном чину, написао Роберт Брако;
5. 12. ОБИЧАН ЧОВЕК, комедија у три чина од Бранислава Нушића;
- КОШТАНА, комад из врањског живота у четири чина (пет слика) с певањем од Боре Станковића, музика Пере Крстића;
7. 12. ВЕРТЕР, опера у четири чина од Жила Маснеа, текст Блоа, Милијеа и Хартмана, превод Милана Димовића;
8. 12. *Концерти Шевчиковој кваријети*;
9. 12. ОКОВИ, „Драма у 4 чина, написао кнез А. И. Сулибатов. Превео с руског Милован Ђ. Глишић“ (плакат представе од 9. 12. 1920; код Јефтића аутор А. М. Сумбатов; код Волка аутор је Александар Иванович Сумбатов–Јужин, превео Милорад Ђ. Глишић);

10. 12. ШКОЛСКИ НАДЗОРНИК, шаљива игра у једном чину с певањем од Косте Трифковића;
КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића” (код Јефтића; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компоновао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
11. 12. ПРОТЕКЦИЈА, „Шаљива игра у 5 чина.- Написао Б. Ђ. Нушић” (плакат од 11. 12. 1920);
12. 12. БАРОН ТРЕНК, оперета у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара;
САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два дела (четири чина) од Илије Округића Сремца;
14. 12. ЧИКА ЛЕБОНАР, Драма у 4 чина. Написао Жан Екар.
15. 12. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновао Ф. Лехар” (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф Луксенбурџ*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
16. 12. У БАЛЧАКУ МАЧА, „драма у три чина од Ечегареа, превод Хаима Давича” (по Јефтићу који за представу од 25. 2. 1920. наводи „шаљива игра у четири слике од Хосеа Ечегареа, превод Хајима Давича” (по Јефтићу; Волк: аутор Хосе Ечегареј);
17. 12. ОБИЧАН ЧОВЕК, комедија у три чина од Бранислава Нушића;
18. 12. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновао Ф. Лехар” (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурџа*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
19. 12. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
20. 12. *Симфонијски концерти њозоришној оркестра*;
21. 12. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновао Ф. Лехар” (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурџа*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);

22. 12. У БАЛЧАКУ МАЧА, „драма у три чина од Ечегареа, превод Хаима Давича“ (по Јефтићу који за представу од 25. 2. 1920. наводи „шаљива игра у четири слике од Хосеа Ечегареа, превод Хајима Давича“ (по Јефтићу; Волк: аутор Хосе Ечегареј)
23. 12. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића“ (код Јефтића; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компоновано: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
23. 12. ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића;
25. 12. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновано Ф. Лехар“ (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурја*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
26. 12. САЋУРИЦА И ШУБАРА, позоришна игра у два дела (четири чина) од Илије Округића Сремца;
ХАЈДУК ВЕЉКО, драма у три чина од Јована Драгашевића;
29. 12. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновано Ф. Лехар“ (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурја*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
30. 12. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
31. 12. ХАЈДУК ВЕЉКО, драма у три чина од Јована Драгашевића.

1921.

1. 1. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
2. 1. ПОКОНДИРЕНА ТИКВА, весело позорје у три дејства од Јована Стерије Поповића;
ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА, „Драма у 5 чинова с француског. Написао Диманоар. Превео Н. Н.“ (на плакату представе; код Волка: аутор је Филип Диманоар и Адолф Д’Енери, превео Никола Кокотовић – вероватно);
4. 1. ПРОТЕКЦИЈА, комедија у пет чинова од Бранислава Нушића (по Јефтићу; плакат од 11. 12. 1920: „Шаљива игра у 5 чина.- Написао Б. Ђ. Нушић“);

5. 1. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
7. 1. БАРОН ТРЕНК, опера у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара;
8. 1. САЋУРИЦА И ШУБАРА, комад у два дела (четири чина) с певањем од Илије Округића Сремца;
ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновано Ф. Лехар” (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурга*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
9. 1. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по плакату представе; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
СЕОСКА ЛОЛА, „Позоришна игра у три чина. За српску позорницу прерадио Ст. Дескашев” (плакат представе; по Волку: аутор Еде Тот, прерадио Стеван Дескашев);
11. 1. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
12. 1. МАЛИ ЛОРД, „Комедија у 3 чина. Написали Жак Ламер, Франсе Бирнеш и Шурман” (плакат представе; код Волка: премијера 3. 4. 1920, аутор је Елиза Френсис Хоџсон-Барнет, драматизовали су Шурман, Ламер и Биркеш, превео Адам Мандровић);
13. 1. ДИРАН И ДИРАН, шаљива игра у три чина од А. Валабрека и Ордоноа (по Јефтићу; код Волка: аутори Албен Валабрег и Морис Ордоно, превео Симо Матавуљ);
14. 1. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);
15. 1. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компоновано: Пијетро Маскањи.” (плакат представе; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића (плакат представе);
16. 1. ЗУЛУМЋАР, слика из босанског живота у 3 чина од Светозара Ћоровића (плакат представе);
ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновано Ф. Лехар” (плакат представе; по Јефтићу наслов гласи

- Гроф од Луксенбурџа*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
18. 1. ЗЕЦ, позоришна игра у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Милована Глишића;
 19. 1. БАРОН ТРЕНК, опера у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара;
 20. 1. ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плакат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић);
 22. 1. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
 23. 1. ОБИЧАН ЧОВЕК, комедија у три чина од Бранислава Нушића;
МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
 25. 1. ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плакат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић);
 26. 1. НАМЕРНИК, позоришна игра у стиховима у једном чину од Франсоа Копеа, превод Н. Мариновића;
КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића” (код Јефтића; доступни плакат од 15. 1. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Композовао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
 27. 1. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
 29. 1. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Композовао Ф. Лехар” (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурџа*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
 30. 1. ЗЛА ЖЕНА, шала у четири чина од Јована Стерије Поповића;
НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комедија у четири чина од Бранислава Нушића
 31. 1. *Симфонијски концерти њозоришној оркестра*;
 1. 2. БАРОН ТРЕНК, опера у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара (плакат представе);

2. 2. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, превод Драгомира Брзака;
3. 2. ПРИЈАТЕЉ ИЗ ЛИОНА, шаљива игра у три чина од Белоа и Тибустиа (по Волку: од Теодора Баријера и Ламбера Тибуа, превео Душан Ђокић);
5. 2. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.” (плакат од 12. 1. 1921; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
БАЛЕТНИ ДИВЕРТИСМАН, уметничко извођење Клеменчића и групе руских емиграната (плакат представе);
МАЛИ ЛОРД, „Комедија у 3 чина. Написали Жак Ламер, Франсе Бирнеш и Шурман” (плакат представе; код Волка: аутор је Елиза Френсис Хоџсон-Барнет, драматизовали су Шурман, Ламер и Биркеш, превео Адам Мандровић);
6. 2. ЗЕЦ, комедија у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Милована Глишића;
ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компонувао Ф. Лехар” (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурга*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
7. 2. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илика и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза); (Представа прекинута услед нестанка струје);
8. 2. ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);
9. 2. ХЕДА ГАБЛЕР, драма у четири чина од Хенрика Ибзена, превод Емила Надворника;
10. 2. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића Пеције (премијерни плакат);
11. 2. ЗЕЦ, шаљива игра у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Милована Глишића;
ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);
12. 2. СЕОСКА ЛОЛА, позоришни комад из народног живота у три чина с певањем од Едеа Тота, превод и прерада Стевана Дескашева;

- НАМЕРНИК, позоришна игра у стиховима у једном чину од Франсоа Копеа, превод М. Мариновића.
- ДОН ПИЕТРО КАРУСО, драма у једном чину, написао Роберт Брако (плакат представе);
- БАЛЕТНИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и др. (плакат представе);
13. 2. СВЕТ, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
ГРАНИЧАРИ, позоришна игра у 3 чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (плакат представе; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);
14. 2. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића Пеције;
15. 2. ФАУН, комедија у 3 чина, написао Едуард Кноблаух, превод Милана Богдановића (плакат представе);
15. 2. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по доступном плакату од 9. 1. 1921; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
16. 2. ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);
17. 2. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (премијерни плакат; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
18. 2. НАМЕРНИК, стихована позоришна игра у једном чину од Франсоа Копеа, превод М. Мариновића;
ХАСАНАГИНИЦА, драмска слика у једном чину од Алексе Шантића;
ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);
19. 2. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
20. 2. АРЛЕЗИЈАНКА, драма у три чина с певањем од Алфонза Додеа, превод Стевана Павловића;
ПЉУСАК, шала са села у три чина од Петра Петровића Пеције;
21. 2. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);

22. 2. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновано Ф. Лехар“ (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурга*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
23. 2. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
24. 2. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
25. 2. ВЕРТЕР, опера у четири чина од Жила Маснеа, по Гетеу, текст Блоа, Милијеа и Хартмана, превод Милана Димовића;
НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;
26. 2. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компоновано: Пијетро Маскањи.“ (плакат представе; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
БАЛЕТНИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и др. (плакат представе);
27. 2. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компоновано Ф. Лехар“ (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурга*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
ЂИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
28. 2. ВЕРТЕР, опера у четири чина од Жила Маснеа, по Гетеу, текст Блоа, Милијеа и Хартмана, превод Милана Димовића;
1. 3. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
2. 3. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака (премијерни плакат);
3. 3. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
4. 3. ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);
ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плакат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић);

5. 3. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
6. 3. ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плакат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић); ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);
7. 3. ЛЕК ОД ПУНИЦА, шаљива игра у једном чину од Дон Мануела Хуан Дијана, превод Јована Ђорђевића (по Јефтићу; код Волка: са немачке прераде краља Лауша Баварског превео Јован Ђорђевић)
БАЛЕТНИ ДИВЕРТИСМАН, уметнички програм.
ШАРАН, шаљива игра у једном чину од Јована Јовановић Змаја.
Прослава јубилеја 40 година уметничког рад Марте Тодосић.
8. 3. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
9. 3. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
10. 3. ЂИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића-Пеције;
11. 3. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
12. 3. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
ЛЕК ОД ПУНИЦА, шаљива игра у једном чину од Дон Мануела Хуан Дијана, превод Јована Ђорђевића (по Јефтићу; код Волка: са немачке прераде краља Лауша Баварског превео Јован Ђорђевић)
13. 3. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића-Пеције;
ВЕРТЕР, опера у четири чина од Жила Маснеа, по Гетеу, текст Блоа, Милијеа и Хартмана, превод Милана Димовића;
14. 3. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;

15. 3. ЉУБОМОРА, „Драма у 5 чина. Написао Арцибашев“ (премијерни плакат; код Волка: од Михаила Петровича Арцибашева, превео Јоза Ивакић);
16. 3. ЉУБОМОРА, „Драма у 5 чина. Написао Арцибашев“ (плакат од 15. 3. 1921; код Волка: од Михаила Петровича Арцибашева, превео Јоза Ивакић);
17. 3. МАМЗЕЛ НИТУШ, оперета у три чина од Хервеја, текст Мејака и Мијоа, превод Душана Ђокића (по Јефтићу; по Волку: музика Флоримон Ронже-Ерве, либрето Анри Мејак и Албер Мило);
18. 3. КИР ЈАЊА, весело позорје у три дејства од Јована Стерије Поповића; ЉУБОМОРА, „Драма у 5 чина. Написао Арцибашев“ (плакат од 15. 3. 1921; код Волка: од Михаила Петровича Арцибашева, превео Јоза Ивакић);
19. 3. БАЛЕТСКО ВЕЧЕ, Balett-abend (плакат представе)
Balett estély (плакат представе);
20. 3. ЛЕК ОД ПУНИЦА, шаљива игра у једном чину од Дон Мануела Хуан Дијана, превод Јована Ђорђевића (по Јефтићу; код Волка: са немачке прераде краља Лауша Баварског превео Јован Ђорђевић);
ШАРАН, шаљива игра у једном чину од Јована Јовановића Змаја;
САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чина од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
21. 3. *Концертино вече Милке Марковић*;
22. 3. МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија“ (премијерни плакат; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра Биничког);
23. 3. ОТЕЛО, трагедија у пет чина од Виљема Шекспира, превод Гиге Гершића и Антонија Хаџића. Гостују Добрица Милутиновић и Лидија Мансветова (плакат представе)
24. 3. ОТЕЛО, трагедија у пет чина од Виљема Шекспира, превод Гиге Гершића и Антонија Хаџића;
МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија“ (плакат од 22. 3. 1921; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра Биничког);
26. 3. МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија“ (плакат од 22. 3. 1921; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра Биничког);
27. 3. АРЛЕЗИЈАНКА, драма у пет чина од Алфонза Додеа, превод Ст. Павловића;

- ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
28. 3. ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ, „Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског.- Компонувао Ф. Лехар“ (плакат од 29. 12. 1920; по Јефтићу наслов гласи *Гроф од Луксенбурџа*; код Волка: од Алфреда Марије Вилнера и Роберта Боданског, превео Ђуро Прејац);
- СЕОСКА ЛОЛА, позоришна игра из народног живота у три чина с певањем од Е. Тота, превод и прерада Стевана Дескашева, музика Јенка;
29. 3. МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија“ (плакат од 22. 3. 1921; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра Биничког);
30. 3. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
31. 3. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
1. 4. *Концерџно вече Елзе Самоши, ојерске љевачице из Бугимџешџе*;
2. 4. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
- МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија“ (плакат од 22. 3. 1921; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра Биничког);
3. 4. Приказивање филмова народног здравља са уводним предавањем др Лазе Марковића;
- ЉУБОМОРА, „Драма у 5 чинова. Написао Арцибашев“ (плакат од 15. 3. 1921; код Волка: од Михаила Петровича Арцибашева, превео Јоза Ивакић);
4. 4. *Концерџно вече Новосадске академске омладине*;
5. 4. БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);
6. 4. БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);

7. 4. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Комполовао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
РУКА, мимички скеч у једном чину од непознатог писца (плакат није пронађен; код Јефтића и Волка аутор непознат);
9. 4. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
10. 4. Приказивање филмова народног здравља са уводним предавањем др Лазе Марковића;
БАРОН ТРЕНК, оперета у три чина од Срећка Албинија, текст А. М. Вилнера и Р. Боданског, превод Милана Смрекара;
11. 4. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића. (код Јефтића; плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Комполовао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
БАЛЕТСКИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и др;
12. 4. БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);
13. 4. СИМФОНИЈСКИ КОНЦЕРТ под управом Коњовића;
14. 4. ЛЈУБОМОРА, „Драма у 5 чинова. Написао Арцибашев” (плакат од 15. 3. 1921; код Волка: од Михаила Петровића Арцибашева, превео Јоза Ивакић);
15. 4. БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);
16. 4. ПРОТЕКЦИЈА, комедија у пет чинова од Бранислава Нушића (по Јефтићу; плакат од 11. 12. 1920: „Шаљива игра у 5 чина.- Написао Б. Ђ. Нушић”);
17. 4. ЗЛА ЖЕНА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;
18. 4. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића-Пеције;

19. 4. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компоновао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
БАЛЕТСКИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и др;
20. 4. ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плакат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић);
ФАУН, комедија у три чина од Едуарда Кноблауха, превод Милана Богдановића;
21. 4. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић“ (по доступном плакату од 3. 11. 1920; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
23. 4. МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија“ (плакат од 22. 3. 1921; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра Биничког);
24. 4. Приказивање филмова народног здравља са уводним предавањем др Лазе Марковића;
ВЕРТЕР, опера у четири чина од Жила Маснеа, по Гетеу, текст Блоа, Милијеа и Хартмана, превод Милана Димовића;
25. 4. ПРОДАНА НЕВЕСТА, комична опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;

СОМБОР *Драма и опере СНП су се наизменично замењивале са приказивањем*

8. 4. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића Пеције, Представа у Сомбору;
9. 4. КИР ЈАЊА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића, Представа у Сомбору;
ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плакат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић);
10. 4. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића-Пецције. (Представа одгођена због присутних свега шест лица);
12. 4. НАМЕРНИК, позоришна игра у једном чину од Франсоа Копеа, превод Н. Мариновића;

ДОН ПИЕТРО КАРУСО, драма у једном чину од Роберта Брако;

МОЛИТВА, драма у једном чину од Бране Цветковића;

15. 4. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);

16. 4. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа, текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка: од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);

17. 4. ДОЛАРСКА ПРИНЦЕЗА, комедија у три чина од Леона Фала, текст, А. М. Вилнера и Ф. Гринбаума (по Јефтићу; код Волка: либрето Алфред Марија Вилнер и Алфред Гринбаум);

КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);

18. 4. БАЛЕТСКО КОНЦЕРТНО ВЕЧЕ (Клеменчић и др.);

19. 4. МОЛИТВА, драма у једном чину од Бране Цветковића;

КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);

СОМБОР

22. 4. БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);

23. 4. ЉУБОМОРА, „Драма у 5 чинова. Написао Арцибашев” (плакат од 15. 3. 1921; код Волка: од Михаила Петровича Арцибашева, превео Јоза Ивакић);

24. 4. ЗЛА ЖЕНА, весело позорје у три чина од Јована Стерије Поповића;
НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комедија у четири чина од Бранислава Нушића;

25. 4. ФАУН, комедија у три чина од Е. Г. Кноблауха, превод Милана Богдановића. (Прослава 25-годишњег шаптакког рада Петра Филиповића).
Представа у Сомбору;

26. 4. ПРОДАНА НЕВЕСТА, комична опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића.
Представе се настављају у Новом Саду.
27. 4. КОШТАНА, „Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић” (по доступном плакату од 9. 1. 1921; по Јефтићу у 4 чина и пет слика);
1. 5. ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића Пеције;
2. 5. ЧИКИНА КУЋА, шаљива игра у три чина од Ивана Иљича Мјасницког, превод Јанка Веселиновића;
3. 5. ОБИЧАН ЧОВЕК, комедија у три чина од Бранислава Нушића;
4. 5. МОЛИТВА, драма у једном чину од Бране Цветковића;
ДОН ПИЕТРО КАРУСО, драма у једном чину од Роберта Брако;
- 5.5. КОНЦЕРТ Милоја Милојевића, композитора;
6. 5. ГРАНИЧАРИ, комад из народног живота у три чина с певањем од Јосипа Фрајденрајха (по Јефтићу; код Волка: Фројденрајх, „За српску позорницу удесио: Антоније Хаџић”);
7. 5. БАЛЕТСКО ВЕЧЕ Вацлава и Лидушке Влчекове;
8. 5. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића Пеције;
9. 5. КИР ЈАЊА, весело позорје у три дејствија од Јована Стерије Поповића;
ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
10. 5. УЧИТЕЉИЦА, драма у три чина од Дарија Никодемија, превод Боже Николића;
ПЉУСАК, весела игра са села у три чина од Петра Петровића Пеције;
11. 5. ВИХОР, драма у три чина од Анри Бернстена (плакат није пронађен; Волк не помиње);
ЧИКИНА КУЋА, шаљива игра у три чина од И. И. Мјасницког, превод Јанка Веселиновића;
12. 5. ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
13. 5. УЧИТЕЉИЦА, драма у три чина од Дарија Никодемија, превод Боже Николића;
14. 5. ВИХОР, драма у три чина од Анри Бернстена (плакат није пронађен; Волк не помиње);

15. 5. ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
16. 5. УЧИТЕЉИЦА, драма у три чина од Дарија Никодимија, превод Боже Николића;
17. 5. ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
18. 5. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ћ. Верге. Написали: Ћ. Торђони–Торцети и Ћ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ћовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ћованију Верги);
БАЛЕТСКИ ДИВЕРТИСМАН;
19. 5. НОРА, (*Луџкина кућа*), позоришна игра у три чина од Хенрика Ибзена, превод др Милана Шевића. Представу изводи Народно позориште из Београда;
20. 5. МОЛИТВА, драма у једном чину од Бране Цветковића;
КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ћ. Верге. Написали: Ћ. Торђони–Торцети и Ћ. Менаши. Компонувао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ћовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ћованију Верги);
ЉУБОМОРА, „Драма у 5 чинова. Написао Арцибашев“ (плакат од 15. 3. 1921; код Волка: од Михаила Петровића Арцибашева, превео Јоза Ивакић);
21. 5. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
22. 5. ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
23. 5. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. Написао Тома Брандон“ (плакат представе од 28. 11. 1920; код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);
24. 5. УЧИТЕЉИЦА, драма у три чина од Дарија Никодимија, превод Боже Николића;
25. 5. КАРЛОВА ТЕТКА, „Шала у 3 чина. Написао Тома Брандон“ (плакат представе од 28. 11. 1920; код Волка: аутор Томас Брандон, превео Јован В. Петровић);

26. 5. ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
27. 5. ЋАМИЛЕХ, опера у једном чину од Жоржа Бизеа, текст Луја Жајеа (по Јефтићу; код Волка: либрето Луј Гале);
БАЛЕТСКИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и др;
28. 5. БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);
29. 5. САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
ЋАМИЛЕХ, опера у једном чину од Жоржа Бизеа, текст Луја Жајеа (по Јефтићу; код Волка: либрето Луј Гале);
БАЛЕТСКИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и др;
2. 6. КИР ЈАЊА, весело позорје у три дејствима од Јована Стерије Поповића;
3. 6. ЋИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
ИЗБИРАЧИЦА, шала у три чина од Косте Трифковића;
4. 6. ИГРА ВАТРОМЕТОМ, шала у једном чину од др Милана Савића (по Јефтићу; код Волка: *Игра ватрометом*);
СВЕКРВА, шала у једном чину од Мите Калића;
ШАРАН, шала у једном чину од Јована Јовановића Змаја. (Изводе новосадски дилетанти);
5. 6. ЋИДО, слика из сеоског живота у пет чинова с певањем од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака;
КЕРМЕС;
КНЕЗ ИВО ОД СЕМБЕРИЈЕ, историјски фрагмент у једном чину од Бранислава Нушића;
ПОДВАЛА, први чин, комедија у пет чинова од Милована Глишића;
КОШТАНА (само трећи чин), из позоришне драме од Боре Станковића. Изводи Народно позориште из Београда;
6. 6. ПЕРА СЕГЕДИНАЦ, трагедија у пет чинова од Лазе Костића;
7. 6. СМРТ МАЈКЕ ЈУГОВИЋА, драмска песма у три певања од Иве Војновића (Изведено друго певање);
ДУБРОВАЧКА ТРИЛОГИЈА, драма у три чина од Ива Војновића. (Изведен први чин);
8. 6. СВЕЧАНИ КОНЦЕРТ, музичких друштава у Новом Саду поводом 60-годишњице оснивања СНП;

ПРОТЕКЦИЈА, шаљива игра у пет чинова од Бранислава Нушића,
изводе глумци свих присутних позоришта на прослави;
САН ЛЕТЊЕ НОЋИ, комедија у пет чинова од Виљема Шекспира, музика
од Феликса Менделсона, превод Драгомира Брзака;
ПРОДАНА НЕВЕСТА, опера у три чина од Беджиха Сметане, текст Карела
Сабине, превод Милана Димовића. Изведен први чин.

СВЕЧАНИМ ПРЕДСТАВАМА од 3. до 9. ЈУНА ПРОСЛАВЉЕНА
60-ГОДИШЊИЦА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

12. 6. ЂАМИЛЕХ, опера у једном чину од Жоржа Бизеа,
текст Луја Жајеа (по Јефтићу; код Волка: либрето Луј Гале);
КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија,
по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана
Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по дра-
ми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Компонувао:
Пијетро Маскањи.”; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо
Менаши, према Ђованију Верги);
13. 6. Није било представе због сахране Пере Јовановића, члана СНП;
14. 6. ИЗБИРАЧИЦА, шала у три чина од Косте Трифковића;
15. 6. ТОСКА, опера у три чина од Пучинија, према истоименој драми Сардуа,
текст Илике и Ђакозе, превод Милана Димовића (по Јефтићу; код Волка:
од Ђакома Пучинија, либрето Луиђи Илика и Ђузепе Ђакоза);
16. 6. ПЕРА СЕГЕДИНАЦ, трагедија у пет чинова од Лазе Костића;
18. 6. МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ, „Трагедија једне јапанке: По Џ. Л. Лонгу и Д. Беласко-у
написали Л. Илика и Ђ. Ђакоза. Превео А. Б. Музика од Ђакома Пучинија”
(плакат од 22. 3. 1921; по Јефтићу: опера у три чина, превод Александра
Биничког);
19. 6. ТРУБАДУР, опера у четири чина, написао Салваторе Камарано, музика од
Ђузепе Вердија (плакат од 17. 2. 1921; код Волка: либрето С. К. и Леоне
Емануеле Бардаре према Гарсији Гутиересу, превод Милана Димовића);
20. 6. ПОВРАТАК, драма у једном чину од Срђана Туцића.
Прослава 25-годишњице уметничког рада Катарине Виловац.
КОНЦЕРТНО ВЕЧЕ И БАЛЕТ;
21. 6. ПРОДАНА НЕВЕСТА, комична опера у три чина од Беджиха Сметане,
текст Карела Сабине, превод Милана Димовића;
22. 6. УМЕТНИЧКИ КОНЦЕРТ г-ђе Челзе Дедовић;

23. 6. ГОСПОЂА ИКС, комад у пет чинова од А. Бисона, превод с француског (плат представе; код Волка: од Александра Бисона, превео Душан Ђокић);
24. 6. КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА, опера у једном чину од Пиетра Маскањија, по новели Верге, текст Тарђонија, Тозетија и Менашија, превод Милана Димовића; (код Јефтића; по плакату од 26. 2. 1921: „Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони–Торцети и Ђ. Менаши. Композовао: Пијетро Маскањи.“; код Волка: либрето Ђовани Тађони–Тоцети и Гвидо Менаши, према Ђованију Верги);
БАЛЕТСКИ ДИВЕРТИСМАН, Клеменчић и Ваљина;
25. 6. БИСКУПОВА СИНОВИЦА, драма у једном чину од Милана Беговића;
НАМЕРНИК, позоришна игра у стиховима од Франсоа Копеа, превод Н. Мариновића;
ФЛОРЕНТИНСКА ТРАГЕДИЈА, драма у једном чину од Оскара Вајлда, превод Ива Војновића;
26. 6. БИСКУПОВА СИНОВИЦА, драма у једном чину од Милана Беговића;
НАМЕРНИК, позоришна игра у стиховима од Франсоа Копеа, превод Н. Мариновића;
ФЛОРЕНТИНСКА ТРАГЕДИЈА, драма у једном чину од Оскара Вајлда, превод Ива Војновића;
27. 6. ТАРТИФ, комедија у пет чинова од Молијера, превод у стиху Андрије Миличевића
Представу изводи Народно позориште из Београда;
Јефтић дописао оловком гостовање СНП у Београду
27. 6. УЧИТЕЉИЦА, драма у три чина од Дарија Никодемија, превод Боже Николића;
28. 6. ИЗБИРАЧИЦА, шала у три чина од Косте Трифковића;
29. 6. ПЕРА СЕГЕДИНАЦ, трагедија у пет чинова од Лазе Костића;
БУРИДАНОВ МАГАРАЦ, комедија у три чина од Роберта Дефлера и Гастона де Кајаве; (по Јефтићу; код Волка: аутори Робер де Флер и Гастон-Арман Кајаве, превео Миодраг Ибровац);
- 1, 2, и 3. 7. КАРМЕН, Жоржа Бизеа

Српско Народно Позориште

60. представа У ДУЊЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ Ван претплате.

У Новом Саду у недељу 18. јануара 1920. године.

ИЗМЕЂУ ЧИНОВА СВИРА ОРКЕСТАР ВОЈНЕ МУЗИКЕ ШУМАДИЈСКЕ ДИВИЗИЈЕ.

ПРОТЕКЦИЈА

Шаљива игра у 5 чинова. Написао Б. Ђ. Нушић. Редитељ К. Васиљевић.

ЛИЦА:

Господин министар	К. Васиљевић
Персида, његова сестра	Д. Васиљевићка
Драгиња, његова кћи	З. Петровићка
Ахим Кукић, председник суда из унутрашњости	Д. Стасић
Савета његова жена	М. Тодосићка
Светислав	М. Душановић
Јулка	Р. Кранчевичка
Манојло Кукић, извршилац општински	В. Виловац
Јованка, његова кћи	С. Ленска
Младен Бурић, судски писар из унутрашњости	Ј. Петровић
Сава Савић, ђумрукчија	Ј. Стојчевић
Администратор „Нар. Пријатеља“	Р. Алмажановић
Једна жена	К. Вилочева
Практикант	В. Кустудић
Момак министров	П. Јовановић
Носач	Ј. Силајуић

Догађа се у Београду; први, трећи и пети чин код Манојла, други и четврти код министра.

Цене места: Ложа у партеру и у I. спрату: 64 К. — Седиште у партеру у I., II., III. и IV. реду: 13 К. У V., VI. и VII. реду 11 К. У VIII., IX., X. и XI. реду 9 К. У XII. и XIII. реду 7 К. Седиште на балкону: у I. реду 13 К. У II. реду 9 К. У III. и IV. реду 7 К. Седиште на галерији: у I. реду 5 К. У II. реду 4 К. — Стојање: у партеру 4 К. на галерији 3 К.

РЕПЕРТОАР: Понедељак „Карлова Тетка“. Уторак „Звонар богородичине цркве“

Позоришна се зграда греје.

Престава почиње тачно у 7 и по сати.

Улазнице се продају преко дан у књијарници Св. Ф. Огњановића. Недељом и свецем продају се улазнице од 9—11 сати на позоришној каси. Вечерња позоришна наса отвара се у 6 сати.

ЧЛАНОВИ УПРАВНОГ ОДБОРА ДСНП (1918 – 1921)

Агамовић, др Сћеван, адвокат, Нови Сад, 1920–1921.

Бајазетић, Живко, бележник, Нови Сад, 1920.

Балубхић, Мирко, професор и директор Мушке гимназије, Нови Сад, 1921–1924.
(1928–1930)

Баница, Свејислав, професор, Нови Сад, секретар ДСНП, 1918–1924.

Бокшан, др Милош, адвокат, Нови Сад, 1919–1920.

Будисављевић, Милан, професор, Сремски Карловци, 1920.

Величковић Свињарев, др Миладин, лекар, Нови Сад, 1919–1921. (1924)

Вилић, Марко, професор, Нови Сад, секретар ДСНП, 1918–1919, (1933, 1935–1940)

Врђунски, Милан, чиновник, Нови Сад, 1921.

Живојновић, Јован, професор, градоначелник, Нови Сад, 1919.

Илијћ, др Бранко, адвокат, Нови Сад, 1919–1920.

Јанковић, др Паја, адвокат, Нови Сад, 1918–1919.

Јовановић, А. Милан, професор, Нови Сад, начелник, 1918–1920, члан 1921,
(председник 1923–1924)

Јојкић, др Вл, лекар, Нови Сад, 1920.

Коњовић, Пећар, композитор, Загреб, 1919–1921.

Крстић-Оношић, Пећар, глумац и новинар, Нови Сад, 1919–1923.

Лајић-Ичић, др Јован, адвокат, Нови Сад, 1919–1921.

Лојић, Љубомир, пензионер, Нови Сад, 1919–1921. (1924)

Марковић, Лаза, лекар, Нови Сад, 1918–1919.

Мајић, М. Андрија, професор, Нови Сад, 1918–1920.

Милованов, Сћеван, професор, Нови Сад, 1921. (1924)

Миросављевић, Косија, трговац, Нови Сад, 1921.

Миросављевић, Лаза, трговац, Нови Сад, 1919, 1921.

Ненадовић, Владислав, апотекар, Нови Сад, 1918–1920. (1930)

Српско Народно Позориште

112. представа. У ДУЊЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ Ван претплате

У Новом Саду у недељу 14. марта 1920. године.

Уз суделовање оркестра војне музике Шумадијске Дивизије

Коштана

Комад из врањског живота у 4 чина са певањем. Написао Бора Станковић.
Музика од П. Ј. Крстића. Редитељ М. Динић.

ЛИЦА:

Хаџи Тома	М. Динић
Стојан, син му	Ј. Геџ
Арса, председник	Ј. Стојчевић
Мишка, брат му	Д. Спасић
Марко, воденичар	П. Јовановић
Полиција, старешина пандура	В. Виловац
Пандур	Ј. Силајчић
Кмет цигански	М. Душановић
Гркљан, свирач	Ј. Кустудић
Асан, циганин	Р. Алмажановић
Каша, жена Томина	Д. Васиљевићка
Стана, кћи јој	М. Харићева
Васка, кћи Арсина	А. Кранчевићка
Магда, жена Маркова	С. Стојчевићка
Софка	З. Пејровићка
Каца	М. Филиповићка
Коштана, циганка	Д. Матејићка
Салче, мајки јој	К. Вилочева
Стари циганин	Ј. Пејровић

Догађа се у околини Врање и у Врању.

Цене места: Ложа у партеру и у I. спрату: 64 К. — Седиште у партеру у I., II., III. и IV. реду: 13 К. У V., VI. и VII. реду 11 К. У VIII., IX., X. и XI. реду 9 К. У XII. и XIII. реду 7 К. Седиште на балкону: у I. реду 13 К. У II. реду 9 К. У III. и IV. реду 7 К. Седиште на галерији: у I. реду 5 К. У II. реду 4 К. — Стојање: у партеру 4 К. на галерији 3 К.

Позоришна се зграда греје.

Престава почиње тачно у 7 и по сати.

Улазнице се продају преко дан у књијарници Св. Ф. Огњановића. Недељом и свецем продају се улазнице од 9—11 сати на позоришној каси. Вечерња позоришна каса отвара се у 6 и по сати.

Николић, др Бранко, краљевски јавни бележник, Нови Сад, 1918–1919, 1921.
(1930–1932)

Осијојић, др Тихомир, књижевни и културни историчар, секретар Матице српске и уредник њеног Летописа, професор Филозофског факултета, Нови Сад, 1920.

Пеџровић, Вељко, књижевник, Нови Сад, 1920.

Пеџровић, др Милан, професор, Нови Сад, 1918–1920.

Појовић, инж. Дака, министар, касније и бан Дунавске бановине, Нови Сад, 1921–1924. (председник 1925)

Појовић, Ђорђе – 1920.

Појовић, др Св. – 1920.

Рагић, др Душан, директор гимназије, Нови Сад, 1919–1920.

Рајковић, Јован, чиновник, Нови Сад, 1920–1921.

Савић, др Милан, професор, секретар Матице српске, Нови Сад, 1920–1921.

Савковић, др Јован, апелациони судија, Нови Сад, члан заменик – 1921.
(члан 1922–1924)

Савковић, П. Никола, 1920.

Славнић, Сивеван, инжењер, Нови Сад, 1921.

Сивајић, Васа, професор, историчар и друштвени радник, Нови Сад, 1920–1924.

Сивакић, Душан, 1919, 1921. (1923)

Сивраћимировић, Влада, адвокат, Нови Сад, 1918–1921.

Субошић, др Каменко, новинар, секретар и драматург СНП-а, библиотекар Матице српске, Нови Сад, 1919–1921,
(председник 1924–1925, секретар 1925–1926)

Трифковић, др Ђура, лекар и књижевник, Нови Сад, 1918–1924.

Ђурчић, Милан, трговац, Нови Сад, 1921.

Шилић, Ђорђе, 1919, 1921.

НОВОСАДСКО СРПСКО ПАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

84. представа

Ван претплате

У Новом Саду у среду 29. децембра 1920. године

уз суделовање чувене руске балерине Г-це ВАЉИНЕ

ГРАФ ЛУКСЕМБУРГ

Оперета у 3 чина од А. М. Вилнера и Роберта Боданског. — Композица Ф. Лехар.

Редитељ: г. Д. Кранчевић.

Диригент: г. Л. Матачић.

ЛИЦА:

Рене граф од Луксембурга	г. Д. Кранчевић
Кнез Васил Васиљевич	г. Н. Клементић
Графиня Стаса Кокоцов	гђа М. Тодосићка
Арман Брисар, сликар	г. Б. Николић
Анхеле Дидије, певачица у великој опери	
у Паризу	гђа Е. Шилдова
Жилет Вермон	гђа Ј. Лукина
Сергеј Меньчикоф, нотар	г. М. Вебле
Павел пл. Павловић, тарник руског посланства	г. С. Дружанин
Пелегрии, муниципални чиновник	г. П. Фигуровски
Клерет	гђа М. Верташкин
Флашон	гђа О. Сафниос
Лизета	гђа И. Попова
Ада	гђа В. Душановићка
Софија	гђа О. Тургењева
Жоржета	гђа Е. Флегитскаја
Нана	гђа Ј. Пестова
Бланш	гђа М. Стебљана
Анриетта Савић	г. С. Савић
Хенри Буланже	г. Ј. Силајкић
Шарл Лапш	г. Ј. Савић
Роберт, келер	г. П. Јовановић

Оперске цене места: Ложа 200 К, Серја фотеле 44 К, Фотеле 36 К, Паркет 32, Парте 28 К, Балкон 1. ред 44 К, II. ред 32 К, III. ред 24 К, IV. ред 20 К. Седиште на галерији I. ред 24 К, II ред 20 К. Стајање у партеру 20 К. Стајање на галерији 16 К. У ове цене је урачунати и државна такса на улазнице.

РЕПЕРТОАР: Четвртак: „Тоска“, субота: „Тоска“, недеља по подне „Поконцирена Тиква“ увече „Дон Цезар од Базана.“

Обраћа се пажња публици да се после почетка музике у позоришну дворану нико неће пуштати.

Представа почиње тачно у 8 сати увече.

Продаја улазница на позоришној благајни од 9-12 пре п. од 3-6 после п. и од 7 сати увече.

Позоришна зграда се греје.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

А) ИЗВОРИ

I ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Кркљуш, Шаркић: *Одабрани извори из државно-јавне историје Југославије*, Научна књига, Београд 1982.

О МАТИЦИ СРПСКОЈ 1826–1926, Матица српска, Нови Сад 1925.

СПОМЕНИЦА 1861–1921, Друштво за Српско народно позориште, Нови Сад 1921.

УРЕДБА о обласним народним позоришћима; Државна штампарија, Београд 1942.

УРЕДБА о уређењу Министарства просвете, Министарство просвете Краљевине Југославије, Београд 1937.

Чекић, Милутин: *Позоришно питање*, Нови Сад, Застава 1926.

II НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Веснић, Радослав, *Грађа за историју Српског народног позоришта од 1919. до 1931*, у рукопису, Позоришни музеј Војводине

Веснић, Радослав, *Позоришта у Војводини од августа 1931. до априла 1941*, у рукопису, Позоришни музеј Војводине

Душановић, Станоје, *Ликови (1861–1961)*, у рукопису, Позоришни музеј Војводине

Душановић, Станоје, *Хроника (1861–1914)*, у рукопису, Позоришни музеј Војводине

Душановић, Станоје, *Хронике (1919–1941)*, Позоришни музеј Војводине

Јевфтић, Павле, *Азбучни рејисџар њредсџава новосадских њозоришџа* (1919–1961), у машинопису, ПМВ

Јевфтић, Павле, *Дневник њозоришних њредсџава у Војводини*

Јевфтић, Павле 1919/20 – 1960/61, у машинопису Архив СНП-а

Јевфтић, Павле, *Премијере и њосџовања на њозорници новосадских њозоришџа* (1919–1961), азбучник, у рукопису, ПМВ

Малетин, Марко, *Позоришно њиџање у Дунавској бановини и ДСН Позоришџе*, Позоришни музеј Војводине

Малетин, Марко, *Суџон војвођанске њозоришне њтрадиције*, Архив СНП, Нови Сад.

ПРАВИЛА ЗА ДРУЖИНУ СНП-а од 11. новембра 1929. њодине, Рукописно одељење Матице српске

УСТАВ ДСНП ИЗ 1862. ГОДИНЕ, у рукопису, Архив Војводине

УСТАВ ДСНП од 28. јануара 1921. њодине, Рукописно одељење Матице српске

УСТАВ Друшџва за Срџско наордно њозоришџе од 18. авџуста 1929. њодине, Позоришни музеј Војводине

ОСТАЛИ НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ:

– АРХИВ ВОЈВОДИНЕ – Фонд бр. 35 ДСНП

– АРХИВ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА – разна документа из делатности ДСНП и СНП-а, одлуке Министарства просвете Краљевине Југославије, записници, преписка, реферати...

– ПОЗОРИШНИ МУЗЕЈ ВОЈВОДИНЕ – записници (са седница скупштина ДСНП, Управног и Надзорног одбора), разна акта ДСНП и СНП-а, репертоар, преписка, програми прослава, плакати, фото-документација...

– РУКОПИСНО ОДЕЉЕЊЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ – записници и документа о раду ДСНП и СНП-а у међуратном периоду

Б) ЛИТЕРАТУРА

I ОПШТА ДЕЛА

Мирковић, Мијо, *Економска историја Југославије*, Економски преглед, Загреб 1958.

Митровић, Андреј, *Време немирљивих*, Српска књижевна задруга Београд, 1974.

Митровић, Андреј, *Аниђовано и лејо*, Народна књига, Београд 1985.

Петрановић, Бранко, *Историја Југославије 1918–1978*, Нолит, Београд, 1981.

Петровић, Бошко, Милисавац, Живан, *Нови Сад*, Матица Српска, Нови Сад 1977.

Попов, Чедомир, *Од Версаја до Данциња*, Нолит, Београд 1976.

Ђоровић, Владимир, *Историја Срба*, (I–III), БИГЗ, Београд 1989.

Џепина, Мирјана, *Друштвени и забавни животи старијих Новосађана*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1991.

II СТРУЧНА ДЕЛА

Влатковић, Драгољуб, *Нушић и Српско народно позориште 1890–1980*, СНП, Нови Сад 1982.

Волк, Петар, *Позоришни животи у Србији, 1835–1944*. Институт за позориште, филм и телевизију, Факултет драмских уметности, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 1992.

Вучковић, Тихомир, *Социјална драма*, Нолит, Београд 1978.

Г-а, *Зборник прилога историји југословенских позоришта*, Српско народно позориште, Нови Сад 1961.

Г-а, *Пушчујуће позоришне дружине у Срба до 1944. године*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд – Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 1993.

Г-а, *Сјоменица 1861–1961*, Српско народно позориште, Нови Сад 1981.

Г-а, *Српско народно позориште 1861–1981*, Војвођански музеј, Српско народно позориште, Нови Сад 1981.

Г-а, *Српском народном позоришту 1861–1986*, Српско народно позориште, Нови Сад 1986.

Глигорић, Велибор, *Биће позоришта*, Стеријино позорје, Нови Сад 1977.

Грол, Милан, *Из позоришта прејкумановске Србије*, Народно позориште у Београду

Грчић, Јован, *Српско народно позориште*, Удружење глумаца СХС, Загреб 1922.

Дивињо, Жан, *Социологија позоришта*, БИГЗ, Београд 1978.

Дотлић, Лука, *Из наше позоришта старијих времена*, Српско народно позориште, Нови Сад 1982.

Илић, Александар, *Увод у српско позориште*, Планета, Београд 1940.

Јовановић, Р, Милановић, О, Јовановић, З, *125 година Народног позоришта у Београду*, Галерија САНУ, Београд 1994.

Кириловић, Димитрије, *Српско народно позориште*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци 1931.

Ковачек, Божидар, *Јован Ђорђевић*, СНП, Нови Сад 1964.

Ковачек, Божидар, *Прејиски између Јована Ђорђевића и Анђонија Хаџића 1859–1895*, СНП, Нови Сад 1973.

Ковачек, Божидар, *Талија и Клио*, Матица српска, Академија уметности, Нови Сад 1991.

Марјановић, Петар, *Уметнички развој Српског народног позоришта 1861–1868*, СНП, Нови Сад 1974.

Марјановић, Петар, *Српски драмски писци XX столећа*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 1997.

Марјановић, Петар, *Мала историја српског позоришта XIII–XXI век*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 2005.

Петровић, Светислав, *У позоришту*, Издавачка књижница Геце Кона, Београд 1928.

Поповић, Влада, *Зајиси из позоришта*, Српско народно позориште, Нови Сад 1982.

Станојевић, Лаза, *О Српском народном позоришту 1881–1905.г*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци 1906.

Стојковић, Боривоје, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опере)*, Музеј позоришне уметности СР Србије, Београд 1979.

Томандл, Миховил, *Српско позориште у Војводини 1736–1868*, I, Матица српска, Нови Сад 1953.

Томандл, Миховил, *Српско позориште у Војводини 1868–1919*, II, Матица српска, Нови Сад 1954.

Чиплић, Богдан, *Трајом мезимчеја србској*, СНП, Нови Сад 1980.

III ЗБОРНИЦИ РАДОВА

Бајић, Станислав, *Дуји људи до стварања професионалног позоришта у Београду; „Зборник прилога историји југословенских позоришта“*, СНП, Нови Сад 1961, стр. 182–202.

Батушић, Славко, *Сурадња Зајреба и Новој у првим деценијама дјелатности њихових професионално-организованих народних казалишта*, „Споменица 1861–1961“, СНП, Нови Сад 1961, стр. 70–87.

Босић, Мила: *Вертеји као облик фолклорног театра код Срба у Војводини*, „Зборник радова XXXIV конгреса Удружења фолклориста Југославије“, Удружење фолклориста Босне и Херцеговине, Тузла 1987, стр. 567–573.

Веснич, Радослав, *Новосадска позоришта између два рата*, „Споменица 1861–1961“, СНП, Нови Сад 1961, стр. 279–323.

Влатковић, Драгољуб, *Нушић и људијућа позоришта*, „Путујуће позоришне дружине Срба до 1964“, зборник радова, Музеј позоришне уметности Србије, Београд – Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 1993, стр. 63–68.

Гавриловић, Никола, *Француски репертоар Српској народној позоришта у Новом Саду 1861–1961*, „Споменица 1861–1961“, СНП, Нови Сад 1961, стр. 151–197.

Дотлић, Лука, *Позоришни животи у Новом Саду од најранијих времена до наших дана*, „Српско народно позориште 1861–1981“, Војвођански музеј, Српско народно позориште, Нови Сад 1981, 20.

Јанић, Синиша, *Сећање Боже Николића на Српско народно позориште*, „Споменица 1861–1961“, СНП, Нови Сад, 1961, стр. 251–268.

Јовановић, Живорад, *Календар важнијих догађаја из историје српских позоришта*, „Зборник прилога о историји југословенских позоришта“, СНП, Нови Сад 1961, стр. 360–381.

Косановић, Богдан, *Руска класична књижевност на сцени Српској народној позоришћа (1861–1981)*, „Српском народном позоришту 1861–1986”, зборник радова, СНП, Нови Сад 1986, стр. 223–246.

Костић, Страхиња, *Немачки класици на сцени Српској народној позоришћа у Новом Саду*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 198–228.

Манојловић, Тодор, *Полиптичка улога сценој новосадској Народной позоришћа*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 39–69.

Милитар Трива, *Некадашње ћачке председаве Српској народној позоришћа*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 407–410.

Мисаиловић, Миленко, *Проблеми сценске естетике у уметничким позоришћа*, „Путујуће позоришне дружине у Срба до 1944”, зборник радова, Музеј позоришне уметности Србије, Београд – Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 1993, стр. 21–42.

Михаиловић, Душан, *Шекспир на сцени Српској народној позоришћа у Новом Саду (1861–1961)*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 106–150.

Петровић, Вељко, *Поводом сећања на новосадско Српско народно позоришће пре ратова*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 11–14.

Петровић, Никола: *Друштвене и политичке прилике у Војводини у доба оснивања Српској народној позоришћа*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 27–38.

Попов, Чедомир, *Прва турнеја Српској народној позоришћа*, „Рад војвођанских музеја”, Војвођански музеј, Нови Сад 1960, стр. 263–272.

Стојковић, Боривоје, *Из живога и рада Српској народној позоришћа између два рата*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 411–416.

Стојковић, Боривоје, *Српско народно позоришће и позоришна критика*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 437–460.

Томандл, Миховил, *Невоље Српској народној позоришћа до првој светској рата*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 331–346.

Пот, Иштван, *Мађарске драме на Српским позорницама*, „Споменица 1861–1961”, СНП, Нови Сад 1961, стр. 229–250.

Ујес, Алојз, *Царева дозвола за оснивање друштва за српско народно позоришће у Новом Саду*, „Српском народном позоришту 1861–1986”, зборник радова, СНП, Нови Сад 1986, стр. 539–544.

Фрајнд, Марта, *Драме Јована Суботића на сцени Српској народној позоришћа*, „Српском народном позоришту 1861–1986“, зборник радова, СНП, Нови Сад 1986, стр. 545–558.

Циндрић, Павао, *Новосадско летеће дилежантско позориште у Зајребу (1840–1842)*, „Зборник прилога историји југословенског позоришта“, СНП, Нови Сад 1961, стр. 131–181.

Чолић Драгана, *Прејед пушчујућих позоришћа у Србији 1827–1944*, „Путујуће позоришне дружине Срба до 1944. године“, зборник радова, Музеј позоришне уметности Србије, Београд – Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 1993, стр. 175–206.

IV ПЕРИОДИКА И ШТАМПА

Марко Вилић, *Ајошеоза Српској народној позоришћа*, Нови Сад 7. I 1941, бр. 905, стр. 5

ЗАСТАВА, Орган Радикалне странке, Нови Сад, годишта 1919–1929, Библиотека Матице српске П фол 63

ЈЕДИНСТВО, Орган Демократске странке, Нови Сад, годишта 1919–1925, Библиотека Матице српске П фол 2

СОМОЕДИА, Часопис за позориште, музику и филм, Београд, годишта од 1923. до 1926, Позоришни музеј Војводине инв. бр. 6733–6741

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ, Нови Сад, књиге: 307 св. 1-2, 137, св. 1-2, 297 св.1-2, 318, св. 1 и 3, 317, св. 2, 326 св. 1-2, 301, 302, св. 3, Библиотека Матице српске П II 951

НАША СЦЕНА, Нови Сад, годишта 1952–1953, Библиотека СНП.

НОВИ САД, Дневни лист, Нови Сад, годишта 1924–1941, Музеј Војводине

ПОЗОРИШТЕ, Нови Сад, годиште 1970, Архив СНП-а

ПОЗОРИШТЕ, Нови Сад, годишта 1936–1937, Библиотека Матице српске П II 146

СРПСКИ ЛИСТ, Нови Сад, годишта 1918–1919, Библиотека Матице српске

Восадско Српско

Народно Позориште

99. представа.

Ван претплате.

У Новом Саду, у суботу 15. јануара 1921.

КАВАЛЕРИЈА РУСТИКАНА

Опера у 1 чину по драми Ђ. Верге. Написали: Ђ. Торђони-Торцети и Ђ. Менаши

Компоновао: Пијетро Маскани.

Директор: г. Д. Кранчевић.

Диригент: г. Л. Матачић.

ЛИЦА:

Сантуца, млада сељанка	гђа М. Лєвова
Туриду, млад сељак	г. Д. Кранчевић
Лучија, Туридова мајка	гђа В. Горскаја
Алфио, киријаш	г. В. Ширај
Лола, његова жена	гђа Ј. Лукина
Прва жена	гђа М. Вертачник
Друга жена	гђа М. Оливијери

Сељаци, сељанке. Догађа се у једном сицилијанском селу.

ПРЕ ТОГА:

ФРАНЦУСКО-ПРУСКИ РАТ

Шалџива игра у 1 чину. Написао Коста Трифковић. Редитељ Г. К. Васиљевић.

ЛИЦА:

Петровић, грунтар	г. Ј. Стојчевић
Ката, његова жена	гђа К. Вилочева
Марија, његова кћи	гђа Р. Кранчевићка
Поповић, чиновник у миру	г. В. Вилџац
Јеца, његова жена	гђа Д. Васиљевићка
Милан, његов син	г. М. Душановић

Оперске цене места: Ложа 200 К. Серкл фотеле 44 К. Фотеле 36 К. Паркет 32 К. Партер 24 К. Волков 1. ред 44 К. II. ред 32 К. III. и IV. ред 28 К. Седиште Кавалерија I. ред 24 К. II. ред 20 К. Стајње у партеру 20 К. Стајње на галерији 16 К. У ове цене је урачуната и државна такса на улазнице.

РЕПЕРТОАР: У недељу 16. јануара догађа се „Замкунар“, а у понедељак „Мамзел Нитуш“.

ПРИЛОЗИ

др Тихомир Остојић

Васкрсење Српској народној позоришћу, говор на отварању Позоришта

„Више од четири године смо посртали и клецали кроз мрачно царство смрти. Мишљасмо да нигда више нећемо видети белог дана...

И гле, ипак нас је огрејало врело сунце. Изиђосмо у сјај живота. Окупани у огњу изиђосмо снажнији, свежији него што бесмо пре.

Стојимо још непрестано под поразним утиском овога догађаја. Шта се то збило с нама?... Разум је немоћан да схвати. Узалуд напреже сву своју снагу. Одвећ су големе ствари, да би их могла трезна мисао обухватити.

Шта се то збило с нама?... Само чувство може да се хвата у коштац са стварима које су нас неодољиво понеле. И то, само чувство које може да се хвата највећих висина, најпровалнијих дубина, бескрајних ширина и најогромнијих величина: - религиозно чувство. Само религиозно чувство!... Јер догађаји који се од летос с језовитом брзином, руше над нама слични су онима у Апокалипси.

Узалуд се напреже разум да схвати замашност дана које преживљујемо... Десило се чудо... Ми бесмо мртви и – оживесмо... Десило се још и друго чудо: смрт је смрћу побеђена, као што каже позната ускршња песма: ‘смртију смрт поправ’.

‘Смртију смрт поправ’!... Шта значи овај загонетан израз?... Смрћу победив смрти!... Цредо љуиа абсурдум, вели Св. Августин. Верујем, јер је без смисла...

Али ми смо овом загонетном изразу нашли смисао. На крају страшне Голго-те Српскога Племена, ове јесени, ми смо нашли свој смисао. Наши војници су на Кајмакчалану и Добром Пољу својом црвеном крвљу написали коментар овим речима. Јунаци су показали шта значи смрћу смрт победити. Њихово ће тумачење за вечита времена ући у књигу судбине света.

То значи ово. У лето 1914 било је Српско Племо осуђено на смрт. Непријатељи су му огласили рат, да би га уништили. Али се страсне жеље нису испуниле. Један део племена се жртвовао, примио је смрт, да би спасао целину од смрти... Тако је смрћу уништена смрт!...

Кад поново отварамо замандаљена врата нашега Народног Позоришта, морамо се сећати победе смрти смрћу коју је Српски Народ задобио год. 1918. Од ове године ће се још много, много векова све почињати. Овај рат ће ‘Ера бити страшна људскијема кољенима.’ И наше Народно Позориште је делило судбину својега народа. И оно је било осуђено на смрт.

Кад је оглашен рат Србији, наше позориште је баш спремало нову сезону. Али, место веселе игре на даскама, започела је крвава игра на бојном пољу. Окупљени чланови дружине су се за неколико дана растурили. Једни су коман-

довани под оружје, други послати у заточење. Страшни рат није никога штедео, па ни њих. Некоји су и главом платили. Нека је слава тим нашим мученицима! Да је непријатељ победио свршило би било и наше Народно Позориште. Али је наше племе смрћу уништило смрт. Тако је с њим васкрсло и његово позориште.

Наше позориште је вазда делило судбину народа. Оно је одиста оно чиме се зове: *народно позориште*. Њега није основао ни спекулативан дух предузимача, ни податљива рука државе. Оно је подигнуто од народних новчића, као кула за одбрану народа; од новчића једног малог народа који је био остављен сам себи. Оно се морало потпуно прилагодити животу и судбини народа.

Али ово мало гнездо глумачке игре има велики историјски и културни значај. Наш завичај овде на Тиси, Дунаву, Моришу и Тамишу је матица српског и хрватског позоришта. Претходници Новосадског Народног Позоришта су оснивачи позоришних представа у Србији и у Хрватској. Год. 1834 је наш Јоаким Вујић дао прве позоришне представе у Крагујевцу. А год. 1840 је новосадска дружина одиграла у Загребу, пред усхићеним Илирцима, прву представу на српскохрватском језику. И оснивање сталног позоришта у Београду стоји у најтешњој идејној и културној вези с Новосадским Народним Позориштем.

У културној историји нашег краја има ово позориште свој нарочити значај. Уз православну цркву, уз школу и књигу, оно је било четврти стуб наше гњечене, тлачене и поколебане народности. И српски глумац је, својом игром и песмом био апостол национализма.

Па још једна важна услуга. Православни део народа имао је у народној цркви и школи, и у својој Матици, какве такве ослонце своје културе. Али, из лако појмљивих узрока, ми смо слабо могли утицати на наше католике, на Буњевце и Шокце... Да кобних прилика! Два брата су седела један уз другог, мучили су једну муку, а нису могли да пруже један другом руку... Само је глумац сломио преграде власника. Позорница је била једина наша културна веза с Буњевцима. У исти мах, Народно Позориште је било једина народна установа наше католичке браће. Кад се у Суботици давао Краљевић Марко и Арапин или Бој на косову, под додиром чаробне палице Талијине, срушиле су се у прах, за час, све куле насилничке туђе власти, и душа заробљеног човека, слободна од земаљских окова, прхнула је у ведре висине идеја и уметности. То је била једина прилика да се Буњевац осетио и да је живео као народ. Ову услугу Српског Народног Позоришта треба крупним словима забележити у културној историји Срба и Буњеваца.

Српско Народно Позориште, као установа једног политички угњетеног народа, морало се потпуно прилагодити потребама и животу тога народа. Оно се дичило почасним називом мезимчета народног, али је морало да сноси све лоше стране свога положаја. Иако је оно уметнички завод, оно није могло да служи чистој уметности. Оно је било и основано и по свом положају логички позвано на то да служи, у првом реду, народности. И оно је тај свој задатак часно извршило. У службу народности морала је, силом прилика, да ступи и уметност.

Али можемо с обзиром тврдити да уметност није била заборављена. Захваљујући великим глумачким талентима једнога Телечког, једног Тоше Јовановића, једног Ружића, једног Добриновића, једне Милке Марковићке, и многих других врских глумаца, на позорници нашег позоришта могла се видети и права и велика уметност. С поносом можемо истакнути да је код колевке нашега позоришта стајао нико мањи него Шекспир. Год. 1864 је прослављена у Новом Саду 300-годишњица великог Британца. Одушевљење које је ова свечаност изазвала много је допринело да се коначно одлучи оснивање сталног позоришта у Новом Саду. Шекспиров дух је инспирисао осниваче. У репертоару, пак, заузимао је знатан део и Шекспир и други класици. Дабогме, колика је једна путничка дружина, која је морала сваки час да мења место, која је често играла на бурадима од пива, могла да доспе да нешто крупније учи и вежба. Стаза није била посута цвећем. Није се доспевало да се решавају проблеми уметности. Наша јуначка Талија морала је да хита на сва угрожена места и да се хвата у коштац с проблемима народне одбране.

Српско Народно Позориште стоји сад на прагу новог доба. Одсада оно неће морати служити народној одбрани него народном Генију. Народ ће бранити јача мишица: Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца. А оно ће моћи да се посвети уметности народној. Неће се оно морати потуцати од немила до недрага, гоњено туђинском обешћу, неће се морати у својој кући, у Новом Саду, снебивати као сироче, док се туђинци и дошљаци овде шире и размећу. Не! Сад ће оно моћи слободно ходати широм наше лепе отахбине, радосно дочекивано од својих. Једва једном, после више од пола века борбе, свануће и њему лепши дани...

Кад наше позориште прелази овај час преко прага у ново доба, сетимо се да је ово лепше доба могло настати само тако што је смрт побеђена смрћу, и што је, као што ускршња песма ликује, онима који су у гробу дарован живот.

Слава његову васкрсењу! Нека је сретан улазак у ново доба!"²⁴⁸

Аница Савић (касније Ребац) својом песмом учествовала на свечаном отварању прве поратне сезоне СНП:

Пролог

*Поноћни џешки џаласи ѝрејлављују ѝоља далека,
Видици се даве у ѝлимама црним,
И само се назире, ничући из ѝаме
К'о ѝламен усамљен, усјраван и бео,
Он. Млаго, мршаво ѝело се диже као лук за ѝеинуѝ,*

²⁴⁸ СТАНОЈЕ ДУШАНОВИЋ, *Хронике II 1919-1941*, ПМВ - види и Споменица 1861-1921, стр.

Чисџо се чини да му већ душа дойире донде їде чудесни модри
Поїџоци нове свеїлосїи їеку над звезданом їамом.

И док сїавају браћа и војске у їабору Израиља
Сам збори Давид са Боїом:

„Ја дижем душу у ївоју їишину,
Боже, док їраже најсїрашније буре
Само мене најмлађеї најслабијеї. Но јаче неїо челични бедери
Шїиїе ме блаїи їаласи ївої мира око моје душе.
Једну једину си сїусїио каї, један једини расвеїлио їрен,
Но више ми никад не ће їоїџуїи душа у їаму.
Ја їе не їознајем боље од оних шїо нису изашли из мрака:
Ја не знам да л живиш, Боже, у молиїви їрадегова,
Ил у расвиїи будућносїи даљне,
Да л хоћеш на жрїву мис'о обезоружано, ил веру шїо сїава,
Да л шаљеш зрак своїа бића у храбросїи ил у болећивосїи, -
Но знам да и Победу желим једино из ївоїих руку.
Осећам да си даљи од свеїа,
Боже, но шїо су небеса од земље,
Ал їомоћ ївоју, Госїоде Чеїа,
Осећам ближу од рођене душе.
И заїо їе молим, Незнаїої:
Боже, ако си сад још далеко,
Ако їе слуїимо само к'о вечно Подне кроз їоноћне звезде,
К'о Небо кроз слојеве їисућ небеса;
Боже, ако си реч шїо їрми за масом будућних еона,
Нема за нас још; ако си чудо које їек самої себе сївара:
Пошљи сад їрве зраке своје зоре
Онамо їде највише јада се їрчи,
Онамо їде најцрња ноћ їе зове:
Пошаљи ми знак, їоїлед или звук

јер јадне моје очи уморне

Траже у їоноћном небу без їресїанка одсев мачева
Сјајних о бедрима Херувима: їраже очајно у Боїу Прошлосїи
Боїа Будућносїи.

Где да їа нађу?

Ево: У Вери, у Борби, у Победи чујем їде брује
Крила Вечносїи у веїру Будућносїи; ево ме цела
У моћни увијају шум, ја расїем бескрајно,

ја нисам више ја...»

И докле сахну сїрује ноћи у бледили дана,
У часу без звезда и сунца он сїоји усамљен, оїроман,
Виши но ілаве јуїарњих облика;

и ево се најзаг

Буде іоља и браћа и војске у їабору Израїља.
Но мисле у нови да їадају сан,

јер сїоји херој у месїо гечака.

Визија смела и сјајна се диже їред исїочним небом,
Док јој над ілавом у безброј колуїа
Звезде, у сунчани ореол сїоїљене, їламїе.

И їешки кораци Борбе одјекнуше іољима їучним.

Но као шїо се сїуб ноћи руши
Пред їламеним оком јуїарњеї їњева,
Лежи већ душман у їраху - маса їрома и мрачна, -
Срушен їокреїом, їоїледом, снаїом душе шїо сја кроз
Удове Давидова їела.

И он се їада їихо саже,

Преїун сунчане милосїи за їоноре ноћне, - и оїеї усамљен,
док уокруї бруји клицање и їобедно славље расїламїалих чеїа.

А када їодиже очи, на душу му їада венац
Беле їодневне свеїлосїи, и харфа му засја у руци,
И Давид заїева Боїу:

С їлавих їуїања Бескраја, с колуїа невидљивих сфера,
Ти си ми їослао Веру; їошаљи ми, Боже, и Песму.

Нека обасја, їреїороди іоља шїо сносише Борбу, нек оїкрије їајну
Живоїа и смрїи, свеїлосїи и сенке; у једној нека сузи сунчаној
Искаже све болове ноћи, вайаје уїашених душа.

И као шїо блесак їодневних небеса
Сїишава мора, їробуђена їрераним зорама бурним,
Сїишај ме свирком свої сјаја:

О Боже шїо дајеш блаїослов Борбе,
Дај сад и блаїослов Песме!"²⁴⁹

²⁴⁹ исто, стр. 57

„Управа Српског народног позоришта упутила је регенту Александру овај телеграм:

Његовом Краљевском Височанству
Наследнику престола **Александру**
Београд.

Српско народно позориште, које је близу шесдесет година радило за идеал слободе и правде и које је у народу ове области подржавало веру у коначну победу нашеј великој народној идеала, било је на почетку рата суровом силом обустављено и распуштено. Чим је бујица народне слободе раскинула окове насиља, прели смо, да се народно позориште обнови. Данас смо срећни, што можемо замолићи Ваше Краљевско Височанство, да изволи примити на знање, да ће се Српско народно позориште свечано отворити двадесет петог јануара по новом. Српско народно позориште, верно својим великим традицијама, служиће им и од сад одано и искрено, штеће доприносићи утврђивању велике епохе, коју је извојевао српски народ и његова славна и велика династија.

Да живи Његово Краљевско Величанство краљ кетар!

Да живи Његово Краљевско Височанство наследник престоло Александар!

Управник Срп. нар. позоришта

др. Ђура Трифковић.”

Ан, Телеграм управе Српској народној позоришћу рејенту Александру, „Застава”, бр. 8, 10 (23) јануара 1919, 26;

ГОВОР проф. Милана А. Јовановића о шездесетгодишњици „Друштва за Срп. Нар. Позориште“

Да се винемо у прошлост једне установе, која је 60 година вршила успешно и добро-творно своју дужност на пољу српске уметности.

Наша уметност је као и наша култура млада. То не долази отуда, као да наш сој, наш народ није од увек марио за културу и за уметност, Споменици из старе српске књижевности, многе грађевине: очуване и у рушевинама, остатци сликарства, наша домаћа индустрија, па наша народна појезија и ине народне умотворине доказују јасно, да је Србин од увек марио за културу и уметност.

Настаје насилан прекид лепог и бујног живота. Са падом политичке самосталности пада и неговање културе и уметности: настају мрачна столећа посвуда у нашем народу.

Узевли га на око раздробљена ма у ком крају, једно ћемо код свих опазити. Свуда борба, очајна борба за опстанак.

Зећана дави међусобица, вековно ратовање са Турчином, вечита борба са кршом за лебац и живот.

Далматинца једе туђинштина, латински Млеци; четовања.

Србина у Босни и Србији једе одрођавање – он је раја.

п и Србина у овим странама јела је не једна невоља. Вечито је под оружјем, те пролива крв за туђ интерес по пољанама талијанским, немачким, француским, коби му опак-а Унија, једе га спахија а мађијска влада туђина не даје му прогледати, не даје му главе дићи. Кад му је дозлогрдило, он је давао одушке болу увређене душе своје устанцима и иселјавањем. Стезан, потискиван таворио ј, натезао тај народ српски у овим странама. А красан беше то народ. Беше то изврстан ратар, који знаде од ритина и буњишта – *desertum primum et secundum* – направи овако плодну ораницу, занатлије Срби у оно доба, доба цехова играху велику улогу а трговци српски, трговина српска цветала је од Ђура и Коморана почевши по целој Угарској и Ердељу. А шта тек да речем за Србина војника: покојна хабсбуршка монархија довољно проповеда у својим аналима о знаним и незнаним огромним војним резултатима и успесима, тако да кад стран научењак проучава живот Срба овде, кад говори о Србину ратару он вели: Србин је баш за ратара рођен, исто тако кад је реч о занату Србин је ваљан за занатлију створен, па тако вели за трговца и војника, хвалом и славом обасипа обилно српски сој. А како и да не буде тако, кад се то доселио народ одважан и имућан, подузетан и устацац који како дође амо, поче на све стране да буди и диже живот. Још један сталеж оста не споменут, српска интелигенција онога доба. Мирне душе морамо признати да она беше родољубива и да је знала шта народу треба и да је то и хтела и тражила. Јерархија и Срби официри били су тада интелигенција народна. на саборима, који су ради избора патријарха сазивали увек се и расправљало или се покушавало да се расправља о народним тебама и жалбама, *gravamina* па *gravamina* је оно, на што се ваздан наилази при испитивању података из тих времена. Али тој тежњи стално се противила туђинска влада, непријатељски смерови, душманским језуитизмом прожмана тактика. Скоро пуна три столећа преживео је тако наш народ овде. Живахан, даровит, патриотичан није ни једну прилику пропуштао кад је могао целини својој користити. Будно је пратио шта се око њега збива а збивало се оно што је имало да одржи на висини једну државу која се на силу створила па, неприродна постанка морала све једнако тражити начина да се одржи и држава и народима

туђинска династија. Стезало се и затезало, врло ретко попуштало. Како је кад интерес државни захтевао, тако се и поступало са народима. Интерес државни био је интерес династије и вазда се то имало пред очима, а интерес праве државе, интерес народа тај је био вазда, вазда занемариван.

(Наставиће се.)

„Застава”, бр. 155, 14. јула 1921, Подлистак, стр. 1;

ГОВОР

**проф. Милана А. Јовановића о шездесетгодишњици
„Друштва за Срп. Нар. Позориште”.**

(Наставак.)

Према таким приликама је и наш народ овде удешавао, морао удешавати свој ђивот. радио је, кулучио је, у војсци служио, теглио, носио терет велике једне државе на својим плећима и то тако и толико, да је слабо доспевао да и на себе мисли. па опет животна снага у нешем народу није спавала, иако притајавана, она је жива била и као оно извор бујне воде под кором земљином кад тражи згоду и прилику да избије на површину, тако је и снага народна дуже све једнако у народу тињала и кад се згода јавила, букнула је у пламен и народ је тражио своје. наши сабори у овим странама, устанци, исељавања јасно говоре за те откуцаје срца народног. Па као што је потребно за образовање културног седишта згодно земљиште и даровити сој, тако су и за манифестовање народне свести, народног живота нужне биле погодбе, да је ту подобност соја, згодна прилика и срце јуначко. Притиснут државом, феудализмом, верском нетолеранцијом, намерно одржаван у уметној тами, од остале браће своје одсечен морао је Србин см своју бригу бринути, па с помоћу Божијом чинити све оно, што ће га од пропасти сачувати да дочека да сунце и пред његова врата дође, да дочека боље дане. Није то могло бити да ондања интелигенција српска није настојавала да сачува народ од духовне клонулости, да добрим и здравим инстинктом вођени народ упућује да истраје.

И чим се прилика која повољна јавила, Србин се лађао посла свога. Појава народног просвећивања за Јосифа II. нашла је Србина одма готово да се хвата у то напредно коло; појава Доситеја ОБрадовића обележава то време. Несносно време, време реакције после Наполеонових ратова задржало је ту лепу напредну струју. Задржало је, али је није угушило. Унутри у народу је све једнако и ако латентно снажно куцало било народне свести народног живота. Друштво српско било је здраво, а где је тога, ту нема трулежа и учмалости, ту је свежина, ту буја живот. Јесте био тећак притисак Метерниковог доба, јесте гушио душу народа мрски апсолутизам, сваки слободнији покрет био је у клици угушиван, тавнице су пуниле честитим заточеницима слободне мисли, губилишта се руменила од крви племенитих бораца, вео мрка навалице се све више навлачио на умне очи потиштених народа, ал` тврда воља, енергија, вера у напредак свлађивали су све те сметње и кад се мера зала и патње навршила, силници морадоше пред сјајном напредном идејом капитулирати, морадоше народима, што је њихово, дати. Кад је руда реакције у брег ударила, кад су Солферино и Мађента поломили крила двоглавом црно-

жутом орлу те нужда настала тражећи помоћи у народа, пођоше ствари на боље. на-
 роди пренуше, сад могоше више да се брину за себе него до сада што су могли, живот,
 кретање се на све стране јавља. У то доба пада и постанак нашег позоришта, коме ско-
 ро шесетгодишњицу слависмо. Вечито знаменити дан биће у културној историји наших
 страна 16. јули 1861. године, када је председник читаонице новосадске др. Светозар
 Милетић сазвао одборску седницу, на којој се ударио темељ Народном Позоришту, што
 је и главна скупштина Српске Читаонице у Н. Саду те исте године у октобру одржана и
 потврдила кад је издала позов на народн да се оснује Српско Народно Позориште. то је
 био моменат кад је сазрела идеја оснивања, а кад то наступи онда иде све лако. «Кад је
 крвца из земље проврела» пева Филип Вишњић бункуо је Карађорђев устанак. кад идеја
 сазре, нађе се одма ту и носилац те идеје. Позив што је на народ управљен потписује
 Милетић, Брановачки, Ђорђевић и Змај. Српска штампа заступа «Српским Дневником»
 пригрли својски ту идеју и сјајно перо Јована Ђорђевића у низу родољубивих чланака
 задобија и мало и велико и старо и младо и мушко и женско за то.

(Наставиће се.)

„Застава“, бр. 156, 15. јула 1921, Подлистак, стр. 1;

ГОВОР

**проф. Милана А. Јовановића о шездесетгодишњици
 „Друштва за Срп. Нар. Позориште“.**

(Наставак.)

Све је то тако било 1861. г. ал` морамо се сећати и времена, кад су се јављали и први
 напони и први зачеци великом подузећу том. Козачински је у карловцима почео још
 1733. са «Урошем V.» а последњих деценија 18-ог века јавља се Јелисејић у Бечкереку,
 за њим одмах Јанковић са дилетантским представама својим. почетком 19-ог века ево
 дилетаната у Новом Саду где почињу и опет позоришни рад који тек у Јоакиму Вујићу
 нађе изразита представника свог, који се не задовољава само Војводином, већ прела-
 зи и у Србију и даје у Крагујевцу поред осталог и «Паденије Србије» за кнеза Лазара и
 «Востановленије Србије» за Карађорђа и Милоша. Новосадски дилетанти јављају се 1802.
 са «Христовим Гробом». Гимназисте престављају, др. Јеврем Секулић и учи и води. 1811.
 настављају опет у Н. Саду, где се већ говори о старом и новом позоришту. 1813. почиње
 деловање Вујићево, али докле он путује по српским градовима с'ове и с'оне стране
 Дунава, напоређо с њиме дилетантишу 1823. богослов Ђ. Дера. Стеван Стевановић са
 Лазом Лазаревићем. 1837. наставили су дилетанти Н. Сада свој рад као «Летеће диле-
 тантско друштво» и већ се чује глас Тодора Павловића о сталном позоришту, које 1839.
 покушаше да остваре под именом «Опште народни театар» који би требали створити
 Срби, Немци, Мађари и Јевреји. 1844. јавља се први пут Јован Кнежевић кроз 4 године
 дана, а те године саставља у Н. Саду позоришну дружину Коста Поповић Комораш, а
 1845-46 у Банату посећују дилетанти својим представама веће градове а после 1848-е
 јављају се дилетанти позоришни посвуда у Сомбору, Суботици, Иригу и другим мести-

ма. Терен је био дакле ту, а морало је бити и талената. Нека се јави још и потреба, па је ствар готова. А и тога је било: буђење и неговање народне свести, природни нагон продуковања, моментане потребе друштвене па и мисао о уметности били су први покретачи. Сви крајеви Војводине јављају се на том послу, а особито се одликује Банат, који је многе таленте дао, сви градови се интересују за ту мисао, а особито Н. Сад. први покретачи с децом почињу, преузимају рад одрасли, најпре као добровољци-дилетанти, а после се стално посвећују том позиву. Неупућеност не даје им у први мах женске снаге, мушким мора да се испомаже. развијена свест уклања и ту препону, те кад је одлука донесена, кад је материјал испуњен, кад је план готов, кад се нашли мајстори за тај посао, рад је отпочео, а то је 16. јула 1862.

Сјајно перо Ђорђевићево у «Срп. Дневнику» чинило је своје. Лед је био пробијен, народ уверен о тој потреби својој одзивао се и шаком и капом, ал' трајније од земног блага беше она љубав, која се распламти у целом народу према Народном Позоришту. Чланови дружине један симпатичнији од другог освајају кад у које место дођу игром, талентом, држањем својим. Догађај је био то, за једно место, долазак Позоришта. Све би оживело, све је други културни живот обухватио, наместо свакидањег настао је необични, духовни живот тако да се већ у првим деценијама опажала разлика у схватању и појимању, у прегалаштву међу становницима оних места, у које је Народно Позориште редовно долазило од оних, која је ретко или можда никако посећивало. благодат такве установе одмах се у први мах опажала.

За дужност своју сматрам у овом свечаном часу изнети имена двојице па и трећега, који много допринеше оснивању и одржавању ове културне установе. У налаима српског Војвођанског Позоришта сијају се златним словима уписна три имена: Јована Ђорђевића, Антонија Хаџића и Лазе Станојевића.

(Наставиће се.)

„Застава“, бр. 157, 15. јула 1921, Подлистак, стр. 1 и 3а;

ГОВОР

проф. Милана А. Јовановића о шездесетгодишњици

„Друштва за Срп. Нар. Позориште“.

(Наставак.)

Јован Ђорђевић је не само отац него и Атлас нашег позоришта био. Чланци његови беху т. з. варнице «Дневникова Кресева».

«Прилози почеше долазити, фонд буде основан, набавила се стална позоришна дружина и удешен би репертоар.

рад око оснивања нашег позоришта беше потежи. 6 година дана је требало да се оснује народно позориште, а готово 3 године дана морало је протети, док га је влада потврдила. Морало се сматрати за велику милост, ако нам се од горе допуштало, да се смемо старати сами за себе.

После дуге борбе и тешких напора, љубављу, пожртвовањем, прегоривањем и марљивим радом својим ударио је Јован Ђорђевић ваљан темељ нашем народном позоришту. Што је наше позориште ударило одмах правим путем, што је у њему било увек неког вишег песничког полета, што се од постанка свога развијало у правцу чисто народном и идеалном, што је лепо – ако и лагано – али зато сигурно напредовало и у позоришној уметности и у своме утицају на народ; то се може захвалити само томе, што је управа позоришна одмах у почетку била поверена Јовану Ђорђевићу, који је као човек књижевник сматрао позориште са вишег гледишта, који је био цео свој живот посветио народном напретку.

Да је Ђорђевић дорастао био за управитеља позоришта, доказују дични успеси, које је постизавао, доказује ова наша светковина, доказују његове мисли о позоришту».

6. април а 1887. прослављена је 25-о годишњица овога позоришта. Говорник тога дела Антоније Хаџић овековечио је заслуге Јована Ђорђевића овако:

Све, што је год Ђорђевић писао о нашем позоришту, вреди злата. Рсправама и чланцима својим о нашем позоришту положио је тако рећи основ законуку за ту нашу позоришну државицу. Ми смо заиста сретни, што можемо ићи стазом, коју је Ђ. утр`о.

Нов нараштај не зна, с каквим се незгодама борио Ј. Ђ. док је основао народно позориште; не зна какве је грдне препреке морао уклонити с пута, докле га је повео стазом, којом сада ходи; не зна колике је муке претрпео док је подигао наше народно позориште, тај понос и украс нашем духовном животу, ту свету круну за поноситу главу нашег народа.

Ми, којима се дала прилика те смо загледали у то светилиште његове трубе и борбе; ми који смо окусили и по коју горку кап, што је канула из чаше, коју су чемериком напунили му црни дани његове патње и муке; ми ваља да се поклонимо горостасној снази његовој, коју је развио да створи и одржи наше народно позориште; ми ваља да се радујемо и веселимо, што смо могли приликом прославе 25-о годишњице нашег народног позоришта у средини нашој поздравити творца и оца нашег народног позоришта чила и здрава и од свег му срца зажелети, да га Бог још дуго и дуго поћиви на понос и дику народа српског!

Живио и Слава му!

Другом сјајном имену овог триумвирата одао је пре неки дан достојну пажњу садањи начеоник друштва за срп. нар. позор. кад је рекао: «Многогодишњи начеоник Друштва за српско нар. позор. а често и управник српске народне позоришне друштине Антоније Хаџић беше чврст ослон, на коме почиваше кроз дуг низ година сав велики терет нашег Војвођанског позоришног живота, његово се позоришно разумевање, управљање и схватање свагда хонорисало необично топлим осећајима захвалне Војвођанске публике!»

Антоније Хаџић је својом великом истрајном љубављу одржавао позоришни рад на високој националној и лепој уметничкој висини разумевајући потпуно менталитет свога доба, своје средине и своје публике а публика му је клицала сретна и задовољна!

И сви они, који знају са каквим се тешким и политичким а и многим другим неприликама борило наше нар. поз. са дубоком захвалношћу и пуним признањем спомињаће име Антоније Хаџић, а јер он је свагда и свугде знао нашем позоришту помоћи.

(Свршиће се.)

„Застава“, бр. 158, 17. јула 1921, Подлистак, стр. 1;

ГОВОР
проф. Милана А. Јовановића о шездесетгодишњици
„Друштва за Срп. Нар. Позориште“.

(Свршетак.)

И трећа светла звезда у историји нашег позоришта достојно је пристала онима две-ма:

Лаза Станојевић је за пуних 25 година стајао на челу овој установи. Колико год је било муке и борбе око оснивања народног позоришта толико је било муке и бриге и борбе око одржању му. Станојевић је као начеоник, с разумевањем једног Ђорђевића, љубаљу једног Хаџића а енергијом, која је била једном Лази Станојевићу својствена, држао, одржавао и унапређивао, ову шездесетогодишњу нашу културну тековину, Поред јавних многих својих дужности и велике лечничке праксе доспевао је и овде, да послужи народној ствари а то је само тако могло бити што га је одушевљавало све једнако оно велико родољубље, које га је целог му века красило и дичило.

Слава нека је и хвала тој ројници великих народних синова. Дуго би било решати имена и оних, који по провинцији по месним одборима одано служише овој установи. Никола Петровић, Васа Мухачевић, Јоца Вујић, Милош Николајевић Никола Ј. Поповић, Паја Јовановић нека приме признање у име свих председника месних одбора и преглаца око ове народне ствари исто тако нека је слава и хвала Корнелу и Ђорђу Јовановићу.

Поред културне своје мисије служило је наше позориште и политичким циљима. Док раздробљени бејасмо добро нам долазише сваки моменат нашег народног живота, намењен неговању духовног барем јединства нашег племена. Светковање Св. Саве широм васцелог Српсктва, неговање народних обичаја поред више осталих момената храњаху то духовно јединство и наше позориште у последње време хтеде да буде тако један моменат хтеде да обухвати и Босну и Херцеговину. Велики догађаји наших дана то су извели. И преласком у државне руке стало је наше позориште тек на своје ноге, те ће новом славом засијати и српској уметности крила дати тако, да ће појасеви, који буду строгодишњицу славили много сјајнијих резултата моћи показати, али високим развитком српске уметности да не губимо из вида и здравље народног нам живота. Све велике државе, које су битисале, кад се беху развиле до релативно највишег степена културе почеле су опадати и пропадати, јер разнежене, размажене, уметностима заборавише, занемарише неговање тврде воље, народних крепости, тих тврдих бедема националног опстанка. Имајући то на уму нека се у добар час развија српска уметност на неизмереном пољу неисцрпног градива вековима до недостигнутих висина, али вазда нека се користи оним што је историја о великим, културним народима забележила не бил што дуже сачували спомен на српски народ који се у служби уметности високо дигао и сјајно место у културној историји себи извојевао.

У то име напред у недоглед.

„Застава“, бр. 159, 19. јула 1921, Подлистак, стр. 1а, 1б и 1в;

Новчани прилози за прославу

По К 5000 дали су: Банка Војводина, Југословенска Банка, Централни Кредитни Завод, Српска Задружна Банка, др. Геодеон Дунђерски, Ђока Дунђерски у Новом Саду, Поджупанско Звање у Сомбору; по К 4000: Привредна Штедионица, Сомбор; 2730 круна скупιο је г. др. Милош Петровић у новосадском срезу; по К 2000: Новосадски Млин, Срп. Трг. Банка, Нови Сад, Новосадско Електрично Друштво; 1140 круна скупιο је г. Ђорђе Буља у Новом Врбасу; по К 1000 : Прометна Банка, Јов. Ернест и Рот, Симон Полак и Реслер, Балт. Фајт, Дуђеров и Ралетић, Браћа Кенигштетлер у Новом Саду, Коста Мандукић у Вршцу, Матија Леви, Нови Сад, Трговачко-Индустријска Штедионица, Лео Вајс, Браћа Лазаревић у Новом Саду, Дамјан Марковић у Иригу; 800 К: Милан Георгијевић Товаришево; 660 круна скупιο у Товаришеву г. Славуј Милованов; К 600: Омаљев и Дима, Нови Сад; по К 500: Моротвански и Друг, Јаков Шицер и син, Димитрије Бјелић, др. И. Павлас и др. Мајински, Павле П. Марковић, Сава Нишевић, Браћа Сремчевић, В. Коларски, Леополд Брил у Н. Саду, Митровачка Штедионица, Сима Рајнер, Браћа Шварц у Н. Саду; по К 400: Брајћа Крајчевић, Браћа Брандајз, Фрајда Синови, Гишер Макс, Браћа Чулић и Продановић, Шока Мољац, др. Милош Бокшан, Љубомир Шукић, Илија Вуковојац, Летић и Мишић, Н. Димовић, Браћа Радовановић у Новом Саду, др. Јован Пековић, Лоренц Миклоци, Армин Левингер, Комлош и Секел, Н. Сад. др. Давид Ђурић, Кула, Јаков Дорнштетлер Н. Сад, Срп. Сремска Банка, Рума; 240 К: др. Емил Палић; по К 200 Јосиф Ципер, Рачман Десидер, Никола Ивковић, Јованка Панаотовић, Паул Сајдлинг, Давид Песиор, Филип Кон и комп., Милош Бугарски, Мано Рот и Синови, Вајс Фриђеш, др. Ферд. Лустиг у Новом Саду, Срп. Штедионица Д. Д. Осек, Радован Пиварев, Суботица, Коста Панић Сомбор, Паја Вученовић Вуковар, др. Јанко Шијачић Србобран; по К 120: др. Мил. Давидова, Ст. Бечеј; по К 100: Људ. Тауш, АЛмослино, Давидовац и Јанковић, Браћа Неофитовић, Јован Гавриловић, Херман Левенберг, уд. Морица Штајна, Јов. тауш, Мор Кертес, хенрих Мајер, Исидор Левингер, Јефта Ледерер у Новом Саду, Андрија Кадић Инђија, Јован Шоман Н. Сад, Бачко-Потиска Штедионица, Ст. Бечеј, Стеван Бугарски, Товаришево, Срп. Штедионица Д. Д. Винковци; 50 К: Јован Грујић, Ириг; 40 К: Васа Шилић, Јован Манојловић, Милутин Стојковић Нови Сад, Браћа Лухар Земун.

Ан, Исказ ђрилоја за ђрославу 60. ђодишњице Друшћва за Срђ. Нар. Позоришће у Новом Саду, „Застава“, бр. 217, 25. септембра 1921, Додатак.

169. представа.

Ван претплате

У Новом Саду у уторак 22. марта 1921. године

ПРЕМИЈЕРА

МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ

(MADAME BUTTERFLY)

Трагедија једне Јапанице. По Џ. Л. Лонгу и Д. Болеско-у написали Л. Илика и Ђ. Балова. Превео А. В.

Музика од ЂАКОМА ПУЧИНИЈА.

Режира г. К. Клеменчић

Капелник г. Маринић

ЛИЦА

Џо-џо-сан, названа Бетерфлај	гђица К. Дубека
Сузуки, њена служавица	гђица В. Горскаја
Кат Пинкертон	гђица О. Сефиско
Ф. Е. Пинкертон, поручник морнарице Сједињених Држава Северне Америке	г. Д. Кранчевић
Шарплес, козул Сједињених Држава Северне Америке у Нагасаки	г. М. Верон
Горо, находо	г. К. Клеменчић
Кнез Јамадори	г. В. Ширај
Ујак Бонза	г. С. Николајевић
Јекусиде	г. Ликандер
Краљевски комесар	г. М. Вебле

Општински часник, мајка гђе Бетерфлај, тетка, дете, рођаци, пријатељи, пријатељице гђе Бетерфлај, слуге.
Дешава се у наше доба у Нагасаки.

Оперске цене места: Ложа 50 Д, Серја фотеле 11 Д, Фотеле 9 Д, Паркет 8 Д, Партер 7 Д, Балкон 1 ред 11 Д, II ред 8 Д, III и IV ред 7 Д, Седиште на галерији I ред 6 Д, II ред 5 Д, Стајање у партеру 3 Д, Стајање на галерији 4 Д.

На сваку улазницу наплаћује се 10% обавезне државне таксе.

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР: Средом: „ОТЕЛО“ (Гостовице гђе Милословице и г. Д. Милутиновић). Четвртом: „МАДАМ Бетерфлај“. Петом: Позориште затворено. Суботом: „МАДАМ БЕТЕРФЛАЈ“. Недељом: по позати у 3 сата: „ГРАФ ЛУЖЕМБУРГ“, ујутро: „ТРУБАДУР“.

Обраћа се пажња публици да се после почетка музике у позоришну дворану нико неће пуштати.

Представа почиње тачно у 8 сати увече.

Продаја улазница на позоришној благајни од 9-12 пре п. од 3-6 после п. и од 7 сати увече.

Позоришна зграда се греје.

САЖЕТАК

Зоран Максимовић

ОБНОВА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1918 – 1921)

Српско народно позориште, прво српско професионално позориште, настало је 1861. као резултат и круна неговања позоришта у Срба, као логичан след у његовом развоју, а у оквиру европских културних кретања.

Основано је под туђинском влашћу, у време буђења националне свести и борбе за националну слободу, која се испољила и у облику културне борбе, настојањем и трудом родољубивих војвођанских Срба да створе стално српско позориште. Оно је имало два задатка: национални и уметнички: путем драмске књижевности и глумачке уметности преносило је српску реч, историју, будило националну свест и подизало културни ниво Срба. СНП је тако постајало нарочит духовни покрет који је, упркос свим поделама, сукобима, различитим интересима, спајао социјалне и класне групе српског друштва.

Овај рад је покушај разоткривања догађаја у прве три сезоне по обнови рада СНП након тзв. уједињења (заправо настанка нове државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1. децембра 1918)

Књига *Обнова Српског народног позоришта после Првог светског рата (1918–1921)*, у највећем делу, синтетише доступни документациони материјал (акта Друштва за Српско народно позориште /самог Друштва, Управног одбора, Уметничког одсека, Економског одсека.../, Министарства просвете, затим друга документа, репертоар, плакати представа, преписка, позоришни чланци и критике у штампи, сценске и портретне фотографије...). Правећи пресек његовог деловања, сусрели смо се са особитим пољем истраживања и наилазили на препреке попут нецеловитих докумената, несређених архивалија, у литератури понекад супротних и недоследних тумачења овог периода.

Истражена и проучена материја подељена је на четири дела: на уводна разматрања /увод у тему и кратак историјски преглед делатности СНП од оснивања до Првог светског рата, 1861-1914/; други, заправо централни део овог рада, обрађује саму тему – обнову рада СНП у прве три сезоне /с уводним освртом на позоришни живот Србије тих година и на припреме на обнови рада СНП/; излагање у трећем сегменту груписано је око фактора и параметара везаних за особености и уметничке домете СНП (Друштво за СНП, публика,

штампа, критика, репертоарска политика, уметнички домети). Након закључка, следи четврти сегмент који заправо поткрепљује претходне: театрографија (попис чланова управе и уметничког ансамбла СНП и чланова Друштва за СНП, реконструкција репертоара и турнеја), библиографија (изводи из штампе, извори и литература) и прилози (документи, плакати, фотографије...).

Делање Српског народног позоришта после Првог светског рата у новој, динамичнијој средини, са сукобима између старијих и новијих схватања на културном, уметничком, позоришном, националном и друштвено-политичком плану, чинило је позоришни живот разноврснијим, богатијим и динамичнијим, али и противуречнијим, сложенијим и конфликтнијим. У земљи и у времену социјалних и националних потешкоћа, ипак се осећао стваралачки и уметнички полет и дух тог новог доба, значајне стваралачке епохе у историји српског позоришта. Нажалост, уметничка делатност СНП, спутана друштвено-политичким и економским околностима, није увек и на достојној висини репрезентовала ону некадашњу његову величину. Финансијске тешкоће су углавном биле основа и свих других тешкоћа – организационих, репертоарских и уметничких.

Репертоарска политика СНП заснивала се на традиционалним схватањима и била је најближа укусу широке, претежно грађанске публике. Репертоар је имао неколико упоришта: најпре у народним комадима с певањем, затим у комедији, те у историјским и романтичним драмама и мелодрамама. На основу реконструисаног репертоара, од укупно инсценираних представа СНП, изведено је 474 драмских, 121 музичких, 14 балетских и 23 осталих програма (19 концерата, 3 пригодне, свечане представе и 1 пантомима).

Упркос свим тешкоћама, СНП је талентом и пожртвовањем позоришних посленика у првим годинама међуратног раздобља ипак успешно извршавало своју културно-уметничку, просветну и националну мисију.

SUMMARY

Zoran Maksimović

THE RENEWAL OF THE SERBIAN NATIONAL THEATRE AFTER THE FIRST WORLD WAR (1918–1921)

The Serbian National Theatre (SNP), the first Serbian professional theatre, was founded in 1861 as a result of nurturing the theatre culture among Serbs, and as a logical consequence of its development within the broader European cultural shifts.

It was founded under foreign rule, at the time of the awakening of national consciousness and the struggle for national freedom, which also manifested itself in the form of cultural struggle, with the efforts of patriotic Serbs from Vojvodina to create a permanent Serbian theatre. It had two tasks: national and artistic. Through dramatic literature and acting, it transmitted the Serbian word, history, awakened national consciousness and raised the cultural standards of Serbs. The SNP thus became a special spiritual movement which, despite all divisions, conflicts or different interests, united social and class groups of Serbian society.

This work is an attempt to reveal the events in the first three seasons after the resumption of the work of the SNP following the so-called unification (that is, the creation of the new state of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes on 1st December 1918).

The book *Reconstruction of the Serbian National Theatre after the First World War (1918–1921)*, for the most part, synthesizes available documentary material, such as the acts of the Serbian National Theatre Association (the Board of Directors, the Art Department, the Economic Department) and the Ministry of Education, as well as repertoire, play posters, correspondence, theatre articles and reviews in the press, stage and portrait photography, etc. Making a cross-section of the SNP work, we encountered a rich field of research however with a number of obstacles such as incomplete documents, unorganized archives, sometimes contradictory and inconsistent interpretations of this period in the literature.

The work is divided into four parts: introductory considerations (introduction to the topic and a brief historical overview of the activities of the SNP from its founding to the First World War, 1861–1914); the second, central part deals with the renewal of the SNP in the first three seasons (with an introductory review of the theatrical life of Serbia in those years and the preparations for the renewal of the SNP); the third part is focused on the characteristics and artistic achievements of the theatre (SNP

Society, audience, press, criticism, repertoire policy, artistic achievements). Following the conclusion and in support of the previous parts, the fourth part, teatrography, includes the list of members of the SNP board and art ensemble and members of the SNP Association, reconstruction of repertoire and tours, bibliography (excerpts from the press, sources and literature) and contributions (documents, posters, photographs).

The actions of the Serbian National Theatre after the First World War in a new, more dynamic environment, with conflicts between older and newer understandings in the cultural, artistic, theatrical, national and socio-political spheres, made theatrical life not only richer, more diverse and dynamic, but also more contradictory, more complex and more conflicted. In the country and in the time of social and national difficulties, one could still feel the creative and artistic enthusiasm and spirit of that new era, a significant creative period in the history of Serbian theatre. Unfortunately, the artistic activity of the SNP, hampered by socio-political and economic circumstances, did not always decently enough represent its former greatness. Financial difficulties were almost always the basis of all other issues, whether organizational, repertoire or artistic.

The repertoire policy of the SNP was based on traditional understandings and was closest to the taste of a wide, mostly civic audience. The repertoire had several strongholds: first in folk pieces with singing, then in comedy, and in historical and romantic dramas and melodramas. Based on the reconstructed repertoire, out of the total staged performances of the SNP, 474 drama, 121 music, 14 ballet and 23 other programmes were performed (19 concerts, 3 occasional, ceremonial performances and 1 pantomime).

Despite all the difficulties, the SNP successfully carried out its cultural, artistic, educational and national mission in the first years of the interwar period with the help of the outstanding talent and sacrifice of theatre representatives.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Зоран Максимовић, театролог, историчар, кустос, рођен је у Сремској Митровици (1963). Завршио је Карловачку гимназију, а дипломирао на Филозофском факултету у Новом Саду, на Катедри за историју. Магистрирао је и докторирао на Академији уметности у Новом Саду, на Одсеку театрологије.

На Филозофском факултету је више година, уз Даринку Зличић, водио Академску драмску дружину „Промућурко“. По пројектима, радио је у Српском народном позоришту и Стеријином позорју (1982–97), и као новинар на Радио Новом Саду и ТВ Нови Сад (1992–98).

Стално запослење засновао је 1991. у Архиву Војводине, у Новом Саду. Са полова историчара-архивисте, 1995, у децембру, споразумно прелази за кустоса у Позоришни музеј Војводине, где и данас ради као музејски саветник – театролог (од 2002. до 2017. био је директор).

Редовни је члан Матице српске од 1995, а од 2004. члан њеног Одбора Одељења за сценске уметности у музику, и секретар од 2020. Сарадник је *Српској биографској речника* (од 1996), *Енциклопедије Новог Сада* (од 1999) и *Српске енциклопедије* (од 2007). Члан је Главне редакције научноистраживачког пројекта Позоришна култура Војводине ПМВ (од 2003).

Учесник је више домаћих и иностраних симпозијума, семинара и конференција. Био је члан жирија на позоришним фестивалима и за доделу уметничких награда, научних признања и члан више струковних, организационих, извршних и управних одбора, савета и комисија. Од 2006, члан је Удружења позоришних критичара и театролога Србије (огранак АИТС). Један је од оснивача Фондације „Лаза Костић“ у Србији (Београд, Нови Сад, 2009).

Аутор је и двадесетак музеолошко-театролошких изложби (Србија, Словачка, Мађарска, Велика Британија, Република Српска).

Објављивао је у зборницима радова, периодичним публикацијама и дневним листовима, домаћим и страним.

Аутор је и приређивач више публикација, између осталих: *Мира Бањац*, 2002; *Двадесет година уметничке улоге Дијане Козарски*, 2004; *Владимир Маренић – позоришно сликарство, сцена и космичко* (са Б. Нишкановић и Р. Лазићем), 2005; *Јуриј Львович Ракићин – живој, дело, сећања* (са Е. Успенски и А. Арсењевићем), 2007; *Оксана Ситорожук – двадесет година уметничке улоге*, 2009; *Мира Бањац – 60 година уметничког рада*, 2011; *Позорје Лазе Костића*, 2011; *Theatre poetics of Laza Kostic*, 2012; *Уметност улоге Милана Лазића* (са Г. Теглаши), 2013; *Ибзенове драме, и на војвођанским сценама*, 2016; *Све наше Хеде*, 2018; *Светлана Бојковић – Уметност глуме или трајање за истином* (са Б. Атанацковић), 2019; *Позориште у времену сваком – Кашалој изложбе поводом 100 година Удружења драмских уметника Србије*, (са М. Одавић, Ј. Ковачевић, М. Перишићем и С. Лазић), 2019; *Јосиф Шлезингер – живој и дело* (са Ф. Неметом, Љ. Ристовски и В. Тодоровићем), 2021.

НАПОМЕНА АУТОРА

Основни део рукописа ове књиге преузет је из магистарског рада аутора под називом „Обнова рада Српског народног позоришта после Првог светског рата (1918–1921)”, који је под менторством проф. др Божидача Ковачека одбрањен на Катедри за театрологију Академије уметности у Новом Саду (2006). Комисију су чинили: проф. др Душан Рњак, председник, проф. др Живко Поповић и проф. др Весна Крчмар. За ову прилику, вршено је додатно истраживање.

Изворна грађа и документација преузети су из: Српског народног позоришта, Архива Војводине, Библиотеке Матице српске, Позоришног музеја Војводине, Архива Југославије, Рукописног одељења Матице српске, Музеја позоришне уметности Србије и из личних архива.

Захваљујем за помоћ колегама из Позоришног музеја Војводине: Ивани Кочи, Јелени Стојадиновић, Оливери Цибули, Биљани Нишкановић, Илдики Банчи, Љиљани Динић, Ненаду Богдановићу, Саши Шутиловићу и Бојану Јовановићу. Колеги мр Мирославу Радоњићу, некадашњем члану колектива Музеја, изражавам нарочиту захвалност на несебичној помоћи и саветима.

Посебно сам захвалан мојим пок. професорима: мр Даринки Зличић, академику Чедомиру Попову, проф. др Петру Марјановићу, проф. др Миленку Мисаиловићу, проф. др Божидару Ковачеку и проф. др Радославу Лазићу.

Захваљујем и проф. др Живку Поповићу и Соњи Црвенковић на сарадњи и Јелени Фаркић на преводу Сажетка на енглески језик.

Захвалан сам Српском народном позоришту, издавачу ове књиге. Пре свих, мом колеги Александру Милосављевићу, који је још као његов упрвник издвојио овај рукопис као вредан пажње, а сада као и уреднику ове публикације. Велико хвала и посвећеном и стручном тиму који је књигу припремио за штампу: Соњи Видаковић Савић, Љиљани Билбији и Ђорђу Лабату.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР (Б. Ковачек)	5
УВОД	9
ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА ОД ОСНИВАЊА ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1861–1914)	11
ОБНОВА СНП (1918–1921)	15
ПОЗОРИШНИ ЖИВОТ У СРБИЈИ	15
ПРИПРЕМЕ НА ОБНОВИ СНП	18
ДЕЛАТНОСТ СНП ПО СЕЗОНАМА	21
Прва сезона (1918/19)	21
Друга сезона (1919/20)	40
Трећа сезона (1920/21)	52
ОСОБЕНОСТИ И ДОМЕТИ РАДА СНП (1918–1921)	72
Друштво за Српско народно позориште	72
Фактори – публика, критика, штампа	78
Репертоарска политика	90
Уметнички домети	97
ЗАКЉУЧАК	105
ПОГОВОР (П. Марјановић)	109
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР	113
ТЕАТРОГРАФИЈА	119
ПОПИС ЧЛАНОВА И УПРАВЕ ДСНП, УМЕТНИЧКОГ АНСАМБЛА СНП, РЕПЕРТОАРА И ТУРНЕЈА СНП ПО СЕЗОНАМА (1918–1921)	120
Прва сезона (1918/19)	120
Друга сезона (1919/20)	129
Трећа сезона (1920/21)	144
Чланови Управног одбора ДСНП (1918–1921)	175
БИБЛИОГРАФИЈА / ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	179
ПРИЛОЗИ	187
САЖЕТАК	201
SUMMARY	203
БЕЛЕШКА О АУТОРУ	205
НАПОМЕНА АУТОРА	206

Зоран Максимовић
ОБНОВА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА
ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1918–1921)

Издавач
СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ
Позоришни трг 1
Нови Сад
www.snp.org.rs

За издавача
др Зоран Ћерић, управник

Уредник
Александар Милосављевић
Сарадник на припреми издања
Соња Видаковић Савић

Технички уредник
Ђорђе Лабат

Компјутерски слој
Љиљана Билбија

Штампа: ЈП Службени гласник
Тираж: 150

Издање реализовано по пројекту у области књижевности и издаваштва у 2021.
и објављено уз подршку Града Новог Сада.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

792(497.113 Novi Sad)"1918/1921"

МАКСИМОВИЋ, Зоран, 1963-

Обнова Српског народног позоришта после Првог светског рата : (1918-1921) / Зоран Максимовић. -
Нови Сад : Српско народно позориште, 2022 (Београд : Службени гласник). - 207 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 150. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија. - Summary.

ISBN 978-86-80951-49-2

а) Српско народно позориште (Нови Сад) - Историја - 1918-1921

COBISS.SR-ID 66256905

Књига „Обнова Српског народног позоришта (1918–1921)“ др Зорана Максимовића резултат је обимног и сложеног истраживања и представља значајан допринос нашој театролошкој литератури. Он разматра особености, даје анализу и вреднује уметничке домете Српског народног позоришта (СНП) у Новом Саду, у прве три сезоне његовог рада након Првог светског рата.

Изузетно обимна и успешно коришћена документација и литература доноси врло детаљне и исцрпне театрографске податке, литературу и изворе о делању СНП у првим годинама тзв. међуратног периода (1918–21).

...

„Обнова Српског народног позоришта (1918–1921)“ др Зорана Максимовића књига је високог стручног и научног домета. Несумњив је допринос овога дела, јер његов резултат ојачава темеље за развој позоришне културе и традиције једног народа и верујем да је значајно за развитак наше позоришне уметности и културе.

Део из Рецензије

Проф. др Живка Поповића

